

Központi Statisztikai Hivatal

**A MEZŐGAZDASÁG FEJLETTSÉGÉNEK
REGIONÁLIS KÜLÖNBSÉGEI**

VÁLTOZÁSOK A RENDSZERVÁLTÁSTÓL NAPJAINKIG

Szeged, 2008. december

© **Központi Statisztikai Hivatal, 2008**

ISBN 978-963-235-212-1 (nyomdai)
ISBN 978-963-235-213-8 (internet)

Felelős szerkesztő: Végh Zoltán igazgató

Szerkesztő: Szűcs Anna
Telefon: 62/623-857 E-mail: anna.szucs@ksh.hu

Internet: <http://www.ksh.hu>
informacioszolgalat@ksh.hu
345-6789 (telefon), 345-6788 (fax)

Borítóterv: Vargas Print Stúdió Kft.
Nyomdai kivitelezés: Xerox Magyarország Kft. – 2008.362

TARTALOM

	Oldal
BEVEZETÉS	5
ÖSSZEFOGLALÁS	6
I. A MEZŐGAZDASÁG TELJESÍTŐKÉPESSÉGE ÉS VÁLTOZÁSA	13
1.1. Az agrárrendszerváltás	13
1.2. Az EU-csatlakozás hatása a mezőgazdasági termelésre	17
1.3. A mezőgazdaság nemzetgazdasági súlyvesztése	18
1.4. A magyar mezőgazdaság teljesítőképessége nemzetközi összehasonlításban	20
1.5. A régiók mezőgazdaságának súlya és annak változása	22
II. A MEZŐGAZDASÁG TERMELÉSI FELTÉTELEI	27
2.1. A mezőgazdasági vállalkozások területi összetétele	27
2.1.1. A regisztrált mezőgazdasági vállalkozások száma és összetétele	27
2.1.2. A gazdaságok megoszlása gazdaságcsoportok és termelési típusok szerint	30
2.1.3. Zöldség, gyümölcs- és szőlőtermesztő gazdaságok	34
2.1.4. Állattartó gazdaságok	36
2.1.5. Az egyéni gazdaságok számának és termelési értékének megoszlása a gazdálkodás célja szerint	38
2.1.6. A gazdaságok összetétele a bruttó termelési érték alapján	40
2.2. A földhasználat területi jellemzői	43
2.2.1. A földterület minőségi különbségei	44
2.2.2. Földprivatizáció, a földárak alakulása	46
2.2.3. A földhasználat gazdálkodási formák szerinti összetétele	48
2.2.4. A földterület művelési ág szerinti szerkezete	50
2.2.5. A birtokszerkezet alakulása, átlagos területnagyság	51
2.3. Munkaerő a mezőgazdaságban	56
2.3.1. A mezőgazdasági foglalkoztatottság alakulása	56
2.3.2. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak demográfiai összetétele	56
2.3.3. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak foglalkozási szerkezete	58
2.3.4. Az egyéni gazdaságokban élő mezőgazdasági foglalkoztatottak főbb jellemzői	60
2.3.5. A mezőgazdaságban alkalmazásban állók száma és keresete	63
2.4. A mezőgazdasági munkaerő iskolázottsága és az agrárképzés helyzete	64
2.4.1. A mezőgazdasági foglalkoztatottak iskolázottsága	64
2.4.2. Az egyéni gazdaságok népességének iskolai végzettsége	66
2.4.3. Az egyéni gazdaságok gazdálkodóinak mezőgazdasági végzettsége	67
2.4.4. Az agrárképzés helyzete	69
2.5. A régiók mezőgazdaságának eszközellátottsága	72
2.5.1. A gépállomány	72
2.5.2. Az épületállomány	77
2.6. A mezőgazdaságba irányuló K+F tevékenység	79

III. A MEZŐGAZDASÁG KIBOCSÁTÁSA, TELJESÍTMÉNYE	85
3.1. Termelési adatok	85
3.1.1. Növénytermesztés	85
3.1.2. Állattenyésztés.....	97
3.1.3. Vadgazdálkodás, vadászat.....	107
3.1.4. Halgazdálkodás	109
3.1.5. Erdőgazdálkodás	111
3.1.6. Biotermelés.....	116
3.1.7. Nemzetközi összehasonlítás, az EU-tagországok közötti helyezések	118
3.2. Értékesítés, felvásárlás és ráfordítási ár.....	123
3.2.1. A mezőgazdasági termékek felvásárlásának alakulása	124
3.2.2. A mezőgazdasági termékek felvásárlási árindexei.....	125
3.2.3. Az agrárrolló nagysága és változása	127
3.2.4. Az élelmiszeripar helyzete	128
IV. A MEZŐGAZDASÁG MAKROGAZDASÁGI MUTATÓI.....	135
4.1. A mezőgazdasági termékek bruttó termelése és a hozzáadott érték.....	135
4.2. A mezőgazdaság bruttó kibocsátása.....	136
4.2.1. A kibocsátás volumenének változása az évtized elejétől	136
4.3. Folyó termelőfelhasználás és bruttó hozzáadott érték	137
4.4. A jövedelemszámlák és a jövedelmezőséget befolyásoló tényezők	138
4.5. Regionális Mezőgazdasági Számlarendszer.....	140
V. A MEZŐGAZDASÁGI TERMÉKEK KÜLKERESKEDELME	144
5.1. A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek külkereskedelmi jelentősége	144
5.2. A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek külkereskedelme országok, országcsoportok és főbb árucsoportok szerint.....	146
VI. A KÜLFÖLDI TŐKE JELENLÉTE A RÉGIÓK ÉLELMISZERGAZDASÁGÁBAN	148
6.1. A mezőgazdaságban működő külföldi érdekeltségű vállalkozások.....	148
6.2. Külföldi érdekeltségű vállalkozások az élelmiszeriparban.....	150
VII. FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS ÉS A MEZŐGAZDASÁG KAPCSOLATA.....	152
TÉRKÉPEK.....	155
TÁBLÁZATOK.....	163
MÓDSZERTANI MEGJEGYZÉSEK.....	195

MEGJEGYZÉSEK

A százalék- és viszonyszámok kiszámítása kerekítés nélküli adatokból történt.
A részadatok összegei – a kerekítések miatt – eltérhetnek az összesen adatoktól.

JELMAGYARÁZAT

- = A megfigyelt statisztikai jelenség nem fordult elő.
- .. = Az adat nem ismeretes.
- 0 = A mutató értéke olyan kicsi, hogy kerekítve zérust ad.
- ... = Nem közölhető adat.
- X = A mutató nem értelmezhető.

BEVEZETÉS

A politikai rendszerváltás és a piacgazdaságra való átállás mélyreható változásokat indított el a mezőgazdaságban. A már korábban is a válság jeleivel küszködő agrárágazat egyre nehezebb helyzetbe került. A mezőgazdasági nagyüzemek többsége szétesett, a föld zöme magántulajdonba került, s jobbára nem a tulajdonosok művelték meg a földet. A gazdálkodók tőkehiánya, a termelés szervezetlensége, s különösen a kilencvenes évek első felében tapasztalt életszínvonal csökkenés miatti belső fogyasztás visszaesése egyes termékekből eladhatatlan mennyiséget produkált, ami az egyébként is alacsony jövedelmezőséget tovább rontotta.

Az időszak során a mezőgazdaság két ágazatának az egymáshoz viszonyított egyensúlyi helyzete megváltozott; az állattenyésztésnek a növénytermesztést meghaladó csökkenése miatt 2007-ben már a növénytermesztés felé billent a mérleg. A mezőgazdaság átalakulása nem egyformán érintette az egyes régiókat: bár mindenhol csökkent a mezőgazdasági termelés, mérséklődött a GDP-hez való hozzájárulás, de a mezőgazdasági jellegű régiók továbbra is megtartották helyzetüket.

A jelentős változásokat megélő, s abból valamelyest éledezni látszó agráriumot újabb kihívás elé állította, hogy 2004-től az Európai Unió tagjaként már egy nagyobb közösséghez is igazodni kellett. Ennek hatása már a következő évben érezhetővé vált.

Kiadványunkban az 1990 és 2007 közötti időszakban lezajlott változásokat, ezek következményeit, a finanszírozási gondokkal küszködő mezőgazdaság nemzetgazdaságon belüli helyzetének alakulását, az ágazat szereplőinek helyzetét és változását vizsgáljuk, illetve azt, hogy az EU országaihoz viszonyítva a magyar agrárgazdaság mennyire tudta megőrizni a korábbi jó pozícióját. Bemutatjuk a mezőgazdaság társadalmi viszonyokra – mint a legnagyobb munkaerő kibocsátó –, a foglalkoztatottságra gyakorolt hatását, rávilágítunk arra, hogy milyen gondokat vet fel az egyéni gazdaságok elaprózódása és a felvásárlási, termeltetési rendszerek megszűnése. Kitérünk a mezőgazdasági népesség demográfiai, foglalkozási, iskolázottsági helyzetének elemzésére, a mezőgazdaságba irányuló kutatás-fejlesztés szerepére, és a régiók egymáshoz viszonyított helyzetének bemutatására. Elemzésünk vázát az 1991-2007 közötti időszakban végrehajtott általános mezőgazdasági, illetve gazdaságszerkezeti összeírások adatai adják, de emellett felhasználjuk a rendszeres adatgyűjtések és a népszámlálások adatait is.

ÖSSZEFOGLALÁS

A magyar mezőgazdaságban a kilencvenes években végbement politikai rendszerváltás és a piacgazdaságra való átállás alapvető változásokat hozott. A bel- és külpiazi lehetőségek beszűkülése együtt járt az ágazat termelési- és tulajdonszerkezetének jelentős átalakításával. Az agrárágazat társas vállalkozásainak száma ugrásszerűen megemelkedett. A rendszerváltás előtti nagyüzemek többsége felbomlott és a termelés a megmaradt, de saját földdel nem rendelkező nagyüzemekben, valamint a kárpótlás révén földhöz jutottak parcelláin folyt. A földkárpótlás után a földtulajdon rendkívüli módon elaprózódott, a föld tulajdona és használata kettévált. Még 2007-ben is az egyéni gazdaságok héttizede egy hektárnál kisebb termőföldön, az egyéniek által használt terület 4 százalékán gazdálkodott. A létrejött törpebirtokok – a kis földterület, a tőke- és az állóeszközök hiánya, illetve a meglévők elhasználódottsága, a termelés szervezetlensége miatt – kevésbé voltak alkalmasak a piaci elvárások teljesítésére. De a régi-új nagyüzemek is hasonló gondokkal küszködtek. A források hiánya az egyébként magas tőkeigényű állattenyésztés növénytermelést meghaladó visszaesésében is jelentkezett, ennek következményeként a mezőgazdasági termelésben a két ágazat egyensúlya felbomlott. A termelés és a jövedelmezőség csökkent, a mezőgazdasági árak elmaradtak az inflációtól és az agrárrolló szélesre nyílt. Több régi-új mezőgazdasági vállalkozó volt kénytelen felszámolni a gazdaságát az alacsony jövedelmek miatt, így az ágazat szereplőinek a száma a kilencvenes évek végére erőteljesen lecsökkent.

A mezőgazdaság teljesítménye 1990 és 2007 között jelentősen visszaesett, nemzetgazdaságon belüli súlya is mérséklődött. A bruttó hozzáadott értékhez való hozzájárulása és a foglalkoztatottak aránya egyaránt harmadára, 4,2, illetve 4,7 százalékra csökkent; a nemzetgazdaság összes beruházásaiból való részesedése az időszak eleji 8,7 százalékról 3,7 százalékra változott. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma is jelentősen, a többi ágazatot meghaladóan csökkent, de emellett a mezőgazdaságban dolgozók korszerkezete is erősen romlott; az 1990. évi népszámlálás és 2005. évi mikrocenzus adatai szerint különösen a 60 évesnél idősebbek aránynövekedése kiugró. A szükséges beruházások elmaradása miatt a mezőgazdaság gépi vonóerő ellátottsága nem nagyon változott; miközben jelentős része az egyéni gazdaságok tulajdonába került. Az 1990 és 2007 közötti években a mezőgazdaság bruttó termelési értéke háromtizedével, ezen belül a növénytermesztés ötödével csökkent, az állattenyésztés 2007-ben – a jelentős állománykivágások miatt – kevesebb mint hattizede volt az 1990. évinek.

A 2007. évi gazdaságszerkezeti összeírás alapján a 626 ezer gazdaságból 7 ezer a gazdasági szervezet és mintegy 619 ezer az egyéni gazdaság; az előbbiek száma közel háromszorosa, az utóbbiaké viszont négytizede volt az 1991. évinek. Jelentős különbséget mutat a gazdasági szervezetek és az egyéni gazdaságok termelési típus szerinti összetétele. 2007-ben kizárólag növénytermesztéssel a gazdasági szervezetek 71, az egyéni gazdaságok 45 százaléka foglalkozott; csak állattartásra rendezkedett be az előbbiek 10, az utóbbiak 26 százaléka. Vegyes gazdálkodást folytatott a gazdasági szervezetek 19, az egyéniek 29 százaléka. Az egyéni gazdaságok több mint fele csak saját fogyasztásra termelt, a felesleget közel egyharmaduk tudta értékesíteni és mindössze 16 százalékot képviselt azok aránya, akiknél az értékesítés volt a termelés elsődleges célja.

2007-ben az összeírt gazdaságok által előállított bruttó termelési érték közel hattizedét a gazdasági szervezetek, a többit az egyéni gazdaságok adták; a termelési értékhez a vegyes gazdálkodást folytatók járultak legnagyobb arányban, az összesnek az 55 százalékával. A gazdaságok közül a nagyszámú, egyenként 600 ezer forintnál kevesebbet előállító gazdaságok adták az összes termelési érték tizedét, ugyanakkor az egyenként 13 milliónál nagyobb értéket elérők együttes termelési értékének aránya hattizedet meghaladó volt. A gazdasági szervezetek és az egyéni gazdaságok megoszlása a termelési érték nagyságkategóriái szerint egymással ellentétes volt 2007-ben. Az egyéni gazdaságok termelési értékének háromnegyedét a legfeljebb 9,5 millió termelési értéket előállító összes értéke jelentette, miközben a negyedét a mindössze 1,2 százalékot képviselő, egyenként 9,5 milliót meghaladó termelési értéket előállító adták. A gazdasági szervezetek 48 százalékát adó, egyenként 9,5 millió forintot meghaladó produktumúak hozták létre az összes termelési értékük 98 százalékát.

2007-ben az ország 7,7 millió hektár termőterületéből 5,8 millió hektár állt rendszeres mezőgazdasági művelés alatt, az erdő termőterületen belüli aránya 24, a nádasé és a halastóé együttesen egy százalék volt. A földterület művelési ágak szerinti megoszlása a szántó és a konyhakert 49, a gyümölcsös és szőlő 2, a gyepek 11, az erdő 20 és a művelés alól kivont terület 17 százalékos részarányát mutatja. A szántóföldi növénytermesztést a gabonafélék hagyományos túlsúlya jellemzi, közülük a búza, a kukorica termesztése a meghatározó, annak ellenére, hogy időnként túltermelés alakul ki egy-egy növényből, a felvásárlás bizonytalan, az árak alakulása hosszútávon kiszámíthatatlan. A vetésszerkezeti változásnak kifejezetten a takarmánynövények a vesztesei. A zöldségtermesztés alacsony szinten stabilizálódott, s ennek az oka, hogy 2000 és 2007 között mintegy 40 ezer egyéni gazdálkodó hagyott fel a zöldségtermesztéssel. Gyümölcsökből és szőlőből is csökken a megtermelt mennyiség. Az agrárrendszerváltás hatása és a piacok elvesztése az állattartást érintette a legérzékenyebben, s ennek következménye, hogy a kilencvenes évekhez képest az állattartók valamennyi haszonállatból kevesebbet tartanak. 1991 és 2007 közötti időszakban a leggyakrabban fogyasztott hústermékek közül a vágómarha és a vágósertés mennyisége az állatállományt meghaladóan csökkent; a vágótyúké alig változott, a vágópulyka és a vágókacsa mennyisége viszont jelentősen emelkedett.

A mezőgazdasági termékek felvásárlásának volumene 1990 és 2007 között mértékében elmaradva, de tendenciájában követte a termelését; miközben a termelés volumene héttizede lett az 1990. évinek, a felvásárlásé ezt túllépve mintegy felére esett vissza. A mezőgazdasági termékek felvásárlási árai a vizsgált időszakban valamennyi termék esetében jelentősen növekedtek, de nem egyformán és némelyek árának emelkedése jóval elmaradt a fogyasztói árak emelkedésétől. Az 1990-2007. években az időszak elejéhez viszonyítva a mezőgazdasági ráfordítások árindexe és a mezőgazdasági termelők árindexe eleinte egymáshoz közel és párhuzamosan haladtak, de a ráfordítások indexei ekkor is magasabbak voltak a termelők árindexeknél. Az egész időszakra érvényes az agrárrolló nyitottsága, ennek mértéke különösen az utóbbi években növekedett.

A mezőgazdaság és az élelmiszeripar közötti szoros kapcsolat miatt a két ágazat termelése közel azonosan alakult. Súlyából sokat veszítve 2007-ben is a feldolgozóipar harmadik legjelentősebb ágazata volt az élelmiszeripar. Ezen belül a húsipar az összes élelmiszeripari termelési érték több mint negyedét adta, a többi alágazat ennél lényegesen kisebb hányadot képviselt.

2007. év végén az élelmiszeriparban 100 olyan vállalkozás működött, amelynél az értékesítés árbevétele meghaladta a 4 milliárd forintot, és több mint 49 főt foglalkoztatott. A magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar termékeinek döntő része a hazai piacokra kerül. Az utóbbi évtizedben az élelmiszerfogyasztás szerkezete átalakult; a kilencvenes évek eleji életszínvonal romlás következményeként a húsok és a tejtermékek fogyasztása visszaesett, előtérbe kerültek az olcsóbb termékek, s nőtt a saját fogyasztásra történő termelés.

Az agrárgazdasághoz kapcsolódó tudományágak közül a legtöbb kutatóhely a növénytermesztés területére szakosodott, de az állattenyésztés is preferált. Bár a mezőgazdaság, mint kutatási terület nem tartozik a favorizált területek közé, azért 2004-2007. évek között a ráfordítások aránya csaknem megkétszereződött.

A mezőgazdaság kibocsátása az évtized eleje óta mindig a növénytermeléssel azonos irányban változott; s ennek évenkénti nagymértékű ingadozását alapvetően az időjárási tényezőktől függő, igen eltérő termésátlagok határozták meg. Az állattenyésztés által előállított érték az egy évtizede tartó stagnálás után 2004-től tovább csökkent.

A mezőgazdaság- és élelmiszeripari termékek részaránya az ország teljes kivitelén belül jelentősen lecsökkent az 1990-es évtizedben. A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek behozatala már az 1990-es években gyorsabban növekedett, mint a kivitelük, emiatt a kiviteli többlet aránya egyre csökken.

A magyar mezőgazdaság teljesítménye az EU-27 országaihoz képest 2000 és 2007 között lényegében csak kismértékben változott. A mezőgazdasági terület aránya magasabb az EU-27 átlagánál. A főbb növények közül a gabona, s ezen belül a búza és a kukorica termésmennyiségének az EU-27 országaihoz viszonyított hányada folyamatosan csökkenő, a burgonyáé is fogyó. Ezzel szemben a népességre vetített megtermelt növények mennyisége gabonából a 2001-2007. évek átlagában a második, búzából a harmadik, kukoricából viszont az első helyet biztosította Magyarország számára. A száz hektár mezőgazdasági területre jutó szarvasmarha- és sertésállomány nagysága jelentősen elmaradt az EU-27 átlagától; az előbbi az utolsó, az utóbbi a 11. helyre volt elegendő.

A politikai rendszerváltás, s főként az ennek nyomán kibontakozó agrárrendszerváltás következményeként megváltozott az egyes régiók mezőgazdaságának országoshoz, illetve egymáshoz viszonyított helyzete. Természetesen a régiók közül azokat érintette leginkább a mezőgazdaság átalakulása, ahol annak súlya, s az ebből élő népesség jelentős hányadot képviselt. A változások ellenére megmaradt a mezőgazdasági jellegű régiók – a dél-alföldi, az észak-alföldi és a dél-dunántúli – meghatározó szerepe, annak ellenére, hogy a többihez hasonlóan esetükben is a legtöbb mutató 1990 és 2007 közötti időszakban rosszabbodott.

➤ Az egész időszakot tekintve az egyes régiókban a mezőgazdaság által létrehozott bruttó hozzáadott érték összeshez viszonyított aránya fokozatosan csökkenő tendenciát mutatott. A régiók közül a két alföldi és a dél-dunántúli régióban a legnagyobb ez a részarány; 1995-ben még mindhárom régióban 10 százalék feletti volt, ami 2006-ra csak a Dél-Alföldön maradt ennyi, a másik két régióban 8-10 százalék körül alakult. A három régió adja az ország mezőgazdasága által előállított bruttó hozzáadott értékének növekvő hányadát, 2006-ban már hattizedét, ezen belül egyedül Dél-Alföld a negyedét. Természetesen ez arra utal, hogy a nem

mezőgazdasági jellegű régiók mezőgazdasági tevékenysége a három régióénál jobban csökkent. A népességre és a mezőgazdasági területre vetített mezőgazdasági bruttó hozzáadott érték nagysága 2006-ban is a Dél-Alföld előnyét mutatta.

- Az egyéni gazdaságok esetén a birtokok szétaprózottsága leginkább Közép-Magyarországot jellemezte, ahol a gazdaságok majdnem 76 százalékának a termőterülete legfeljebb fél hektár volt. A szántó és a konyhakert együttes aránya a két alföldi régióban és a Dél-Dunántúlon volt a legnagyobb, a gyep és az erdő Észak-Magyarországon volt átlagot jóval meghaladó.
- A mezőgazdaság térvesztése a foglalkoztatottsági mutatókon is nyomon követhető: a mezőgazdasági foglalkoztatottak aránya – különösen a mezőgazdasági régiókat sújtó jelentős létszámvesztés ellenére – 2005-ben is a dél- és észak-alföldi, illetve a dél-dunántúli régióban volt a legmagasabb (12,0%, 6,6% és 6,6%).
- A 2000. évi mezőgazdasági összeírás szerint a gazdaságméretet elérő termőfölddel vagy állatállománnyal rendelkező háztartások aránya az országos egynegyedes aránnyal szemben a két alföldi régióban közelítette a négytizedet. A mezőgazdaság szereplőinek a száma valamennyi régióban csökkent, amit egyértelműen az egyéni gazdaságok számának jelentős visszaesése okozott.
- Népeségarányosan Dél-Dunántúlon a legnagyobb a termőterület, a mezőgazdasági terület nagysága alapján Dél-Alföld kerül az élre. A hét régió között nemcsak nagyságban, hanem a föld művelési ág szerinti szerkezetében is esetenként egész jelentős különbségek vannak: a mezőgazdasági régiókban a szántó súlya meghaladja az 50 százalékot, míg Észak-Magyarországon ez nem több 38 százaléknál.
- A búza betakarított területe a vizsgált időszak egészében a két alföldi régióban volt a legnagyobb, a kukoricáé 1991-1995. évek átlagában még a már említett két régió előnyét mutatta, attól kezdve viszont Dél-Dunántúl megelőzte az alföldi régiókat; az olajos magvak közül a repcét az észak-magyarországi és a nyugat-dunántúli régióban termesztették 2007-ben a legnagyobb területen, míg a napraforgó leginkább az alföldi régiók növénye. A 100 ha szántóra jutó termésmennyiség búzából és repceből a Nyugat-Dunántúl, kukoricából a Dél-Dunántúl, napraforgóból az Észak-Alföld előnyét mutatja.
- Az állattenyésztés visszaesése valamennyi régióban jelentkezett; szám szerint a legtöbb szarvasmarhát, az összesnek a negyedét 2007-ben is Észak-Alföldön tartották, de ettől alig marad el a két alföldi régió, amelyek együttes részesedése négytizedes; sertéstartásban Dél-Alföld áll az élen.
- A vadgazdálkodás 2005. évi adatai szerint a legtöbb vadgazdálkodási egység a Dél-Alföldön és Észak-Magyarországon található; a halgazdálkodás főként a Dél-Alföldre, Észak-Alföldre és Közép-Magyarországra jellemző. Az erdőgazdálkodás kiemelt területeit az észak-magyarországi és a három dunántúli régió adja, ahol a legmagasabb az erdősültségi arány. A bio növénytermelés a nyugat-dunántúli és a közép-magyarországi régióban a legelterjedtebb, a bio állattenyésztést Nyugat-Dunántúlon és Észak-Alföldön részesítik leginkább előnyben.
- Az 1991 és 2007 közötti években az egyes régiókban az egyéni gazdaságok számának változása és termelési típus szerinti összetétele jelentős mértékben szóródott. Az egyéni gazdaságok súlya minden összeírás alkalmával, valamennyi termelési típust figyelembe véve az észak- és a dél-alföldi régióban volt meghatározó. Az egyéni gazdaságok száma a 16 év alatt e két régióban az átlagosnál kevésbé csökkent, de itt is csak közel fele volt az időszak elejinek.

- A 2007. évi összeírás szerint a gazdaságok termelési típus szerinti összetétele a Dél-Alföldön a legkiegyenlítettebb. Növénytermesztéssel leginkább Közép- és Nyugat-Dunántúlon, állattenyésztéssel főként Közép-Magyarországon és Dél-Alföldön foglalkoznak. Helyenként eltérő tendenciák érvényesültek az egyes régiók gazdasági szervezetei és egyéni gazdaságai termelési típus szerinti megoszlásában. A gazdasági szervezetek körében 2000 és 2007 között a növénytermesztők száma a közép-dunántúli régió kivételével mindenütt növekedett, legjobban a közép-magyarországi régióban; az egyéni gazdaságok között viszont a minden régióban tapasztalt csökkenés a dél-alföldiben volt a legnagyobb. A csak állattartó gazdasági szervezetek száma Közép-Magyarországon, Nyugat- és Dél-Dunántúlon, valamint a Dél-Alföldön növekedett, az egyéni gazdaságok száma e termelési típusban minden régióban csökkent. A vegyes gazdálkodást folytatók közül a gazdasági szervezetek száma csak Közép-Magyarországon növekedett, az egyéni gazdaságok általános csökkenéséből az észak-magyarországi emelkedik ki.
- Az egyes régiók gazdaságai által létrehozott termelési érték megoszlása számottevő különbségeket mutat: a 600 ezer forintnál kevesebbet realizáló gazdaságokon belül a legtöbbet elérők együttes termelési értéke a két alföldi régióban kiugró, viszont a régió összes gazdaságán belüli arányuk a közép- és észak-magyarországi régióban a legmagasabb. A 13 milliónál többet előállítók termelési értéke a két alföldi régióban a legnagyobb, termelési értékük aránya az összeshez képest viszont a három dunántúli régióban a legmagasabb. A legnagyobb, 500 milliós nagyságrendet meghaladó gazdaságok által előállított termelési érték 43 százaléka a két alföldi régióban realizálódott. A két alföldi régió egyéni gazdaságai 150 millió forintos értékhatárig, minden kategóriában a többi régiónál nagyobb termelési értéket hoztak létre, viszont az egyenként 150 millió forintot meghaladó egyéni gazdaságok összes termelési értékének 95 százalékát a dunántúli régiókban állították elő.
- Az egyes régiókban a termelés célja szerinti termelési értékek viszonylag hasonlóan alakultak; a közép-dunántúli régió kivételével minden régióban a piacra termelők hozták létre a nagyobb termelési értéket, az összesnek általában a hattizedét.
- Az élelmiszeripar szerepe a közép-magyarországi, és a kiváló mezőgazdasági adottságokkal rendelkező két alföldi régióban a legnagyobb. Az ország élelmiszeripara mind a vállalkozások területi elhelyezkedését, mind a termelési értékét tekintve Közép-Magyarországon és az Alföldön a leghangsúlyosabb. Dél-Alföldön kiemelkedő a húsipar, Észak- és Közép-Magyarországon az italgyártás a meghatározó, míg Közép-Dunántúlon a malomipari termék, keményítő gyártása alágazat vezetett.
- A területileg is legnagyobb alföldi régiók szerepe kiemelkedő a mezőgazdasági termelésben: Dél-Alföldről az ország mezőgazdasági kibocsátásának 27, Észak-Alföldről 21, ezzel szemben a kis területű Közép-Magyarországról csupán 6 százaléka származott 2006-ban. A felhasznált termelési tényezők a kibocsátáshoz viszonyítva az alföldi régiókban hasznosultak jobban, ugyanakkor a nettó vállalkozói jövedelem Közép-Dunántúlon átlagos, a többi régióban pedig alacsonyabb volt az átlagnál.
- A növénytermesztési és kertészeti termékek egy hektár mezőgazdasági területre jutó kibocsátásának régiónkénti értéke évente eltérő szélességű sávban ingadozott; 2001-2003. években Közép-Magyarország, 2004-2006. években viszont már Dél-Alföld biztosította az első helyét.

- Az élőállatok és állati termékek egy hektárra jutó nettó kibocsátásának régiókénti sorrendje szinte változatlan maradt a 2001–2006 közötti időszak során, a rangsorban mindössze a leginkább intenzív állattartású Közép-Dunántúl és Dél-Alföld cserélt időnként egymással helyet.
- A mezőgazdaság összes külföldi tőkebefektetésen belüli részesedése alapján a mezőgazdasági jellegű régiók állnak a rangsor élén, a listát a dél-dunántúli régió vezeti.

A fenntartható fejlődés a mezőgazdaságra alkalmazva a mezőgazdasági termelés környezetkárosító hatásának a minimálisra csökkentését, s emellett a falusi lakosság megélhetését biztosító mezőgazdasági termelés bővítését, a mezőgazdasági tevékenységgel foglalkozó családi gazdaságok számának növelését, illetve a meglévők helyzetének megerősítését jelentheti.

Az ágazat helyzetértékelése során rávilágítottunk, és itt most összefoglaljuk az erősségeket, illetve a gyengeségeket, melyek alapján a fejlesztés iránya is meghatározható.

Erősségek	Gyengeségek
A kedvező földrajzi, természeti és klimatikus adottságok komparatív előnyt jelentenek a mezőgazdasági termeléshez.	Mind a mezőgazdasági, mind pedig az élelmiszeripari kisvállalkozásoknál jelentkező tőkehiány.
A talaj minősége alkalmas a jó minőségű növénytermesztéshez.	A mezőgazdasági beszerzési és értékesítési szövetkezetek hiánya, illetve alacsony száma.
A mezőgazdaság szervezeti és szerkezeti átalakulása.	Az egyéni gazdaságokkal kötött bérleti szerződések túl rövid időtartamúak.
A termeltetési, felvásárlási, beszerzési és együttműködési rendszer korábbi pozitív tapasztalatai.	Rugalmatlan termékszerkezet.
A mezőgazdasági termelésnek hagyományai vannak.	A mezőgazdasági termékek alacsony feldolgozottsága.
A „Hungarikumok” kiváló minőségűek, külpiacon is jól értékesíthetők, egyben az ország jó hírét keltik.	A mezőgazdaságban foglalkoztatottak kedvezőtlen korszerkezete.
A speciális és értékes növények termeléséhez jók az adottságok (pl. bor, fűszerpaprika stb.).	A kedvezőtlen demográfiai és foglalkoztatási folyamatok.
Az iskolázottság növekedése.	A mezőgazdaság környezetkárosító hatása.
Magas szintű mezőgazdasági szakképzés.	Alacsony jövedelmezőség.
Munkaerő tartalék.	Elavult eszközállomány.

Az elemzés célja, hogy összefoglalja az agrárium jellemzőit, ezzel mintegy alapidokumentumát nyújtva az ágazattal, valamint a régiók ezirányú versenyképességében rejlő lehetőségek hosszú távú és érdemibb kihasználásával foglalkozó tudományos munkák készítőinek.

I. A MEZŐGAZDASÁG TELJESÍTŐKÉPESSÉGE ÉS VÁLTOZÁSA

A mezőgazdaság és az erre épülő élelmiszeripar mindig meghatározó szerepet töltött be a magyar gazdaságban. Így maradt ez a rendszerváltás után is, annak ellenére, hogy a két ágazat jelentős szervezeti és szerkezeti átalakuláson ment keresztül. Az élelmiszergazdaság jelentősége jövedelemtermelő képességén túl stratégiai fontosságú a lakosság élelmiszerellátásában, valamint a vidék népességének megtartásában. Erre utal a mezőgazdasági termeléssel foglalkozó népesség magas aránya. A hazai kedvező agrárpotenciált jelzi, hogy a 2007-ben regisztrált 5,8 millió hektáros mezőgazdasági terület ugyan számottevően csökkent – a rendszerváltás idején még közel 6,5 millió hektár volt –, de még így is valamivel több mint hattizedét teszi ki az ország teljes területének.

1.1. Az agrárrendszerváltás

A 80-as évek mezőgazdaságának gazdálkodási problémái kedvezőtlen feltételeket teremtettek a kilencvenes évek mezőgazdasága számára. A mezőgazdasági termelés a rendszerváltást megelőzően is a válság jeleit mutatta, amit az is reprezentál, hogy az ágazat teljesítménye 1990-ben az 1980. évi szinten állt. A nagyüzemek és a termelőszövetkezetek jelentős hányada gazdálkodási problémákkal küszködött, némelyeknél a tartós működésképtelenség jelei mutatkoztak, illetve már a nyolcvanas években megkezdődött a termelőalapok és a vagyon felélésének folyamata.

A politikai rendszerváltás az egész agrárgazdaságot alapjaiban változtatta meg. A kilencvenes évek elején a bel- és külpiazi lehetőségek beszűkülésével egyidőben került sor a mezőgazdaságban a termelési- és a tulajdonszerkezet jelentős átalakulására. A kárpótlás révén nem csak a föld került magánkézbe, hanem a szövetkezeti üzletrészkiadás, a mezőgazdasági és az élelmiszeripari cégek privatizációja, az üzemszervezetben végbement jelentős változások együttesen alakították a mezőgazdaságot s vele együtt az élelmiszeripart. A jelentős, az ágazatot alapjaiban érintő átalakulás együtt járt az agrárpiaci rendtartás intézményeinek kiépülésével, a családi gazdaságok jogi kereteinek megteremtésével, valamint az európai uniós csatlakozásra való felkészüléssel kapcsolatos problémákkal.

A rendszerváltást megelőzően főleg állami gazdaságokban és szövetkezetekben folyt a termelés, melyet a háztáji gazdaságok tevékenysége egészített ki. A nagyüzemek (állami gazdaságok, szövetkezetek) művelték a termőföld legnagyobb hányadát, a többi területen a kistermelők (a háztáji és kiegészítő gazdaságok és egyéni termelők) gazdálkodtak, szorosan kapcsolódva a nagyüzemekhez. A rendszerváltást követően a termőföld használatát érintő törvények (kárpótlási törvény, földkiadásról szóló törvény és a szövetkezeti átalakulási törvény) végrehajtása átalakította a mezőgazdaság szervezeti struktúráját. A nagyüzemek zöme megszűnt, kisebb részük viszont átalakulva megpróbált alkalmazkodni a megváltozott körülményekhez.

A privatizáció révén a korábban jól működő agrárnagyüzemeket zömében kis földtulajdonosok váltották fel. Az egész gazdaság átalakulása együtt járt a munkanélküliek számának ugrásszerű emelkedésével, majd ezt követően a kényszervállalkozások

számának növekedésével. Az új vállalkozók egy része mezőgazdasági tevékenységbe kezdett, közülük a későbbiekben sokan (tőke és szakértelem hiánya miatt) felhagytak a gazdálkodással.

A földprivatizáció során a szövetkezeti földek egyéni tulajdonba kerültek, s ennek következményeként a magántulajdon aránya a termőterületből jelentősen megnövekedett. Bár az egyéni gazdaságokban használt terület átlagmérete mára többszörösére nőtt, az egyéni gazdálkodók birtokszerkezetét azonban továbbra is a törpebirtokok jellemzik. A földhöz jutottak egy része korábban is a mezőgazdaságból élt, s közülük többen gazdálkodókká váltak. Tömegével voltak azonban olyanok is, akiknek a jövedelme nem a mezőgazdaságból származott, s a megszerzett földet nem művelték, hanem használatba adták.

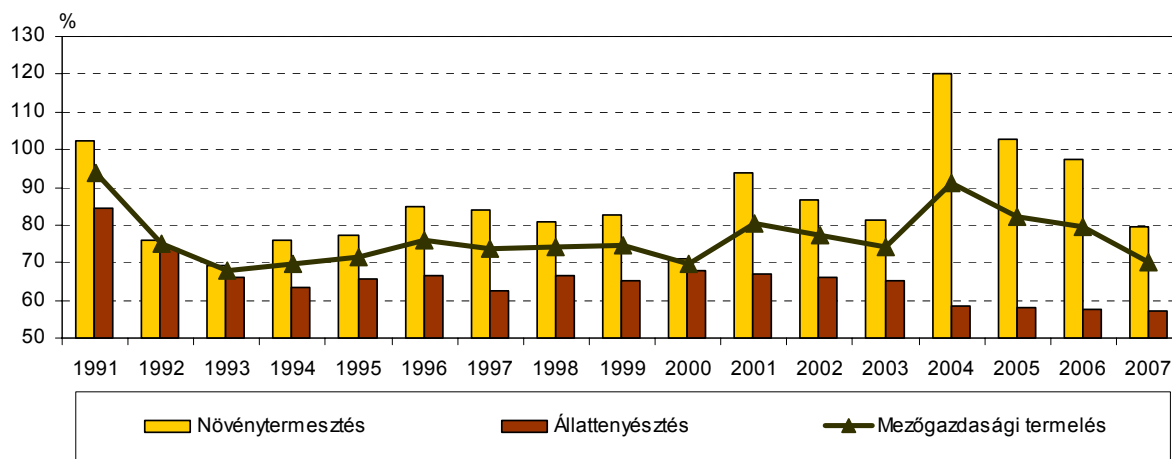
A privatizációval együtt jelentkező növekvő munkanélküliség olyan földtulajdont szerzett, főként városi lakosságot is kényszerpályára sodort, akik a mezőgazdasági vállalkozóvá válásban a megélhetés lehetőségét látva, minden szakértelem nélkül fogtak hozzá a föld megműveléséhez, s gyakran hozzá nem értésből adódóan a föld termőképességének romlását idézték elő. A fentiekkel szemben viszont a társas vállalkozások – a megmaradt, illetve újonnan alakult szövetkezetek és állattartó telepek új tulajdonosai – közül többen nem jutottak földtulajdonhoz és gazdálkodásukhoz földbérlésre kényszerültek. A kilencvenes évek elején végbement változásokkal megkezdődött a földtulajdon és a földhasználat kettéválása.

A szervezeti változás egyidőben zajlott a jelentős piacok elvesztésével. Az agrárgazdaságot is – a többi ágazathoz hasonlóan – hátrányosan érintette a KGST megszűnése, ezzel együtt a szovjet piac árufelvevő képességének a beszűkülése. A nyugat felé irányuló export ekkor még olyan kis volument képviselt, ami rövidtávon nem tudta a keleti piacokat kiváltani. A válságot erősítette, hogy a külkereskedelem liberalizálása miatt nőtt az importverseny, illetve az állami támogatások jelentősen mérséklődtek. A belső fogyasztás – az infláció növekedése, a munkanélküliség erősödése, s ezzel együtt a lakosság életszínvonalának a mérséklődése miatt – jelentősen visszaesett. Ebben a helyzetben az agrárvállalatok termelésük visszafogására, illetve a már készleten lévő termékeik igen kedvezőtlen áron történő értékesítésére kényszerültek. Az agrárvállalkozások mérsékelt alkalmazkodó képessége, s az ezzel együtt járó alacsony jövedelmezősége a kevésbé tőkeerős – mobilizálható tőkével nem rendelkező – vállalkozások ellehetetlenülését, majd pedig fizetéképtelenné válását idézte elő, ami végső soron a felszámolásukhoz vezetett. Az agrárgazdaságban lezajlott, már említett változások együttesen hozták létre, illetve erősítették az ágazat válságát, amit alapvetően mélyített, hogy a vállalkozások nem tudtak megfelelni az új piaci kihívásoknak.

A mezőgazdaság szervezeti és szerkezeti változásaiból adódó hátrányok a mezőgazdasági termékek termelésének évenkénti alakulásából is megfelelően nyomon követhetőek. Az egész, azóta eltelt időszakban mutatkoznak a válság jelei, annak ellenére, hogy néhány évben a mezőgazdaság, főként a növénytermesztés, a kedvező időjárási viszonyok mellett kiugró terméseredményeket produkált. Az ágazat termelése a kilencvenes évek elején jelentősen visszaesett, mélypontot az 1993. év jelentette, amikor is a mezőgazdaság produktuma csak mintegy kétharmada volt az 1990. évinek. A

mezőgazdasági termést 1990-ben, 1992-ben és 1993-ban is súlyos aszály pusztította, amihez a mezőgazdasági termékek értékesítési feltételeinek a rosszabbodása is társult. A belföldi élelmiszerkereslet a lakosság reáljövedelmének mérséklődése miatt átrétegződött, csökkent a sertés-, nőtt az olcsóbb baromfi-hús fogyasztása, a KGST-piacok összeomlása is gyakorlatilag ekkor szorította vissza leginkább a külpiazi értékesítési lehetőségeket. A kilencvenes évek közepétől a termelés lassan emelkedni kezdett, amit a stabilizáció, az agrártermékek eladhatóságának a javulása, a belföldi piac élénkülése, a nyugati piacok felé történt erőteljesebb nyitás, a nagyvállalatok privatizációja révén beáramló külföldi tőke motivált. Jelentős termelésnövekedés 2001-ben és 2004-ben volt, amikor az előző évi produktumot 15, illetve 22 százalékkal meghaladóan sikerült túlszárnyalni.

A mezőgazdasági termékek termelésének volumenindexei
(1990=100,0)

Az 1990 és a 2007 közötti időszak termelési eredményeit figyelembe véve – néhány kiugró növekedést produkáló év, mint például a már említett 2001. és a 2004. év – elmondható, hogy a javulás ellenére a termelés színvonala még ekkor sem érte el az 1990. évit. Az elmúlt 17 év alatt a mezőgazdasági termelés összességében háromtizedével csökkent, ezen belül a növénytermesztés egyötödével lett kevesebb, az állattenyésztés viszont – a jelentős állománykivágások miatt – a hattizedét sem érte el az 1990. évinek. A termelés dinamikája a megelőző évekhez képest mutat ugyan nagy kilengéseket, de a nagy emelkedések és visszaesések mindig csak az előző évi alacsony szinthez képest jelentkeztek.

A mezőgazdasági termelésben a növénytermesztés és az állattenyésztés közötti – a 90-es évek elején tapasztalt – egyensúly a rendszerváltást követően felbomlott, s ennek oka, hogy az állattenyésztés szerepe a növénytermesztéshez képest lényegesen jobban visszaesett. Ez a két ágazat teljesítményének az 1990. évihez, illetve egymáshoz viszonyított változásában is tükröződik. A növénytermesztésben a mélypontot az 1993. év, az állattenyésztésben viszont a 2007. év jelentette, az előbbi még a héttizedét sem érte el az

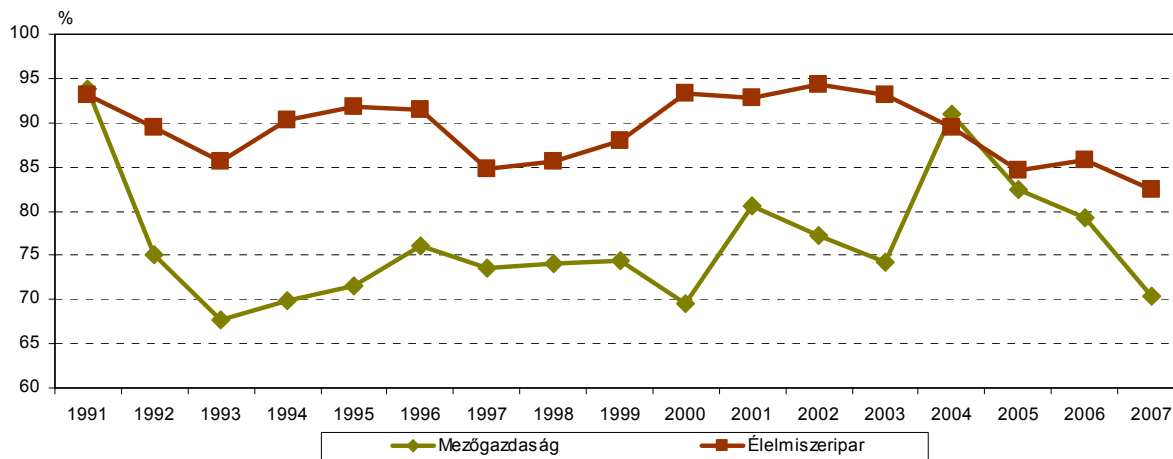
1990. évének, az utóbbi viszont ennél is jobban csökkenve kevesebb, mintegy hattizede volt annak. A növénytermelés visszaesését a termésátlagok számottevő csökkenése okozta; a búza és a kukorica átlagos hozama 1993-ban mintegy hattizede volt az 1986-1990. évek átlagának. Az 1993. év az állattenyésztésben is termelés-csökkenést hozott, a termelési érték ez évi visszaesésében az export bizonytalansága és a belföldi kereslet csökkenése mellett szórványos egészségügyi problémák is közrejátszottak. A szarvasmarha és a sertésállomány ekkor a 1986-1990. évek átlagának hattizede volt.

A két ágazat – a növénytermesztés és az állattenyésztés – termelése tendenciájában időnként hasonlóan, máskor viszont ellentétesen alakult, s végül is ez vezetett ahhoz, hogy 2007-ben a növénytermesztés aránya meghaladta a hattizedet, így az állattenyésztésé csupán 39 százalékot tett ki. A magánkézbe került gazdaságokban az új gazdák közül sokan nem rendelkeztek elegendő és megfelelő állatférőhellyel, sem takarmánnyal, állattenyésztői szaktudásuk is hiányosnak bizonyult. A kisebb gazdaságok jelentős része felhagyott az állattenyésztéssel és termelési szerkezetében a gabonafélék termelése lett a meghatározó. A jelentős tőkét igénylő állattenyésztés így főként a pénzhiány, illetve az állati termékek fogyasztásának és eladhatóságának visszaesése miatt kezdett el fokozatosan csökkeni.

Az állattenyésztésen belül a rendszerváltás óta a szarvasmarha- és a sertéságazatban tapasztalható nagyon erőteljes visszaesés, állományuk 2007-re az 1990. évi 55-50 százalékára csökkent. A juhágazatban a kezdeti nagymértékű csökkenést követő fellendülés eredményeként 2007-ben a rendszerváltáskori kétharmadára sikerült bővíteni az állományt; a baromfityenyésztés viszont a kezdeti állomány-csökkenés után számottevő növekedést mutatott, bár az utóbbi két évben ismét csökkenés következett be. Az állattenyésztés korábbinál alacsonyabb aránya akkor lenne elfogadható, ha a növénytermesztés magas hozzáadott értéket produkálna. (Jelenleg az exportban a gabonafélék kivitele a meghatározó.)

A mezőgazdaságra épülő élelmiszeripar ma is jelentős ágazata a nemzetgazdaságnak, annak ellenére, hogy iparon belüli súlya – más ennél gyorsabban fejlődő ágazatok dinamikusabb növekedése, illetve a mezőgazdasági termelés visszaesése miatt – a vizsgált években fokozatosan mérséklődött.

A mezőgazdasági és az élelmiszeripari termelés változása
(1990=100,0)

A mezőgazdasági termékek iránt megnyilvánuló kereslet, a hazai élelmiszerellátásban és az exportban betöltött szerepe alapján az élelmiszeripar továbbra is stratégiai fontosságú. A mezőgazdasági termelés és az élelmiszer-feldolgozás vertikálisan kapcsolódik egymáshoz, így az élelmiszeripar termelése tendenciájában követte a mezőgazdaságot, mértéke, és az egyes évek közötti ingadozása azonban jóval mérsékeltebb volt.

A kilencvenes évek elejének társadalmi-gazdasági változásai az élelmiszeripart is felkészületlenül érték, s ennek következményeként számos élelmiszeripari vállalat csőd közeli helyzetbe került. Az élelmiszeripari termelés volumene 2007-ben mintegy ötödével maradt el az 1990. évitől. A kilencvenes években lezajlott és napjainkra lecsillapodott privatizáció hatására az ágazatban piaci verseny alakult ki. A kilencvenes évek közepére az élelmiszeriparban a tulajdonviszonyok rendeződtek, a volt KGST országokkal folytatott élelmiszerkereskedelem megélénkült, s ennek következményeként az élelmiszeripari vállalkozások lassú fejlődésnek indultak, amit a nemzetgazdasági egyensúly javulása is segített. A külföldi tőke megjelenése további pozitív hatást gyakorolt az élelmiszeriparra, s ez a technikai-technológiai színvonal fejlesztésében, a termékinnováció élénkülésében, a fejlett marketing meghonosításában, a vállalkozások pénzügyi stabilizációjában jelentkezett.

1.2. Az EU-csatlakozás hatása a mezőgazdasági termelésre

Magyarország 2004 májusában vált az EU tagjává, s ezt követően kialakult a magyar agrárgazdaságot, s ehhez kapcsolódóan a külkereskedelmet szabályozó feltételrendszer. A csatlakozási tárgyalások lényeges témaköre volt a termelési kvóták meghatározása. A tárgyalásokon sikerült elérni, hogy a termelési kvóták fedezzék a magyar termelést, sőt egyes termékeknél még a fejlődés lehetőségét is biztosították (pl. húsmarha, cukor). EU-s tagállammá válásunk után mezőgazdaságunkat a Közös Agrárpolitika (KAP) rendelkezései szabályozzák. A termelés fejlesztésére irányuló reform előtérbe helyezi a mezőgazdaság versenyképességének növelését, a termelés ösztönzése helyett azonban a termelők támogatását, valamint a termelési funkciók és a vidékfejlesztési célok közötti harmónia erősítését. Az Unióba történt belépés előtti és utáni várakozások nem teljesültek maradéktalanul: a gazdák kiszámíthatóbb feltételekre számítottak, az uniós és nemzeti források folyósításának zökkenőmentesebb lebonyolítását várták, azonban a megfelelő intézményrendszer kiépülésének hiánya miatt a támogatások nem jutottak el időben a gazdákhöz.

A tejtermelő szarvasmarhatartó gazdaságok számára már a 2004. év is rosszul indult; a termelési költségek számottevő növekedése és a nyomott felvásárlási árak miatt jelentős volt a veszteségük. Ezt követően a tejtermelők közül többen a húsmarhatartásra álltak át. Ebben az ágazatban a nemzeti támogatás mértékének a visszaesése átmeneti csökkenést okozott ugyan, az uniós közvetlen támogatások emelkedése révén viszont az ágazat jövedelmezőségének javulása várható.

A sertésenyésztéssel foglalkozó gazdaságoknál jelentős költségnövekedést jelentett az EU környezetvédelmi előírásainak megfelelő beruházások megvalósítása. 2005-től segítséget jelenthetett, hogy a felvásárlási árak valamelyest emelkedtek, de számos gazdálkodó pénzügyi helyzete továbbra is kritikus maradt. A többi sertéshústermelő országgal szemben az ágazat szervezetlensége és koncentrációjának hiánya miatt alakul ki

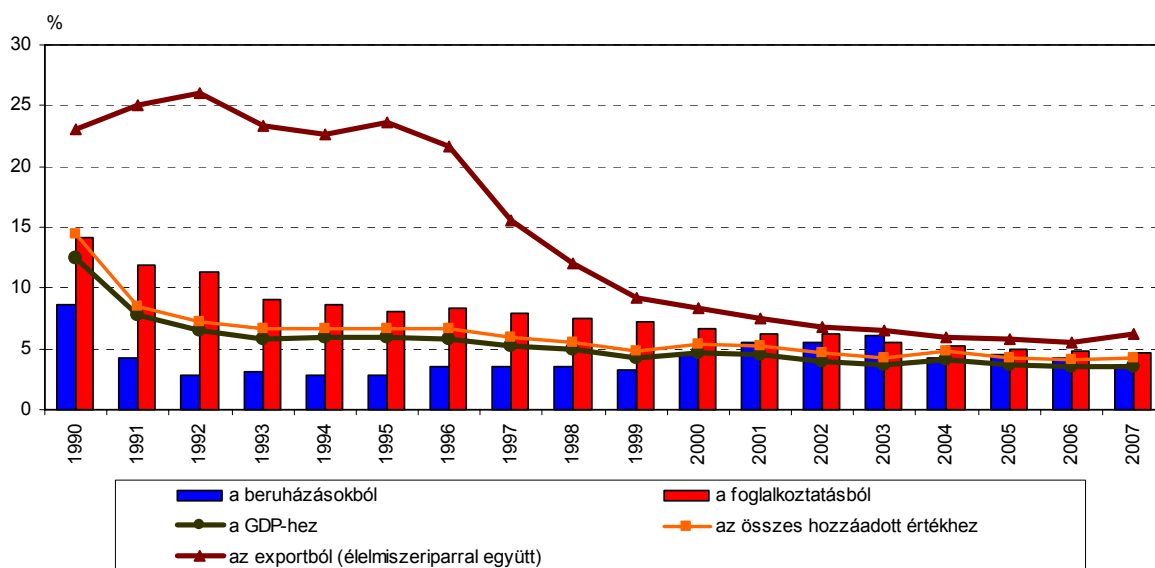
a versenyhátrány. Ennek következménye lehet hosszabb távon, hogy nemcsak a külföldi piacokat nem tudják megszerezni, hanem az import miatt a belföldi piacokról is kiszorulnak.

Az élelmiszeriparban az uniós csatlakozást követően nagymennyiségű, alacsony minőségű és olcsó feldolgozott élelmiszer érkezett az EU országaiból, elárasztva a belföldi piacokat, s egyben kiszorítva onnan a kevésbé versenyképes hazai élelmiszereket. Ennek következménye volt, hogy az élelmiszeripar bruttó termelési értéke 2007-ben az egy évvel korábrinál visszafogottabb volt, s a belföldi értékesítés is mérséklődött. A hazai élelmiszergyártók számára további problémát okoz az áruházláncok árleszorító politikája. Ezzel szemben segítséget jelenthet az új kereskedelmi törvény, amely a beszerzési ár alatti eladásokat szabályozza, s egyben az élelmiszerbiztonsági ellenőrzések fokozódása révén kiszűri a gyenge minőségű külföldi élelmiszereket és a szabálytalanságok esetén megfelelő szankciókat léptet életbe.

1.3. A mezőgazdaság nemzetgazdasági súlyvesztése

A mezőgazdaság teljesítménye nemcsak a korábbi évekhez képest csökkent, hanem nemzetgazdaságon belüli súlya is jelentősen visszaesett. Gazdasági szerepvesztése a ráfordítások és a teljesítmények abszolút értékében is bekövetkezett. A két kiemelt gazdasági ág, az ipar és a mezőgazdaság a rendszerváltás kori teljesítménycsökkenés után eltérő pályát járt be; 1990-hez viszonyítva az ipar bruttó termelési volumene közel két és félszeresére nőtt, a mezőgazdaságé viszont – mint ahogy már korábban láttuk – 30 százalékkal mérséklődött. A mezőgazdaságra épülő élelmiszeripar is viszonylag hamarabb magára talált.

A mezőgazdaság hozzájárulása a GDP-hez és az összes hozzáadott értékhez, illetve részesedése az exportból, a beruházásokból, valamint a foglalkoztatásból

A bruttó hozzáadott értékhez 1990-ben a mezőgazdaság még 14,5, a GDP-hez 12,5 százalékkal járult hozzá, majd – kisebb ingadozásoktól eltekintve – folyamatosan csökkenve 2007-ben 4,2, illetve 3,6 százalékot ért el. Amíg a mezőgazdaság bruttó hozzáadott értékhez való hozzájárulása a vizsgált időszak során a megelőző évekhez képest csak elvétve mutat növekedést, addig az iparban fordított a helyzet. Ebből adódóan módosult a két gazdasági ág egymáshoz viszonyított aránya, azaz a mezőgazdaság hozzájárulásának értéke az időszak elején még mintegy háromtizede volt az iparénak, 2007-re viszont már a kéttizedét sem érte el.

A rendszerváltást követően – a többi ágazatot meghaladó létszámfogyás miatt – a mezőgazdaságban foglalkoztatottak összes foglalkoztatottakon belüli aránya – a KSH munkaerő-felmérése alapján – jelentősen, az 1990. évi 14,2 százalékról 2007-re 4,7 százalékra, mintegy 10 százalékpontot csökkent. A foglalkoztatottság szempontjából a mezőgazdaság volt a legnagyobb vesztese a rendszerváltásnak, ugyanis valamennyi gazdasági ágat figyelembe véve a létszámfogyás mértéke itt volt a legintenzívebb. A mezőgazdaság vállalkezési szerkezetének átalakulása maga után vonta a foglalkoztatási szerkezet megváltozását is. A rendszerváltás előtt az állami gazdaságok és a szövetkezetek foglalkoztatták a mezőgazdasági munkavállalók többségét, a mezőgazdasági tevékenységen túl részben ipari melléküzemágakban, könyvtelben és gép-, valamint épületfenntartó tevékenységekben. A nagyüzemek megszűnésével a korábbinál jóval kisebb létszámot, a tisztább mezőgazdasági profilú kis- és középüzemi kategóriába tartozó vállalkozások foglalkoztatják. Összehasonlítva az ipar és a mezőgazdaság létszámfogyásának mértékét, szembeűnő, hogy az ipar foglalkoztatottainak az aránya 2007-ben 24 százalékát adta az összesnek, ami az 1990. évihez viszonyítva a mezőgazdaságnál kisebb ütemű létszámcsökkenést mutat.

Hasonló tendencia érvényesűlt a beruházásoknál is, itt az aránycsökkenés 5 százalékpontos; az ország összes beruházásából a mezőgazdaság részesedése a kezdeti 8,7 százalékról 3,7 százalékra esett vissza. Az időszak során megvalósult beruházások révén a mezőgazdaság gépellátottsága és műszaki színvonala valamelyest javult, s ezt segítette az 1996-tól bevezetett géptámogatási rendszer. A mezőgazdasági termékek versenyképességének erősödését segítené elő, ha az ágazat szereplői lényegesen nagyobb értékben beruháznának, s minél inkább kiváltanák az emberi erőt. Az ágazat beruházási tevékenységére jellemző, hogy az investíció nagysága függ a támogatási lehetőségektől, így természetes, hogy valamelyest követi annak ciklikusságát.

A mezőgazdaság a korábban megmutatkozó kiemelkedően jó külkereskedelmi pozícióját sem tudta megőrizni. Az élelmiszeriparral együtt az összes kivitelből 1990-ben 23,1 százalékkal részesedett, ami némi visszaesés után 1995-ig ért el hasonló arányt. A negatív fordulatot 1996 jelentette, az addigi növekedést csökkenés váltotta fel, ami 2006-ig tartott; 2007-ben a két ágazat együttes exportjának átlagot meghaladó bővülése révén 0,8 százalékponttal sikerűlt az arányt 6,3 százalékra javítani. Említésre érdemes, hogy az élelmiszerek külkereskedelmi forgalmának kiviteli többlete – az árualaptól függő ingadozásokkal – továbbra is fennmaradt. 2007-ben az élelmiszerexport 4,3 milliárd euró, az import 2,9 milliárd euró volt, a kettő egyenlege mintegy másfél milliárd eurós többletet mutat. A mezőgazdasági export árucsoportok szerinti összetétele az utóbbi években megváltozott; a növényi termékek kiviteli értéke – a kedvező szántóföldi hozamok következtében – számottevően növekedett, miközben az élő állatok és állati eredetű termékek kiszállításai alig emelkedtek.

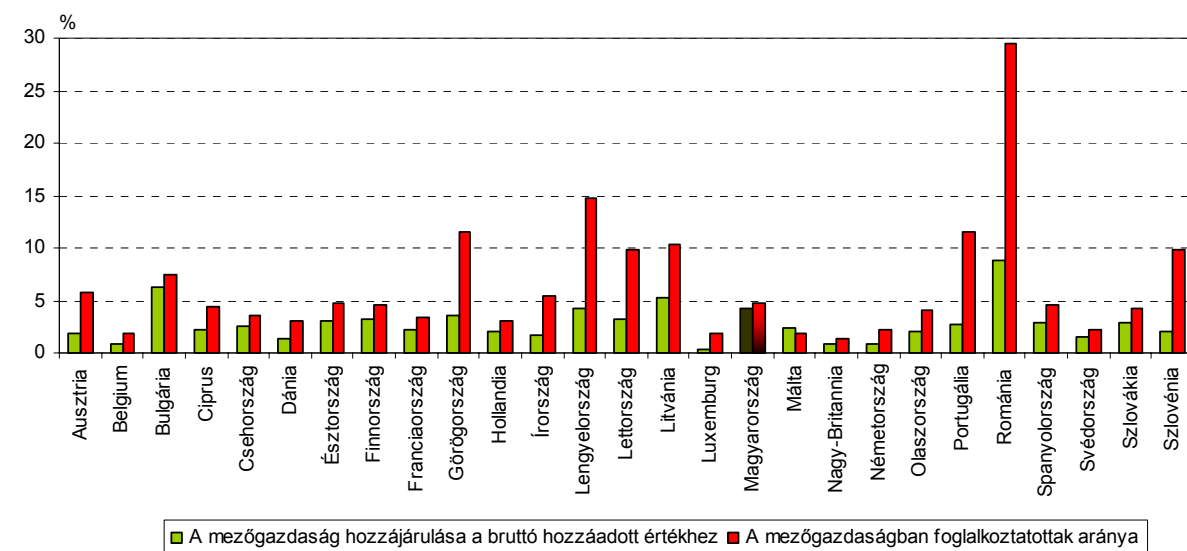
A magyar mezőgazdaság és az élelmiszeripar az előnyei alapján kiemelt ágazata a nemzetgazdaságnak, de mint látható, ezek az ágazatok sem mentesek a rendszerváltás óta fennálló termelési, értékesítési, jövedelmezőségi, fejlesztési és technológiai gondoktól. A termelési színvonal jóval elmarad a valós lehetőségektől, ami a korábbi teljesítmények alapján elvárható lenne. Az ország adottságai lehetővé teszik, hogy egyes mezőgazdasági és élelmiszeripari termékeket kiváló minőségben és nagy mennyiségben állítson elő.

1.4. A magyar mezőgazdaság teljesítőképessége nemzetközi összehasonlításban

Magyarország mezőgazdasági adottságai nemzetközi összehasonlításban is átlag feletti. Az összes területhez képest az alföldek aránya magas, a domborzati viszonyok kedvezőek a mezőgazdasági termeléshez, és általában jó minőségű mezősi, illetve barna erdőtalaj van. Különösen az előbbi talaj jó termőképességű. Az éghajlati adottságok lehetővé teszik szinte az összes mérsékeltövi növény termesztését (időnként öntözéssel, illetve szárazságtűrő fajták ültetésével). Az ország földterületének valamivel több mint négyötöde termőterület (mintegy fele szántó, egyötöde erdő) és egyötöde művelés alól kivett terület. A hasonló gazdasági fejlettségű országokhoz képest Magyarországon az élelmiszeripar, azaz a mezőgazdaság és az élelmiszeripar, a termelésben, a foglalkoztatásban és az exportban is jóval nagyobb súlyt képvisel.

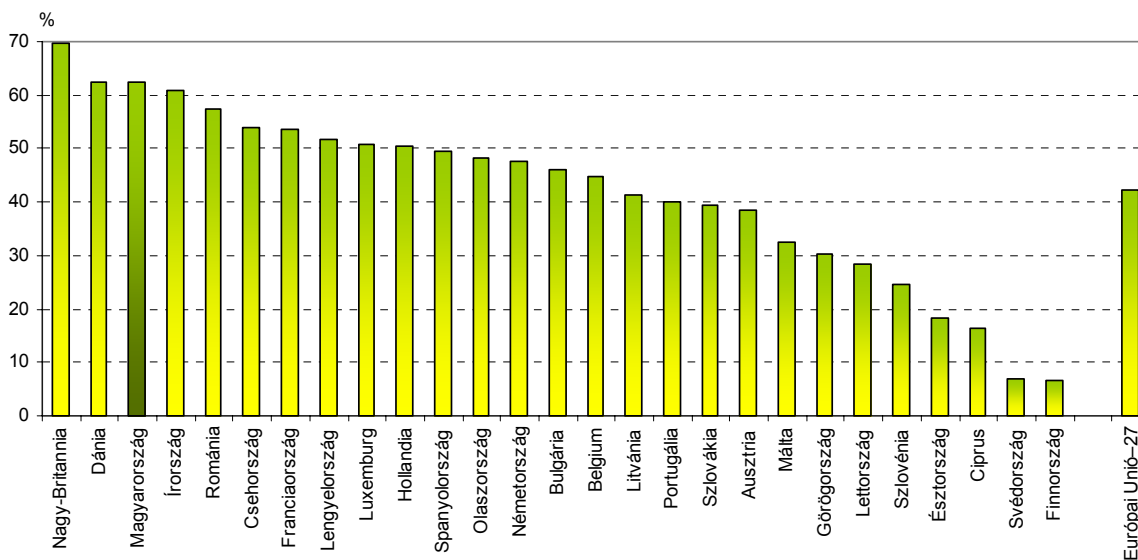
A magyar mezőgazdaság helyzetét jól reprezentálja, hogy az ágazatra jellemző fontosabb mutatók némelyike magasabb az EU átlagánál. A 2007. évi adatok szerint a mezőgazdaság bruttó hozzáadott értékhez való 4,2 százalékos hozzájárulásának aránya, az EU-27 országaihoz képest Lengyelországgal egyezően a 4.-5. legmagasabb, a – KSH munkaerő-felmérése alapján – a mezőgazdaságban foglalkoztatottak 4,7 százalékos arányával viszont Észtországgal közösen a 11-12. helyen állunk. A rangsort némileg módosíthatja, hogy Csehország, Írország és Románia adatai 2006. évi.

Az EU-27 fontosabb mezőgazdasági adatai, 2007

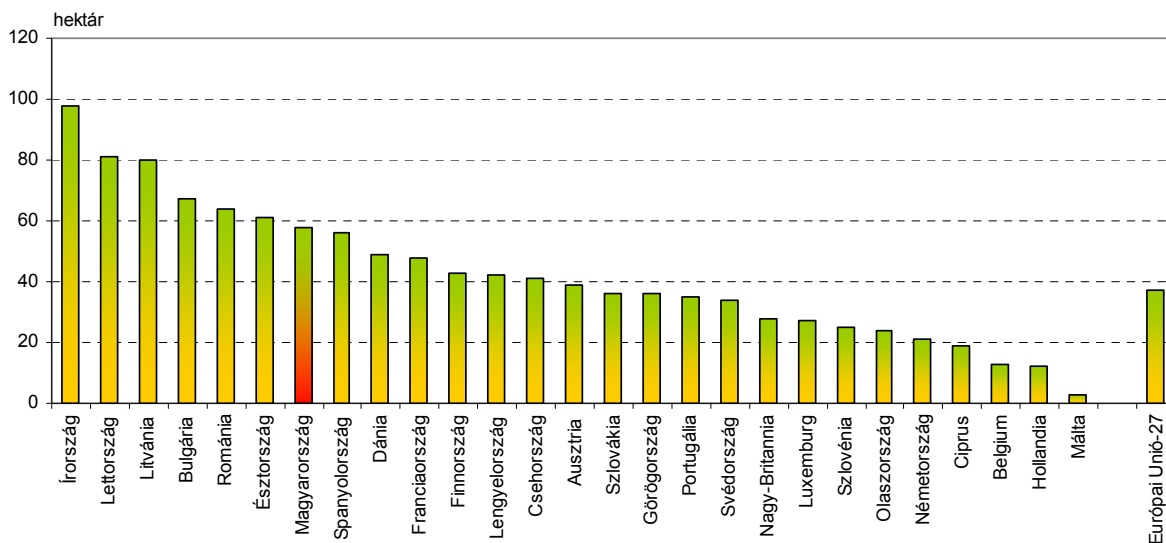
A mezőgazdasági területnek az ország területéhez viszonyított aránya, s ezen belül a szántóé egyaránt magasabb az EU-27 országainak átlagánál. 2007-ben Magyarország területének több mint hattizede mezőgazdasági terület, az EU-27 országokban négytizede; Magyarország az EU-27 országok rangsorában a harmadik helyet foglalja el, csak Nagy-Britannia és Dánia előzi meg. A megművelt terület az ország összes területének 49,5 százaléka, ami szintén jobb, mint az EU-s átlag, ennél csak Dániában magasabb.

A mezőgazdasági terület aránya, 2007

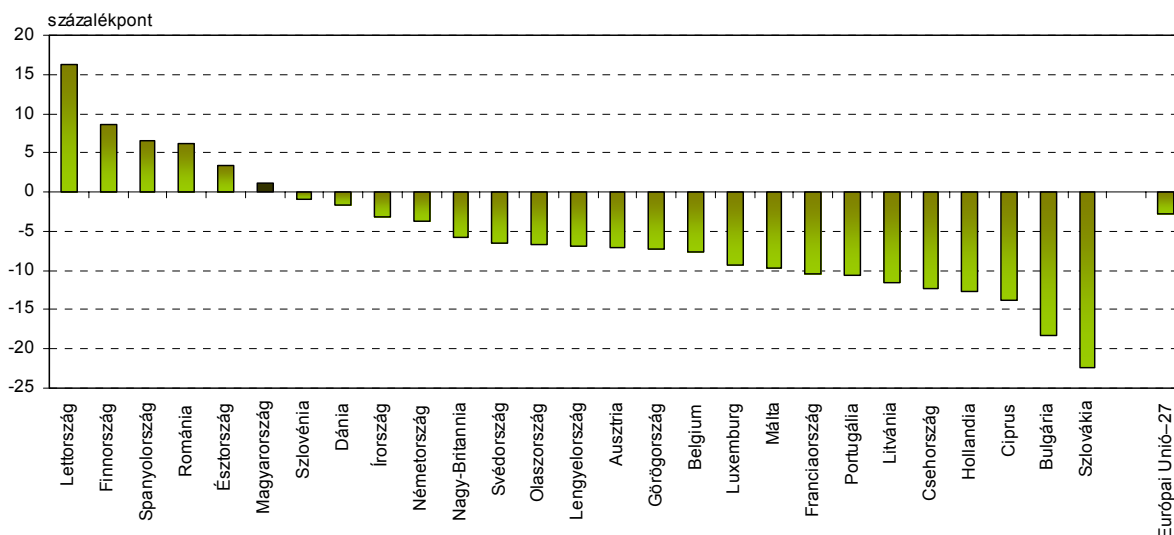
2007-ben a 100 lakosra jutó mezőgazdasági terület Magyarországon 58 hektár volt, az EU országok 37 hektáros átlagánál jóval nagyobb. A népességre vetített mezőgazdasági terület nagysága alapján Magyarország a hetedik az országok közötti rangsorban, megelőzve a legnagyobb mezőgazdasági területtel rendelkező Franciaországot.

100 lakosra jutó mezőgazdasági terület, 2007

A mezőgazdasági termelés az EU-27 országaiban a 2000 és 2006 közötti időszakban hat ország – köztük Magyarország – kivételével mindenhol csökkent, ennek mértéke azonban jelentős szóródást mutat. A magyar mezőgazdaság 1,2 százalékos termelés növekedését azonban csak 5 ország – Lettország, Finnország, Spanyolország, Románia, Észtország – szárnyalja túl.

A mezőgazdasági termelés volumenindexei, 2006
(2000=100,0)

A magyar mezőgazdaság jelenlegi versenyképessége igen ellentmondásos. A termelés korszerűsítésének akadályai főként a birtokok elaprózódottsága, a tőkehiány és az agráröllő nyitottsága. Az elhalasztott technológiai fejlesztések is hátrányosan befolyásolták az ágazat versenyképességét. Az agrárgazdaság gyenge alkalmazkodó képessége nyilvánul meg a hazai piacok növekvő hányadának a külföldi versenytársak részére való átengedésében. Ezt igazolja, hogy a hazai élelmiszerfogyasztás növekvő hányada import eredetű.

1.5. A régiók mezőgazdaságának súlya és annak változása

A kilencvenes évek változásai – az előzőekben vázoltaknak megfelelően – törvényszerűen vetették vissza a mezőgazdasági termelés produktumát. A visszaesésben nemcsak az átalakulással járó bizonytalanságok, a jövedelmezőség drasztikus csökkenése és ebből következően a technikai-technológiai megújuláshoz szükséges tőke hiánya, az időjárás szélsőségei játszottak szerepet, hanem a mezőgazdasági termékek iránt támasztott kereslet jelentős csökkenése is.

Az egyes régiók gazdaságát az országoshoz hasonló változások jellemezték: a termelő ágak fokozatosan háttérbe szorultak, miközben a szolgáltatások erősödtek. Az agrárágazat gazdasági jelentőségének mérséklődése legjobban a GDP alakulásán követhető nyomon. A mezőgazdaság térvesztése valamennyi régióban megfigyelhető, azzal együtt, hogy az arányok – a területi GDP számítás kezdetétől a rendelkezésre álló legutolsó, 2006-os évig – meglehetősen különbözőek voltak. Köztudottan az Alföld, valamint a Dél-Dunántúl mezőgazdasági jellege az ország többi térségéhez képest mindig is erőteljesebb

és meghatározóbb volt; e térségekben átlag feletti a mezőgazdasági potenciál, ami évszázados termelési tapasztalattal párosult. Ugyanakkor nemcsak a központi régióban, hanem a nyugati és az északi régiókban is sokkal kisebb a jelentősége az agrárszektornak, részese a szolgáltatás és az ipar mögött az idők során 5 százalék alá zsugorodott.

A 2006. évi adatok szerint a Dél-Alföldön, ahol az arány a legnagyobb, az országos 4,1 százalékkal szemben, a bruttó hozzáadott érték 11,7 százalékát a mezőgazdaság termelte meg. Ez a szám 1995-ben kereken 15 százalék volt, így a csökkenés 3,3 százalékpontot tett ki. A visszaesés – bár nagyobb az országosnál – a régiók között nem számít rendkívülinek; a 11 év alatti mérséklődés – 4 százalékpont feletti értékkel – az Észak-Alföld esetében volt a legnagyobb.

A mezőgazdaság aránya a bruttó hozzáadott értékből régióként

Régió	(százalék)			
	1995	2000	2005	2006
Dél-Alföld	15,0	10,2	11,7	11,7
Dél-Dunántúl	12,3	8,6	9,6	9,8
Észak-Alföld	12,6	9,1	8,5	8,5
Nyugat-Dunántúl	8,7	4,6	5,5	4,8
Közép-Dunántúl	8,1	4,1	4,8	4,8
Észak-Magyarország	7,8	4,4	4,9	4,5
Közép-Magyarország	1,5	1,0	0,8	0,7
ÖSSZESEN	7,1	4,2	4,3	4,1

A gazdasági változások és nehézségek lényegében egyformán sújtották az ország különböző térségeinek mezőgazdaságát, ami a régiók országosból való részeseadásének csak igen kis mértékű módosulásában nyilvánul meg. A 11 év alatt bekövetkezett változások -1,5 és 1,4 százalékpont között ingadoznak. A legnagyobb mértékű növekedést Dél-Alföld könnyelhetette el, a már 1995-ben is legmagasabb részeseadést 2006-ra csaknem másfél százalékponttal megnövelte, amikor is az ország mezőgazdaságból származó bruttó hozzáadott értékének kereken egynegyedét állította elő, csaknem háromszorosát a közép- vagy észak-magyarországi régióénak.

A régiók részeseadése az ország mezőgazdasága által előállított bruttó hozzáadott értékből

Régió	(százalék)		
	1995	2006	Eltérés (+,-)
Közép-Magyarország	8,8	8,1	-0,6
Közép-Dunántúl	11,5	11,5	0,0
Nyugat-Dunántúl	12,3	11,5	-0,8
Dél-Dunántúl	14,4	15,4	1,0
Észak-Magyarország	10,3	8,8	-1,5
Észak-Alföld	19,2	19,7	0,5
Dél-Alföld	23,6	25,0	1,4
ÖSSZESEN	100,0	100,0	-

A mezőgazdaság súlyának régiók közötti jelentős, a két szélső érték esetében a tizenhatszerezest is közelítő különbségek a fajlagos mutatók szerinti összehasonlításakor már nem köszönnek vissza hasonló nagyságrendben. Ez a mezőgazdasági jellegű régiók gazdaságának szerényebb teljesítőképességére is utalhat és – köztudottan – utal is. A legnagyobb eltérések – maximum 6,6-szeres – a bruttó hozzáadott érték egy lakosra jutó értékeiben vannak. Ennél mérsékeltebb a régiók közötti különbség az egy hektár termőterületre vagy még inkább az egy mezőgazdasági foglalkoztatottra vetített értékek esetében. Az előbbi, a mezőgazdasági termelés intenzitását, belterjességét jelző mutató tekintetében tehát a régiók között meglehetősen nagyfokú kiegyenlítődés figyelhető meg. A termelékenység (az egy mezőgazdasági foglalkoztatottra jutó mezőgazdasági bruttó hozzáadott érték) számait összehasonlítva pedig a mezőgazdasági régiók határozott elmaradásával kell szembesülni, ami egyben az agrárium relatív túlfoglalkoztatottságát is jelzi.

A mezőgazdaságban megtermelt bruttó hozzáadott érték fajlagos mutatói, 2006

Régió	Egy lakosra	Egy hektár termőterületre	Egy mezőgazdasági foglalkoztatottra
	jutó bruttó hozzáadott érték, ezer Ft		
Közép-Magyarország	24,1	122,3	4 889,1
Közép-Dunántúl	82,3	112,1	4 241,7
Nyugat-Dunántúl	106,2	107,6	4 797,6
Dél-Dunántúl	134,9	112,6	4 773,3
Észak-Magyarország	59,2	66,1	4 248,7
Észak-Alföld	109,4	112,2	4 041,5
Dél-Alföld	157,7	135,2	4 511,5
ÖSSZESEN	84,3	110,4	4 449,0

A mezőgazdaság térvesztése a foglalkoztatottsági mutatók változásán is nyomon követhető. A termelés csökkenése ugyanis jelentős létszámvesztéssel járt együtt: a 2005-ös mikrocenzus idején alig negyedannyian dolgoztak a mezőgazdaságban, mint a rendszerváltáskor.

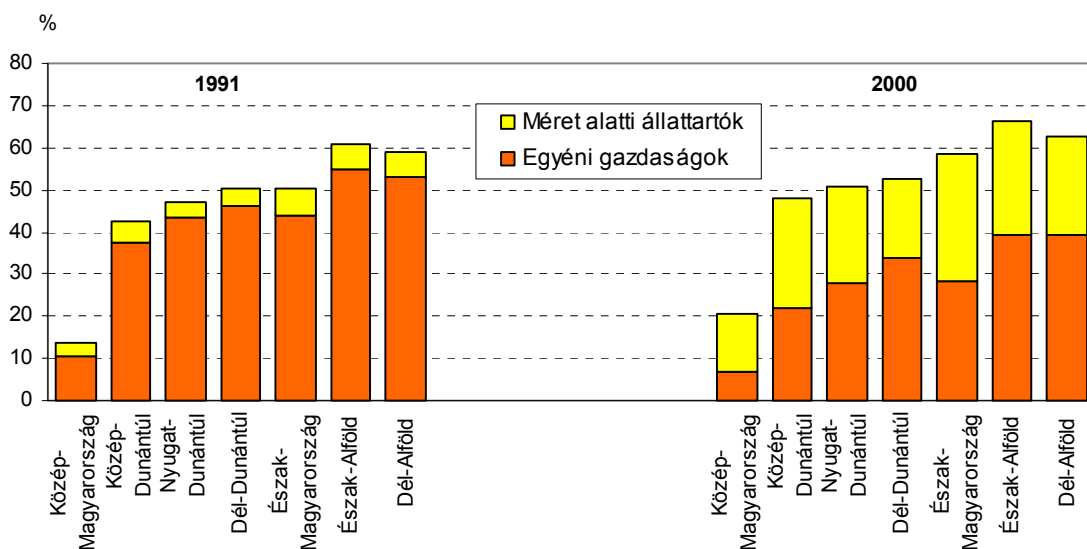
A mezőgazdaság aránya az összes foglalkoztatottakon belül

Régió	(százalék)			
	1990	1996	2001	2005
Dél-Alföld	26,5	15,8	12,5	12,0
Észak-Alföld	21,8	11,5	7,8	6,6
Dél-Dunántúl	19,8	12,5	8,2	6,6
Nyugat-Dunántúl	16,6	7,4	5,7	4,9
Közép-Dunántúl	14,6	8,7	5,1	4,1
Észak-Magyarország	13,6	6,0	4,2	3,7
Közép-Magyarország	6,8	2,4	1,5	1,4
ÖSSZESEN	15,5	8,0	5,5	4,9

A mezőgazdaság foglalkoztatottság alapján számított súlya 1990-2005 között országosan 16-ról 5 százalékra esett vissza. A csökkenés valamennyi térséget jellemezte, a legintenzívebben éppen a már említett mezőgazdasági jellegű régiókat. Ennek következtében a hét régió mutatói szóródásának terjedelme jelentősen szűkült. A foglalkoztatottság alapján számított régiónkénti részarányok mindenkorai értéke meglehetősen jól összecseng a bruttó hozzáadott érték alapján számítottakkal, 2005-ben a legnagyobb eltérés valamivel 3 százalékpont feletti, ami Dél-Dunántúl esetében tapasztalható.

A mezőgazdaság jelentőségének vizsgálatakor a jövedelemtermelő képesség mellett népességmegtartó szerepét is legalább annyira fontos hangsúlyozni. Ez nem is annyira a mezőgazdasági foglalkoztatottak, inkább a mezőgazdasági termeléssel – kisebb-nagyobb méretekben – foglalkozó népesség arányából derül ki. A legutóbbi, 2000. évi általános mezőgazdasági összeírás tanúsága szerint a háztartások csaknem fele, (a falusi háztartások értelemszerűen még nagyobb hányada) művelt valamekkora földet és/vagy tartott valamennyi haszonállatot. Ezen belül egy meghatározott minimális szintet, úgynevezett gazdaságméretet elérő termőfölddel vagy állatállománnyal rendelkező háztartások aránya közelítette az egynegyedet. Ez az arány a két alföldi régió esetében megközelítette a négytizedet, míg Közép-Magyarországon egytized alatt maradt. A megelőző általános összeíráshoz képest az érintett, azaz mezőgazdasági termelést folytató háztartások aránya nem sokat változott, de a termelés méretei igen sok esetben a küszöbszint alá estek.

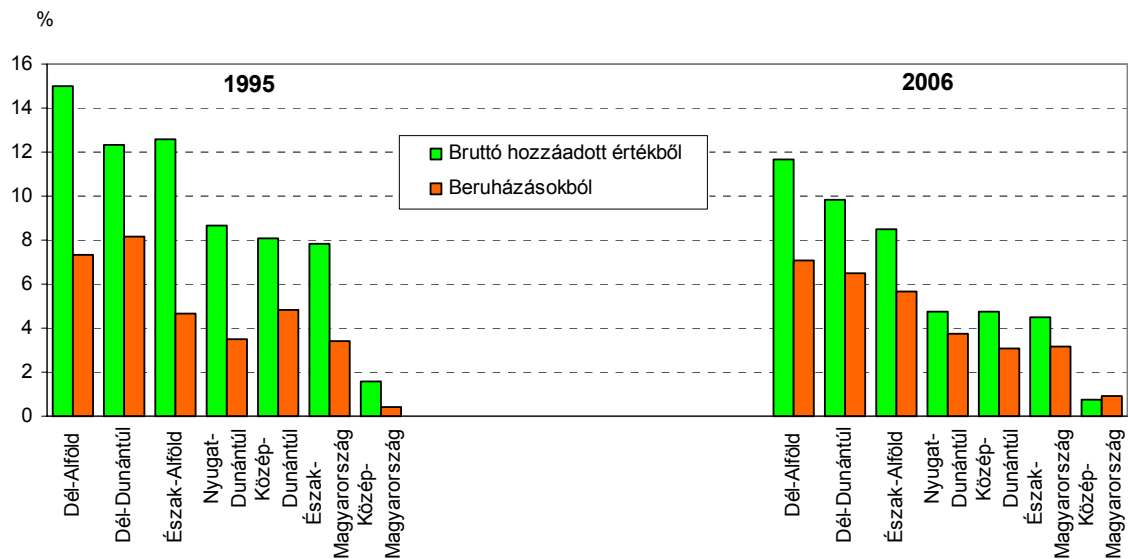
Az összes háztartásból a mezőgazdasági termeléssel foglalkozók részaránya

A mezőgazdaság, különösen az átalakulás éveiben jóval kisebb mértékben részesedett a beruházásokból, mint amennyivel hozzájárult a bruttó hozzáadott értékhez. Az ágazat jelentőségének csökkenésével ez a különbség fokozatosan mérséklődött, 2005-re egy százalékpontra, 2006-ra az alá csökkent. Az országos átlaghoz képest az egyes

régiókban az eltérés különböző, de általánosságban elmondható, hogy ebből a szempontból a mezőgazdasági jellegű régiók jártak különösen rosszul. 2006-ban az ily módon számított elmaradt beruházások értéke közelítette a 34 milliárd forintot, amelynek közel nyolctizede a három mezőgazdasági jellegű régió vesztesége.

A mezőgazdaság részesedése a bruttó hozzáadott értékből és a beruházásokból

Az évek során elmaradt fejlesztések következményeként a mezőgazdaság eszközállományának technikai színvonala nem javult lényegesen, ami hozzájárult az ágazat gazdasági súlyának csökkenéséhez. A használatban tartott elavult gépek, berendezések rontották/rontják az agrárium versenyképességét.

II. A MEZŐGAZDASÁG TERMELÉSI FELTÉTELEI

2.1. A mezőgazdasági vállalkozások területi összetétele

A szocialista állam és gazdaság kialakításakor a magyar mezőgazdaság legfontosabb működési formáját a nagyüzemek, azaz a szövetkezetek és állami gazdaságok képviselték. A rendszerváltást követően a mezőgazdaság strukturális változásaiban nemcsak a földterületek tulajdonosi változása, hanem a gazdálkodók szervezeti jellegének átforgalmazása is szerepet játszott. A korábbi termelészövetkezetek jó része felszámolásra, végelszámolásra került, vagy új típusú szövetkezetté alakult át. Működőképes gazdasági egységeik az esetek túlnyomó többségében önállósodtak, és kft-ként, bt-ként működtek tovább. Később az állami gazdaságokat is rt-vé alakították át és zömében privatizálták. Az új gazdálkodási formák gyakran többszöri átrendeződés eredményeként jöttek létre, amelyben többnyire a tulajdonosváltás mellett a helyi érdekek, valamint egyéb gazdasági tényezők is szerepet kaptak.

2.1.1. A regisztrált mezőgazdasági vállalkozások száma és összetétele

1991. december 31-én a mező- és erdőgazdálkodásba tartozó vállalkozások száma megközelítette a 17 ezret, melyből a jogi személyiségű gazdasági társaságoké elérte az 1400-at (ebből 1300 a korlátolt felelősségű társaság), a nem jogi személyiségűeké meghaladta a 2 ezret, az egyéni vállalkozásoké pedig csaknem 12 ezer volt. Utóbbiak közel négytizedét a Dél-alföldön jegyezték be, míg a gazdasági társaságok több mint kéttizede Közép-Magyarországot választotta székhelyéül, hasonló részarányal az Észak-Alföld emelkedik ki a mezőgazdasági szövetkezetek vonatkozásában.

A gazdasági szervezetek száma a mezőgazdaságban, 1991. december 31.

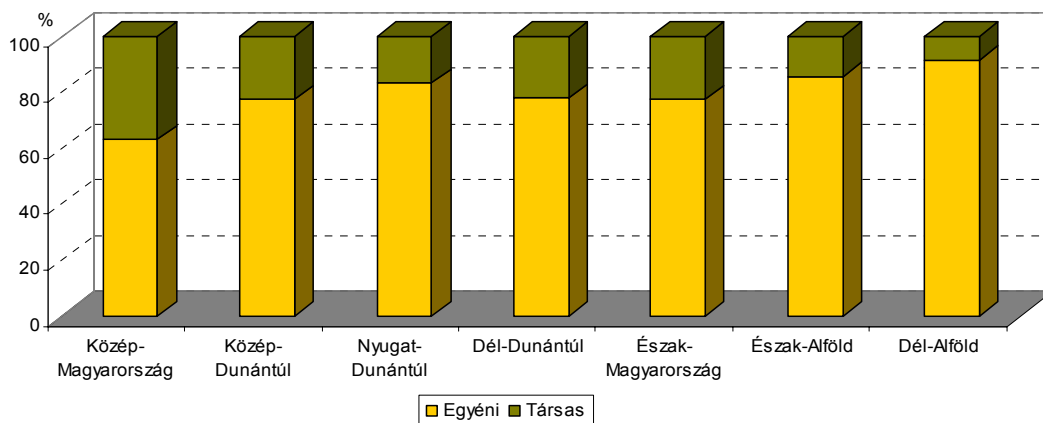
Régió	A gazdasági szervezetek száma	Ebből:				
		vállalatok	korlátolt felelősségű társaságok	mezőgazdasági szövetkezetek	egyéb nem jogi személyiségűek	egyéni vállalkozások
Közép-Magyarország	3 072	0,6	9,1	2,6	8,9	77,2
Közép-Dunántúl	1 515	1,9	11,4	9,6	11,4	64,6
Nyugat-Dunántúl	1 681	1,1	5,6	11,5	16,5	64,0
Dél-Dunántúl	1 450	2,3	8,7	13,7	13,7	54,1
Észak-Magyarország	1 522	1,1	7,2	12,3	12,3	55,5
Észak-Alföld	2 315	1,7	9,5	12,2	19,1	56,4
Dél-Alföld	5 388	0,6	5,5	4,7	5,7	82,2
ÖSSZESEN	16 943	1,0	7,7	7,9	12,3	69,6

1991-ben az egyéni vállalkozásoknak az országos átlagnál jóval nagyobb súlya volt a Dél-Alföldön, az egyéb nem jogi személyiségű szervezeteknek Észak-Magyarországon, a mezőgazdasági termelészövetkezeteknek Dél-Dunántúlon, a korlátolt felelősségű társaságoknak Közép-Dunántúlon, a vállalatoknak pedig Dél-Dunántúlon.

Az ezt követő években ugrásszerűen megnőtt a gazdaság szereplőinek száma. 1995-ben a mező- és erdőgazdálkodásba tartozó gazdasági szervezetek száma, már megközelítve a 40 ezret, 2,3-szorosa lett a négy évvel korábbinak, ezen belül az egyénieké 2,5-szeresére, a korlátolt felelősségű társaságoké 2,4-szeresére emelkedett, de még a szövetkezeteké is négytizedével nőtt. Ezután a szervezetek számának emelkedése megállt, majd mérsékelten folytatódott tovább. 2000-re a mezőgazdaságba soroltak száma öt év alatt háromtizeddel gyarapodott, ezen belül a korlátolt felelősségű társaságoké 54, az egyéni vállalkozásoké 26, míg a szövetkezeteké 3 százalékkal lett több. A vállalkozások számának további alakulását jelentősen befolyásolták a jogszabályi előírások változásai, elsősorban az alapító tőke meghatározása, majd az áfa-törvény módosításával kötelezővé vált az őstermelők számára az adószám kiváltása. Az évezredet a társas vállalkozások számának emelkedése, ezen belül a szövetkezetekének a csökkenése jellemezte, míg az egyéni vállalkozásoknál a 2005. évig tartó növekedést 2006-ban csökkenés váltotta fel, majd 2007. év végére ugrásszerű felfutás következett be. Az elmúlt több mint egy évtized változásai a régiókat eltérően érintette, amelynek következtében a mezőgazdaságba sorolt vállalkozások összetétele átrendeződött.

2007. december 31-én az agrárágazatba tartozó vállalkozások – összefüggésben a termőhelyi adottságokkal, a hasznosítható területek kiterjedésével, a föld minőségével – egyharmada a Dél-Alföldön, közel kéttizede az Észak-Alföldön található, a Nyugat-Dunántúl részesedése 12, a Dél-Dunántúlé 11, Észak-Magyarországé 9, Közép-Dunántúlé több mint 8, Közép-Magyarországé pedig közel 8 százalék. A két fő gazdálkodási formát azonban a változások régióként nem egyformán érintették.

A mezőgazdaság regisztrált vállalkozásainak összetétele, 2007

A vizsgált időszakban Észak-Magyarországon mind az egyéni, mind a társas vállalkozások száma növekedett, az Alföld mindkét régiójában az egyéniek számbeli gyarapodása, a társas vállalkozásokénak a csökkenése tapasztalható. A Dunántúl régióiban ezzel ellentétes tendencia érvényesült; Közép-Magyarországon viszont az egyéni vállalkozások erőteljes csökkenéséhez a társasok kismértékű növekedése társult.

2007 decemberében a mezőgazdaságban regisztrált egyéni vállalkozások aránya meghaladta a négytizedet, ennél az Alföldön – annak mezőgazdasági jellegéből adódóan – magasabb volt, Nyugat-Dunántúlon megegyezett ezzel, a többi régióban pedig elmaradt ettől. A társas vállalkozásokon belül a korlátolt felelősségűek és a betéti társaságok jelentős része Közép-Magyarországot választotta székhelyül.

2007-ben a 69 ezer egyéni vállalkozó 42 százaléka főfoglalkozásúként tevékenykedett, a mellékfoglalkozásúak háromtizedet képviseltek. Előbbiek aránya legmagasabb Közép-Magyarországon (51%), legalacsonyabb Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön (39-39%) volt, utóbbiaké pedig a Nyugat-Dunántúlon volt a legnagyobb (37%), és a Dél-Alföldön a legkisebb (27%). Hasonló nagyságrendű szóródás tapasztalható a nyugdíjasként tevékenykedők körében is, a 28 százalékos országos átlagot a Dél-Alföldön meghaladta, Közép-Magyarországon viszont elmaradt attól. Összességében az Alföldön regisztráltak a nyugdíj mellett mezőgazdasági tevékenységet folytatók mintegy kétharmadát, a főfoglalkozásúak 55, a mellékfoglalkozásúak 53 százalékát.

Létszám-kategóriánként számottevő eltérés mutatkozik a mezőgazdaságba sorolt társas, valamint az egyéni vállalkozások körében; 2007. év végén az összes vállalkozás 97, a társas vállalkozások 87 százalékánál a foglalkoztatottak száma nem érte el a 10 főt. A 10 főnél kisebb létszámot foglalkoztató társas vállalkozások aránya a dél-alföldi régióban volt a legkisebb és a közép-magyarországi régióban a legnagyobb.

A mezőgazdaság társas vállalkozásainak létszám-kategóriánkénti összetétele, 2007. december 31.

Régió	10-nél kevesebb	10-19	20-49	50-249	249-nél több	Összesen
	főt foglalkoztató társas vállalkozások aránya, %					
Közép-Magyarország	91,1	4,7	2,5	1,5	0,1	100,0
Közép-Dunántúl	85,7	5,7	4,8	3,2	0,4	100,0
Nyugat-Dunántúl	86,3	5,1	5,3	3,1	0,2	100,0
Dél-Dunántúl	86,0	5,1	5,8	2,8	0,2	100,0
Észak-Magyarország	89,0	4,5	4,2	2,1	0,2	100,0
Észak-Alföld	84,8	6,0	5,8	3,3	0,2	100,0
Dél-Alföld	83,1	7,1	5,9	3,5	0,4	100,0
ÖSSZESEN	86,6	5,5	4,9	2,8	0,3	100,0

2007. december 31-én a 249 fő feletti létszám-kategóriába 36 mezőgazdasági társas vállalkozás tartozott, székhelyük területi elhelyezkedése a következő: a Dél-Alföldön 9, Közép-Dunántúlon 7, Dél-Dunántúlon és az Észak-Alföldön 5-5, Észak-Magyarországon 4, Közép-Magyarországon és a Nyugat Dunántúlon pedig 3-3.

2.1.2. A gazdaságok megoszlása gazdaságcsoportok és termelési típusok szerint

A gazdaságszerkezeti összeírások adatai alapján 1991-ben 1398,3 ezer gazdaságot írtak össze, ebből a gazdasági szervezetek száma 2,6 ezer, az egyéni gazdaságoké 1395,8 ezer volt. A 2007-es összeíráskor megfigyelt 626,1 ezer gazdaság még a felét sem érte el az 1991. évinek, a 7,4 ezer gazdasági szervezet a 2000. évi összeíráskor tapasztalt felfutást követően több mint két és félszerese, az egyéni gazdaságoké a folyamatos csökkenést követően mindössze 44 százaléka az időszak elején összeírtnak. Az 1991-2007 közötti időszakban a gazdaságok számának erőteljes csökkenése az egyéni gazdaságokat tömegesen felszámolóknak miatt következett be.

A gazdaságok számának alakulása

Év	Gazdasági szervezetek	Egyéni gazdaságok	Összes gazdaság
1991	2,6	1 395,8	1 398,3
2000	7,0	958,5	965,5
2003	7,8	765,6	773,4
2005	7,9	706,9	714,8
2007	7,4	618,7	626,1

ezer

Az 1991. évi Általános Mezőgazdasági Összeírás a mezőgazdasági kistermelés szereplőinek a helyzetét mérte fel; emiatt az ehhez az időszakhoz való részletes viszonyítás csak ebben a körben végezhető el. 2007-ben az egyéni gazdaságok száma valamennyi régióban elmaradt az 1991. évitől, a csökkenés mértéke azonban Közép-Dunántúlon és Észak-Magyarországon volt a legnagyobb, illetve az egyébként 10 százaléknál kisebb hányadot képviselő Közép-Magyarországon a legkisebb. 1991-ben az egyéni gazdaságok 42 százalékát a két alföldi régióban írták össze, arányuk 2007-ben – megtartva vezető helyüket, és emellett kissé növekedve – már 46 százalékot képviselt.

Az egyéni gazdaságok számának változása

Régiók	1991	2000	2005	2007	
	száma				1991=100,0
Közép-Magyarország	124 060	81 112	65 616	61 266	49,4
Közép-Dunántúl	151 489	89 803	64 385	55 163	36,4
Nyugat-Dunántúl	153 099	101 678	77 812	61 333	40,1
Dél-Dunántúl	168 909	122 824	91 066	76 881	45,5
Észak-Magyarország	211 506	134 655	90 435	80 986	38,3
Észak-Alföld	302 815	220 191	168 332	148 938	49,2
Dél-Alföld	283 875	209 143	149 231	134 084	47,2
ÖSSZESEN	1 395 753	958 534	706 877	618 651	44,3

Az utóbbi években a termelés jövedelmezőségének a visszaesése nem egyformán érintette az egyes gazdálkodási típusba tartozó egyéni gazdaságokat, emiatt főként azok száma lett kevesebb, amelyek eredményessége az átlagosnál erőteljesebben romlott.

1991-ben az egyéni gazdaságok 41 százaléka csak növénytermesztéssel foglalkozott, 2007-re számuk felére esett vissza, arányuk viszont a vegyes gazdálkodást folytatók nagymértékű csökkenése miatt 45 százalékra emelkedett. A csak állatot tartó egyéni gazdaságok száma 2007-ben a 16 évvel ezelőttinél 13 százalékkal lett kevesebb, a vegyes gazdálkodást folytatóké ennél jobban, 72 százalékra fogyott; arányuk is jelentősen változott, a csak állattartóké az 1991. évi 13-ról 26 százalékra növekedett, a vegyes gazdálkodást folytatóké 46-ról 29 százalékra csökkent.

Az egyes régiók egyéni gazdaságainak változása és termelési típus szerinti összetétele jelentős mértékben szóródott. Az egyéni gazdaságok súlya valamennyi termelési típust figyelembe véve minden összeírás alkalmával az észak- és a dél-alföldi régióban volt a meghatározó. 2007-ben a növénytermesztő gazdaságok között a két alföldi régió gazdaságainak az aránya a legnagyobb, viszont a saját egyéni gazdaságaikhoz viszonyított hányada a dunántúli régiókban és Észak-Magyarországon jóval átlag feletti. 1991-ben a növénytermesztő gazdaságok 36 százaléka a két alföldi régióban tevékenykedett, a 2007-ben elért 39 százalékos arányával megtartotta ugyan vezető szerepét, azonban mindössze másfél százalékponttal előzte meg a három dunántúli régiót. Az elmúlt 16 évben a növénytermesztő egyéni gazdaságok száma Észak-Alföldön csökkent a legkevésbé és Közép-Dunántúlon a legjobban; az összes egyéni gazdasághoz viszonyított arányuk a három dunántúli régióban és Észak-Magyarországon a legnagyobb, meghaladta az 50 százalékot.

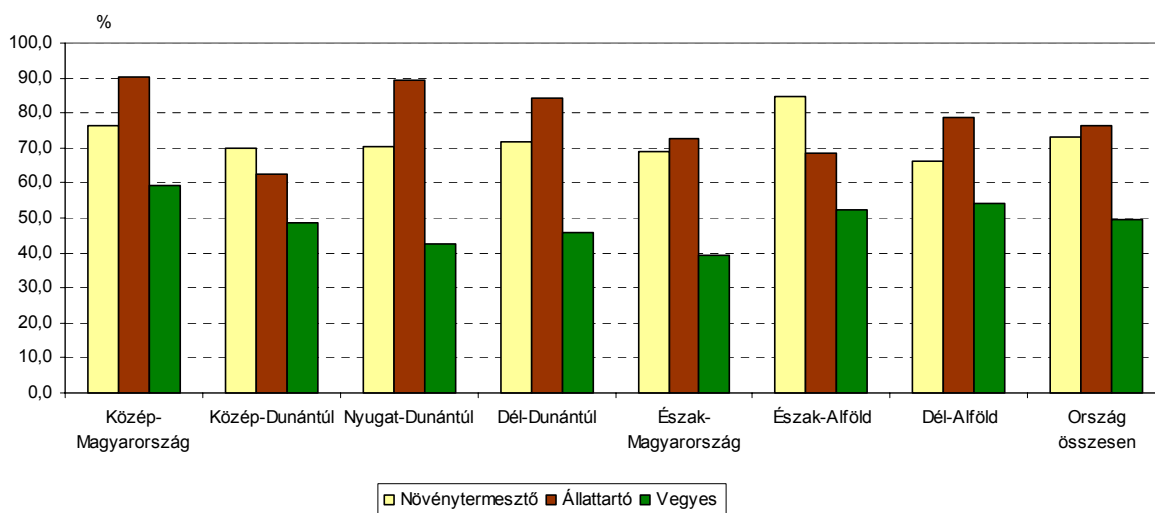
Az egyéni gazdaságok termelési típus szerinti összetétele, 2007

Régiók	Növény- termesztő	Állat- tartó	Vegyes gazdálkodást folytató	Összesen
	egyéni gazdaságok száma			
Közép-Magyarország	25 614	22 366	13 286	61 266
Közép-Dunántúl	30 593	10 681	13 889	55 163
Nyugat-Dunántúl	34 764	9 589	16 980	61 333
Dél-Dunántúl	39 003	15 117	22 761	76 881
Észak-Magyarország	41 034	23 147	16 805	80 986
Észak-Alföld	65 948	36 825	46 165	148 938
Dél-Alföld	42 713	43 344	48 027	134 084
ÖSSZESEN	279 669	161 069	177 913	618 651

Az állattartási kedv visszaesését mutatja, hogy 1991 és 2007 között a dél-dunántúli kivételével – ahol 32 százalékkal növekedett – valamennyi régióban csökkent a csak állatot tartó egyéni gazdaságok száma, legjobban Észak-Magyarországon és Közép-Dunántúlon. A csak állattenyésztéssel foglalkozó egyéni gazdaságok 47 százaléka 1991-ben a két alföldi régióba tartozott, s mivel a többi régióban nagyobb volt az állattartással felhagyók száma, így 2007-ben már közel fele. A 16 évvel korábbihoz képest minden régióban kevesebben választották az egyéni gazdák a vegyes gazdálkodást, de a csökkenés az észak-magyarországi régióban volt kiugró, ahol számuk ötöde lett az 1991. évinek. A növénytermesztés mellett állattartást is választók legnagyobb hányada, 1991-ben és 2007-ben is a két alföldi régió vezető pozícióját mutatja.

A 2000 és 2007 közötti időszakban végrehajtott mezőgazdasági összeírások – az 1991. évvel ellentétben – lehetőséget adnak mind a gazdasági szervezetek, mind pedig az egyéni gazdaságok részletes, összehasonlító elemzésére. A 2007. évi felmérés alapján az országban összeírt 626 ezer gazdaság a 2000. évihez képest több mint egyharmados csökkenést mutat; ezen belül az összes gazdaság alig valamivel több mint egy százalékát kitevő gazdasági szervezetek száma 6 százalékkal emelkedett, az egyéni gazdaságoké viszont 35 százalékkal fogyott. 2007-ben a gazdaságok közül 285 ezer növénytermesztő, mintegy 162 ezer állattartó és 179 ezer vegyes gazdálkodást folytató gazdaság (gazdasági szervezet és egyéni gazdaság) volt. A növénytermesztő gazdaságok száma a 2000. évihez viszonyítva közel 27 százalékkal csökkent, az állattartóké alig volt több mint háromnegyede, a vegyes gazdálkodást folytatóké viszont még a felét sem érte el.

Az összes gazdaság számának termelési típus szerinti változása, 2007
(2000=100,0)

A gazdaságok termelési típus szerinti összetétele a Dél-Alföldön a legkiegyenlítettebb, azaz az egyes típusba tartozó gazdaságok aránya kis eltéréssel közel azonos. A növénytermesztő gazdaságok aránya a 2000. évi négytizedről 2005-re 47 százalékra emelkedett, 2007-re egy százalékpontot mérséklődött. Növénytermesztéssel leginkább Közép- és Nyugat-Dunántúlon foglalkoznak a gazdaságok, arányuk elérte az 56, illetve az 57 százalékot, a Dél-Alföldön viszont még az egyharmadot sem. Az állattartó gazdaságok hányada 2000-2005 között alig változott, 22, illetve 21,5 százalékot képviselt, 2007-ben azonban már meghaladta az egynegyedet. Leginkább Közép-Magyarországon (36%) és a Dél-Alföldön (32%) tartanak csak állatot a gazdaságok, legkevésbé pedig a dunántúli régiókban. Az utóbbi hét év során állattartással legtöbben Közép-Dunántúlon, vegyes gazdálkodással Észak-Magyarországon hagytak fel a gazdaságok; ugyanakkor a növénytermesztéssel foglalkozók aránya legerőteljesebben Dél-Alföldön csökkent.

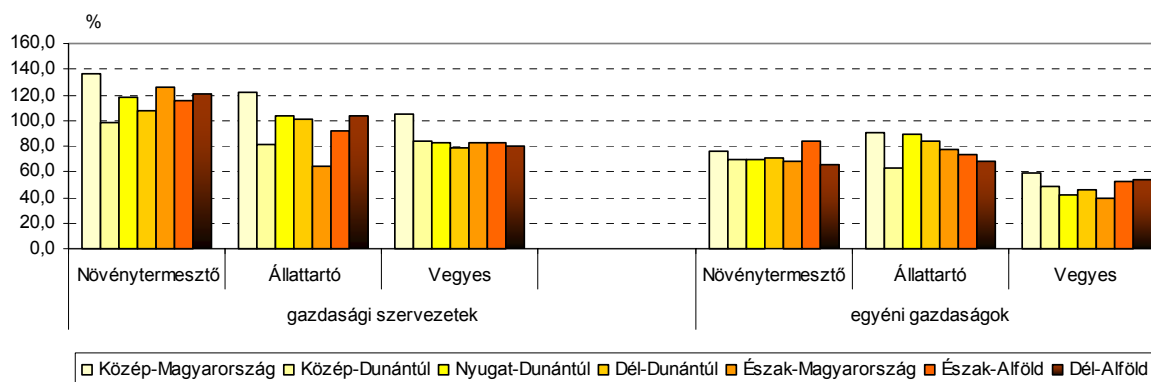
A gazdaságok számának és arányának változása termelési típusok szerint, 2007

Régiók	A növény- termesztő	Az állattartó	A vegyes	A növény- termesztő	Az állattartó	A vegyes
	gazdálkodást folytató gazdaságok					
	száma a 2000. évi %-ában			arányának változása 2000. évhez képest, százalékpont		
Közép-Magyarország	76,6	90,3	59,1	0,4	5,8	-6,1
Közép-Dunántúl	69,9	62,6	48,7	6,5	0,3	-6,8
Nyugat-Dunántúl	70,2	89,2	42,6	7,2	4,9	-12,1
Dél-Dunántúl	71,8	84,3	45,6	6,3	4,9	-11,2
Észak-Magyarország	69,0	72,9	39,3	6,3	4,8	-11,1
Észak-Alföld	84,7	68,7	52,4	8,8	0,3	-9,1
Dél-Alföld	66,0	78,6	54,3	0,8	5,8	-6,6
ÖSSZESEN	73,0	76,3	49,4	5,1	3,9	-9,0

2000 és 2007 közötti időszakban a vegyes gazdálkodást folytató gazdaságoknak mind a száma, mind pedig az aránya csökkent, 2000-ben 38, majd 2005-ben 32 százalékot tett ki, 2007-ben pedig már csak 29 százalék volt. Ez a tendencia főként a Dél- és Nyugat-Dunántúlon érvényesült, ahol a 2000. évi 41-ről 29, illetve 40-ről 28 százalékra zsugorodott.

Jelentős különbségek vannak a gazdasági szervezetek és az egyéni gazdaságok termelési típus szerinti összetételében és a vizsgált időszakon belüli változásában. A gazdasági szervezetek között a csak növénytermesztéssel foglalkozó szervezetek száma a meghatározó, az egyéni gazdaságok körében is a növénytermesztők vannak legtöbben, de az előbbinél jóval kisebb hányadot képviselnek. 2007-ben kizárólag növénytermesztéssel a gazdasági szervezetek 71, az egyéni gazdaságok 45 százaléka foglalkozott. Csak állatállományt tartott a gazdasági szervezetek 10, az egyéni gazdaságok 26 százaléka, a vegyes gazdálkodást folytatók aránya a gazdasági szervezeteknél 19, az egyéni gazdaságoknál 29 százalékot tett ki.

A gazdaságok számának termelési típus szerinti változása, 2007 (2000=100,0)

A 2000 és 2007 közötti időszakban a gazdasági szervezeteken belül a növénytermesztők száma 17 százalékkal növekedett, az állattartóké kismértékben, mintegy 3, a vegyes gazdálkodást folytatóké ennél jobban 17 százalékkal csökkent. Az egyéni gazdaságok esetén mindhárom termelési típusban kevesebb gazdaságot írtak össze 2007-ben mint 2000-ben, a csökkenés mértéke a vegyes gazdálkodást folytatóknál volt a legnagyobb. Az állattartás jövedelmezőségének a csökkenését mutatja, hogy az egyéni gazdaságok mellett a gazdasági szervezetek között is többen leépítik az állattartási tevékenységüket.

A gazdasági szervezetek és az egyéni gazdaságok termelési típus szerinti megoszlásában régióként is helyenként egymástól eltérő tendenciák érvényesülnek. Amíg a növénytermesztő gazdasági szervezetek közül a közép-dunántúli régió kivételével mindenütt nőtt a gazdasági szervezetek száma, legjobban, 36 százalékkal a közép-magyarországi régióban, addig az egyéni gazdaságoknál valamennyi régióban tapasztalt csökkenés az észak-alföldi régióban volt a legkisebb (16%) és a dél-alföldiben volt a legnagyobb (35%). Az állattartó gazdaságok közül a gazdasági szervezetek száma Közép-Magyarországon, Nyugat-Dunántúlon, Dél-Dunántúlon és a Dél-Alföldön növekedett, a többi régióban csökkent; az egyéni gazdaságok száma viszont minden régióban kevesebb volt a 2000. évinél, a csökkenés mértéke Közép-Dunántúlon volt kiugró (38%). A vegyes gazdálkodással foglalkozó gazdasági szervezetek száma Közép-Magyarország kivételével elmaradt a 2000. évitől, az egyéni gazdaságok általános csökkenéséből az észak-magyarországiak hattizedet meghaladó fogyása emelkedik ki.

2.1.3. Zöldség-, gyümölcs- és szőlőtermesztő gazdaságok

A zöldségtermesztéssel foglalkozó gazdaságok száma számottevően csökkent hét év alatt, 2007-ben mintegy 24 ezret számoltak össze, hattizeddel kevesebbet, mint hét évvel korábban. A zöldséget is termesztő vegyes gazdaságok száma héttizeddel csökkent, míg a növénytermesztőké a felével. **A két mezőgazdasági összeírás között közel 40 ezer egyéni gazdaság hagyott fel a zöldségtermesztéssel!**

A zöldségtermesztő gazdaságok nyolctizede az Alföldön folytatta tevékenységét. 2000-ben a zöldségtermesztő gazdaságok 45 százaléka foglalkozott csak növénytermesztéssel, 55 százalékuk vegyes gazdálkodást folytatott. A zöldségtermesztő gazdaságok közül azok aránya, amelyek 2007-ben csak ezzel a tevékenységgel foglalkoztak Észak- és Közép-Magyarországon volt a legnagyobb (79 és 70%), és a Dél-Alföldön a legkisebb (56%). 2000 és 2007 között a csak zöldségtermesztéssel foglalkozók száma mintegy felére, a vegyes gazdálkodást folytatóké háromtizedére csökkent, s ennek következtében az arányok megfordultak: 2007-ben 57 százalékuk volt zöldségtermesztő, 43 százalékra fogyatkozott a vegyes gazdálkodást folytatók aránya. Az összes zöldségtermesztő gazdaság közel fele a Dél-Alföldön, háromtizede az Észak-Alföldön, egytizede Közép-Magyarországon folytatta tevékenységét. A dél-alföldi régió súlya 18, az észak-alföldié 3 százalékponttal nőtt a 2000. évihez képest, a többi viszont csökkent, leginkább a nyugat-dunántúli régió veszített súlyából, részesedése 9 százalékponttal lett kisebb.

A zöldségtermesztő gazdaságok száma, 2007

Régió	Gazdaságok száma		2000. év = 100,0	
	összesen	ebből: egyéni	összesen	ebből: egyéni
	darab		százalék	
Közép-Magyarország	2 394	2 358	30,2	29,9
Közép-Dunántúl	372	361	23,8	23,4
Nyugat-Dunántúl	834	819	10,5	10,3
Dél-Dunántúl	406	387	15,8	15,1
Észak-Magyarország	1 246	1 234	17,1	17,0
Észak-Alföld	7 285	7 093	42,8	42,1
Dél-Alföld	11 833	11 644	61,3	60,7
ÖSSZESEN	24 370	23 896	38,3	37,8

2000 és 2007 között mind a gyümölcs, mind a szőlőtermesztő gazdaságok száma – nem olyan nagymértékben ugyan, mint a zöldségtermesztőké – de jelentősen csökkent. 2007-ben 91,5 ezer gyümölcstermesztő gazdaságot írtak össze, a szőlőtermesztő gazdaságok száma ekkor 119,2 ezer volt, az előbbi mintegy kétharmada, az utóbbi hattizede volt a 2000. évinek. Ez a tendencia a növénytermesztő gazdaságok gyümölcs- és szőlőtermesztésének feladásával, de főként a vegyes gazdaságok ezirányú tevékenységének a felszámolásával hozható összefüggésbe. A régiók sorrendje a gyümölcstermesztő gazdaságok száma alapján már 2005-re kialakult, ezt követően lényeges változás nem történt. Észak-Alföld részesedése 2000-2007 között 8 százalékponttal nőtt, Nyugat- és Dél-Dunántúlé viszont 4,7, illetve 3,6 százalékponttal csökkent.

A gyümölcstermesztő gazdaságok számának alakulása termelési típusok szerint, 2007

Régió	Növény- termesztő	Vegyes	Összes	Növény- termesztő	Arány- változás 2000. évhez képest, százalék- pont	
	gazdaság					
	száma a 2000. évi %-ában		megosz- lása	aránya		
	százalék					
Közép-Magyarország	90,3	45,9	75,2	8,0	83,1	11,7
Közép-Dunántúl	92,6	35,0	75,9	5,7	88,1	14,4
Nyugat-Dunántúl	57,9	24,3	44,8	10,1	79,4	17,6
Dél-Dunántúl	59,4	26,6	45,3	8,1	76,0	17,4
Észak-Magyarország	79,5	28,9	60,0	16,9	83,7	18,5
Észak-Alföld	102,9	55,5	81,1	39,7	70,1	14,2
Dél-Alföld	71,6	52,7	62,2	11,5	61,7	7,5
ÖSSZESEN	81,6	41,8	64,8	100,0	74,9	14,5

2007-ben 860 gyümölcsstermesztő gazdasági szervezetet és 90,7 ezer egyéni gazdaságot regisztráltak, az előbbi közel másfélszeresére nőtt, az utóbbi kétharmadát sem érte el a 2000. évinek. 2000-ben a gyümölcsstermesztés mellett állattenyésztéssel is foglalkozó gazdaságok aránya négytized volt, a 2007. évi összeírás alkalmával már csak egynegyedét képviselték. A gyümölcsstermesztő gazdaságok és ezen belül az egyéni gazdaságoké is Nyugat- és Dél-Dunántúlon csökkent a legjobban, míg legkevésbé az Észak-Alföldön.

A szőlőstermesztő gazdaságok száma az országos átlagnál mérsékeltebben csökkent Közép-Magyarországon, Közép- és Nyugat-Dunántúlon, ennek következtében részesedésük 1,5, 2,4, illetve 3,0 százalékponttal emelkedett. Észak-Alföld 2,8, Észak-Magyarország 2,7, Dél-Alföld 0,9 százalékpontot veszített a 2000. évi hányadukhoz viszonyítva. 2000-ben a szőlőstermesztő gazdaságok 43 százalékát képviselték a vegyes gazdaságok, 2007-re számuk, s így arányuk jelentősen csökkent, utóbbi alig haladta meg az egynegyedét. Ez az arányeltolódás leginkább a Nyugat-Dunántúlon és Észak-Magyarországon jelentkezett, legkevésbé a Dél-Alföldön.

**A szőlőstermesztő gazdaságok számának alakulása
termelési típusok szerint, 2007**

Régió	Növény- stermesztő	Vegyes	Összes	Növény- stermesztő	
	gazdaság				
	száma a 2000. évi %-ában			megoszlása	aránya
	százalék				
Közép-Magyarország	91,9	43,6	75,1	8,1	79,8
Közép-Dunántúl	86,2	41,6	70,6	17,1	79,4
Nyugat-Dunántúl	94,4	41,2	70,6	20,3	73,9
Dél-Dunántúl	77,2	38,6	58,2	18,2	67,2
Észak-Magyarország	66,3	25,8	51,8	15,8	82,1
Észak-Alföld	57,6	29,8	43,5	7,3	65,2
Dél-Alföld	65,4	47,3	56,2	13,2	57,5
ÖSSZESEN	77,3	38,1	60,3	100,0	72,6

2007-re a szőlőstermesztő gazdasági szervezetek száma 253-mal gyarapodott, közel kétszerese lett a 2000. évinek, emellett az egyéni gazdaságoké annak hattizedére esett vissza. Az országos átlagnál jobban csökkent az Észak-Alföldön, Észak-Magyarországon, a Dél-Alföldön és a Dél-Dunántúlon.

2.1.4. Állattartó gazdaságok

Az ezredfordulón az állattartó gazdaságok száma még elérte az 575 ezret, a következő öt évben 196 ezerrel csökkent, 2007-re további negyvenezer hagyott fel ezzel a tevékenységgel. A 2007. évi összeírásakor 341 ezret regisztráltak, ezen belül a gazdasági

szervezetek száma 2,1, az egyéni gazdaságoké 339 ezer volt, ez mindössze hattizede, negyede és egyharmada volt a 2000. évinek. Az állattartó gazdasági szervezetek száma 2005-re 315-tel fogyatkozott, utána azonban 19-cel gyarapodott (Közép-Magyarországon 20-szal); az egyéni vállalkozásoknál viszont 196 ezres a fogyás, ami 2007-re még további 38 ezerrel nőtt. Az állattenyésztéssel foglalkozó egyéni vállalkozások száma legjobban Nyugat- és Közép-Dunántúlon és Észak-Magyarországon esett vissza.

Az állattartó gazdaságok számának alakulása termelési típusok szerint, 2007

Régió	A gazdasági szervezetek	Az egyéni gazdaságok	Az összes gazdaság		Az állattartók aránya	Arányváltozás 2000. évhez képest, százalékpont
	száma a 2000. évi %-ában			megoszlása		
				százalék		
Közép-Magyarország	112,3	75,3	75,4	10,5	62,6	10,3
Közép-Dunántúl	84,1	53,7	53,9	7,3	43,4	6,1
Nyugat-Dunántúl	87,7	52,2	52,5	7,9	36,1	14,9
Dél-Dunántúl	84,7	55,7	55,8	11,2	39,9	13,4
Észak-Magyarország	78,5	53,5	53,6	11,8	57,8	15,3
Észak-Alföld	85,0	58,4	58,5	24,5	44,3	6,5
Dél-Alföld	89,3	63,5	63,6	26,9	47,4	9,0
ÖSSZESEN	87,9	59,2	59,3	100,0	47,4	10,6

A vizsgált időszakban az állattartással is foglalkozó vegyes gazdaságok fele hagyott fel ez irányú tevékenységével, számuk 2007-re már alig haladta meg a 179 ezret. Ez a jelenség főként Észak-Magyarországon és Nyugat-Dunántúlon vált általánossá, az itt működő gazdaságok száma mindössze négytizede volt a 2000. évinek. A csak állattartási tevékenységet folytatók száma az ezredfordulót követően jelentősen, 2005-re 27 százalékkal csökkent, 2007-ben 162 ezret írtak össze, amely a 2000. évinek alig több mint háromnegyede. Az országos átlagnál jobban csökkent a Közép-Dunántúlon, Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon. A csökkenés eltérő nagysága miatt, a csak állattartó gazdaságok aránya 37 százalékról 47 százalékra emelkedett, különösen Közép- és Észak-Magyarországon nőtt.

Az utóbbi hét évben az állattartó gazdaságok számában bekövetkezett változások miatt részesedésük módosult: Közép-Magyarországé és Dél-Alföldé nőtt, a többi régióé kisebb-nagyobb mértékben csökkent. A korábbi rangsor is módosult: az élen továbbra is Dél-Alföld és Észak-Alföld maradt, viszont Közép-Magyarország megelőzte Nyugat- és Közép-Dunántúlt. 2007-re a szarvasmarhát tartó gazdaságok száma alapján Dél-Alföld került az első helyre, Dél-Dunántúl egy fokkal előre lépve helyet cserélt Észak-Magyarországgal. Ugyanez történt a sertést tartóknál is az előbbi két régióval, sőt Közép-Magyarország és Nyugat-Dunántúl esetében is. A juhtenyésztéssel foglalkozó gazdaságok száma alapján a régiók rangsora átrendeződött, egyedül Dél-Dunántúl tartotta meg a hét évvel korábbi helyét.

A 2007. évi összeírás alapján az állattartó gazdaságok számának, arányának tekintetében kiemelkedik a Dél-Alföld és az Észak-Alföld: az Alföldön regisztráltak a juhtenyésztéssel foglalkozók héttizedét, a szarvasmarha-, a kecske- és a sertéstartók több mint felét. A Nyugat- és Dél-Dunántúlon minden gazdaságban találtak valamilyen baromfifélet, országosan 100 gazdaság közül 84-ben.

Az állattartó gazdaságok régiónkénti aránya állatfajok szerint, 2007

Megnevezés	Szarvasmarhát	Tehenet	Juhot	Kecskét	Sertést	Anyakocát	Tojót	Összes állatot
	tartó gazdaságok számának megoszlása, %							
Közép-Magyarország	6,6	5,8	6,3	8,4	10,9	3,7	7,5	10,5
Közép-Dunántúl	7,3	6,5	5,9	8,5	7,1	8,3	8,2	7,2
Nyugat-Dunántúl	11,2	10,4	3,1	7,2	7,5	7,2	10,9	7,8
Dél-Dunántúl	8,6	7,9	8,1	11,7	11,1	12,8	13,8	11,2
Észak-Magyarország	8,6	10,0	6,5	13,2	11,0	4,6	11,3	11,8
Észak-Alföld	25,9	26,7	30,4	27,7	24,2	25,5	25,9	24,5
Dél-Alföld	31,7	32,6	39,6	23,3	28,0	37,8	22,3	26,9
ÖSSZESEN	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ebből: egyéni gazdaságok	95,5	94,3	98,6	99,6	99,8	98,9	100,0	99,4

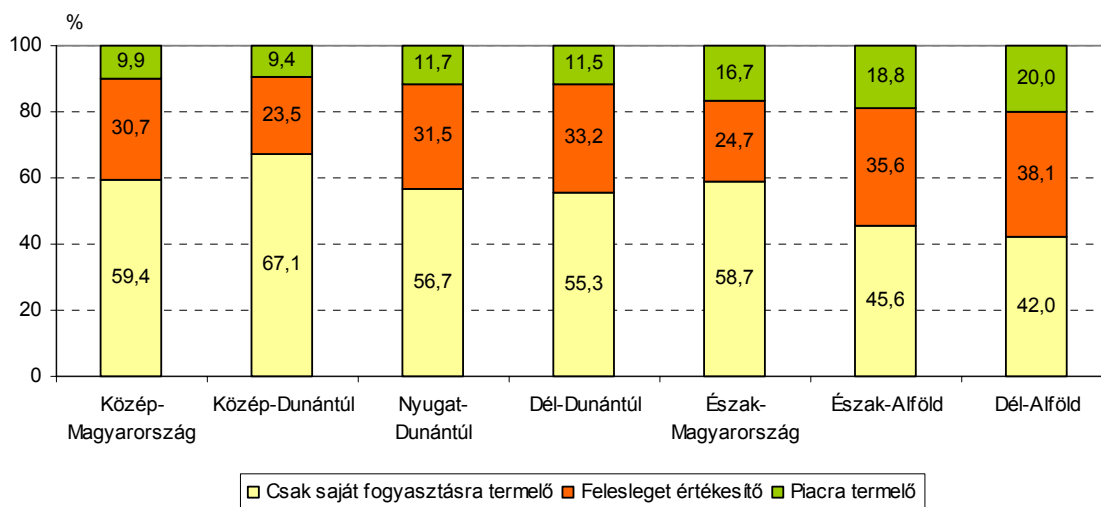
Az állattenyésztéssel foglalkozó gazdasági szervezetek jelentősége főként a szarvasmarha-, különösen a tej- és tejhasznú tehének tartásában, valamint a brojler csirke nevelésében emelkedik ki. Az egyéni gazdaságok jelentős része, 83 százaléka a baromfitartás mellett sertésenyésztéssel foglalkozott.

2.1.5 Az egyéni gazdaságok számának és termelési értékének megoszlása a gazdálkodás célja szerint

2007-ben az egyéni gazdaságok több mint fele csak saját fogyasztásra termelt, közel egyharmaduk a saját fogyasztásán túl a felesleget értékesítette, és mindössze 15 százalékot ért el azok aránya, akiknél az értékesítés volt a termelés elsődleges célja. A 2000. évihez képest a csak saját fogyasztásra termelők aránya csökkent, a másik kettőé növekedett, legjobban az értékesítésre termelőké.

A gazdálkodás célja szerint az egyéni gazdaságok összetétele az egyes régiókban kismértékben eltér egymástól. Valamennyi régióban a csak saját fogyasztásra termelők képviselik a legnagyobb hányadot, de ezek nagysága a közép-dunántúli régió 67 százaléka és a dél-alföldi 42 százaléka között szóródott. A saját fogyasztása után megmaradt felesleget értékesítők aránya a dél-alföldi régióban 38, a közép-dunántúliban 24 százalékot tett ki. A piacra termelő egyéni gazdaságok súlya a dél-alföldi régióban a legmagasabb és a közép-dunántúliban a legalacsonyabb; az előbbi az egyéni gazdálkodók ötödét, az utóbbi a tizedét adta. A főként mezőgazdasági szolgáltatást végző egyéni gazdaságok aránya országosan (0,08%) és a régiókban is igen alacsony.

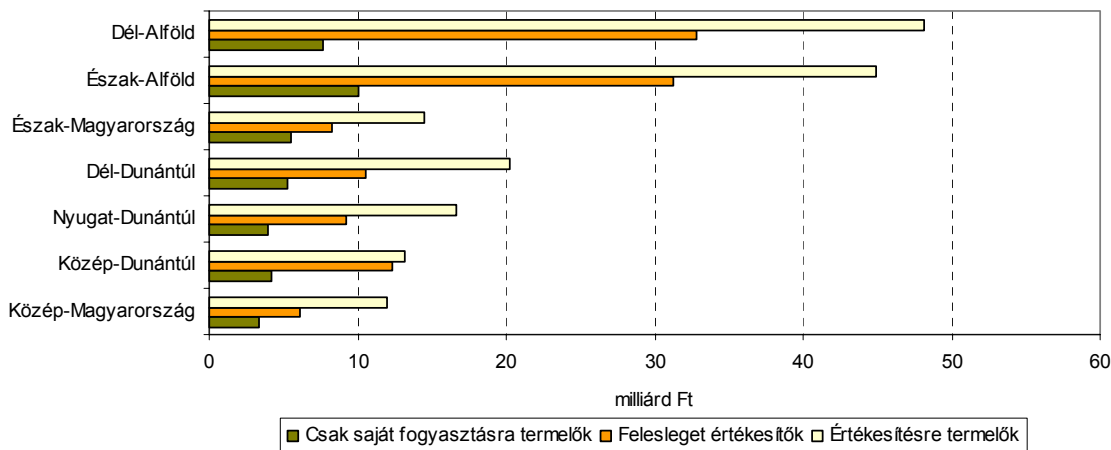
Az egyéni gazdaságok megoszlása a gazdálkodás célja szerint, 2007

Jelentős különbségek vannak, ha az egyéni gazdaságokat a gazdálkodás célja mellett termelési típusonként is vizsgáljuk. 2007-ben az állattartók közül lényegesen többen termelnek csak saját fogyasztásra, mint a növénytermesztők és a vegyes gazdálkodást folytatók. Az állattartók 73, a növénytermesztők 49 és a vegyes gazdálkodást folytatók 37 százaléka csak önellátásra termelt. Felesleget tudott értékesíteni a növénytermesztők 28, az állattenyésztők 24 és a vegyes gazdaságok 47 százaléka. Azoknak a gazdaságoknak az aránya, akik a piac igényeit figyelembe véve termeltek a növénytermesztőknél 23, az állattenyésztőknél 3, és a mind a két tevékenységet együtt végzőknél 15 százalék volt.

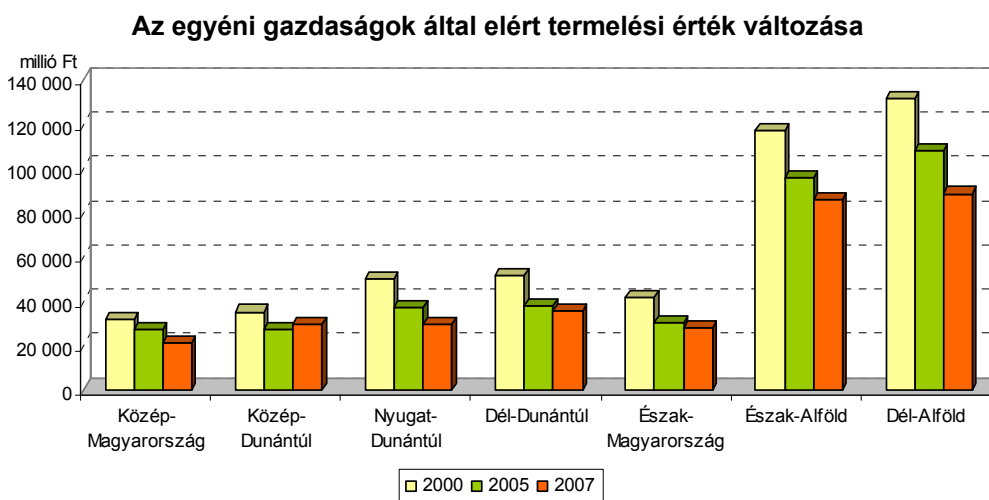
Az egyéni gazdaságok által megtermelt érték valamivel több mint egytizedét a csak saját fogyasztásra termelők, 35 százalékát a felesleget értékesítők és 53 százalékát a piacra termelők állították elő, az előbbi kettő négytizedére, illetve mintegy felére csökkent, az utóbbi viszont egytizedével emelkedett a hét évvel korábbihoz képest. Mind a három termelési típusban a vegyes gazdaságok termelési értékének aránya a legnagyobb, ennek mértéke a felesleget értékesítők esetén hattizedes.

Az egyéni gazdaságok termelési értéke a termelés célja szerint, 2007

A csak saját fogyasztásra termelő gazdaságok termelési értéke 2007-ben a vegyes gazdálkodást folytatóknál csökkent leginkább, a 2000. évi negyedére esett vissza; ugyanez mondható el a felesleget értékesítőkről is, azonban esetükben a termelési érték visszaesése minden termelési típusban az előbbinél mérsékeltebb volt. Az értékesítésre termelők közül a növénytermesztők termelési értéke a hét év alatt több mint kétszeresére nőtt, az állattartóké és a vegyes gazdálkodást folytatóké csökkent, legjobban az állattartóké.

Az egyes régiókban a termelés célja szerinti termelési értékek viszonylag hasonlóan alakultak; a Közép-Dunántúl kivételével a többiben a piacra termelők hozták létre a nagyobb termelés értéket, az összesnek több mint felét.

A termelési értékek eloszlása valamennyi termelési típusban és a termelés célja szerint is az Alföld gazdaságainak kiemelkedő szerepét mutatja, s bár a termelés visszafogottsága mindenhol érvényesült, a két régió gazdaságai, különösen az egyéni gazdaságok mind a három összeírásnál a legnagyobb termelési értéket állították elő.

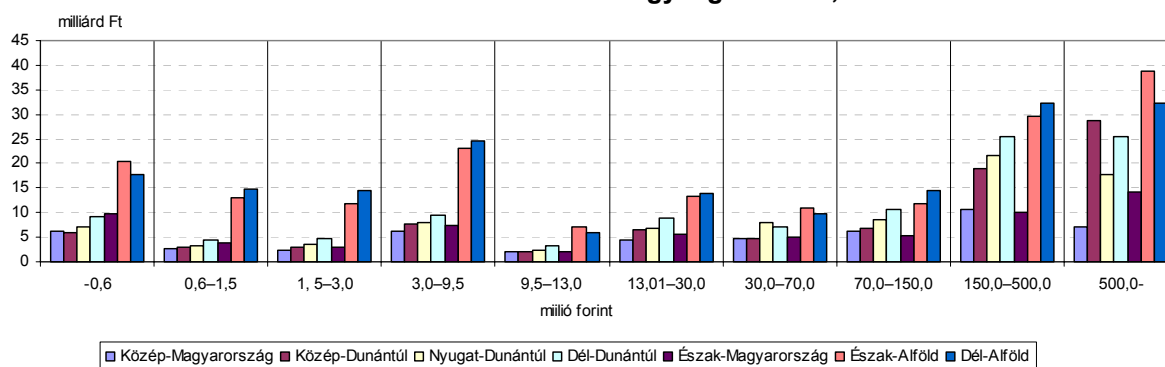
2.1.6. A gazdaságok összetétele a bruttó termelési érték alapján

2007-ben az összeírt gazdaságok (gazdasági szervezetek és egyéni gazdaságok) 763 milliárd forint bruttó termelési értéket állítottak elő, a 2000. évihez képest 16 százalékkal kevesebbet. A gazdasági szervezetek termelési értéke 442 milliárd, az egyéni gazdaságoké 321 milliárd forint volt, az előbbi alig változott, az utóbbi 31 százalékkal kisebb a 2000. évinél. A 2007. évi termelési értéknek a nagyobb része – a 2000. évi 67-ről 55 százalékra történt csökkenése ellenére – a vegyes gazdálkodást folytatók tevékenységéből, 32 százaléka a növénytermesztéssel, 14 százaléka pedig az állattartással foglalkozó gazdaságoktól származott. 2007-ben a gazdaságok 85 százaléka kevesebb, mint 600 ezer forint bruttó termelési értéket állított elő, ezzel szemben a 13 millió forintot meghaladóan termelő gazdaságok aránya mindössze 0,9 százalék volt. A gazdaságok átlagos termelési értéke 2007-ben 1,2 millió forintot ért el.

A gazdaságok közül a nagyszámú, egyenként 600 ezer forintnál kevesebbet előállító gazdaságok együttes termelési értéke mindössze 10 százaléka volt az összesnek, ezzel

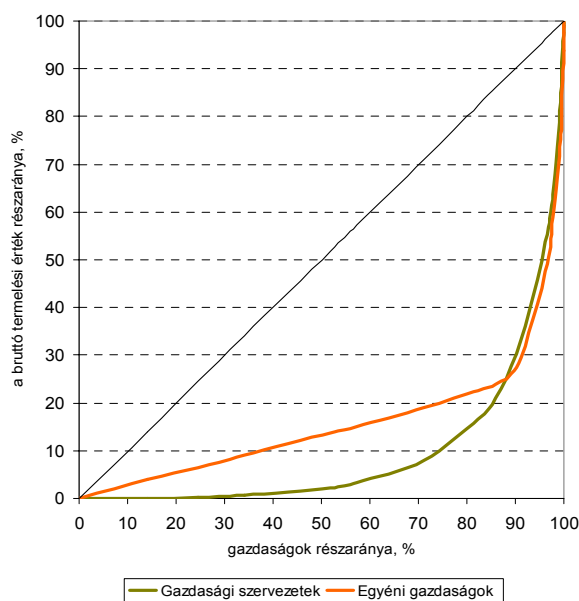
szemben a létszámában kicsi, de 13 millió forintnál nagyobb termelési értéket produkáló gazdaságok adták az összesnek a 64 százalékát. A gazdasági szervezetek és az egyéni gazdaságok által előállított termelési érték megoszlása egymással ellentétesen alakult. Az egyéni gazdaságok közül a legkisebb termelési értéket produkálók közé tartozók az összesnek a 24, a 13 milliónál nagyobbat elérőké a 18 százalékát teljesítették; a gazdasági szervezeteknél az előbbi mindössze 0,1, az utóbbi viszont 97 százalékot képviselt.

A bruttó termelési érték összetétele a gazdaságok által létrehozott termelési érték nagysága szerint, 2007

Az egyes régiók gazdaságai által létrehozott termelési érték megoszlása számottevő különbségeket mutat: a 600 ezer forintnál kevesebbet realizáló gazdaságokon belül a legtöbbet elérők együttes termelési értéke a két alföldi régióban kiugró, viszont a régió összes gazdaságán belüli arányuk a közép- és észak-magyarországi régióban a legmagasabb. A 13 milliónál többet előállítók termelési értéke a két alföldi régióban a legnagyobb, termelési értékük aránya az összeshez képest viszont a három dunántúli régióban a legmagasabb. A legnagyobb, 500 milliós nagyságrendet meghaladó gazdaságok által előállított termelési érték 43 százaléka a két alföldi régióban realizálódott.

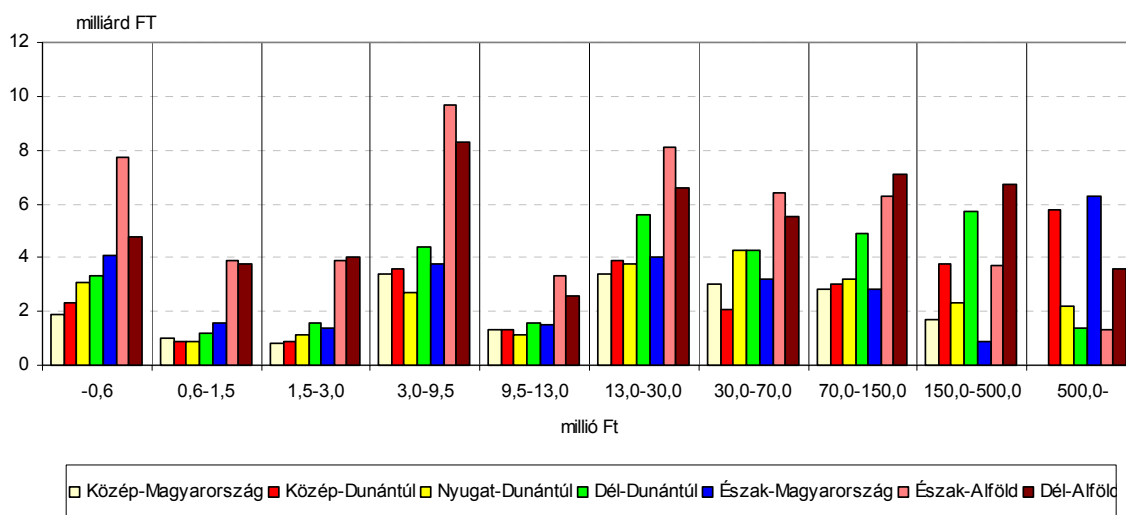
A gazdasági szervezetek és az egyéni gazdaságok koncentrációja a bruttó termelés érték szerint, 2007

A növénytermesztő gazdaságok összes termelési értékének, a 243 milliárd forintnak, a 11 százalékát a legkisebb termelési értéket előállító gazdaságok hozták létre; a 13 millió forintnál nagyobb termelési értéket előállítók produktuma viszont 58 százalékban részesedett. A növénytermesztő gazdaságok termelési értéke az egyes termelési kategóriák között viszonylag egyenletesebb, mint a másik két termelési típusban.

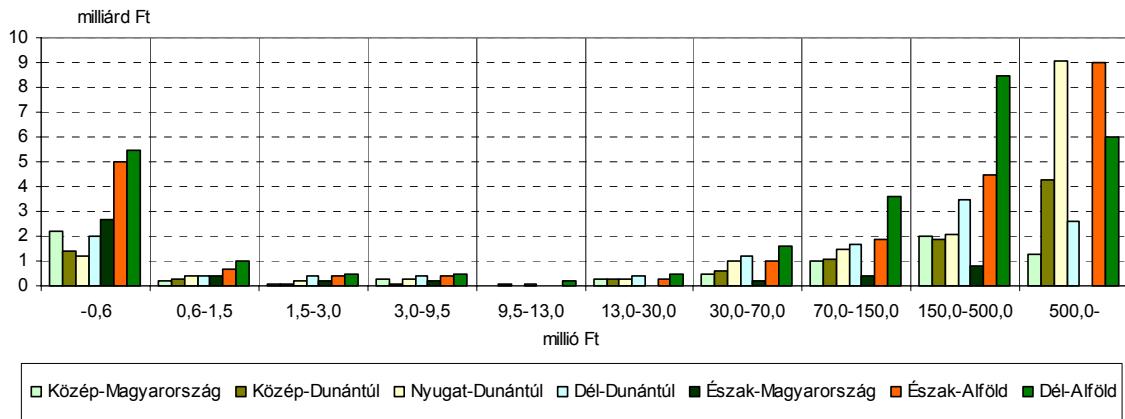
A növénytermesztéssel foglalkozó gazdaságok összes termelési értékének 44 százalékát az észak- és a dél-alföldi régió gazdaságai állították elő, ugyanakkor a három dunántúli régió növénytermesztő gazdaságai által létrehozott produktum több mint hattizedét a 13 milliót előállító gazdaságok termelték. A két alföldi régióra jellemző, hogy majd minden kategóriában a legnagyobb értékeket mutatják.

A növénytermesztő gazdaságok bruttó termelési értékének megoszlása, 2007

Az állattartással foglalkozó gazdaságok 2007. évi termelési értéke 103 milliárd forintot tett ki, ennek 19 százalékát a legkisebb kategóriába tartozó állattartók, a növénytermesztőknél nagyobb hányadát, héttizedét viszont a 13 millió forint feletti kategóriák biztosították. E termelési típusra jellemző leginkább, hogy az összes megtermelt érték nagy része, több mint fele az utolsó két kategóriában – a 150 millió forint feletti kategóriák között – realizálódott. Az állattartó gazdaságok termelési értékének több mint felét az alföldi régiók termelték meg. A közép-magyarországi régió gazdaságai által létrehozott produktum közel háromtizedét a 600 ezer forint alattiak hozták létre, a 13 milliónál nagyobb termelési értéket elérő gazdaságok kategóriájában a legnagyobb értéket a Dunántúl régiói adták.

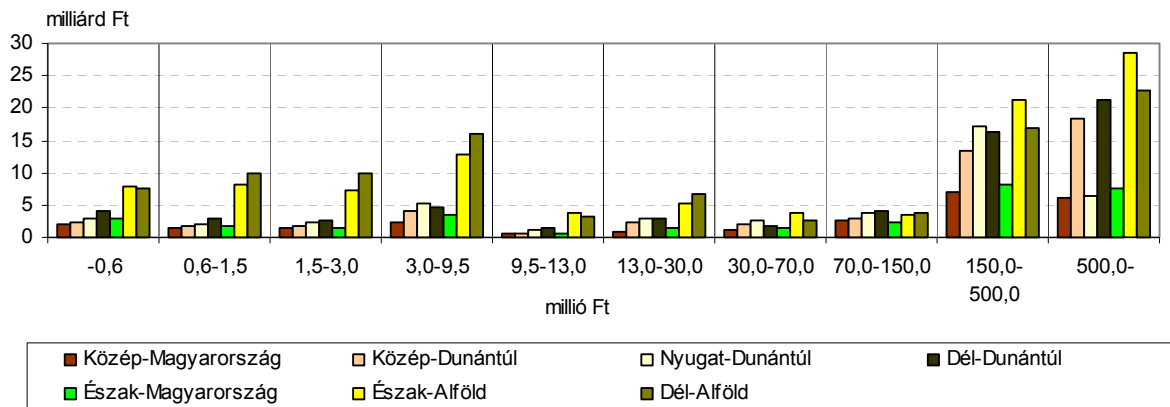
Az állattartó gazdaságok bruttó termelési értékének megoszlása, 2007

Az állattartó gazdaságok termelési értékének több mint felét az alföldi régiók termelték meg. A közép-magyarországi régió gazdaságai által létrehozott produktum közel háromtizedét a 600 ezer forint alattiak hozták létre, a 13 milliónál nagyobb termelési értéket elérő gazdaságok kategóriájában a legnagyobb értéket a Dunántúl régiói adták.

A vegyes gazdálkodást folytató gazdaságok termelési értéke az előbbieknél lényegesen nagyobb, mintegy 417 milliárd forintot ért el 2007-ben. E termelési típusban is a két alföldi régió produktuma a legnagyobb, 48 százalék. A legkisebb termelési értéket, a legfeljebb 600 ezer forintot létrehozó gazdaságok a 7 százalékát, a 13 millió felettiek viszont a kétharmadát teljesítették az ide tartozó gazdaságok termelési értékének.

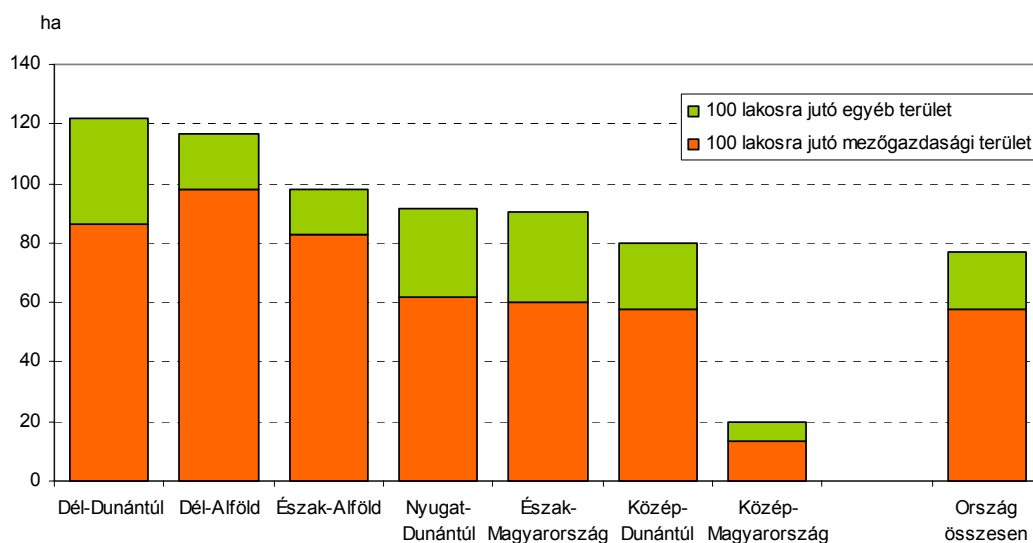
A vegyes gazdálkodást folytató gazdaságok bruttó termelési értékének megoszlása, 2007

2.2. A földhasználat területi jellemzői

Magyarországon a természeti tényezők, köztük a talajadottságok az európai átlagnál magasabb szintű mezőgazdasági termelés lehetőségét biztosítják. A mezőgazdasági termelés valamivel több mint 7,7 millió hektár termőterületen folyik, amelynek közel hattizede áll szántóföldi művelés alatt. A mezőgazdasági terület részaránya az európai országok közül itt a legnagyobb. Földdel való ellátottság tekintetében Magyarország a jobb ellátottságú országok közé tartozik; a 45 hektáros európai átlaggal szemben Magyarországon 58 hektár mezőgazdasági terület jut minden száz lakosra. Ez azt is jelzi, hogy a saját népesség ellátásán túl Magyarország jelentős mezőgazdasági exportárualap előállítására is képes.

Földellátottság, 2007

Népességarányosan Dél-Dunántúlon legnagyobb a termőterület, de csak a mezőgazdasági területet figyelembe véve a Dél-Alföld kerül az élre. A régiós rangsor utolsó helyét mindkét esetben Közép-Magyarország foglalja el.

2.2.1. A földterület minőségi különbségei

A növénytermesztés legfontosabb erőforrása termőterülete, pontosabban annak legfelső rétege, a talaj. A talajok minőségét kialakulásuk körülményei határozzák meg. Azonos genetikai típusba azok a talajok tartoznak, amelyek hasonló környezeti tényezők együttes hatására alakultak ki, és a talajfejlődés során hasonló fejlettségi állapotot értek el.

Magyarország talajainak minősége változatos. A talajok többségének szerkezete, termőréteg vastagsága, víz-, levegő- és hőgazdálkodása, adszorpciós tulajdonságai, tápanyag gazdálkodása, szervesanyag-tartalma, biológiai aktivitása kedvező, és ennek köszönhetően termőképessége nagy. A termőterület minősége nemzetközi szinten is kiemelkedő, az országon belül azonban szélsőséges eltérések tapasztalhatók.

A leggyakoribb talajtípus Magyarországon a barna erdőtalaj, mely az ország területének 35 százalékát borítja. Ennél lényegesen nagyobb a hányada az erdősültebb észak-magyarországi és mindhárom dunántúli régióban, közülük is elsősorban Észak-Magyarországon és Dél-Dunántúlon magas a részesedése. A legjobb természetes termékenységű talajok a csernozjomok, amelyek az ország területének bő egyötödét fedik. Előfordulásuk leggyakoribb a Dél-Alföldön, de átlag feletti a súlyuk Közép-Dunántúlon és az Észak-Alföldön is. Az e talajokon, különösen mészlepedékes altípusán folyó termelés versenyképes hozamokat biztosít. A korábban rendszeresen vízjárta területeken korlátozottabb termőképességű réti talajok alakultak ki, amelyek az ország területének ugyancsak egyötödét borítják. Ilyenek mindegyik régióban megtalálhatók, a legnagyobb arányban Észak-Alföldön, majd a Dél-Alföldön, ahol a mélyebb fekvésű folyóvölgyeket fedik ezek a talajok.

A talajok összetétele genetikai talajtípusok szerint*

(százalék)

Régió	Váz- és kőzet-hatású	Barna erdő-	Cser-nozjom	Szikes	Réti-	Láp- és öntés-	Össze-sen
	talajok						
Közép-Magyarország	22	39	17	4	16	3	100
Közép-Dunántúl	7	46	31	1	12	3	100
Nyugat-Dunántúl	12	53	7	0	20	7	100
Dél-Dunántúl	2	59	16	-	20	3	100
Észak-Magyarország	7	61	4	3	20	4	100
Észak-Alföld	11	10	26	17	28	8	100
Dél-Alföld	23	0	40	10	25	2	100
ÖSSZESEN	12	35	21	6	21	4	100

Forrás: MTA Talajtani és Agrokémiai Kutató intézete

A következő leggyakoribb talajtípus az országban a homok, a felszín 9 százalékát ilyen talaj fedi. Különösen a Dél-Alföldön lehet vele gyakran találkozni, ott is a defláció által veszélyeztetett futóhomokkal, mely a Duna-Tisza közének uralkodó talajtípusa. Ezeken a gyenge minőségű talajokon jövedelmező szántóföldi hasznosítás kizárt, de legalább is erősen megkérdőjelezhető. Ugyanakkor a környezetvédelmi szempontokból is kívánatos szőlő- és gyümölcsültetvényekkel megfelelő eredmény érhető el. Teljesen alkalmatlanok viszont a művelésre a sófelhalmozódási folyamatok hatására létrejött szikesek. Az ország szikes talajainak több mint fele az Észak-Alföldön található (az itteni szikes legelőkből álló Hortobágnak mezőgazdasági hasznánál lényegesen nagyobb ökológiai és idegenforgalmi jelentősége). Ugyancsak Észak-Alföldön a leggyakoribb a láp- és öntéstalajok előfordulása, amelyekben visszafogott a biológiai talajképződés, ezért szintén korlátozott a termőképességük.

A termőföld minőségének mértékegysége az aranykorona, amit Magyarországon még a 19. században vezettek be, és azóta is használatban van. Az aranykorona értéknek (AK) nincs közvetlen összefüggése a terület talajtípusával és talajösszetételével. A minősítés alapja a különböző művelési ágakhoz tartozó viszonylag homogén területek hozadéka, illetve tiszta jövedelme, továbbá termelési költségei, amiket becsléssel határoztak meg. (Lényegében az adott földterületre – akkori pénzben – kivetett adó.)

A Földmérési és Távérzékelési Intézet adatainak felhasználásával számított mutatók szerint a mezőgazdasági terület átlagos aranykorona-értéke országosan közelíti a 20 aranykoronát. Ez az érték a hét régió közül a Dél-Alföldön a legmagasabb (22 AK/ha), ami elsősorban a kiterjedt jó minőségű szántóterületeknek köszönhető. A másik véglet Észak-Alföld (18 AK/ha) képviseli, amely – már említetten – viszonylag sok szikes és lápos területet foglal magában.

A földek átlagos aranykorona-értéke művelési ágak szerint*

(AK/ha)

Régió	Szántó	Konyha- kert	Gyü- mölcs	Szőlő	Gyep	Mezőgaz- dasági
	terület átlagos aranykorona-értéke					
Közép-Magyarország	19,7	18,9	30,3	36,0	11,3	18,9
Közép-Dunántúl	21,5	23,3	33,4	48,9	12,9	20,6
Nyugat-Dunántúl	20,6	27,3	34,7	45,7	12,9	20,1
Dél-Dunántúl	21,4	25,4	29,1	42,8	13,8	20,9
Észak-Magyarország	17,7	18,8	22,8	45,2	9,2	16,3
Észak-Alföld	18,7	29,2	40,1	25,5	9,0	17,8
Dél-Alföld	24,4	31,0	30,5	32,3	8,5	21,9
ÖSSZESEN	20,9	24,9	33,8	40,0	10,3	19,6

*A Földmérési és Távérzékelési Intézet megyékre vonatkozó adataiból számított érték.

Az átlagos aranykorona-értékek csak durva tájékozódáshoz nyújtanak segítséget, hiszen egy-egy régió, de még egy-egy megye földjeinek minősége sem egységes. (A rendszer bevezetésekor az országot 12 kataszterre, azon belül 80-100 ezer hektáros becslőjárásokra, nagy különbségek esetén azon belül több osztályozási vidékre osztották fel.) Ennek ellenére az adatok tükrözik azokat a termőképességbeli különbségeket, amiket a tapasztalat azóta is igazol. Általában – aranykoronában kifejezve – 15 alatt gyenge, 15 és 25 között jó, 25-35 között nagyon jó, afelett extra minőségről lehet beszélni.

2.2.2. Földprivatizáció, a földárak alakulása

Magyarországon a rendszerváltást követően nem sokkal került sor a földprivatizációra, amely az állami és szövetkezeti földtulajdonból kialakított kárpótlási és részarány-tulajdoni földalapokra terjedt ki. A szövetkezeti részarány-tulajdon megállapítása a termelőszövetkezettel fennálló munkaviszony tartama, a halmozott személyi jövedelem és a bevitt vagyon együttes figyelembevételével történt. A földkárpótlásra vonatkozó törvényi szabályozás az 1949-es állapot visszaállítására törekedett, s a földtulajdonosok, illetve örökösök kárpótlását célozta meg. A szövetkezeti földalapból a tagok és alkalmazottak úgynevezett nevesítéssel – 30, illetve 20 aranykorona-értékben maximálva – további földtulajdonot szerezhettek. Az FVM, illetve az Országos Kárrendezési és Kárpótlási Hivatal adatai szerint 1994-ben már 4,6 millió hektár, az összes földterület közel fele egyéni tulajdonba került.

A földprivatizáció pillanatnyi állását is tükröző 1994-es, nem teljes körű^{a/} összeírásakor másfél millió magántulajdonos csaknem 2,2 millió hektár földjét vették számba. Ennek mintegy harmada régebben megszerzett, eredetileg is a háztartások tulajdonában lévő terület volt, 27 százaléka tagi részarányból, 28 százaléka kárpótlásból, 13 százaléka vagyonnevesítésből származott. A régiók közül az átlagosnál lényegesen nagyobb volt a régebbi tulajdonú terület hányada a Dél-Alföldön (39%), a tagi részarány pedig Nyugat-Dunántúlon (34%). A kárpótlással szerzett hányad régiók közti szórása volt a legkisebb, az adatok a közép-dunántúli 32 és az észak-magyarországi 27 százalékos értékek között helyezkedtek el.

a/ A felvétel az ország valamennyi községére kiterjedt, ezen kívül a városok azon övezeteire is, ahol a használat tartás engedélyezett.

A saját tulajdonú földterület forrásonkénti megoszlása, 1994

Régió	Saját tulajdonú terület, ezer ha	Régebbi tulajdonú	Tagi részarány-	Kárpótlással szerzett	Nevesítéssel szerzett
Közép-Magyarország	122	32,5	30,4	29,2	7,9
Közép-Dunántúl	208	26,2	27,1	31,6	15,1
Nyugat-Dunántúl	273	27,3	33,9	27,6	11,2
Dél-Dunántúl	317	28,1	28,7	27,1	16,1
Észak-Magyarország	258	29,2	29,0	27,0	14,9
Észak-Alföld	509	32,3	24,3	27,1	16,4
Dél-Alföld	482	38,5	23,8	28,5	9,1
ÖSSZESEN	2 169	31,5	27,2	28,0	13,3

A kilencvenes évek végére az 5,9 millió hektár mezőgazdasági területnek – az Agrárgazdasági Kutató Intézet adatai szerint – már 88 százaléka volt magántulajdonban. A magánszemélyek mellett az állam maradt a másik, még viszonylag jelentős földtulajdonos, amely 1999-ben mintegy 10 százaléknyi termőterületet birtokolt. (Az azóta létrehozott Nemzeti Földalapban lévő, elsősorban a "Földet életjáradékért" program keretében állami tulajdonba került, folyamatosan változó mennyiségű – manapság durván 2 millió hektárra duzzadt – termőföldet az állam bérbeadás útján részben mezőgazdasági céllal hasznosítja, részben a birtokpolitika egyik szabályzó eszközeként használja a helyi vagy nemzeti célok elérése érdekében.) A maradék elenyésző hányad (2%) a társas vállalkozások tulajdonát képezte.

A kárpótlási liciteken az árverési árat aranykoronára határozták meg. Egy aranykorona irányára 3000 forint, minimál ára 500 forint volt. Kezdetben alacsony volt az érdeklődés, a leendő gazdák megegyeztek egymás között arról, hogy melyik földdarab kié lesz. Ezért a földek túlnyomó többsége az 500 Ft/AK kikiáltási áron kelt el. Természetesen később, a lassan bővülő kereslet hatására – igaz, eleinte, elég vontatottan, majd egyre gyorsuló ütemben – emelkedtek a földárak. A folyamatnak jelentős gátja volt és maradt, hogy termőföldet – azt is maximálva – csak természetes magyar személy vásárolhatott, illetve vásárolhat, azaz a belföldi társas szervezetek és a külföldiek ki vannak zárva a földszerzésből. (Más kérdés, hogy a kizártak, főként a nyugati határszélen gyakori megoldással, a valódi tulajdonost elfedő úgynevezett zsebszerződéssel ezt az akadályt könnyen áthidalhatták.) A kereskedést emellett adminisztratív intézkedések, de az osztatlan közös földtulajdonok is akadályozták.

Bár még jelenleg sincs jelentős földforgalom, a piac nem mozduatlan. A gyengébb minőségű, rosszabb adottságú és fekvésű földek szegmensében a kínálat, míg a jó minőségű szántók, erdők esetében a kereslet dominál.

A folyamatos emelkedés ellenére a hazai földárak még mindig jelentősen elmaradnak a régebbi uniós tagállamokétól. Az Agrárgazdasági Kutató Intézet 2006-ban vállalkozott először arra, hogy felmérje a termőföld árát Magyarországon. Az intézet adatai szerint ekkor

egy hektár szántóterület az országban átlagosan 388 ezer forintot ért; Dél-Alföldön és Észak-Magyarországon ennél 16 százalékkal kevesebbet, Dél-Dunántúlon 39 százalékkal többet. Természetesen az árak a régiókn belül megyénként, sőt azon belül is a föld minőségétől, fekvésétől, művelési ágától függően széles skálán mozognak. Különösen jó áron lehet értékesíteni a nagyvárosokban, üdülőhelyeken vagy azok agglomerációjában lévő területeket.

Átlagos termőföldárak, 2006*

Régió	(ezer Ft/ha)			
	Szántó	Gyep	Szőlő	Gyümölcs
Közép-Magyarország	434	327	446	673
Közép-Dunántúl	387	279	834	756
Nyugat-Dunántúl	370	257	735	1 437
Dél-Dunántúl	540	215	1 358	1 119
Észak-Magyarország	329	107	1 453	964
Észak-Alföld	353	107	395	823
Dél-Alföld	326	192	416	468
ÖSSZESEN	388	184	815	859

*Forrás: Agrárgazdasági Kutató Intézet.

A gyepek és ültetvények értéke között térségenként többszörös különbségek alakultak ki. Azokban a régiókban például, ahol minőségi bortermelés folyik, a szőlőterület ára kétszeresen haladja meg az átlagot. Hasonló az összefüggés a hagyományosan gyümölcsstermelő régiókban is.

Magyarország, a többi csatlakozó országhoz hasonlóan legalább 7 éves átmeneti időszakot kapott a külföldiek földvásárlására vonatkozó uniós szabályok alkalmazása alól. A moratórium tehát 2011-ben (ha nem hosszabbítják meg) lejár, amikortól a szakemberek jelentős áremelkedésre számítanak. A forgalomképes, 25-30 hektárnál nagyobb területű, jó minőségű hazai földek ára 4-5 éven belül megközelítheti a 2 és fél milliós uniós átlagot.

2.2.3. A földhasználat gazdálkodási formák szerinti összetétele

Az 1991. évi teljes körű mezőgazdasági összeírás szerint az ország gazdaságméretű mezőgazdasági termeléssel foglalkozó háztartásai 640 ezer hektár ténylegesen használt földterülettel rendelkeztek, aminek közel kétharmada a kistermelők saját tulajdona, a többi – csaknem azonos részarányt képviselve – bérelt, illetve ténylegesen használt háztáji és illetményföld volt. A meginduló privatizáció eredményeként az 1994. évi – nem teljes körű – összeírásakor az egyéni gazdaságok használatában lévő földterület másfél millió hektárra emelkedett; az 1991-1994 között bekövetkezett csaknem másfélszeres növekedés meghatározó forrása a saját tulajdonú földterület gyarapodása volt.

A privatizációval felbomlott a föld tulajdoni és használati viszonyainak korábbi relatív egysége. A részarány-tulajdon nevesítése során kevesen kérték önálló ingatlan kialakítását,

a többség földterülete nevesített, de osztatlan tulajdon maradt. Sok idős ember, illetve nem mezőgazdaságból élő (városi) jutott ily módon – de kárpótlással is – földhöz, akik frissen megszerzett birtokukat nem tudták vagy nem akarták megművelni. Ezek a területek a korábbi szövetkezetek vagy más bérlők művelésébe kerültek. A háztartások 1994-ben, az összeírt 2,2 millió hektár saját tulajdonú földterületük közel 41 százalékát (megközelítőleg 900 ezer ha) adták bérbe. A régiók közül a kistermelés hagyományait leginkább megőrző Dél-Alföldön volt a legkisebb, 30 százalék alatti a bérbe adott föld aránya, a legnagyobb pedig Közép-Dunántúlon, ahol meghaladta az 50 százalékot.

Az egyéni gazdálkodók földterülete jogcímenként, 1994

Régió	Saját tulajdonú terület, ezer hektár	Ebből: bérbe adott, aránya, %	Saját tulajdonú használt terület	Használt összes terület	Ebből: bérelt és egyéb jogcímen használt terület aránya, %
			ezer hektár		
Közép-Magyarország	122	37,7	76	84	9,5
Közép-Dunántúl	208	51,0	102	125	18,4
Nyugat-Dunántúl	273	48,7	141	171	17,5
Dél-Dunántúl	317	47,6	166	191	13,6
Észak-Magyarország	258	48,1	134	163	17,8
Észak-Alföld	509	35,8	327	376	13,0
Dél-Alföld	482	29,2	342	389	12,1
ÖSSZESEN	2 169	40,7	1 287	1 500	14,2

A kilencvenes évek végére a magángazdaságok tovább erősödtek. A 2000. évi teljes körű mezőgazdasági összeírás adatai szerint az egyéni gazdaságok által használt földterület ekkor csaknem elérte a 3 millió hektárt, ami az összesnek 44 százaléka. Az utóbbi években viszont a magángazdaságok súlya a földhasználatban kissé mérséklődött: a termőterületből való részesedésük 2000-2007 között 3 százalékponttal, 39 százalékra csökkent.

Az egyéni gazdaságok részesedése a termőföldhasználatból

(százalék)

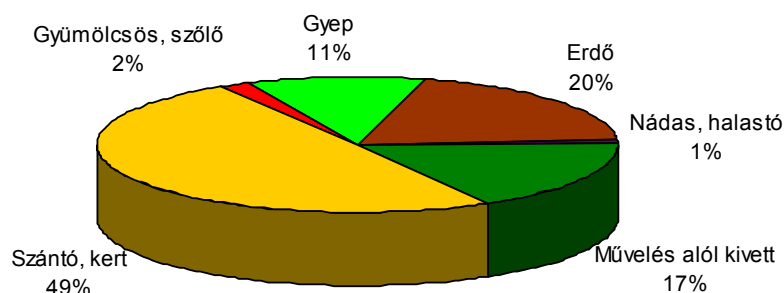
Régió	2000	2003	2005	2007
Közép-Magyarország	41,8	38,3	32,8	33,0
Közép-Dunántúl	33,6	29,1	28,6	30,0
Nyugat-Dunántúl	32,1	32,3	35,4	30,2
Dél-Dunántúl	32,4	30,9	29,1	30,1
Észak-Magyarország	33,4	32,2	31,3	30,6
Észak-Alföld	53,0	51,6	51,7	51,0
Dél-Alföld	53,4	54,4	53,1	50,5
ÖSSZESEN	41,6	40,4	39,7	38,6

A földhasználatban a magángazdálkodás szerepe a közép-magyarországi régióban esett vissza a leginkább: 2007-ben az itteni egyéni gazdaságok már csak az összes termőterület egyharmadát művelték. Ugyanez a két alföldi régióban még kevéssel 50 százalék feletti volt, míg a dunántúli régiókban mindössze 30 százalék körüliek az arányok.

2.2.4. A földterület művelési ág szerinti szerkezete

A mezőgazdasági területek használatának módját a művelési ágak, illetve azok szerkezete fejezi ki. Magyarország területe – ami lényegében állandónak tekinthető, legfeljebb az időnkénti jelentéktelen határkorrekciók (pl. a határfolyók mederváltozásai miatt) módosítják – mintegy 9,3 millió hektár. Ennek 83 százaléka (7,7 millió ha) termőterület, a többi pedig művelés alól kivett (például utak, vasutak, ipari telephelyek, települések beépített részei által elfoglalt) terület. Ez utóbbi hányada az 1990-es évek eleje óta viszonylag jelentősen, több mint 5 százalékponttal emelkedett.

A földterület művelési ág szerinti szerkezete, 2007. május 31.

2007-ben a 7,7 millió hektárt kitevő termőterületből 5,8 millió hektár áll (75%) rendszeres mezőgazdasági művelés alatt, az erdő termőterületen belüli hányada 24 százalék, a nádasé és a halastóé együttesen pedig egy százalék.

A régiók közül a földterület nagysága alapján Dél-Alföld a legnagyobb, tőle alig marad el Észak-Alföld, a legkisebb pedig Közép-Magyarország. A 7 régió között nemcsak nagyságban, hanem a föld művelési ág szerinti szerkezetében is esetenként egész jelentős különbségek figyelhetők meg. A mezőgazdasági jellegű régiókban a szántó súlya meghaladja az 50 százalékot, míg a hegyes-völgyes Észak-Magyarországon ez nem több 38 százaléknál. A másik számottevő különbségeket hordozó művelési ág az erdő, amely az alföldi régiókban 11-12 százalékos részesedésű, szemben a leginkább erdősült észak-magyarországi régióval, ahol közelíti a 29 százalékot.

A földterület nagysága és az egyes művelési ágak részaránya, 2007

Régió	Összes földterület, ezer ha	Szántó és konyhakert	Gyümölcsös, szőlő	Gyep	Erdő	Nádas, halastó	Művelés alól kivett
Közép-Magyarország	741,5	42,7	2,3	8,1	21,8	1,7	23,5
Közép-Dunántúl	1 100,2	46,5	1,5	10,0	21,6	0,9	19,5
Nyugat-Dunántúl	1 125,9	46,1	1,4	7,3	25,5	0,7	19,0
Dél-Dunántúl	1 351,0	52,3	1,4	7,9	24,4	1,0	12,9
Észak-Magyarország	1 322,5	39,0	2,6	14,9	28,6	0,2	14,7
Észak-Alföld	1 816,6	54,2	2,5	12,8	11,2	1,3	18,0
Dél-Alföld	1 845,7	56,7	2,2	12,4	12,2	1,2	15,3
ÖSSZESEN	9 303,4	49,5	2,0	10,9	19,6	1,0	17,0

Agrárökológiai szempontból elsősorban a mezőgazdasági jellegű két alföldi régió földhasznosítása minősíthető kedvezőtlen szerkezetűnek. Jellemző a szántó túlzottan magas és az úgynevezett intenzív kultúrák alacsony részaránya. A mezőgazdasági terület jelentős része szántóból (77%) és gyepből (18%) tevődik össze, ezekhez képest a konyhakert, gyümölcsös és szőlő együttes részaránya mindössze 5 százalékot képvisel. A gyümölcsösök területe azonban mégis figyelemre méltó, hiszen míg az összes földterület országosból képviselt hányada 39 százalék, addig a gyümölcsösöké – köszönhetően elsősorban az észak-alföldi régióknak – 56 százalék. Dél-Alföld viszont a szőlőterületekből való magas (30%) részarányával tűnik ki. Érdekességként megemlíthető, hogy az egyébként az alföldi térségekben szinte jelentéktelen súlyt képviselő nádas és a halastavak országosból való részesedése is nagyobb az átlagosnál (49%).

Magyarország az európai országok között kitűnik a szántó és a mezőgazdasági terület magas arányával. Ebben mindenképpen az is szerepet játszik, hogy olyan kedvezőtlen termőhelyi adottságú területeket is szántóföldi művelés alatt tartanak, amelyek arra igazából alkalmatlanok. A Földmérési és Távérzékelési Intézet felmérése szerint a hazai szántóterületek közel 50 százaléka kimagasló agrárpotenciálú, azaz mezőgazdasági termelési alkalmassága átlag feletti. Ugyanakkor mintegy 10 százaléka környezeti szempontból kifejezetten érzékeny területen helyezkedik el. Éppen ezért a jövőben számottevő változások várhatók a földhasználat szerkezetében, melynek kiváltásában a gazdasági racionalitásnak, az árvíz- és belvízkárok okozta kényszerűségnek, valamint az Európai Uniónak egyaránt szerepe van. A szántó- és gyepterület szűkülését a prognózisok szerint az erdő, a kert és a vizes élőhelyek bővülése kompenzálja.

2.2.5. A birtokszerkezet alakulása, átlagos területnagyság

A rendszerváltást megelőzően a mezőgazdasági termelés zömét a több ezer hektáros nagyüzemek adták, amelyek mellett fontos, bár nagyságrendekkel kisebb szerepet töltött be a kistermelés. Ez utóbbiak körében a növénytermesztés a saját tulajdonú, többnyire házkörűli kiskertek mellett a háztáji és illetményföld és valamennyi bérelt föld megművelését

jelentette. Ebből következően ezek a birtokok jellemzően néhány ezer négyzetmétert tettek ki. Az 1991-es mezőgazdasági összeírásakor a kistermelők által ténylegesen használt földterület átlagos nagysága 4584 négyzetméter volt. A gazdaságok kilenczetedében a földterület nem érte el az egy hektár nagyságot. Az 5 hektárnál nagyobb területtel rendelkezők aránya mindössze fél százalékot tett ki, viszont a gazdaságok összes földterületének 11 százalékán gazdálkodtak. Tovább nehezítette a művelést, hogy a földdel rendelkező gazdaságok négyzetedének kettő vagy annál több tagból állt a birtoka.

A privatizációs folyamat eredményeként gyökeresen átrendeződött a föld tulajdoni szerkezete, aminek következtében az üzemi méretek is átalakultak. Bár 1994-re, az akkori összeírás adatai szerint, az egyéni gazdálkodók átlagos földterülete egy hektár körül alakult, továbbra is a birtokok elaprózottsága volt a jellemző, a birtokméretek egyre jelentősebb differenciáltságával. A gazdaságok 77 százaléka fél hektárnál kisebb földterületet használt és csak alig több mint egy százaléka 10 hektárnál nagyobbat. Ez utóbbiak művelték viszont az egyéni gazdaságok használatában lévő földterület közel négyzetedét. Már ekkor megjelentek a komolyabb méretű birtokok is: az összeírásakor országosan 26 olyan gazdaságot regisztráltak, amely 500 hektárnál nagyobb földterületet használt.

Az egyéni gazdaságok számának és területének megoszlása birtoknagyság szerint

Termőterület nagysága, hektár	A gazdaságok megoszlása, %		A gazdaságok földterületének megoszlása, %	
	1991	1994	1991	1994
0,6 alatt	75,6	76,6	31,3	14,6
0,6-1,0	14,4	8,2	21,6	6,4
1,1-2,0	7,0	6,7	20,3	10,0
2,1-5,0	2,5	5,2	15,6	16,7
5,1-10,0	0,4	1,9	5,6	13,5
10 felett	0,1	1,4	5,6	38,8
ÖSSZESEN	100,0	100,0	100,0	100,0

A birtokstruktúra átrendeződése már e két összeírás között eltelt 3 év alatt is jól nyomon követhető: amíg 1991-ben az egyéni gazdálkodók használatában lévő földterületnek közel egyharmadán a fél hektár alatti területtel rendelkező háztartások gazdálkodtak, addig 1994-re ez az arány 15 százalékra zsugorodott. Ugyanakkor az 5 hektár feletti termőfölddel rendelkezők az összes területnek több mint felét használták, szemben a 3 évvel korábbi 11 százalékot valamivel meghaladó aránnyal.

A földbérleti rendszer elterjedésével és a földforgalom megmozdulásával a kilencvenes évek végére lassan megindult az agrártermelés koncentrálódása, némileg növekedett az életképes méretű gazdaságok száma. 2000. évi mezőgazdasági összeírásakor az egyéni gazdaságok által használt földterület átlagos nagysága 2,75 hektárra emelkedett. A föld 56 százalékát művelő gazdasági szervezetek esetében ugyanez az érték 663 hektár volt. Az egyéni gazdaságok tekintetében a földkoncentráció – bár változatlanul igen vontatottan – az új évezredben is folytatódott: földterületük átlagos nagysága 2007-ben megközelítette a 4 hektárt. A gazdasági szervezetek esetében viszont 2000-hez képest csökkenés (bár az utóbbi két évben némi korrekció) figyelhető meg.

A termőterület átlagos nagysága gazdaságcsoportonként

(hektár)

Régió	2000	2003	2005	2007
Egyéni gazdaságok				
Közép-Magyarország	2,38	2,95	2,26	2,43
Közép-Dunántúl	2,58	2,95	3,13	3,99
Nyugat-Dunántúl	2,55	2,89	3,35	3,48
Dél-Dunántúl	2,61	2,97	2,89	3,68
Észak-Magyarország	2,05	2,42	2,76	3,03
Észak-Alföld	2,95	3,65	3,68	4,20
Dél-Alföld	3,42	4,38	4,69	4,92
ÖSSZESEN	2,75	3,33	3,44	3,86
Gazdasági szervezetek				
Közép-Magyarország	581,85	414,48	400,90	414,93
Közép-Dunántúl	656,70	595,29	570,90	667,48
Nyugat-Dunántúl	710,38	520,92	475,50	539,36
Dél-Dunántúl	627,18	511,90	499,73	544,15
Észak-Magyarország	794,14	562,55	551,47	570,72
Észak-Alföld	591,16	432,82	419,01	453,21
Dél-Alföld	685,17	492,86	487,72	502,20
ÖSSZESEN	663,09	503,06	485,66	523,95

Jelentős volt és az évek során növekedett is az egyes gazdaságcsoportokon belül a régiók között megfigyelhető különbség: 2007-ben például a dél-alföldi régió egyéni gazdaságai átlagosan kétszer akkora termőterületen gazdálkodtak, mint a közép-magyarországiak, ugyanakkor a közép-dunántúli régió gazdálkodó szervezetei egyenként 64 százalékkal nagyobb területet használtak, mint a közép-magyarországiak.

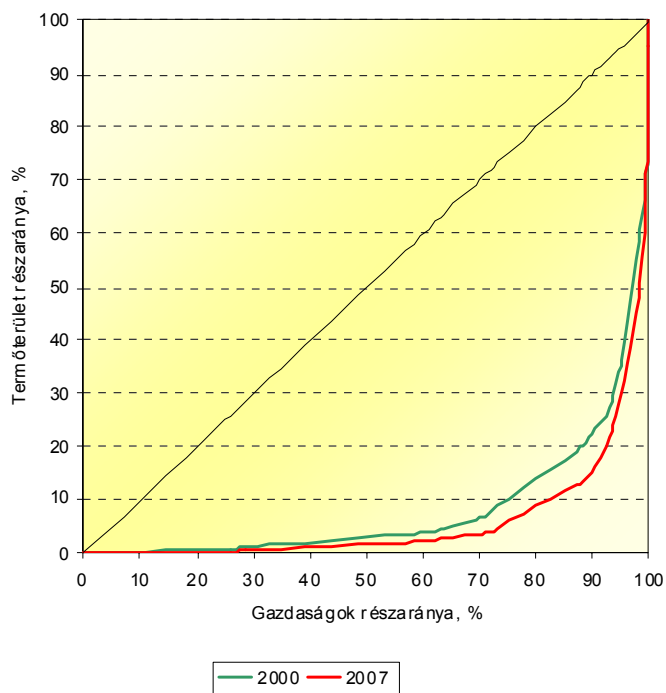
Az országban 2007-ben 565 ezer egyéni gazdaság és valamivel több mint 6600 gazdálkodó szervezet használt termőterületet. Miként a használt terület átlagos nagyságában, úgy a két gazdálkodási forma birtokszerkezetében is jelentős eltérések figyelhetők meg. A gazdasági szervezetek 84 százaléka 10 hektárnál nagyobb termőterülettel a szervezetek összes termőterületének 99,9 százalékát művelte. A gazdasági szervezetek valamivel több mint negyede 300 hektáron, vagy annál nagyobb termőterületen gazdálkodott; e méretkategóriában művelték a gazdasági szervezetek által használt összes termőterület 89 százalékát.

**A gazdálkodó szervezetek és termőterületük megoszlása
a termőterület nagysága szerint**

Termőterület nagysága, hektár	A gazdaságok megoszlása, %		A termőterület megoszlása, %	
	2000	2007	2000	2007
10 és annál kevesebb	14,60	15,64	0,08	0,11
10,1- 50,0	25,15	24,04	1,06	1,19
50,1-100,0	11,00	12,53	1,19	1,71
100,1-300,0	20,42	21,55	6,07	7,68
300,1-500,0	5,03	7,58	3,01	5,57
500,1-1000,0	8,16	8,04	9,03	10,93
1000-nél több	15,65	10,62	79,56	72,81
ÖSSZESEN	100,00	100,00	100,00	100,00

Az egyéni gazdaságok földhasználata a gazdaságszám csökkenése következtében némiképpen koncentráltabbá vált.

Termőterület-koncentráció az egyéni gazdaságokban

2007-ben az egyéni gazdaságok 72 százaléka továbbra is egy hektárnál kisebb termőföldön, az egyéni által használt terület 4 százalékán (saját szükségletre, a kis méret ellenére sokszor egyedüli megélhetési forrást biztosítva) gazdálkodott. Az 50 hektárnál nagyobb termőterületet használó egyéni gazdaságok aránya 2000 és 2007 között alig kimutathatóan 1,7 százalékra, az általuk művelt termőterület aránya azonban igen jelentősen, 30,9-ről 49,5 százalékra nőtt. A művelt termőterület nagysága csak 5 százaléknyi egyéni gazdaság esetében haladta meg a 300 hektárt.

A gazdálkodó szervezetek mintegy tizede használt 2007-ben 1000 hektárnál nagyobb termőterületet. E legnagyobb gazdaságok hányada Közép- és Dél-Dunántúlon meghaladta a 12 százalékot, míg Észak- és Közép-Magyarországon nem érte el a 9 százalékot. A szervezetek által művelt terület koncentrációja Észak-Magyarországon a legerőteljesebb (a gazdaságok nem egészen 9 százaléka használja a termőterület 75%-át) és Észak-Alföldön a legkisebb (az előbbi két mutató értéke ez esetben 10, illetve 68%).

Az egyéni gazdaságok esetében a birtokok szétaprózottsága leginkább Közép-Magyarországot jellemzi, ahol 2007-ben a gazdaságok majdnem 76 százalékánál a termőterület legfeljebb a fél hektárt érte el. Tőle e tekintetben csak kevéssel maradt el Közép-Dunántúl és Észak-Magyarország, ugyanakkor e legkisebb földterülettel rendelkező gazdaságok hányada a Dél-Alföldön alig 47 százalék volt.

A legkisebb és legnagyobb termőterülettel rendelkező egyéni gazdaságok és termőterületük részaránya

(százalék)

Régió	Legfeljebb fél hektáros		50 hektárosnál nagyobb	
	2000	2007	2000	2007
Gazdaságok				
Közép-Magyarország	69,08	75,89	0,69	1,00
Közép-Dunántúl	68,80	73,59	0,85	2,11
Nyugat-Dunántúl	56,71	69,10	0,64	1,46
Dél-Dunántúl	63,44	70,22	0,83	1,87
Észak-Magyarország	69,00	73,14	0,64	1,43
Észak-Alföld	55,26	58,41	0,80	1,79
Dél-Alföld	49,06	47,01	0,86	1,79
ÖSSZESEN	59,56	63,74	0,77	1,67
Termőterület				
Közép-Magyarország	4,55	4,33	35,42	51,66
Közép-Dunántúl	5,04	3,26	39,93	58,64
Nyugat-Dunántúl	4,85	3,59	27,20	52,16
Dél-Dunántúl	5,19	3,72	35,55	57,82
Észak-Magyarország	5,91	3,77	34,61	55,10
Észak-Alföld	3,03	2,35	26,89	46,43
Dél-Alföld	2,29	1,37	27,91	41,75
ÖSSZESEN	3,88	2,74	30,86	49,49

2000 óta – a Dél-Alföld kivételével – valamennyi régióban növekedett a fél hektárnál kisebb termőterülettel rendelkező egyéni gazdaságok aránya, a legjelentősebben Nyugat-Dunántúlon. E legkisebb gazdaságok részesedése azonban változatlanul a közép-magyarországi régióban a legnagyobb, ahol a gazdaságok bő háromnegyedét kitevő fél hektárnál kisebb birtoknagysággal rendelkezők a termőterület 4 százalékán osztoznak. A föld számottevő koncentrálódása mind a 7 régióban megfigyelhető. Viszonylag jelentős, minimálisan 50 hektárja a gazdaságok 1-2 százalékának van minden régióban, de a termőterület 42-59 százalékát tömörítik. Legerősebb a koncentráció Közép-Dunántúlon, a legkisebb pedig a Dél-Alföldön.

A megfelelő jövedelmet termelő, versenyképes mezőgazdaság létrejöttének egyik alapvető feltétele a helyes földbirtok-politika, amelynek elemei: a művelési ágak ésszerű megválasztásával a termőhely ökológiai adottságaihoz való igazodás, a földkoncentráció felgyorsítása, a gazdaságos üzemméretek kialakítása, illetve az ezeket támogató intézkedések.

2.3. Munkaerő a mezőgazdaságban

2.3.1. A mezőgazdasági foglalkoztatottság alakulása

Az elmúlt évtizedek gazdasági átalakulásának egyik negatív következménye volt a foglalkoztatottság nagyarányú visszaesése, mely az egyes gazdasági ágakat igen eltérően érintette. A munkaerő-kereslet csökkenése a mezőgazdaságban jelentkező legdrasztikusabban, hiszen míg az 1990-es népszámláláskor még megközelítőleg 700 ezren dolgoztak az agrárszférában, addig a 2005-ös mikrocenzus idején már csak alig több mint negyedannyian, 187 ezren. A mezőgazdasági foglalkoztatottság területi koncentrációját mutatja, hogy az 1990. évi 42 százalékkal szemben e létszámnak már csaknem fele a két alföldi régióban élt.

A mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma és aránya

Régió	A mezőgazdaságban foglalkoztatottak				
	száma, ezer fő	megoszlása, %	az 1990. évi %-ában	foglalkoztatottakon belüli aránya, %	
				1990	2005
	2005				
Közép-Magyarország	17,8	9,5	19,4	6,8	1,4
Közép-Dunántúl	18,6	10,0	25,5	14,6	4,1
Nyugat-Dunántúl	20,3	10,9	27,0	16,6	4,9
Dél-Dunántúl	22,8	12,2	26,3	19,8	6,6
Észak-Magyarország	15,4	8,2	20,4	13,6	3,7
Észak-Alföld	33,5	17,9	24,4	21,8	6,6
Dél-Alföld	58,4	31,3	36,5	26,5	12,0
ÖSSZESEN	186,8	100,0	26,7	15,5	4,9

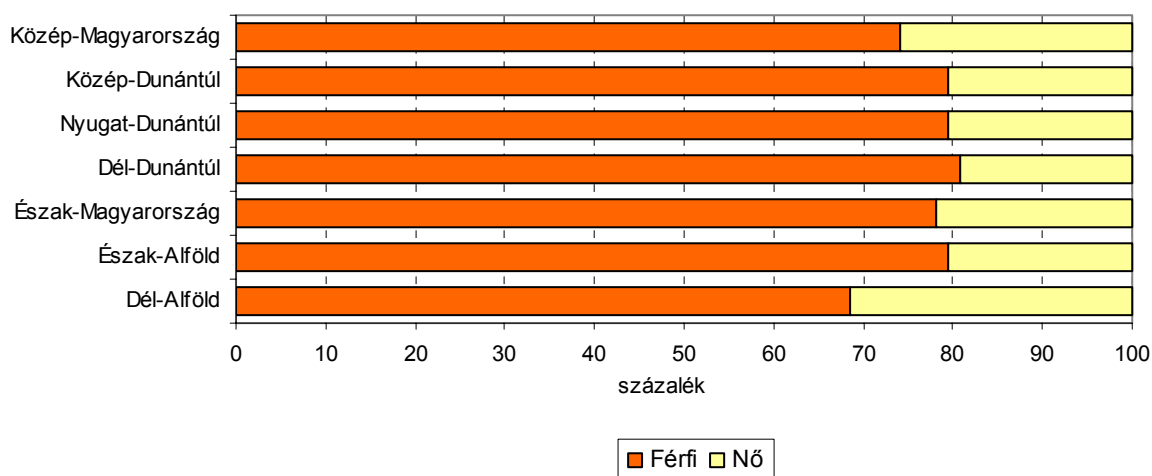
A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya 15 év alatt országosan mintegy harmadára esett vissza, 2005-ben már az 5 százalékot sem érte el. A régiók közül e szempontból magasan kiemelkedik a – hagyományosan jelentős mezőgazdasági potenciállal rendelkező – Dél-Alföld, ahol az agrárszférában foglalkoztatottak hányada még 2005-ben is meghaladta a 12 százalékot, míg az utána következő Észak-Alföldön és Dél-Dunántúlon már csak kevesebb mint 7 százalékot tett ki ez az arány. A sort záró Közép-Magyarország esetében ugyanakkor – nagyrészt a főváros jelenlétéből adódóan – a mezőgazdasági foglalkoztatottság lényegében már elhanyagolható, alig több mint egy százalékot képviselt.

2.3.2. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak demográfiai összetétele

A foglalkoztatottak nemek szerinti összetételét jellemző enyhe férfibőveltséggel szemben a mezőgazdaságban foglalkoztatottak körében – a tevékenység döntően fizikai jellegével összefüggésben – egyértelmű férfidominancia érvényesül. A férfiak aránya 1990-ben

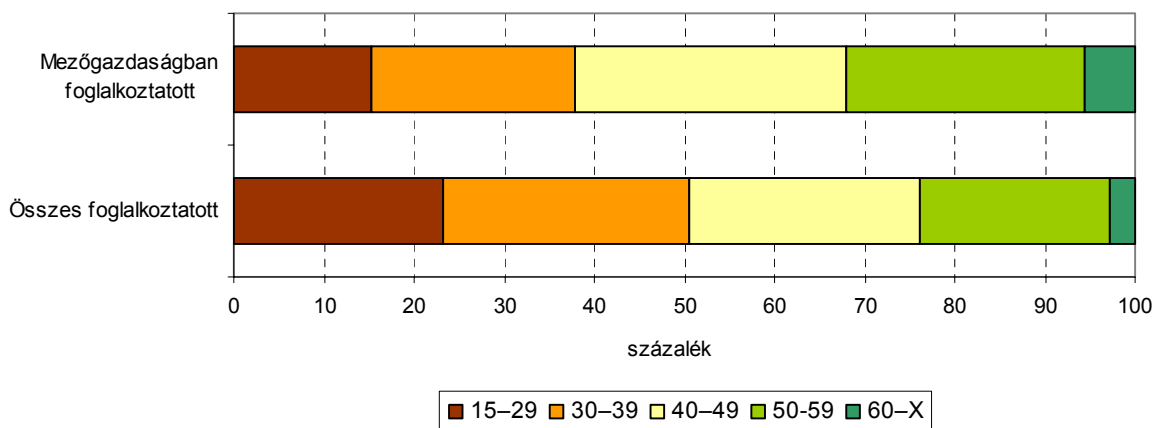
országosan a 70 százalékot közelítette, de a régiókban is viszonylag szűk határok között, 64-71 százalék körül alakult. 1990-2005 között a mezőgazdaságban foglalkoztatott nők száma a Dél-Alföld kivételével valamennyi régióban a férfiakénál jelentősebben csökkent, így e térségekben tovább növekedett a férfiak túlsúlya, országosan már csaknem 76 százalékot tett ki 2005-ben. A régiók közül e szempontból a skála két végén Dél-Alföld, illetve Dél-Dunántúl szerepelt, előbbiben a legalacsonyabb, 70 százalék alatti, utóbbiban a legmagasabb, 80 százalék feletti arányt képviseltek a férfiak.

A mezőgazdaságban foglalkoztatottak nemek szerint, 2005

A mezőgazdaságban dolgozók korszerkezete jelentősen eltér az összes foglalkoztatottétól, körükben ugyanis lényegesen nagyobb az idős és kisebb a fiatalabb korosztályhoz tartozók aránya. Az ágazat átlagosnál kedvezőtlenebb korösszetétele az elmúlt másfél évtized alatt – a népesség öregedését követve – még inkább romlott. A 40 évesnél fiatalabbak 1990. évi 54 százalékos aránya ugyanis 15 év alatt 38 százalékra fogyott, míg az ennél idősebbeké valamennyi korcsoportban emelkedett. Közülük is a 60 év felettek aránya nőtt kiugróan, az 1990. évi 8-szorosára.

A foglalkoztatottak korcsoport szerinti összetétele, 2005

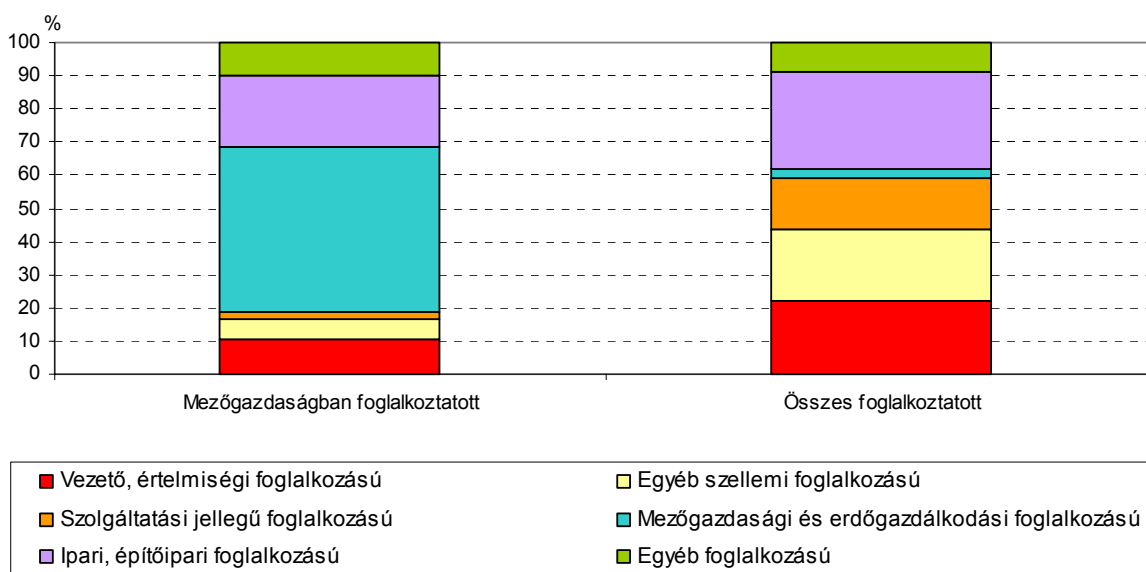
A 40 évesnél fiatalabbak aránya Közép-Magyarországon és Észak-Alföldön volt a legmagasabb 2005-ben, valamivel 40 százalék feletti, míg Közép-Dunántúlon épphogy meghaladta a 33 százalékot. A 60 év feletti aránya ugyanakkor a Dél-Alföldön volt a legnagyobb (9%), az országos érték több mint másfélszerese.

2.3.3. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak foglalkozási szerkezete

A mezőgazdaság is – akár a többi nemzetgazdasági ág – többféle foglalkozású ember munkaterülete. A főtevékenységként mezőgazdasági (erdőgazdálkodási, halászati) termelést vagy szolgáltatást folytató gazdasági szervezetek dolgozói, különösen a rendszerváltást megelőzően, igen sokrétű tevékenységet folytattak. 1990-ben még a mezőgazdasági foglalkoztatottak legnagyobb része ipari és építőipari foglalkozású volt, és csak utánuk következett a mezőgazdasági munkások csoportja. A kiterjedt úgynevezett melléküzemági rendszer a kilencvenes évek első felében lezajlott szervezeti decentralizációval és privatizációval lényegében felszámolódott. A profiltisztulás eredményeként a nem mezőgazdasági foglalkozásúak létszáma 2005-re a korábbi töredékére esett vissza, ezen belül is a szellemi foglalkozásúak száma a 15 évvel korábbinak csaknem egynegyedére, a fizikaiak közül az ipari, építőipari foglalkozásúaké alig több mint egytizedére csökkent, míg a mezőgazdasági foglalkozásúak létszáma „mindössze” felére mérséklődött. Mindezek eredményeként lényegesen módosultak a korábbi arányok is.

A mezőgazdaságban dolgozók foglalkozási struktúrája jelentősen eltér az összes foglalkoztatottétól. Körükben ugyanis lényegesen kisebb hányadot, mindössze 17 százalékot képviseltek a szellemi dolgozók: a vezető, értelmiségi foglalkozásúak részaránya az összes foglalkoztatottakon belüli 22 százalékkal szemben alig több mint 10, az egyéb szellemi foglalkozásúaké pedig 21 helyett mintegy 6 százalékot tett ki országosan. A fizikaiak között pedig az ipari, építőipari foglalkozásúak helyett értelemszerűen a mezőgazdasági tevékenységet végzők voltak túlsúlyban, számuk meghaladta a 93,5 ezret, arányuk az 50 százalékot.

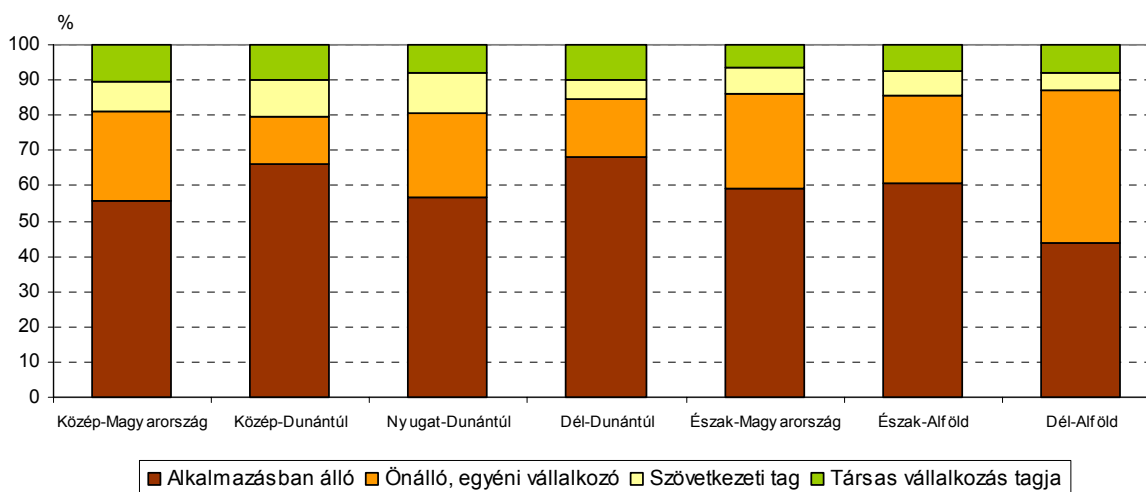
A mezőgazdaságban foglalkoztatottak összetétele, 2005

A hét régió mezőgazdasági dolgozóinak foglalkozási struktúrájában néhány területi sajátosságtól eltekintve nincsenek éles különbségek. Így a mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozásúak aránya – nyilvánvalóan az agrártevékenység volumenével összefüggésben – a Dél-Alföldön volt a legmagasabb, mind 1990-ben (32%), mind 2005-ben (64%). A vezető, értelmiségi foglalkozásúak részesedése ugyanakkor mindkét évben a közép-magyarországi régióban bizonyult a legnagyobbaknak.

Az összes foglalkoztatotthoz hasonlóan a mezőgazdaságban foglalkoztatottak foglalkozási viszony szerinti összetételét is az alkalmazásban állók többsége jellemezte 1990-ben és 2005-ben egyaránt. Ám míg az összes foglalkoztatott esetében ez az arány mindkét évben 80 százalék feletti hányadot képviselt, addig az agrárfoglalkoztatottak esetében országosan is csupán 50 százalék körül alakult. Az ágazat további jellegzetessége volt 1990-ben a szövetkezeti dolgozók kiugróan magas – 40 százalék feletti – részesedése, mely a szövetkezeti rendszer felbomlásával 2005-re 7 százalékra zsugorodott. A mezőgazdaság átalakulása ugyanakkor az egyéni gazdálkodás megerősödését hozta magával; 2005-ben a mezőgazdasági foglalkoztatottak körében az önálló, egyéni vállalkozók állománya már csaknem 29 százalékot képviselt.

A mezőgazdaságban foglalkoztatottak foglalkozási viszony szerinti megoszlása, 2005

A régiók mezőgazdasági dolgozóinak foglalkozási viszony szerinti összetétele markáns különbségeket mutat. Az alkalmazottak aránya a régiók közül a Dél-Dunántúlon (68%) a legmagasabb, tőle alig marad el e tekintetben Közép-Dunántúl, míg a sor végén – jócskán leszakadva az előtte álló Közép-Magyarországtól – következik a dél-alföldi régió. Az önálló munkavégzés szerinti sorrend természetesen nagyjából az előzővel ellentétes. A dél-alföldi élénk egyéni gazdálkodási aktivitás mögött minden bizonnyal a korlátozott munkaerőpiac miatti gazdasági kényszer is meghúzódik.

A társadalmi és gazdasági átalakulás eredményeként az 1990 utáni időszakban a foglalkoztatottak munkáltató tulajdoni jellege szerinti összetétele is gyökeresen megváltozott. Megszűnt az állami tulajdonforma túlsúlya, 2005-ben az állami szféra a foglalkoztatottaknak

már csak 30 százalékát alkalmazta. A mezőgazdaság nem tartozik azon gazdasági ágak közé, melyekben meghatározó az állam szerepe, a foglalkoztatottak meglehetősen szűk körének, alig több mint 6 százalékának volt csak munkáltatója az állam. A mezőgazdaság strukturális átalakulásának utolsó mozzanata volt az állami gazdaságok privatizációja, amely 2005-re lényegében befejeződött. A szövetkezetek jó része még a kilencvenes évek első felében felszámolás, végelszámolás sorsára jutott, az átalakult vagy újonnan alakult szövetkezetekben pedig lényegesen kevesebben dolgoztak, mint korábban. A szövetkezeti szektor 2005-ben országosan a mezőgazdasági foglalkoztatottak 12 százalékának adott munkát. Az ágazatban dolgozók túlnyomó többségének, több mint héttizedének munkáltatója ma már a magánszféra, ez az arány lényegesen magasabb, mint a nemzetgazdaság egészében.

A mezőgazdaságban foglalkoztatottak összetétele a munkáltató tulajdoni jellege szerint, 2005

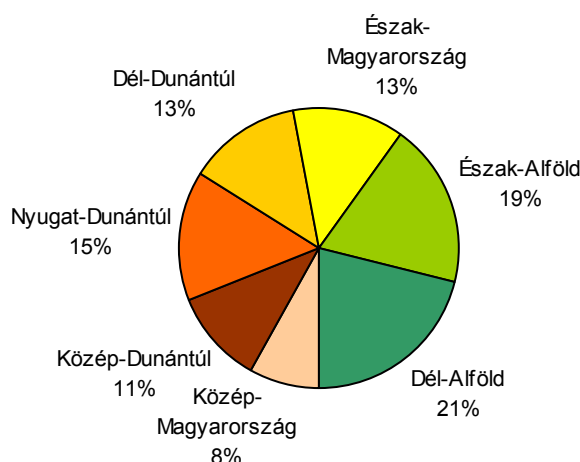
Régió	A munkáltató tulajdoni jellege					Összesen
	állami, egyházi, egyéb közületi	szövet- kezeti	magán	vegyes	nem ismert	
Közép-Magyarország	8,1	13,3	65,4	2,0	11,3	100,0
Közép-Dunántúl	13,7	20,2	55,6	6,7	3,9	100,0
Nyugat-Dunántúl	7,4	15,1	69,9	4,0	3,6	100,0
Dél-Dunántúl	9,4	11,6	67,8	5,6	5,6	100,0
Észak-Magyarország	8,4	11,9	71,2	5,0	3,5	100,0
Észak-Alföld	3,8	11,3	73,2	8,1	3,6	100,0
Dél-Alföld	2,6	8,9	80,4	1,9	6,1	100,0
ÖSSZESEN	6,3	12,1	71,8	4,4	5,4	100,0

Viszonylag magas a mezőgazdasági foglalkoztatásban az állam szerepe a közép-dunántúli régióban, csaknem 14 százalékos részesedése több mint ötszöröse a legkisebb értékkel bíró dél-alföldiének. Ugyancsak ebben a két régióban a legnagyobb, illetve legkisebb a szövetkezeti szektor súlya: míg Közép-Dunántúlon a mezőgazdaságban dolgozók egyötöde talált valamilyen szövetkezetben munkát, addig a Dél-Alföldön csupán 9 százaléka. Ez utóbbi régióban a magánszféra szerepe domináns, részesedése meghaladja a 80 százalékot.

2.3.4. Az egyéni gazdaságokban élő mezőgazdasági foglalkoztatottak főbb jellemzői

A 2000. évi általános mezőgazdasági összeírás és a 2001-es népszámlálás összekapcsolt adatai szerint országosan – Budapest nélkül – az összes foglalkoztatott negyede, mintegy 746 ezer fő élt egyéni gazdaságban. Legnagyobb hányaduk – az összes egyéni gazdaságban élő foglalkoztatott mintegy négytizede – az alföldi régiókba tömörült.

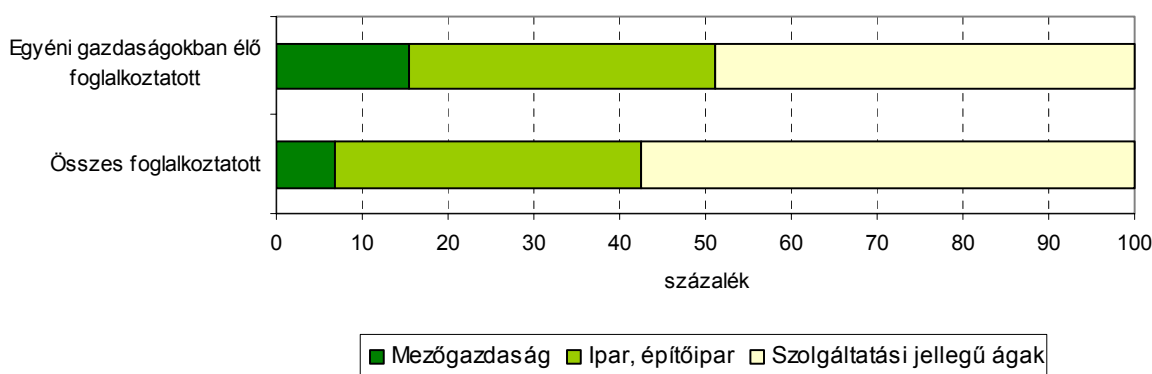
Az egyéni gazdaságokban élő foglalkoztatottak régióinkénti megoszlása, 2001^{a/}

a/ Budapest adata nélkül.

Az egyéni agrárgazdaságokban élő foglalkoztatottak nemzetgazdasági ágak szerinti összetétele nagyvonalakban az összes foglalkoztatott ágazati struktúráját követi. Legnagyobb hányaduk (49%) szolgáltatási jellegű ágba sorolt munkahelyen tevékenykedett, míg az iparban, építőiparban 36, a mezőgazdaságban pedig valamivel több mint 15 százalékuk – mintegy 115 ezer fő – dolgozott. A foglalkoztatottak teljes köréhez képest a különbség abban jelentkezett, hogy az egyéni gazdaságokban élő foglalkoztatottak esetében – értelemszerűen – lényegesen nagyobb volt a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya, és kisebb a szolgáltatási területek részesedése.

A foglalkoztatottak összevont nemzetgazdasági ág szerint, 2001^{a/}

a/ Budapest adata nélkül.

A régiók szintjén e tekintetben is érvényesültek a területi sajátosságok. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya messze a dél-alföldön volt a legmagasabb, az itteni egyéni gazdaságokban élő foglalkoztatottak csaknem negyede kötődött az agrárszférához, ez több mint másfélszerese az országos átlagnak.

Az egyéni agrárgazdaságok között a termelés célja szerint jelentős eltérések tapasztalhatók. Míg az értékesítésre termelő gazdaságokban élő foglalkoztatottak körében a mezőgazdaságban tevékenykedők aránya meghaladta a 29 százalékot, addig a csak saját fogyasztásra termelőknél a 10 százalékot sem érte el. Nyilvánvalóan összefüggésben áll ez azzal, hogy az értékesítésre termelő gazdaságok jellemzően jóval nagyobb volumenben termelnek, mint a saját fogyasztásra termelők, így az e gazdaságokban élők számára kézenfekvő munkalehetőséget jelentenek. Különösen igaz ez azokban a régiókban, ahol a mezőgazdaság még ma is sokak számára biztosít megélhetést. Így kiugróan magas, csaknem 40 százalékos volt ez az arány a Dél-Alföldön.

A termelés típusa szerint szintén jelentős differenciáltság mutatható ki az egyes gazdaságtípusok között. A csak állattartó, illetve csak növénytermesztő gazdaságokhoz tartozó foglalkoztatottak esetében alig több mint 10 százalékot tett ki a mezőgazdaságba sorolt munkahelyen dolgozók aránya, a vegyes gazdálkodást folytató gazdaságokban ezzel szemben meghaladta a 20 százalékot. Ez utóbbiak körében a legmagasabb értéket e szempontból is a dél-alföldi régió érte el, 34 százalékot közelítő aránnyal.

**Az egyéni agrárgazdaságokban élők megoszlása gazdasági ág,
a termelés célja és termelési típusok szerint, 2001^{a/}**

Megnevezés	Összesen	Mezőgazdaság, erdőgaz- dálkodás	Ipar, építőipar	(százalék)
				Szolgáltatási jellegű ágazatok
Termelés célja				
Saját fogyasztás	100,0	9,8	41,1	49,2
Saját fogyasztás és értékesítés	100,0	20,4	30,8	48,8
Értékesítés	100,0	29,1	24,2	46,7
ÖSSZESEN	100,0	15,4	35,8	48,8
Termelés típusa				
Növénytermesztő	100,0	10,3	34,7	54,9
Állattartó	100,0	11,8	41,9	46,3
Vegyes gazdálkodás	100,0	21,7	33,8	44,6
ÖSSZESEN	100,0	15,4	35,8	48,8

a/ Budapest adata nélkül.

A közel 115 ezer egyéni agrárgazdaságban élő mezőgazdasági foglalkoztatott legnagyobb hányada, országosan csaknem hattizede vegyes gazdálkodást folytató egyéni gazdaságban, 25 százaléka növénytermesztő, 16 százaléka pedig állattartó egyéni gazdaságban tevékenykedett. A termelési cél szempontjából nézve közülük legkevesebben (20%) értékesítésre termelő gazdaságban, míg legtöbben (45%) a saját fogyasztásra és értékesítésre is termelő gazdaságokban éltek.

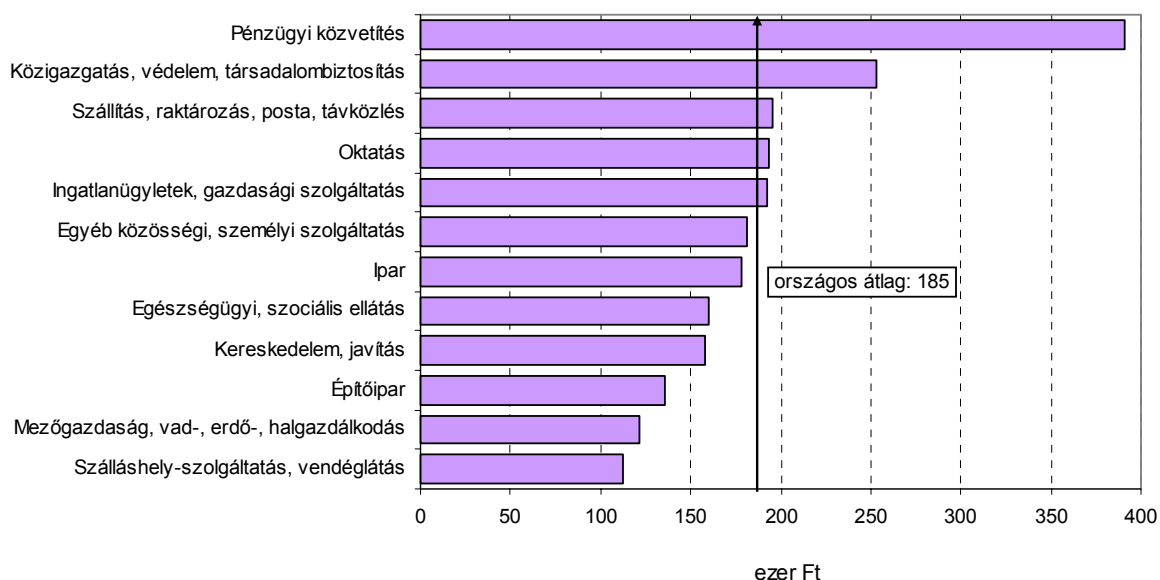
2.3.5. A mezőgazdaságban alkalmazásban állók száma és keresete

2007-ben az intézményi munkaügyi statisztika adatai alapján országosan mintegy 82 ezer fő dolgozott teljes munkaidős mezőgazdasági alkalmazottként. A mezőgazdasági tevékenység jellemző területi elhelyezkedését követve legtöbben (18 ezer fő) a dél-alföldi, míg legkevesebben (7,6 ezer fő) a közép-magyarországi régióban álltak alkalmazásban. Ez a létszám mind országosan, mind az egyes régiókban már csak töredékét tette ki a 17 évvel korábbinak. Az agrárterületen foglalkoztatottak aránya ugyanis a 90-es évek elején országosan még 10 százalék feletti hányadot képviselt, az ezredfordulón ugyanakkor már csak 5 százalék körül alakult, 2007-ben pedig épphogy meghaladta a 3 százalékot.

A mezőgazdasági foglalkoztatottság területileg erősen differenciált. Jól mutatja ezt, hogy amíg a Dél-Alföldön, illetve a Dél-Dunántúlon – a mezőgazdasági tevékenység súlya miatt – az ágazatban alkalmazásban állók aránya még 2007-ben is mintegy 7 százalékot tett ki, addig Közép-Magyarországon alig haladta meg a fél százalékot.

A mezőgazdaság az egyik legkevésbé jövedelmező nemzetgazdasági ág. A teljes munkaidőben foglalkoztatottak bruttó átlagkeresete alapján 1990-2007 között – jelentősen alatta maradván a nemzetgazdasági átlagkereseteknek – mindvégig a fizetési rangsor utolsó harmadában szerepelt, 2007-ben is csak a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás gazdasági ágat, illetve az ipar legalacsonyabb bérszínvonalú ágazatait (pl. textilipar) előzte meg.

Havi bruttó átlagkereset gazdasági áganként, 2007^{a/}

a/ Évközi intézményi munkaügyi adatgyűjtési rendszer.

A mezőgazdaságban teljes munkaidőben alkalmazásban állók keresete a rendszerváltás óta eltelt időszakban az országos átlagkeresetnél kisebb mértékben emelkedett, így az ahhoz viszonyított lemaradás is növekedett. Míg az 1990-es években országosan a mezőgazdaságban dolgozók a nemzetgazdasági átlagkereset több mint héttizedét, addig 2007-ben már csak kétharmadát vihatték haza. A régiók közül e szempontból a legnagyobb különbség a legkevésbé mezőgazdasági orientáltságú Közép-Magyarországon mutatkozott, ahol 2007-ben az agrárszféra bérei alig több mint felét tették ki a régiós átlagkeresetnek. Ezzel szemben a Dél-Alföldön – ahol a mezőgazdaság foglalkoztatásban betöltött szerepe még napjainkban is jelentős – az ágazat keresetleymaradása „csupán” 20 százalékos volt.

A teljes munkaidőben alkalmazásban állók havi bruttó és nettó átlagkeresete, 2007^{a/}

Régió	Havi bruttó átlagkereset		Havi nettó átlagkereset	
	a mezőgazdaságban, Ft	a nemzetgazdasági átlag %-ában	a mezőgazdaságban, Ft	a nemzetgazdasági átlag %-ában
Közép-Magyarország	125 574	56,3	86 594	65,6
Közép-Dunántúl	128 749	77,5	88 986	84,2
Nyugat-Dunántúl	126 682	78,3	87 919	84,9
Dél-Dunántúl	123 986	79,4	86 587	85,9
Észak-Magyarország	114 066	73,0	81 039	80,4
Észak-Alföld	117 786	79,5	83 447	86,1
Dél-Alföld	120 294	81,3	84 887	87,5
ÖSSZESEN	122 089	66,0	85 533	74,8

a/ Évközi intézményi munkaügyi adatgyűjtési rendszer.

A hét régió mezőgazdasági keresetei közötti különbségek jellemzően az ország egyes térségei között alapvetően is meglévő keresetbeli differenciákat tükrözik. Így – akárcsak az átlagkeresetek esetében – a mezőgazdasági kereseti rangsort is a három legfejlettebb régió, Közép- és Nyugat-Dunántúl, illetve Közép-Magyarország vezette 2007-ben. A sort záró Észak-Magyarország mezőgazdasági dolgozóinak bruttó átlagkeresete ugyanakkor több mint tizedével maradt el az első helyen álló közép-dunántúliakétól.

2.4. A mezőgazdasági munkaerő iskolázottsága és az agrárképzés helyzete

2.4.1. A mezőgazdasági foglalkoztatottak iskolázottsága

A versenyképes és hatékony mezőgazdasági termeléshez elengedhetetlen a humántőke megfelelő képzettsége, iskolázottsága, ugyanis a szakképzett, kvalifikált munkaerő számára a gazdálkodáshoz szükséges korszerű vállalkozói, piaci, marketing és technológiai ismeretek elsajátítása egyszerűbb, könnyebb.

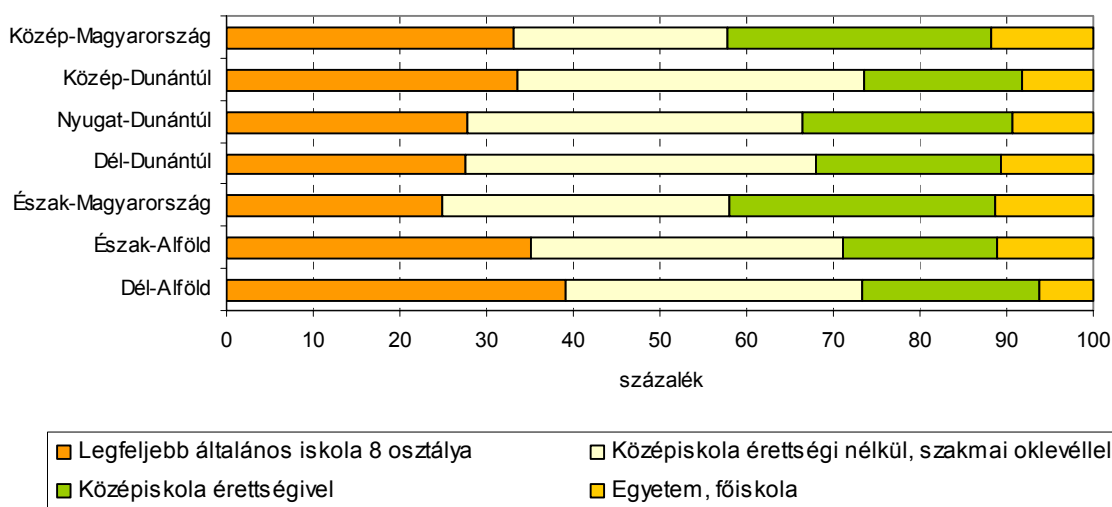
Magyarországon a mezőgazdaságban foglalkoztatottak iskolázottsága, annak ellenére, hogy az elmúlt másfél évtizedben számottevően javult, még ma is alacsony. A 2005-ös mikrocenzus idején egyharmaduk semmiféle szakképesítéssel nem rendelkezett, legfeljebb az általános iskola 8. osztályát végezte el, ugyanakkor felsőfokú végzettsége csupán 9 százalékuknak volt. Ez nyilvánvalóan összefügg az idősebb korosztályok magas arányával, de azzal is, hogy még manapság is sokan gondolják úgy, hogy az agrárium – szemben a gazdasági élet más ágaival – az a terület, melyben a megfelelő szakismeret hiányában is jól elboldogul az ember. Ami részben igaz is, mivel a fizikai jellegű mezőgazdasági munkáknak egy része valóban olyan, hogy szaktudás nélkül elvégezhető.

A foglalkoztatottak legmagasabb befejezett végzettség szerinti megoszlása

Megnevezés	(százalék)			
	Összes		Mezőgazdasági	
	foglalkoztatott			
	1990	2005	1990	2005
Általános iskola 8. évfolyamnál alacsonyabb	5,2	0,5	11,4	2,0
Általános iskola 8. évfolyam	33,4	15,1	43,9	31,4
Középiskola érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	24,4	28,9	24,8	35,4
Középiskola érettségivel	24,8	34,7	14,4	22,0
Egyetem, főiskola, stb.	12,3	20,8	5,5	9,2
ÖSSZESEN	100,0	100,0	100,0	100,0

Az agrárszektorban dolgozók alacsony képzettségi szintjét még jobban érzékelteti, ha foglalkoztatottjainak iskolázottságát más ágazatokéhoz hasonlítjuk. A mezőgazdaságban 2005-ben 100 foglalkoztatott közül legfeljebb 8 osztállyal 33, középfokú végzettséggel 57, diplomával pedig 9 fő rendelkezett, ugyanezek az arányok a nemzetgazdaság egésze esetén ugyanakkor 16, 64, illetve 21 fő volt. Az agrárszférában tehát a többi gazdasági ághoz képest kiugróan magas a legfeljebb alapfokú végzettségűek aránya, a középfokúaké gyakorlatilag ugyanakkora, míg az egyetemen, főiskolával tevékenykedőké jóval alacsonyabb.

A mezőgazdasági foglalkoztatottak legmagasabb befejezett végzettségének megoszlása, 2005

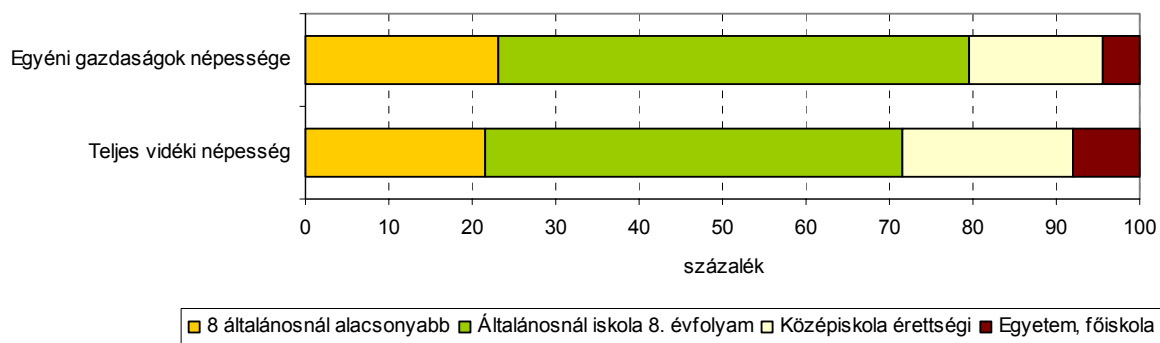
1990 és 2005 között az agrárszféra foglalkoztatottjainak iskolázottsági színvonala – az országos tendenciát követve – mind a hét régióban érdemlegesen javult, a már korábban meglévő területi különbségek azonban az évek során, kismértékben ugyan, de tovább növekedtek. A két pólust képviselő dél-alföldi és közép-magyarországi régióban például a diplomások aránykülönbsége 2,4 százalékponttól 5,5 százalékpontra nőtt.

Az egyes régiók mezőgazdasági munkavállalóinak iskolázottsági szintje, a területi különbségek emelkedése ellenére sem tért el lényegesen az országostól. Egyedüli kivételnek Közép-Magyarország számított, ahol – az országos megoszlással ellentétben – a középiskolai érettségivel rendelkezők aránya magasabb volt, mint az érettségi nélkül, szakmai oklevéllel tevékenykedőké.

2.4.2. Az egyéni gazdaságok népességének iskolai végzettsége

A 2000. évi általános mezőgazdasági összeírás (ÁMÖ) és 2001. évi népszámlálás összekapcsolt adatai alapján az ország Budapest nélküli területén agrárgazdaságokban élő népesség iskolázottsági szintje – főleg a jóval idősebb korösszetételükből adódóan – lényegesen alacsonyabb volt, mint a teljes vidéki népességé. Különösen éles a különbség a 8 osztályos általános iskolai végzettséggel rendelkezőknél. Amíg arányuk a 7 éves és idősebb vidéki népesség körében kerekén 50 százalékot tett ki, addig az agrárnépességben az 56 százalékot is meghaladta. Mivel az agrárlakosság körében a 8 osztállynál alacsonyabb végzettségűek hányada is nagyobb, ezért legfeljebb 8 osztállyal az agrárnépesség majd 80 százaléka, a vidéki népesség – ennél kisebb hányada – 72 százaléka rendelkezett 2001-ben.

Az egyéni gazdaságokban élő 7 éves és idősebb népesség megoszlása a legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint, 2001^{a/}

a/ Budapest adata nélkül.

A régiók tekintetében az egyéni gazdaságok 7 éves és idősebb népességének iskolázottsági színvonalában nincs számottevő különbség, az agrárnépesség iskolázottságának szintbeli eltérései némileg kiegyenlítettebben, de lényegében az adott régiók teljes népességére jellemző tendenciákat követik. Az agrárgazdaságokban élő népesség iskolázottsági szintje 2001-ben Pest megyében volt a legmagasabb, a Dél-Dunántúlon pedig a legalacsonyabb.

**Az egyéni gazdaságok 7 éves és idősebb népességének megoszlása
a legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint, 2001**

Régió	8 általánosnál alacsonyabb	Általános iskola 8. évfolyam	Középiskolai érettségi	Egyetem, főiskola
	végzettségű a népesség %-ában			
Közép-Magyarország ^{a/}	21,0	55,4	18,6	5,0
Közép-Dunántúl	21,2	57,7	16,7	4,4
Nyugat-Dunántúl	20,4	57,7	17,5	4,5
Dél-Dunántúl	23,6	57,8	14,5	4,1
Észak-Magyarország	23,2	54,8	17,5	4,6
Észak-Alföld	25,7	54,9	15,0	4,3
Dél-Alföld	23,1	57,1	15,4	4,3
ÖSSZESEN	23,1	56,4	16,1	4,4

a/ Budapest adata nélkül.

Általánosságban a régiók mindegyikére jellemző, hogy a *termelés célja* szerint az egyéni agrárgazdaságok népessége közül az értékesítésre termelők a legiskolázottabbak. Ami annak a következménye, hogy korösszetételük jóval fiatalabb, mind a saját fogyasztásra, mind a saját fogyasztás mellett értékesítésre is termelőknél. A régiók értékesítésre termelő gazdaságai közül az iskolázottsági rangsor legalján Nyugat-Dunántúl és Dél-Alföld, a legtetején Közép-, és Dél-Dunántúl foglal helyet.

Mind a hét régióról elmondható, hogy a 7 éves és idősebb agrárnépesség körében a növénytermesztő gazdaságokhoz tartozók a legiskolázottabbak, őket a vegyes gazdaságokban élők követik, míg a legalacsonyabb mutatókkal az állattartó gazdaságokhoz tartozók rendelkeznek. Az egyes *termelési típusok* között különösen a felsőfokú végzettségűeknél nagy a differencia, míg a növénytermesztő gazdaságokban a 7 éves és idősebb népesség 7-9 százaléka diplomás, addig az állattartó gazdaságokban csupán 2-3 százaléka.

2.4.3. Az egyéni gazdaságok gazdálkodóinak mezőgazdasági végzettsége

Az egyéni gazdálkodók mezőgazdasági végzettségében az utóbbi hét évben alig történt változás. Még a 2007-es GSZÖ idején is csak nem egészen 2 százalékuk rendelkezett felsőfokú, 6-6 százalékuk pedig közép-, illetve alapfokú agrárvégzettséggel. Ez egyben azt is jelentette, hogy a termelők döntő többsége, majd 87 százaléka csak gyakorlati tapasztalattal, vagy még azzal sem rendelkezve irányította gazdaságát. A kellő szakértelem hiányában pedig a gazdálkodók kevésbé fogékonyak az innovatív megoldásokra, jobban ragaszkodnak a korábbi tapasztalataikon alapuló termelési módszerekhez, gátolva ezzel a korszerű, környezetkímélő és egyben versenyképes technológiák elterjedését, hátráltatva az ország agrárgazdaságának felzárkózását a fejlettebb nyugatihoz.

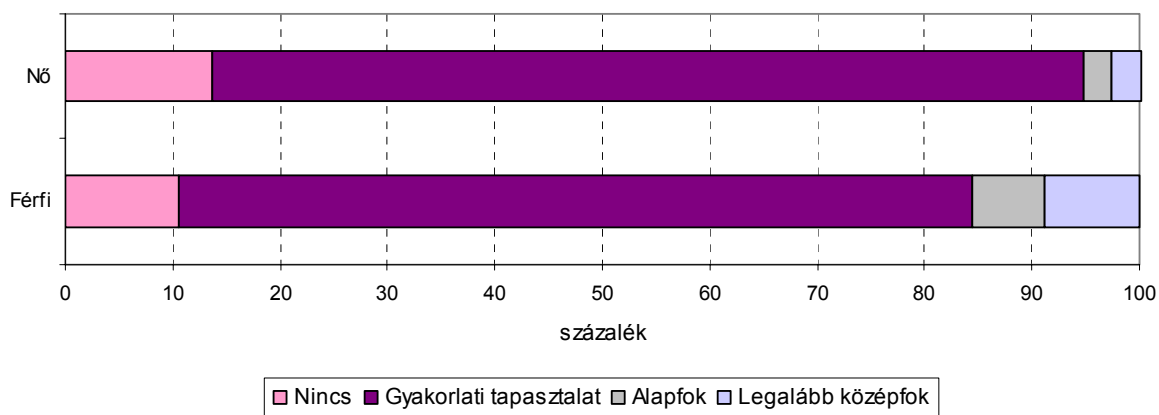
Az egyéni gazdálkodók mezőgazdasági végzettség szerinti összetétele

Megnevezés	2000	2003	2005	2007
Nincs	27,9	8,5	7,8	11,2
Gyakorlati tapasztalat ^{a/}	...	79,1	79,8	75,6
Alapfok	64,3	4,8	4,9	5,7
Középfok	5,9	5,5	5,6	5,6
Felsőfok	1,9	2,1	1,8	1,8
ÖSSZESEN	100,0	100,0	100,0	100,0

a/ Módszertani változás.

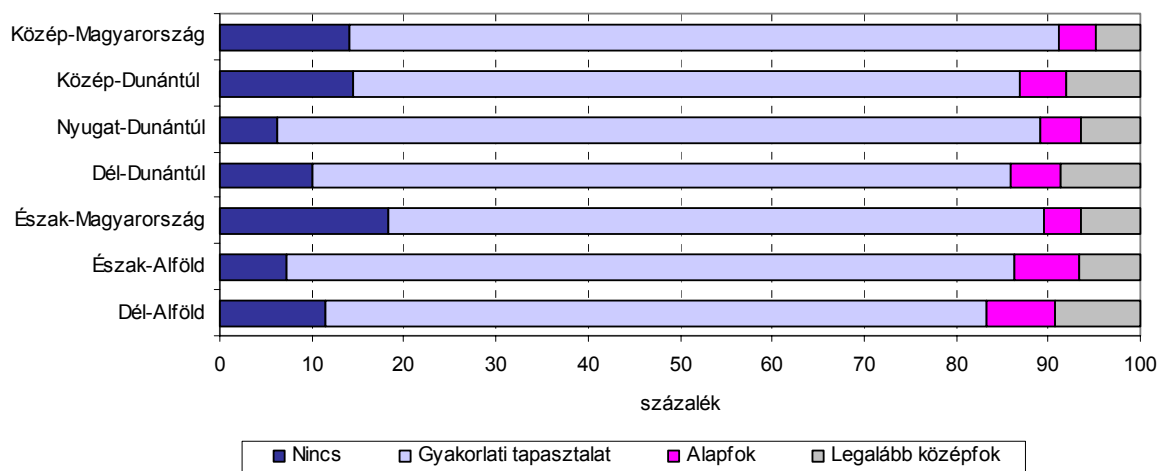
A két nem egyéni agrárgazdálkodói közül magasabb mezőgazdasági végzettsége a férfiaknak van. Ez egyáltalán nem meglepő, hiszen a mezőgazdaság azon szakok egyike – összefüggésben a későbbi szakmával – mely hagyományosan a „férfias” képzések közé tartozik. Körükben 2007-ben, a legalább középfokú agrár szakképzettségűek aránya majd 9 százalék volt, ugyanakkor a nőknél ez a hányad nem érte el még a 3 százalékot sem. A nők viszont sokkal gyakrabban hagyatkoznak gyakorlati tapasztalataikra a gazdaságirányításban: 100 női agrárgazdálkodó közül 81, a férfiaknál mindössze 74 szerezte gyakorlati úton gazdálkodásirányítási ismereteit.

Az egyéni gazdálkodók mezőgazdasági végzettség szerinti megoszlása nemenként, 2007

A hét régió termelőinek mezőgazdasági képzettségében nem élesek a különbségek. A régiók gazdálkodóit egyaránt alacsony iskolázottsági szint és döntően csak többéves munkatapasztalatra épülő gazdaságirányítás jellemzi. A legalább középfokú szakképzettségű termelők aránya épp ezért csak szűk határok, 5 és 9 százalék között mozgott. A skála két végén Közép-Magyarország, illetve a nagy mezőgazdasági potenciállal bíró Dél-Alföld szerepelt, az előbbi a legalacsonyabb, az utóbbi pedig a legmagasabb értékkel.

Az egyéni gazdálkodók mezőgazdasági végzettség szerinti megoszlása, 2007

2.4.4. Az agrárképzés helyzete

Az agrárképzés iránt 2002-2007 között országos szinten csökkent az érdeklődés az iskolarendszerű közép-, illetve felsőfokú, és az iskolarendszeren kívüli felnőtt képzésben egyaránt. Annak ellenére van ez így, hogy a szakképzés tulajdonképpen a mezőgazdasági fejlődés egyik kulcstényezője, hiszen alapvető feladata, hogy a tanulni vágyó fiatalokat olyan korszerű elméleti és gyakorlati ismeretekkel lássa el, amelyek nemzetközi összehasonlításban is versenyképesek, valamint igény szerint továbbképzési lehetőségeket biztosítson az agrárszektorban dolgozók számára, az új technológiai módszerek, jogszabályi előírások, piaci információk megismertetése céljából.

Az agrárágazati szakképzés Magyarországon több évszázados múltra tekint vissza, hiszen Európa első gazdasági iskoláját Tessedik Sámuel lelkész létesítette még 1779-ben Szarvason; de ezen kívül is számos nagy múltú intézmény – például a keszthelyi Georgikon, vagy a Mosonmagyaróvári Gazdasági Felsőbb Tanintézet – öregbítette az elmúlt évszázadokban a magyar agrárképzés hírnevét.

Az országban, 2007-ben középfokú mezőgazdasági szakképzés 174 feladatellátási helyen folyt, ahol összesen 5,9 ezer fő tanult. A tanulók háromnegyede szakiskolai és speciális szakiskolai, egynegyede pedig szakközépiskolai tanulmányokat folytatott. 2002 és 2007 között az agrárszakképző intézmények tanulóinak összlétszáma több mint 14 százalékkal csökkent, úgy, hogy miközben a szakiskolai és az egyéb szakiskolai létszám visszaesett, addig a szakközépiskolaié emelkedett.

A mezőgazdasági tanulók száma az utóbbi öt évben – Közép-Magyarország kivételével, ahol 8 százalékos bővülés következett be – a régiók mindegyikében jelentősen csökkent. Ez idő alatt a legnagyobb arányú – több mint 24 százalékos – létszámvesztést a Dél-Alföld szenvedte el. A régió azonban ennek ellenére is megőrizte a középfokú agrárképzésben vezető pozícióját, hiszen 2007-ben az ország agráratanulói közül minden 5. a Dél-Alföldön tanult.

A régiók középfokú mezőgazdasági képzésben betöltött szerepét a tanulók lakosságszámra vetített aránya is jól érzékelteti. 2007-ben a legkedvezőbb mutatóval a dél-alföldi és a dél-dunántúli régiók rendelkeztek, az előbbiben 100 ezer lakosonként középfokú agrárképzésben 90 fő, míg az utóbbiban 85 vett részt. A sorban e két régió mögött messze leszakadva – 68 fős értékkel – Nyugat-Dunántúl következett, a rangsort pedig Közép-Magyarország zárta mindössze 30 fős értékkel.

A középfokú mezőgazdasági szakmai képzésben tanulók adatai, 2007

Régió	Tanulók			
	száma, fő	megoszlása, %	a 2002. évi %-ában	száma, 100 ezer lakosra
Közép-Magyarország	869	14,8	107,7	30,0
Közép-Dunántúl	640	10,9	94,0	57,9
Nyugat-Dunántúl	674	11,5	94,5	67,5
Dél-Dunántúl	816	13,9	79,1	85,0
Észak-Magyarország	736	12,5	92,5	59,5
Észak-Alföld	941	16,0	76,6	62,2
Dél-Alföld	1 199	20,4	75,5	89,8
ÖSSZESEN	5 875	100,0	85,8	58,5

A felsőoktatási intézmények agrárképzés keretében a mezőgazdaság, az erdőgazdálkodás, halászat, illetve az állatorvosi tudományok szakember utánpótlását végzik az országban. Az agrártudományi képzések egyre kevésbé népszerűek, 2002-2007 között az agrárhallgatók száma – az összhallgatói létszám bővülése ellenére is – több mint 20 százalékkal csökkent, 2007-ben az agrár felsőoktatásban már csak 10,5 ezren tanultak. Öt év alatt így részesedésük is tovább mérséklődött, az időszak végén az összes hallgató töredékét, mindössze 3 százalékát képviselték.

A felsőfokú mezőgazdasági szakmai képzésben tanulók adatai képzési hely szerint, 2007

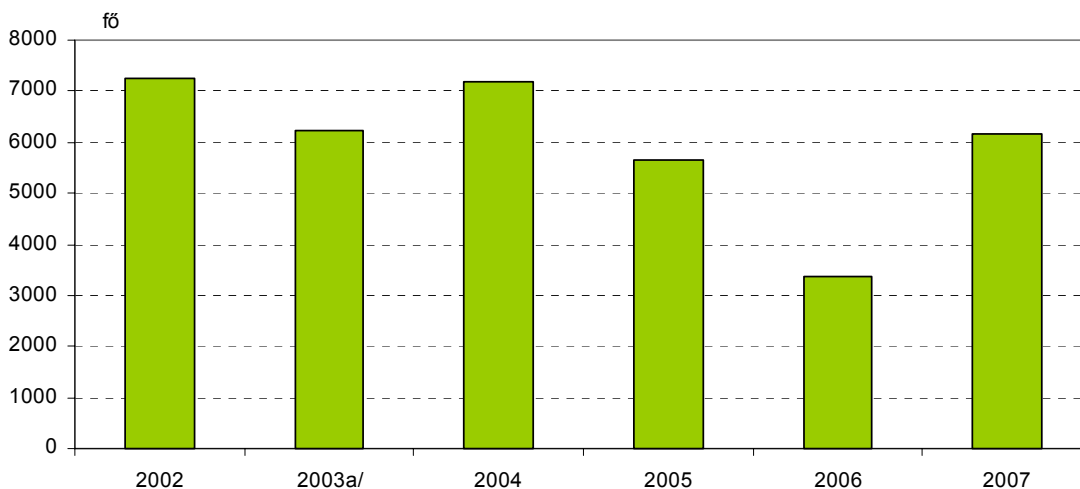
Régió	Tanulók			
	száma, fő	megoszlása, %	a 2002. évi %-ában	száma, 100 ezer lakosra
Közép-Magyarország	3 829	36,6	95,5	132,2
Közép-Dunántúl	70	0,7	37,8	6,3
Nyugat-Dunántúl	1 503	14,4	92,0	150,6
Dél-Dunántúl	1 112	10,6	158,2	115,8
Észak-Magyarország	906	8,7	84,2	73,3
Észak-Alföld	1 602	15,3	68,1	105,8
Dél-Alföld	861	8,2	32,1	64,5
Külföldi	579	5,5	91,9	X
ÖSSZESEN	10 462	100,0	78,8	104,1

A régiók többségében az országos tendenciát követve alakult az agrárhallgatók létszáma 2002 és 2007 között, a csökkenés azonban a régiókat eltérő mértékben érintette. Igen drasztikus visszaesés tapasztalható például Dél-Alföldön, ahol harmadára, és a Közép-Dunántúlon, ahol négytizedére esett vissza az agrárfelsőoktatásban résztvevők száma. A régiók közül egyedülként a Dél-Dunántúlon nőtt a létszám, több mint másfélszeresére.

A régiók szerepe az ország felsőfokú agrárszakember képzésében eltérő jelentőségű. 2007-ben, az agrár felsőoktatásban tanulók több mint egyharmada a közép-magyarországi régióban tanult, ezzel szemben a Közép-Dunántúlon részesedésük nem érte el még az egy százalékot sem.

A mezőgazdaság jellegéből, sajátosságaiból adódóan az agrárfelsőoktatás keretében megszerezhető képesítések nagyon sokrétűek és szerteágazók. A felsőoktatási intézmények hagyományos agrárszakjai (növénytermesztő-, állattenyésztő mérnök, agrármérnök, stb.) iránt az utóbbi években az érdeklődés csökkent. Ugyanakkor az élelmiszermérnök, a tájépítész-mérnök, a gazdasági agrármérnök, a környezetgazdálkodási agrármérnök, a vidékfejlesztő agrármérnök, a gépészmérnök, a vadgazda mérnök szakok egyre nagyobb figyelmet élveznek.

Iskolarendszeren kívüli mezőgazdasági képzésre beiratkozottak létszáma

a/ Az év folyamán befejezett képzések.

Az ifjúság iskolarendszerű szakképzésén túl a gazdálkodók, agrártermelők képzése, továbbképzése kiemelten fontos feladat. Annál is inkább, mivel képzettségi szintjük ma is igen alacsony. Az utóbbi években az iskolarendszeren kívüli mező-, erdő- és halgazdálkodási szakmai képzésre beiratkozottak létszáma erősen hullámzott. 2007-ben agrár felnőttképzés keretében 6,2 ezer fő tanult az országban, ők az összes iskolarendszeren kívüli szakképzésben résztvevő 203 ezer fő alig 3 százalékát tették ki.

Manapság a szakmai képzés legnagyobb problémáját az okozza, hogy kevésbé gyakorlatorientált, a szakképző intézmények a hangsúlyt még ma is az elméleti oktatásra fektetik. A manuális munkavégzési feladatokkal a tanulóknak sokkal többet kellene foglalkozniuk, ám az ehhez szükséges gyakorlólhelyek kialakítása rendkívül nehéz és költséges.

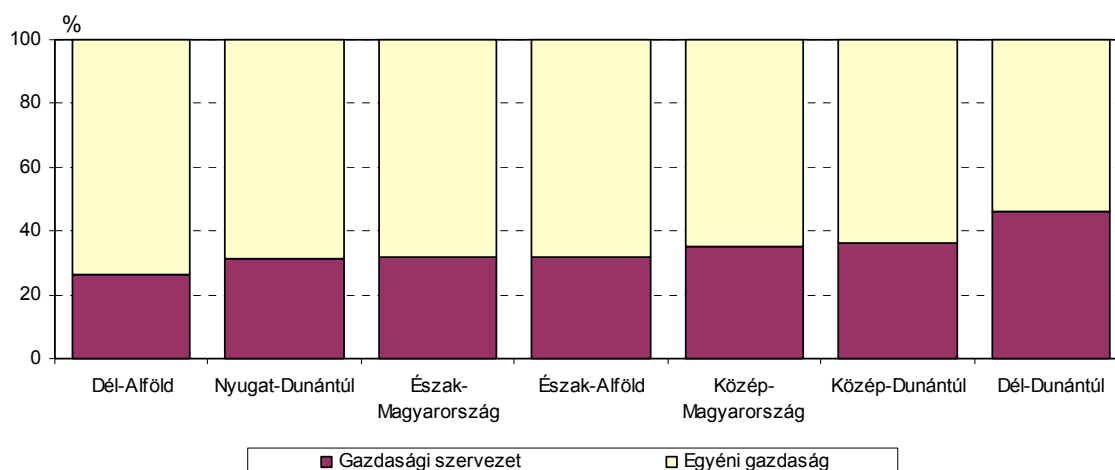
2.5. A régiók mezőgazdaságának eszközellátottsága

A mezőgazdaság eszközellátottságáról az ÁMÖ 2000. évi és a GSZÖ 2005. évi adatgyűjtéseiből kaphatunk átfogó képet. (A korábbi felvételek eredményei az eltérő módszertan miatt sok tekintetben nem összehasonlíthatóak. 2000-től kezdődően ugyanis az adatgyűjtés alapja az eszközök tulajdonviszonya, ezt megelőzően pedig azok használata volt.) 2000-ben mind a gép-, mind pedig az épületállományt felmérték, 2005-ben viszont csak a gépekről kértek információkat. A legutóbbi, 2007. évi ÁMÖ pedig nem tért ki az eszközállományra.

2.5.1. A gépállomány

A mezőgazdaság összes gépi vonóerő ellátottsága a rendszerváltás óta nem igazán változott. Országos szinten 1991-ben 9733 ezer kW volt, amely 2005-re mindössze egy százalékkal, 9839 ezer kW-ra emelkedett. A belső összetételéről már nem mondható el ugyanez. Egyrészt a tulajdonosi szerkezetváltozás következtében jelentős arányeltolódás történt az egyéni gazdaságok irányába. Míg 1991-ben a gazdasági szervezetek még a gépi vonóerő közel háromnegyedét birtokolták, addig 2005-re ez az arány egyharmadra csökkent. Másrészt géptípusonként vizsgálva jelentősen, másfélszeresére emelkedett a traktorok vonóereje, így 2005-ben már kétharmada a traktorok állományából származott.

A gépi vonóerő gazdálkodási forma szerinti összetétele, 2005

A gépi vonóerő legnagyobb hányada az Alföldön áll a mezőgazdasági tevékenységet végzők rendelkezésére. 2005-ben az összes vonóerő 45 százaléka volt itteni gazdálkodók tulajdonában, az északi és keleti országrész együttes részesedése pedig elérte az 55 százalékot. A dunántúli régiók aránya 37 százalékot tett ki, a központi régió pedig mintegy 8

százalékot képviselt. A 2000 és 2005 közötti időszakban jelentős területi átrendeződés nem történt, bár a Dunántúl (ezen belül Dél-Dunántúl) részesedése egy százalékponttal mérséklődött, Közép-Magyarországé pedig megközelítően ugyanennyivel emelkedett. A gépi vonóerő abszolút nagysága is csak ebben a két régióban változott számottevően: a dél-dunántúli térség 1258 ezer kW-ja 10 százalékkal kevesebb, a központi régió 761 ezer kW-ja pedig ugyanennyivel több a 2000. évinél.

A gépi vonóerő többsége valamennyi régióban az egyéni gazdaságok tulajdonában van, de a 2005-ös felmérés adatai szerint jelentős eltérések tapasztalhatók. Az egyéni gazdaságok részesedése a Dél-Alföldön a legmagasabb (melynek nyilvánvalóan múltba visszanyúló okai is vannak), három évvel ezelőtt már megközelítette a háromnegyedet. Ugyanakkor Dél-Dunántúlon a mezőgazdasági gépi vonóerő 46 százaléka még mindig a gazdasági szervezetek tulajdonában volt.

A mezőgazdasági vállalkozások rendelkezésére álló vonóerő nagyságának megítélése leginkább a megművelendő mezőgazdasági terület, illetve a szántóterület méretétől függ. A mezőgazdasági területre jutó vonóerő nagysága a 2000 és 2005 közötti időszakban országos átlagban kb. egytizeddel emelkedett, melynek mértéke régiónként a szinten tartás és 15 százalék között mozgott. Az előbbi Nyugat-Dunántúlt, az utóbbi pedig Dél-Dunántúlt jellemezte. Ennek ellenére a fajlagos vonóerő nagysága továbbra is Nyugat-Dunántúlon a legmagasabb, Dél-Dunántúlon pedig a legalacsonyabb. A szántóterülethez viszonyított vonóerő nagyságát tekintve is hasonló a helyzet: a pozitív szélső értéket mind 2000-ben, mind pedig 2005-ben Nyugat-Dunántúl, a negatívát pedig Dél-Dunántúl képviselte.

Az 1000 ha területre jutó vonóerő nagyságának alakulása, 2005

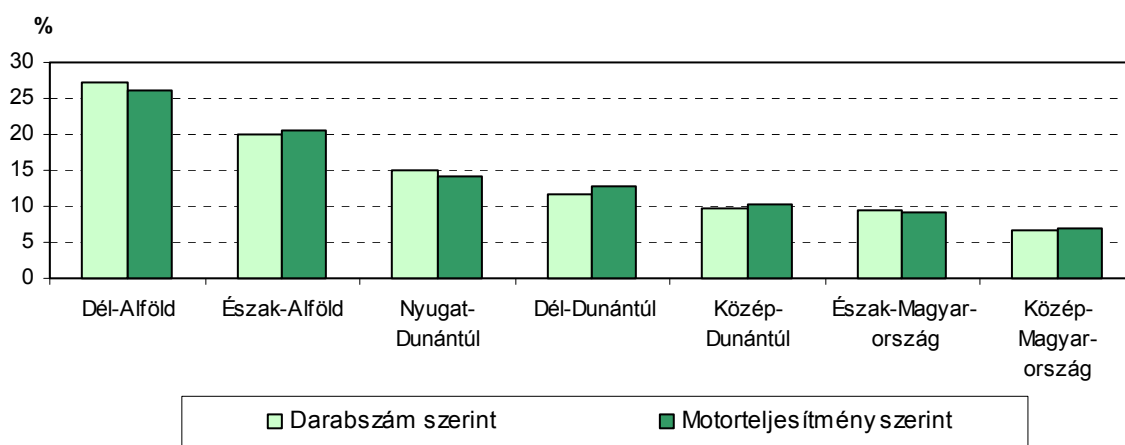
Megnevezés	Mezőgazdasági területre jutó, kW			Szántóterületre jutó, kW		
	gazdasági szervezet	egyéni gazdaság	összes gazdaság	gazdasági szervezet	egyéni gazdaság	összes gazdaság
Közép-Magyarország	1 533	4 030	2 566	1 956	4 651	3 137
Közép-Dunántúl	1 306	3 683	2 219	1 487	4 419	2 576
Nyugat-Dunántúl	1 509	3 982	2 629	1 677	4 549	2 958
Dél-Dunántúl	1 500	3 019	2 061	1 605	3 481	2 265
Észak-Magyarország	1 415	2 977	2 203	1 696	4 039	2 805
Észak-Alföld	1 602	2 569	2 154	1 987	3 118	2 638
Dél-Alföld	1 598	3 014	2 439	1 757	3 746	2 878
ÖSSZESEN	1 507	3 122	2 306	1 728	3 794	2 720

Az egyéni gazdaságok fajlagos vonóereje országos átlagban mind a mezőgazdasági, mind pedig a szántóterületre vetítve több mint kétszerese a gazdasági szervezetek átlagának. Ez nem feltétlenül pozitív az egyéni gazdaságokra nézve, sokkal inkább a gazdaságok szétaprózottságát jelzi. A kisebb földterület következtében akinek gépe van, annak célszerű bérbe adni vagy bérmunkát vállalni, hogy a tulajdonában lévő eszköze ki legyen használva.

A gépi vonóerő legnagyobb hányadát kitevő traktor állomány (a 8 kW vagy annál kisebb teljesítményűek nélkül) nem a legmodernebb technikát képviseli. Átlagos életkoruk 2000-ben országosan csaknem 15 év volt, s több mint háromnegyedük az NDK-n kívüli volt szocialista országból származott. Ezen az állapoton valamelyest javíthat az a tény, hogy a traktorok száma folyamatosan emelkedik, 2005-ben országos szinten már meghaladta a 120 ezer db-ot, amely 6 százalékkal több a 2000. évinél. Közülük elsősorban a nagyobb teljesítményűek darabszáma bővült, melynek mértéke a 61-100 kW-os kategóriában 2,4-szeres volt. Ennek következtében az átlagos teljesítmény 52-ről 55 kW-ra nőtt a vizsgált időszakban.

A traktorok számának emelkedése a dél-dunántúli kivételével valamennyi régióban érzékelhető, mértéke a dél-alföldi és a közép-magyarországi térségben volt a legmagasabb, 14, illetve 9 százalék. A már említett dél-dunántúli régióban viszont 2005-ben 7 százalékkal kevesebb traktorral dolgoztak a gazdálkodók, mint az évtized fordulóján. A legtöbb gép a dél-alföldiek tulajdonában van, a három évvel ezelőtti állapot szerint darabszám alapján 27, motorteljesítmény alapján pedig 26 százalék a térség részesedése.

A traktor állomány régióinkénti megoszlása, 2005

A traktorok túlnyomó része egyéni gazdaságok tulajdonában van, a darabszámot tekintve 2005-ben az országos arány a négyötödöt is meghaladta. Régióinként 73 és 85 százalék között mozgott a mutató, melynek alsó szélső értékét Dél-Dunántúl, a felsőt pedig Dél-Alföld képviselte. A gépek motorteljesítménye alapján kisebb az egyéni gazdaságok részesedése (országosan 8, régióinként pedig 7-11 százalékponttal alacsonyabb a darabszám arányánál), hiszen a gazdasági szervezetek traktorainak átlagos teljesítménye a 2005. évi felmérés alapján mind országosan, mind pedig az egyes régiók szintjén jóval magasabb volt az egyéni gazdaságokénál. (Közép-Magyarországon a legkisebb a különbség, négytized, Nyugat-Dunántúlon viszont a héttizedet is megközelítette a gazdasági szervezetek előnye.)

A traktorok egyéni gazdaságoknál való koncentrálódása a traktorellátottság fajlagos mutatóinak alakulásában is nyomon követhető. Mind a darabszámot, mind pedig a motorteljesítményt tekintve az egyéni gazdaságok átlagos ellátottsága többszöröse a gazdasági szervezetekének. A gazdálkodási forma szerinti különbségek az évek során tovább mélyültek, a 2000 és 2005 közötti időszakban a gazdasági szervezeteknél az egy

traktorra jutó mezőgazdasági terület országosan és a legtöbb régióban is néhány százalékkal emelkedett. Ezzel szemben az egyéni gazdaságoknál átlagosan kéttizeddel, de Közép-Magyarországon pl. háromtizeddel kevesebb terület jutott egy-egy gépre. Az egységnyi területre jutó traktor vonóerő nagysága mindkét kategóriában emelkedett ugyan, de míg a gazdasági szervezeteknél országosan és a legtöbb régióban mindössze néhány százalékkal, addig az egyéni gazdaságokban összességében egyharmaddal, Közép-Magyarországon és Közép-Dunántúlon viszont több mint másfélszeresére.

A traktor ellátottság néhány fajlagos mutatója, 2005

Megnevezés	Egy traktorra jutó mezőgazdasági terület, hektár			1000 hektár mezőgazdasági területre jutó motorteljesítmény, kW		
	gazdasági szervezet	egyéni gazdaság	összes gazdaság	gazdasági szervezet	egyéni gazdaság	összes gazdaság
Közép-Magyarország	87,5	20,3	36,9	832,5	2541	1538
Közép-Dunántúl	103,5	20,1	39,9	747,1	2527	1430
Nyugat-Dunántúl	88,0	15,6	28,3	882,7	2967	1828
Dél-Dunántúl	99,1	21,8	42,9	843,8	2358	1402
Észak-Magyarország	102,6	24,0	38,7	767,9	2022	1402
Észak-Alföld	83,9	27,3	38,4	912,1	1882	1467
Dél-Alföld	85,1	21,4	30,8	911,6	2282	1725
ÖSSZESEN	91,5	21,8	35,4	852,8	2274	1556

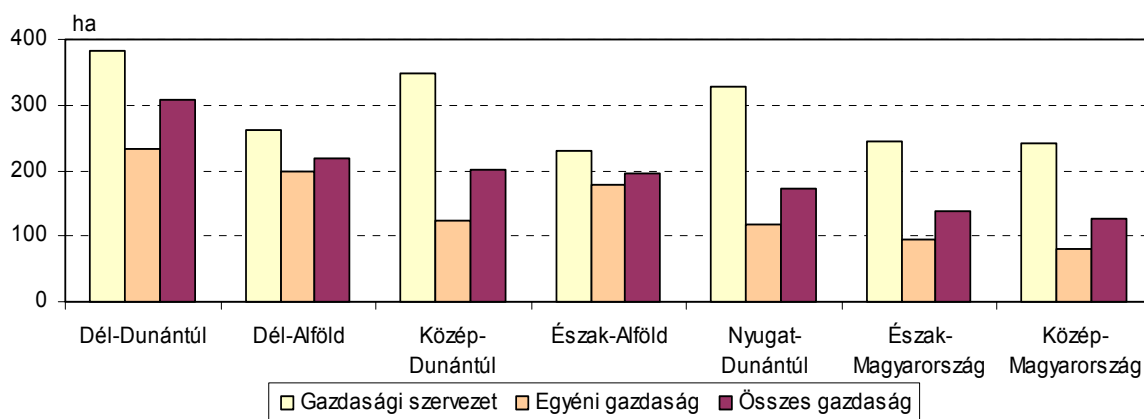
Az ország kombájn állománya a kilencvenes években tapasztalt átmeneti csökkenés után 2000-ben már 16 százalékkal meghaladta az 1991. évit. Ezt követően jelentős változás nem történt, a 2005-ben meglévő 12138 db csaknem ugyanannyi, mint az öt évvel korábbi. A gazdálkodási forma szerinti összetételről nem mondható el ugyanez, az öt év alatt a darabszám alapján 14 százalékponttal emelkedett az egyéni gazdaságok részesedése, 2005-ben elérte a kétharmadot.

A kilencvenes években a kombájnok átlagos életkora emelkedett, 2000-ben már 15 év volt. Sőt az egyéni gazdaságok gépállománya a 18 évet is meghaladta, amely 7 évvel magasabb, mint a gazdasági szervezeteké. A nagy átlagéletkorból adódóan a gabona betakarító gépek közel négytizede még mindig régi NDK-s gép volt, Nyugat-Európából mindössze egyharmaduk származott.

A kombájnok száma a 2000-2005 közötti években régióként meglehetősen differenciáltan változott. Míg Közép-Magyarországon több mint másfélszeresére emelkedett, addig Dél-Dunántúlon csaknem négyötödére visszaesett. A többi régióban pedig mindössze néhány százalékos változás következett be. A gépek legnagyobb hányada továbbra is alföldi gazdálkodók tulajdonában van, Észak-Alföld és Dél-Alföld együttes részesedése mind 2000-ben, mind pedig 2005-ben négytized körüli volt. Az egyéni gazdaságok tulajdoni hányada régióként nagyon eltérő, jellemzően az Alföldön valamivel magasabb volt, mint a Dunántúlon, de 2005-ben a szélső értékeket a két dunántúli térség képviselte. Nyugat-Dunántúlon a gépek 74, ugyanakkor Dél-Dunántúlon mindössze 51 százaléka volt egyéni gazdák tulajdonában.

2005-ben országosan a kombájnok a mezőgazdaság gépi vonóerejének közel 17 százalékát képviselték, két százalékponttal többet, mint öt évvel korábban. A motorteljesítmény ebben az időszakban 14 százalékkal emelkedett, amely Dél-Dunántúl kivételével valamennyi régióban érzékelhető, Közép-Magyarországon pedig másfélszeres volt. A központi régió nagymértékű fejlődése kizárólag az egyéni gazdaságok beruházásaiból adódott. A bővítés kapcsán kisebb teljesítményű, az egyéni gazdaságok igényeinek jobban megfelelő kombájnok is beszereztek, emiatt ebben a régióban egyedülként valamelyest csökkent az átlagos teljesítmény.

Egy kombájnr jutó betakarítandó terület, 2005

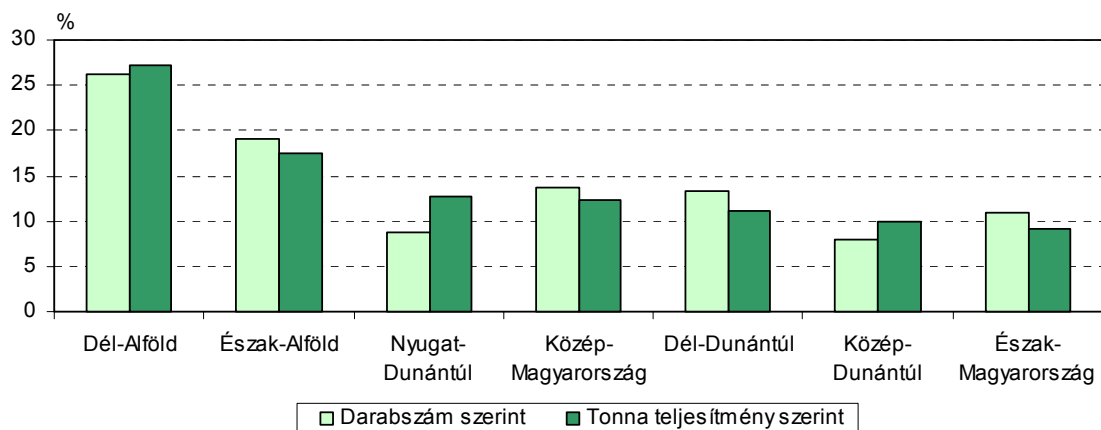

Az évtized első felében javult a kombájnok kihasználtsága. Az egy kombájnr jutó betakarítandó terület Közép-Magyarország kivételével valamennyi régióban emelkedett, amely összességében másfélszeres volt, de Dél-Dunántúlon a két és félszeres mértéket is elérte. A növekedés elsősorban a gazdasági szervezeteknél következett be.

A rendszerváltás óta folyamatosan csökken a mezőgazdaság tehergépkocsi parkja. A 2005. évi 15873 db-os állomány az 1991. évinek kevesebb mint négytizede, de a 2000. évinek is alig több mint hattizede. 2000-ben még tehergépkocsiból is igen sok régi, volt szocialista országbeli típus futott az utakon, kb. héttizedük ebbe a kategóriába tartozott. Így a gépjárművek átlagéletkora is igen magas volt, összességében meghaladta a 12 évet.

A 2000-2005 közötti években bekövetkezett állománycsökkenés valamennyi régióban nyomon követhető. A tehergépkocsik száma leginkább Közép-Dunántúlon (a korábbi felére), legkevésbé pedig Közép-Magyarországon (15%-kal) esett vissza. A gépjárművek tonnában mért átlagos teljesítménye viszont összességében egyötöddel (Nyugat-Dunántúlon több mint héttizeddel) emelkedett. A tendencia elsősorban az egyéni gazdaságoknál figyelhető meg, amely Nyugat-Dunántúlon olyan mértékű volt, hogy 2005-re az egyéni gazdák tulajdonában lévő tehergépkocsik 7,8 tonnás teljesítménye 1,7-szerese lett a gazdasági szervezetekének.

A teherautó állomány régiónkénti megoszlása, 2005

A többi géptípustól eltérően a tehergépjárműveknek lényegesen nagyobb hányada van gazdasági szervezetek tulajdonában, s országos szinten nem is igen változott az arány, mind 2000-ben, mind pedig 2005-ben 40-41 százalék körül volt. Régióként azonban meglehetősen változatos a kép. Egyrészt a mutató igen tág határok között mozog: 2005-ben Dél-Alföldön 26, Dél-Dunántúlon pedig 63 százalék volt. Másrészt a vizsgált időintervallumban a régiók többségében emelkedett a gazdasági szervezetek részesedése. A járművek tonna teljesítménye alapján még a darabszám szerinti is nagyobb mértékű az ilyen irányú koncentráció, Dél-Dunántúl gazdasági szervezeteinél a 73 százalékot is elérte.

2.5.2. Az épületállomány

A mezőgazdaság épületállományáról legutoljára 2000-ben készült felmérés. Ebben az évben országosan valamivel több mint 102 ezer szarvasmarha istálló állt a gazdálkodók rendelkezésére, amely 1,4 millió állat befogadására volt alkalmas. Az istállók többsége igen régen épült, átlagos életkoruk a 30 évet is meghaladta. Egyharmadának még döngölt vagy vályog volt a falazata, villany ugyan már több mint négyötödében volt, folyóvíz azonban kevesebb mint négytizedében, csatornával pedig alig egytizedüket látták el.

Az istállók fele a két alföldi régióban volt, a férőhely alapján azonban nem ilyen erős a koncentráció, csak valamivel több mint négytizede az országosnak. Az istállók befogadóképessége a többi régióhoz képest a legalacsonyabb, átlagosan mindössze 11-12 állat tartására alkalmasak. Ugyanakkor a másik szélső értéket képviselő közép-dunántúli istállóban 26 szarvasmarha ellátása biztosított. A különbség nagyrészt abból adódik, hogy míg a két alföldi régióban a férőhelyek közel fele egyéni gazdaságokban volt, addig ugyanezen arány a Közép-Dunántúlon az egynegyedet sem érte el, országosan pedig 42 százalék körül alakult.

A sertésólak száma országosan a 913 ezret közelítette, melyekben közel 9 millió sertés elhelyezésére nyílt lehetőség. Ezek az ólak is igen régen épültek, átlagos életkoruk csaknem 25 év volt. Háromnegyedüknek volt ugyan valamilyen (többségében beton) padlózata, de a villanyt csak alig egyharmadukba vezették be, a folyóvíz pedig mindössze 7 százalékukban állt a sertésstartók rendelkezésére.

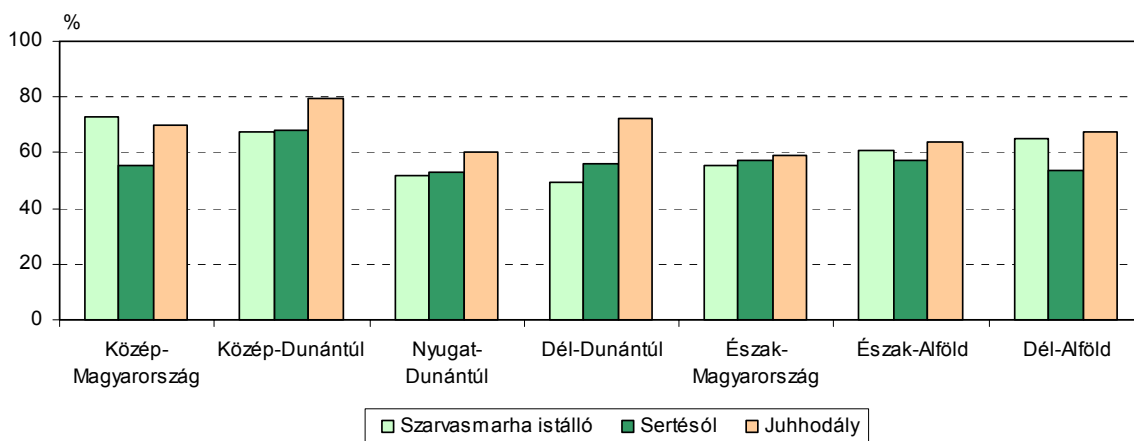
A sertésólak valamivel több mint fele az Alföldön épült meg, s a férőhelyek nagyjából ugyanilyen arányban találhatók a két régióban. Az ólak átlagosan 10 sertés tartására alkalmasak, amely megegyezik az országos átlaggal. A befogadóképesség Dél-Dunántúlon volt a legmagasabb, de átlagosan itt is mindössze 13 sertést lehetett egy-egy épületben gondozni. A férőhelyek zöme, országosan 64 százaléka, Közép- és Észak-Magyarországon pedig háromnegyede az egyéni gazdaságoknál volt található. Egyedül a Közép-Dunántúlról mondható el, hogy a férőhelyek több mint fele gazdasági szervezetek épületeiben volt.

A gazdaságokban közel 23 ezer juhhodály volt, melyekben összesen 1,9 millió körüli állatállomány elhelyezésére nyílt lehetőség. Az épületek átlagéletkora a 23 évet közelítette, s csak egytizedéről volt elmondható, hogy az utóbbi tíz évben készült. A hodályok közel fele nem rendelkezett alapzattal, villany is csak 46 százalékukban segítette az állatgondozók munkáját, a folyóvizet pedig 15 százalékukba vezették be.

Juhok tartására is elsősorban az alföldi gazdák rendezkedtek be, az épületek mintegy kétharmada volt a két alföldi régióban, de a férőhelyek szerinti részesedés is csak minimális mértékben maradt el ettől. Legkevésbé a Nyugat-Dunántúlon neveltek juhokat, mind az épületek száma, mind pedig a férőhelyek alapján mindössze 2-3 százalékot képviseltek az országosból. A juhok tartására kialakított férőhelyek háromtizede a gazdasági szervezetek, héttizede pedig az egyéni gazdaságok tulajdonában volt. Az egyéni gazdaságok túlsúlya valamennyi régiót jellemezte, bár Közép-Dunántúlon hattized alatt maradt a részesedésük.

Az épületek műszaki színvonala sok esetben nem megfelelő, ami azzal is összefüggésben van, hogy jelentős részükben ma már nem tartanak állatot, a férőhely kihasználás már a 2000. évi felmérés idején is igen alacsony volt, a leginkább megtöltött juhhodályok esetében is csak kétharmad körül alakult.

Az állattartás épületeinek férőhely kihasználtsága, 2000

A szarvasmarha és sertés tartására alkalmas épülettel rendelkezők körében inkább az egyéni gazdálkodók, a juhhodályok esetében pedig inkább a gazdasági szervezetek hagytak fel az állatok nevelésével. Az egyéni gazdálkodók szarvasmarha istállóinak kihasználtsága

országos átlagban 45 százalék volt, amely Közép-Magyarországon a hattizedet közelítette, Dél-Dunántúlon azonban az elhelyezhető állomány alig több mint egynegyedét istállózták. Az egyéni gazdaságok sertésólainak kihasználtsága is hasonló mértékű volt, a régiónkénti különbségek azonban sokkal elhanyagolhatóbbak. A gazdasági szervezetek juhhodályairól azonban már nem mondható el ugyanez. Míg a közép-dunántúliak háromnegyed részben megtöltötték a juhhodályokat, addig a dél-dunántúliak kihasználtsága az egyharmadot sem érte el.

A 744 ezer baromfiól egynegyedét alapzat nélkül építették meg, s csak minden ötödikbe vezették be az elektromos áramot. Folyóvízzel és csatornával pedig csak töredéküket, 2-3 százalékukat látták el. Az ólak 45 százaléka az alföldi régiókban volt, a teljes alapterületnek pedig valamivel több mint a fele volt Észak- és Dél-Alföldön. Legkevesbé Közép-Magyarországon rendezkedtek be baromfi tartására, mind az ólaknak, mind pedig az alapterületnek 7 százalékát alakították itt ki. Országosan a teljes alapterület 63 százaléka volt az egyéni gazdaságok tulajdonában, amely arány Közép- és Észak-Magyarországon a 84 százalékot is elérte. A felmérés idején egy négyzetméteren átlagosan négy baromfit neveltek, amely mutató értéke a Dél-Alföldön volt a legalacsonyabb, nem érte el a hármat.

A mezőgazdaságban mind a gépek, mind pedig az épületek jelentős része régi és elavult, nem felel meg a mai kor követelményeinek. Az egyéni gazdaságok tényeresével a korábbi nagyüzemi eszközállomány szétaprózódott, sok esetben nem is tudják kihasználni, s a megfelelő tőkeerő hiányában korszerűbbre cserelésükre szélesebb körben nemigen van esély.

2.6. A mezőgazdaságba irányuló K+F tevékenység

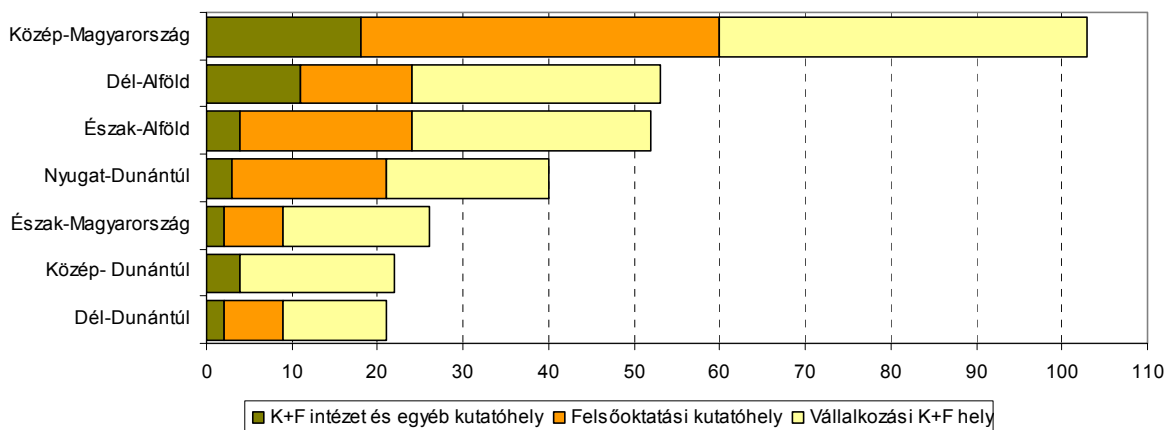
A mezőgazdaságban – a többi termelő gazdasági ághoz hasonlóan – az új és egyben környezetkímélő termékek és az azok előállítását célzó termelési technológiák, a hatékony erőforrás-kihasználás az árukínálat és a minőségi színvonal együttes emelését eredményezi. Az erre irányuló kutatások és fejlesztések eredményeinek a gyakorlatba való átültetése, hozzásegíti a mezőgazdaságban érdekelt vállalkozókat a piacképességük növeléséhez. Ezt megcélzandó az állam Nemzeti Kutatásfejlesztési programok indításával segíti a kutató helyek és az azok eredményeit hasznosító szakemberek egymásra találását.

A Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal adatai szerint az agrárkutatásra 2004-2005-ben fordított források (15,4 milliárd Ft) a piac és a versenyképesség fokozását, valamint a termelési folyamatok korszerűsítését segítették. A nyertes projektek átlagosan 60-100 millió forint támogatást kaptak, amiben főként a közfinanszírozású kutatóhelyek részesültek. A jövőben jelentős támogatást kaphat a tudásbázis erősítése, a nemzetközi együttműködés, valamint a Nemzeti Technológiai program. A pénzügyi fedezet jelentős részét a Kutatási Innovációs Alapba történő vállalati befizetések képezik.

Az országban 2007-ben működő 2840 kutatóhely közül több mint 300-ban folyik a mezőgazdaság valamely területéhez (növénytermesztési, állattenyésztési, állatorvosi, erdészeti és vadgazdálkodási, agrárműszaki, agrár biotechnológiai stb.) kapcsolódó kutatás. Ebben a tudományágban tevékenykedő kutatóhelyek száma folyamatosan növekszik, évente átlagosan 5 százalékkal. A mezőgazdasági kutatásokkal foglalkozó helyszínek

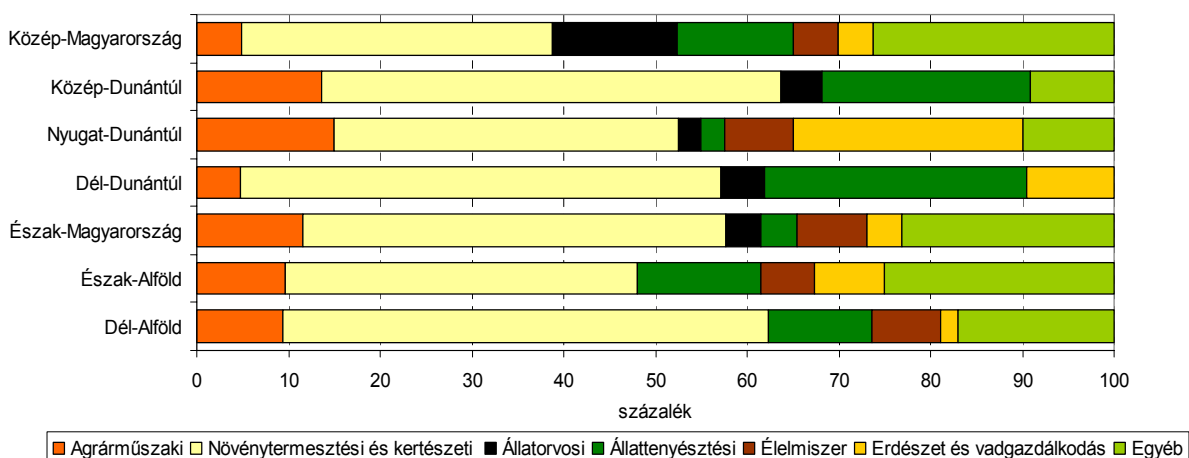
szektoronkénti megoszlása némileg eltérő képet mutat, mint a K+F tevékenységek egészének köre. Az előbbieket elsősorban a gyakorlathoz kötődnek (termékspecifikus programok, korszerűbb termelés, minőség és technológiafejlesztés stb.) ezekben főként a vállalkozások járnak elől, míg a kutatóhelyek összességét vizsgálva a jelentősebb szerep a felsőoktatási intézményeknek jut.

Mezőgazdasági témájú kutatásokat folytató K+F helyek száma szektorok szerint, 2007

Az agrárkutatásokkal foglalkozó kutatóhelyek területi eloszlása lényegében követi a teljes kutató-fejlesztő bázis területi elrendeződését, egyharmaduk Közép-Magyarországon található, amely egyébként is az ország K+F centrumának számít. Mellette szintén élenjár a dél-, illetve az észak-alföldi régió, ezzel szemben a Közép- és Dél-Dunántúl nem bővelkedik ilyen irányultságú kutatóhelyekben.

Mezőgazdasági témájú kutatásokat folytató kutató-fejlesztő helyek megoszlása kutatási területek szerint, 2007

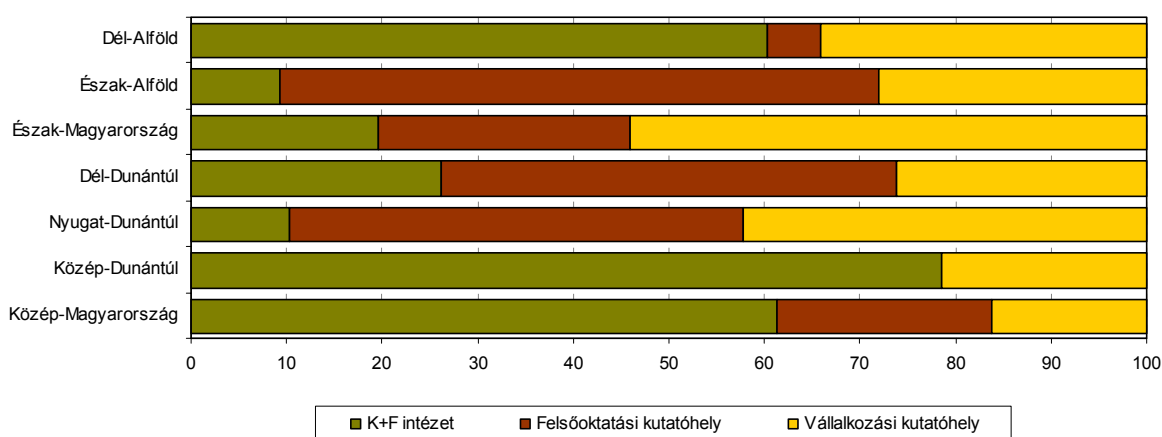

Az agrárgazdasághoz kapcsolódó tudományágak közül a legtöbb kutatóhely a növénytermesztés területére szakosodott, ami általánosságban minden régióra elmondható. A növénytermesztés mellett a mezőgazdaság másik nagy ága az állattenyésztés is preferált terület, a régiók többségében ez a tudományterület szintén jelentős kutatási ág. Kivételt képez Észak-Magyarország és Nyugat-Dunántúl, ahol az agrárműszaki, illetve az erdészeti és vadgazdálkodás tudományága jóval hangsúlyosabb. Valamint érdemes kiemelni, hogy Közép-Magyarországon és a Dél-Alföldön agrár biotechnológiai kutatásokat is folytatnak.

A kutatás-fejlesztésben foglalkoztatott csaknem 50 ezer fő mintegy tizede dolgozott 2007-ben a mezőgazdasággal kapcsolatos tudományterületeken, arányuk az évtized közepe óta mintegy 4 százalékponttal emelkedett. A dolgozói létszám 46 százaléka végzett tényleges kutató tevékenységet, a kutatók aránya lényegesen alacsonyabb, mint a teljes K+F létszámon belül (67%). A mezőgazdasági vonatkozású kutatási területeken nagyobb szerep jut a kutatók munkáját segítő alkalmazottaknak, a mintegy 1200 fős segédszemélyzet a létszám közel egynegyedét tette ki, ami csaknem másfélszerese a kutatásban foglalkoztatott összlétszámon belüli arányuknak.

A K+F-ben alkalmazottak teljes munkaidejű dolgozóra átszámított összlétszáma 2007-ben mintegy 26 ezer fő volt, a mezőgazdasághoz, mint tudományághoz kapcsolódók ennek 12 százalékát tették ki, számuk négy év alatt megduplázódott. Különösen nagyarányú volt a növekedés Észak-Magyarországon, illetve a Dél-Alföldön. A foglalkoztatottak csaknem fele a kutató intézetek dolgozója, míg a fennmaradó létszám csaknem egyenlő arányban oszlik meg a felsőoktatás és a vállalkozások között. Régióként eltérő a kép: különösen magas az intézeti hányad a Közép-Dunántúlon, illetve az ország kutató centrumának számító Közép-Magyarországon, a felsőoktatási – a kiemelkedő egyetemi kutatóbázissal rendelkező Debrecen jóvoltából – Észak-Alföldön, míg a vállalkozási Észak-Magyarországon.

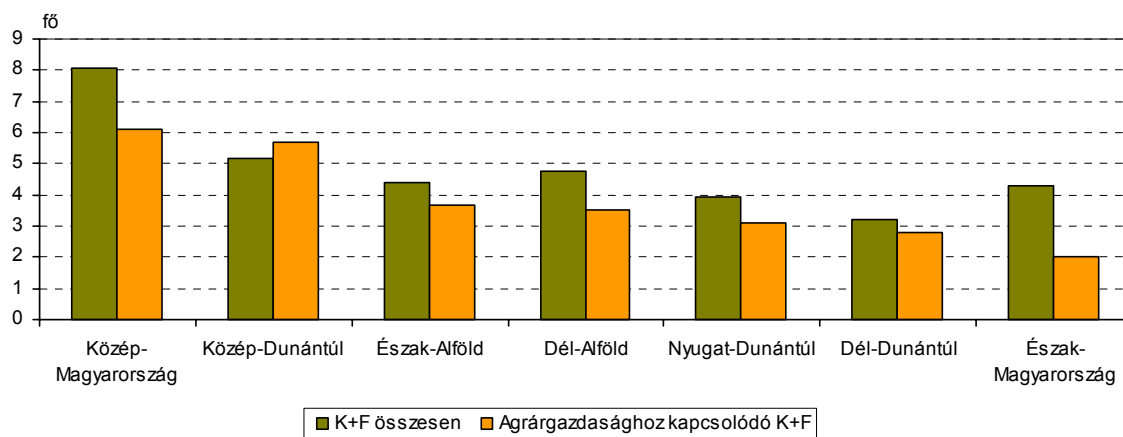
A mezőgazdasághoz kapcsolódó K+F-ben foglalkoztatottak megoszlása szektorok szerint, 2007^{a/}

a/ Foglalkoztatott létszám teljes munkaidejű dolgozókra átszámítva.

A teljes munkaidejű dolgozóra átszámított majd 3,1 ezer dolgozóból a kutatói létszám megközelítette az 1,4 ezer főt. Ebből egy kutatóhelyre 2007-ben átlagosan 4 „teljesidejű” kutató jutott, míg 2004-ben mindössze 3. Az átlagos kutatói létszám a kutató-fejlesztő intézetekben a legmagasabb (14 fő), míg a felsőoktatási és a vállalkezési kutatóhelyeken (4, illetve 2 fő) ettől lényegesen elmarad.

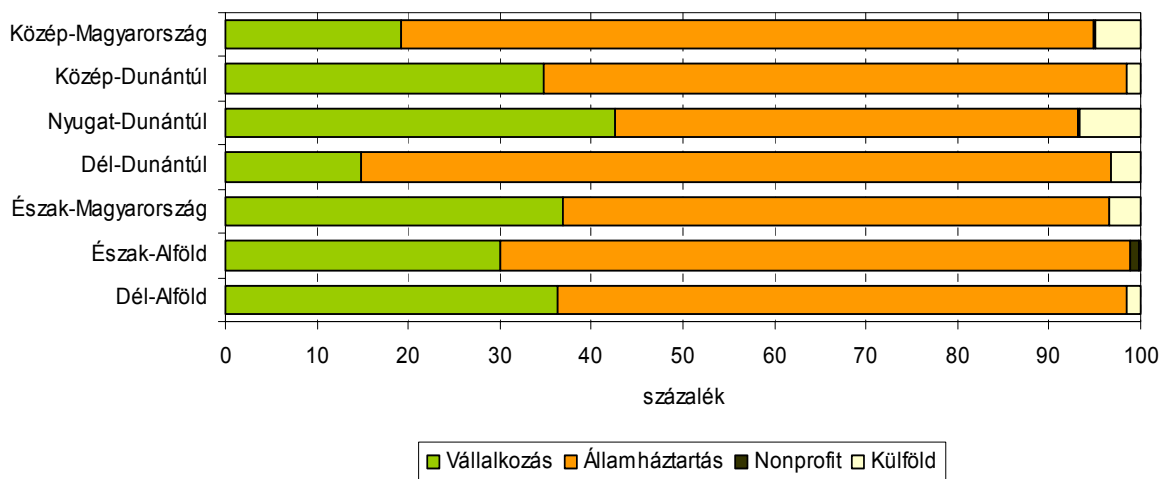
Egy kutatóhelyre jutó kutatólétszám, 2007^{a/}

a/ Foglalkoztatott létszám teljes munkaidejű dolgozókra átszámítva

A kutatásokra fordított majd 246 milliárd forintból mintegy 20 milliárdot kimondottan a mezőgazdaság fejlesztésére szántak. A mezőgazdaság mint kutatási terület ugyan továbbra sem tartozik a favorizált témák körébe – a ráfordítások GDP-hez viszonyított aránya alig 0,1 százalék –, mégis a fejlődésére utal, hogy a ráfordítások összege a 2000 óta eltelt néhány évben csaknem megkétszereződött. Az egyes régiókban is érezhető a pozitív változás, a jelentősebbek közül kiemelkedik a Dél-Alföld, de a legkisebb arányú növekedést felmutató Közép-, illetve Dél-Dunántúlon is egyharmadával nagyobb összegből tudott gazdálkodni a mezőgazdasági tudományterület, mint az évtized közepén.

Mezőgazdasági témájú kutatások ráfordításai források szerint, 2007

A mezőgazdasághoz kapcsolódó kutatásokat döntően az államháztartás finanszírozza, ebből következően a ráfordítások forrásösszetétele némileg eltér a K+F teljes területén tapasztalhatótól, ahol sokkal kiegyenlítettebb az arány a vállalkozások és az államháztartás területéről érkező források között. Ez utóbbi szerepe az elmúlt években jelentősen mérséklődött, 2007-ben a források csaknem héttizedét továbbra is az állam állta. Az államháztartás és a vállalkozások mellett ez évben is elenyésző arányú forrást (együttesen közel 4%) képviseltek a nonprofit szervezetek, illetve a külföld.

A külföldről, nemzetközi pályázatokból elnyert források a mezőgazdaság esetében kevésbé jellemzőek, mint a kutatásoknál általában. 2007-ben közel 646 millió forint – a külföldi források több mint kilenczede – folyt be ilyen pályázatok útján, ebből 500 millió az Európai Uniótól. Ez utóbbi a csatlakozás óta folyamatosan bővülő forráslehetőség. Az uniós pályázatokból legnagyobb mértékben Közép-Magyarország kutatóhelyei részesedtek (60%), egyötöde Nyugat-Dunántúlra irányult, míg a többi régiónál a mértéke csekély volt.

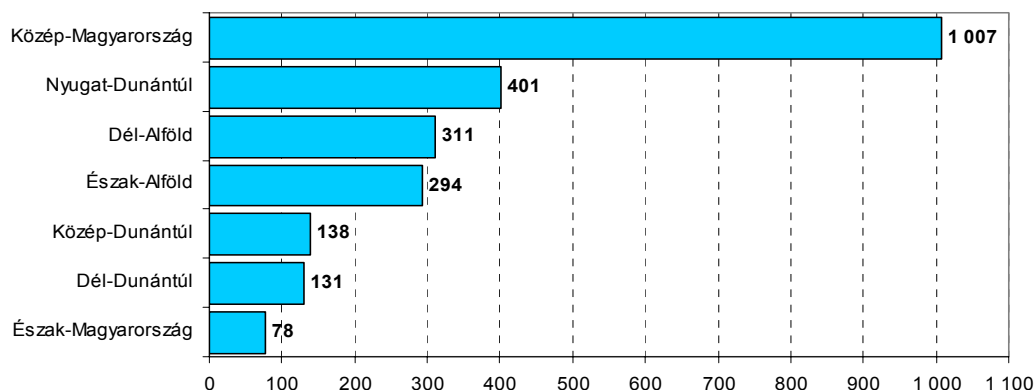
Mezőgazdasági témájú kutatások ráfordításai

Régió	Ráfordítás, millió Ft	Ebből: beruházások aránya, %	Ráfordítás, millió Ft	Ebből: beruházások aránya, %
	2004		2007	
Közép-Magyarország	6 111,9	7,2	8 720,3	6,4
Közép-Dunántúl	1 444,4	10,0	1 943,0	6,3
Nyugat-Dunántúl	877,8	8,4	1 940,6	11,3
Dél-Dunántúl	640,5	11,4	884,3	4,4
Észak-Magyarország	29,2	2,6	1 120,7	9,1
Észak-Alföld	1 233,8	6,7	2 397,9	9,9
Dél-Alföld	801,6	27,2	3 086,7	12,2
ÖSSZESEN	11 139,3	9,3	20 093,4	8,2

A ráfordítások döntő hányadát, a költségek tették ki, és csak mintegy tizedrészét fordították beruházásokra. A régiók közül a Dél-Alföldön és Nyugat-Dunántúlon volt a legmagasabb (10 százalék feletti) a beruházások aránya, míg a Dél-Dunántúlon 5 százalék alatt maradt. A beruházásokra fordított összeg háromnegyedét a kutatásokhoz szükséges gépek, berendezések, műszerek beszerzésére fordították, további egyhatodát pedig építkezésekre. A régiók közül Közép-Dunántúlon, valamint Észak-Magyarországon volt a legmagasabb a tárgyeszköz beszerzésre fordított összeg aránya, meghaladta az összes beruházás kilenczetedét, míg a Nyugat-Dunántúlon mindössze a felét tette ki.

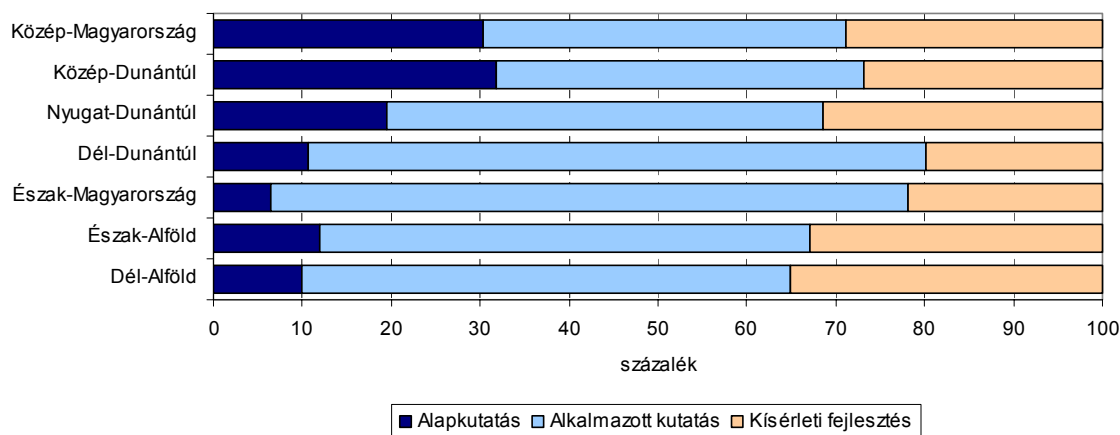
A mezőgazdaság területén országosan 2007-ben csaknem 2400 kutatási témát regisztráltak, több mint négytizedét Közép-Magyarországon, e régió központi szerepe itt is megmutatkozik. A rangsorban közvetlenül utána következő nyugat-dunántúli és dél-alföldi kutatóhelyek ennél lényegesen kevesebb témával büszkélkedhettek.

Mezőgazdasághoz kapcsolódó kutatási témák száma, 2007

A témák közel fele az alkalmazott kutatás területén folyt, háromtizede kísérleti fejlesztés, valamivel több, mint kéttizede pedig alapkutatási téma volt.

Mezőgazdasághoz kapcsolódó kutatási témák összetétele, 2007

2007-ben az agrárgazdasághoz kapcsolódó kutatások mindössze 5 százalékanak volt nemzetközi vonatkozása, ami alig fele a nemzetközi együttműködésben készülő témák teljes kutatási spektrumon belüli arányának. A K+F-ben jeleskedő közép-magyarországi kutatóhelyeknek is csupán 79 témát sikerül felmutatni ezen a területen, Nyugat-Dunántúlnak 13-at, míg a többi régióban 10 alatt marad a nemzetek közötti kooperáción alapuló kutatás.

Összességében 2007-ben a mezőgazdasági kutatási témák mintegy négytizede volt a sikeresen befejezett kutatás, az arány régióként 23 és 48 százalék között szóródott, a két végletet Észak-, illetve Dél-Alföld képviselte. A témák közel egyötöde bevezetésre került, az alkalmazott kutatások aránya a Dél-Dunántúlon megközelítette a kutatási témák háromtizedét, míg az Észak-Alföldön és Észak-Magyarországon 15 százalék alatt maradt a gyakorlatba átültetett fejlesztések aránya.

Az agrárgazdaságban tevékenykedő gazdasági szervezetek, piaci hatékonyságuk, versenyképességük növelésére saját szervezeti kereteiken belül szintén tartanak fenn kutatóműhelyeket, ezekből 2007-ben mintegy 93 működött az országban, valamivel több, mint 800 foglalkoztatottal. Mind a kutatóhelyek, mind a bennük dolgozók száma évről évre dinamikusan növekszik, az évtized közepe óta többszörösére emelkedett. Ezek jelenléte főként a mezőgazdasági potenciállal rendelkező alföldi régiókra jellemző.

III. A MEZŐGAZDASÁG KIBOCSÁTÁSA, TELJESÍTMÉNYE

3.1. Termelési adatok

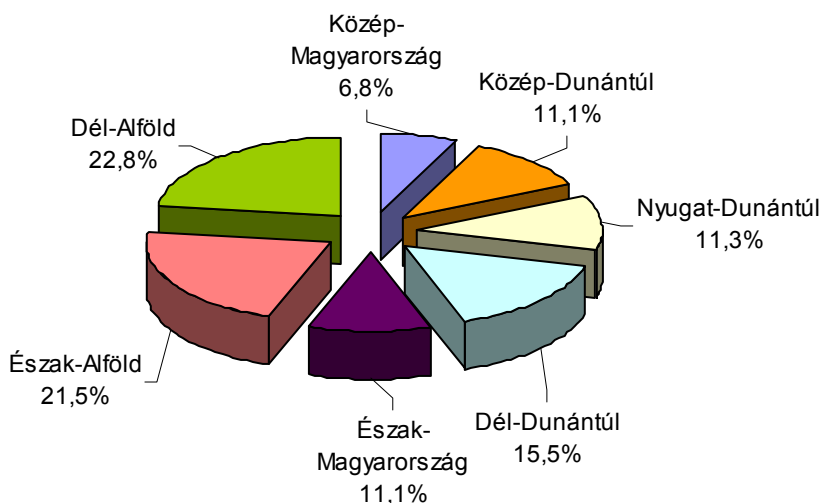
3.1.1. Növénytermesztés

Vetésszerkezet alakulása

2007. május 31-én az ország szántóterülete 4506,1 ezer hektár volt, 1991 óta 200 ezer hektárral lett kevesebb. Az összes szántóterület közel 97 százalékát hasznosították, alig 144 ezer hektár maradt belőle vetetlenül, annak is kétharmada vetésforgóban ugaroltatott, 16 százaléka pedig kipsztult terület volt. A vetetlen terület aránya 2000-ig lényegesen magasabb volt, mint a rendszerváltáskor, az azt megelőző években, néhány alkalommal a 7-8 százalékot is meghaladta; az ezredforduló utáni időszakban jellemző módon 3-4 százalék körül ingadozott a mértéke.

1991-ben az új agrárpolitika a magántulajdonú mezőgazdaságot támogatta, ezért rövid idő alatt kívánt gyökeres változásokat elérni a tulajdonviszonyokban. Ebben az évben a birtokstruktúrában még nem volt érzékelhető a változás, hiszen a kárpótlási folyamat csak 1992-ben indult meg. A kistermelők részesedése a szántóterületből a 7 százalékot sem érte el, kivéve az észak- és dél-alföldi régiókban, ahol közel 8, illetve több mint 10 százalékot képviseltek. 2000-ben az egyéni gazdaságok a szántóterületnek 48 százalékát művelték, a legnagyobb arányban az Alföldön, ahol több mint felét. 2007-re, a hét évvel korábbihoz képest, a közép-dunántúli régió kivételével átlagosan egy százalékponttal csökkent az egyéni gazdaságok használatában lévő szántóterület aránya. Természetföldrajzi adottságainak köszönhetően az ország szántóterületének több mint négytizede az Alföldön található, többségében jó minőségű földeken gazdálkodnak.

A szántóterület megoszlása, 2007

A szántóföldi növénytermesztést a gabonafélék hagyományos túlsúlya jellemzi. Legmagasabb részesedését 2001-ben érte el 73,5 százalékkal, azóta csökkenő tendenciát mutat. A kenyérgabonák vetésterülete 2001-ben volt a legmagasabb, arányuk megközelítette a 30 százalékot, majd a jelentkező értékesítési nehézségek hatására 2004-től csökkent. A

takarmánygabonák közül az árpa vetésterületének szűkülése az utóbbi években állandósult, a kukoricáé viszont enyhe növekedést mutat. Legjelentősebb változás az ipari növények részesedésében következett be, 2000 óta folyamatosan bővül a vetett területe. Összetételét tekintve azonban érdemi változás történt, a cukorrépa elvesztette jelentőségét, az utóbbi években a repcéé viszont megerősödött, a napraforgó területe 12 százalék felett stabilizálódott. A szálas- és lédústakarmányok, a hüvelyesek és a burgonya területvesztése folyamatos volt a vizsgált időszakban.

Vetésszerkezet a szántó művelési ágban

(százalék)

Megnevezés	1991	2000	2007
Gabonafélék	60,2	70,5	68,9
Ebből: búza, rozs	27,0	27,2	27,0
árpa	7,8	8,2	7,7
kukorica	24,0	31,2	29,5
Hüvelyesek	2,5	0,7	0,5
Ipari növények	14,1	13,2	19,4
Ebből: napraforgó	8,4	8,0	12,3
repce	1,4	2,6	5,2
cukorrépa	3,5	1,5	0,9
Burgonya	1,0	1,2	0,6
Szálas- és lédús takarmányok	12,5	6,9	5,7
Ebből: silókukorica	5,6	2,5	1,8
lucerna	6,5	0,2	3,2
Zöldségfélék	2,4	2,2	2,1
Egyéb növények	7,3	5,3	2,8
VETÉSTERÜLET ÖSSZESEN	100,0	100,0	100,0

A gazdasági szervezetek és az egyéni gazdaságok különböző növények termelésére szakosodtak. A gazdasági szervezetek a száraz hüvelyesek és a takarmánynövények területének legalább kétharmadát takarították be, de az ipari növények és a zöldségfélék közel hattizedét is. Az egyéni gazdaságok a gabonaterület valamivel több mint felén és a burgonyáénak több mint nyolctizedén végezték a betakarítást.

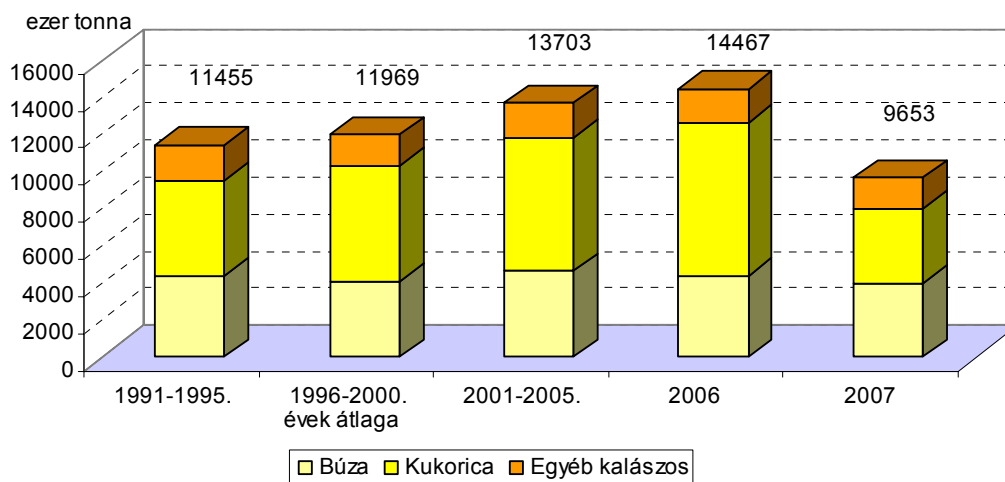
Gabonafélék

A gabonatermesztés Magyarországon tradíciókkal rendelkezik, adott a technológia, a géppark, napjainkra kiépült a tárolókapacitás, széleskörű a termesztési szakértelem. Gabonaféléket 2007-ben 2 765 ezer hektáron termesztettek, hasonló méretekben, mint az 1990-es évtizedben. Kivételt egyedül az 1999-es év jelentett, akkor mindössze 2,4 millió hektárról takarítottak be gabonaféléket. Az ezredfordulót követően azonban jelentősen megnőtt a területük, 2001-ben és 2004-ben meghaladta a 3 millió hektárt. A szántóterületből való részesedésüknek megfelelően az alföldi régiókban és Dél-Dunántúlon találhatóak a legnagyobb gabonatermesztő területek, ez utóbbiban növekvő hányadot képviselnek, míg az Alföldön néhány százalékpontos csökkenés tapasztalható a vizsgált időszakban.

2000-ben a betakarított gabonaterület 2763 ezer hektár volt, ennek több mint felét (56%) az egyéni gazdaságok takarították be. Jellemző módon, a Dunántúlon kisebb ez az arány, a dél-dunántúli régióban a legalacsonyabb, mindössze 40 százalék. Az alföldi régiókban viszont meghaladta a hattizedet, az északiban közel 65 százalék volt. A legutóbbi mezőgazdasági összeírás idején, 2007-ben az egyéni gazdaságok már csak alig több mint felét (50,9%) takarították be a gabonaterületnek. Növekedés a közép-dunántúli és az észak-magyarországi régióban történt, 2,7, illetve 1,3 százalékponttal 45,3 és 49,3 százalékra változott. A dél- és nyugat-dunántúli régiókban változatlan maradt (40 és 45%), a többiben két és fél százalékpontot meghaladó visszaesés következett be. Az egyéni gazdaságok gabonaterületeinek aránya legnagyobb mértékben a Dél-Alföldön csökkent, közel 5 százalékponttal, 57 százalékra.

2007-ben a megtermelt gabonamennyiség jelentősen elmaradt nemcsak az előző évitől, de az 1990-es évektől is, amikor hasonló méretű területről takarították be a termést. A gabonatermesztés első mélypontját 1993-ban érte el a magyar mezőgazdaság, amikor az 1991. évinél mindössze fél százalékkal kisebb területről a termés hattizedét produkálták a termelők. Tíz évvel később hasonlóan gyenge eredményt értek el, amiben a rendkívüli légköri- és talajszálynak komoly szerepe volt.

A gabonafélék termésmennyisége

A gabonatermesztés kiemelkedő évei 1991, 2001 és a 2004-2005-ös évek voltak, amikor is évente 15 millió tonnát meghaladó termést értek el. Ezen belül 2001-ben, 2004-ben és 2005-ben a betakarított terület is meghaladta az átlagos méretet, ami egyik komoly előidézője lett a gabona-túltermelésnek. A gabonaféléken belül a búza és a kukorica a két meghatározó növény, együttes területük 2007-ben megközelítette a 2,2 millió hektárt. A legjelentősebb kalászos gabonából, a búzából általában egy millió hektárnál nagyobb területről takarítják be évente a termést az ország gazdaságaiban. Ezt az értéket csak 1992-ben, 1993-ban és 1999-ben nem érte el. A legnagyobb területen, évente több mint 1,2 millió hektáron 1997. és 2001. években termesztették a búzát. A betakarított búzaterület közel negyede a Dél-Alföldön, ötöde az Észak-Alföldön található.

A búza betakarított területe

Régió	Betakarított terület			2007 a(z)		
	1991-1995.	2001-2005.	2007	1991-1995.	2001-2005.	2006
	évek átlaga			évek átlagának		
	ezer hektár			százalékában		
Közép-Magyarország	60 949	69 447	66 572	109,2	95,9	103,2
Közép-Dunántúl	127 901	144 911	124 443	97,3	85,9	94,9
Nyugat-Dunántúl	113 806	125 837	130 021	114,2	103,3	102,3
Dél-Dunántúl	135 051	156 628	157 740	116,8	100,7	108,9
Észak-Magyarország	130 865	139 676	135 998	103,9	97,4	100,6
Észak-Alföld	219 676	231 953	222 104	101,1	95,8	106,7
Dél-Alföld	241 550	278 417	274 391	113,6	98,6	104,1
ÖSSZESEN	1 029 798	1 146 870	1 111 269	107,9	96,9	103,4

A búza betakarított mennyisége 2007-ben közel 4 millió tonna volt, melynek negyede a dél-alföldi régióból származott. A legtöbb búzát – évente 6 millió tonnát – 1991-ben és 2004-ben aratták le, egyúttal ezekben az években érték el a legmagasabb termésátlagot is, a hektáronkénti hozam meghaladta az 5 ezer kilogrammot. 1993-ban 3 millió tonnát, 1999-ben és 2003-ban még ennél is kevesebbet takarítottak be az országban. Ez utóbbi évben volt legalacsonyabb a hozam, hektáronként alig haladta meg a 2600 kilogrammot. 2004 és 2006 között, az azt megelőző két évhez viszonyítva másfélszeres termés lett, s ennek értékesítésében az EU intervenciók felvásárlása adott segítséget.

A legfontosabb takarmánygabona a kukorica, betakarított területe minden évben meghaladta az egy millió hektárt. 2007-ben 1 079 ezer hektáron termesztették, legtöbbet, közel 28 százalékot a Dél-Dunántúlon. A kukorica terület 55 százaléka az egyéni gazdaságokban volt 2007-ben, az Alföld északi régiójában meghaladta a 68, a déliben pedig megközelítette a 64 százalékot.

A kukorica betakarított területe

Régió	Betakarított terület			2007 a(z)		
	1991-1995.	2001-2005.	2007	1991-1995.	2001-2005.	2006
	évek átlaga			évek átlagának		
	ezer hektár			százalékában		
Közép-Magyarország	59 592	52 234	49 696	83,4	95,1	87,4
Közép-Dunántúl	136 828	136 798	131 621	96,2	96,2	92,9
Nyugat-Dunántúl	100 711	120 216	114 933	114,1	95,6	91,3
Dél-Dunántúl	241 396	298 839	296 820	123,0	99,3	95,7
Észak-Magyarország	63 322	55 144	48 198	76,1	87,4	88,2
Észak-Alföld	247 642	273 504	223 294	90,2	81,6	85,1
Dél-Alföld	275 198	262 536	214 222	77,8	81,6	81,4
ÖSSZESEN	1 124 688	1 199 272	1 078 784	95,9	90,0	88,8

2007-ben kukoricából 4 millió tonnát takarítottak be, a vizsgált 17 év alatt a legkevesebbet. 2004-2006 között évente ennek a mennyiségnek több mint kétszerese termett. A termésátlag széles intervallumon, 7560 és 3500 kilogramm között szóródott, a legmagasabb értéket 2005-ben, a legalacsonyabbat 1993-ban mérték. 1992 óta az összes kukoricatermésnek több mint a negyede a Dél-Dunántúlról származik, ahol a legmagasabb hozamokat érték el.

2007-ben az árpa betakarított területe 321 ezer hektár volt, mintegy háromnegyede az 1990-es évek első felében mért legmagasabb értékeknek. Az elmúlt évtized közepétől csökkenő tendencia tapasztalható, a legkisebb területet, 293 ezer hektárt, 2006-ban takarították be. A termés mennyisége 2007-ben meghaladta az egy millió tonnát, ami több mint negyedével volt kevesebb a 90-es évtized első felében mért átlagnál. 1991-ben és 2004-ben 4 ezer kilogrammot meghaladó hektáronkénti hozamot, 2007-ben 3170 kg-ot értek el a termelők. Hagyományosan a Dél-Alföldön és a Nyugat-Dunántúlon termesztik a legnagyobb területen, azonban mindkét régióban jelentősen szűkült az 1991-1995-ös átlaghoz viszonyítva.

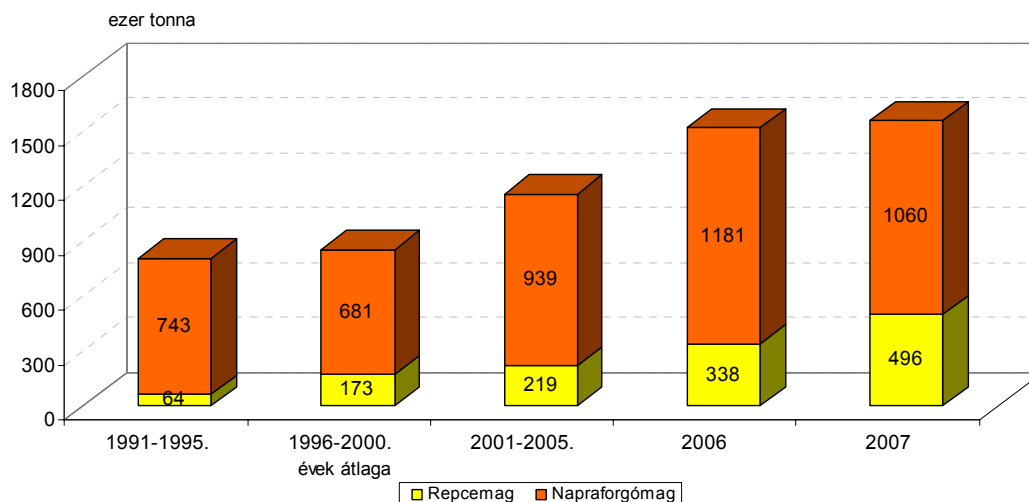
A többi kalászos gabona közül említést érdemel a zab és a rozs, melyek betakarított területe 60 ezer, illetve 40 ezer hektár volt 2007-ben. A termés mennyisége 125, illetve 81 ezer tonna volt, 2090, illetve 2040 kilogramm hektáronkénti hozam mellett. A zab és a rozs területek több mint fele az Alföld két régiójában található, azon belül is háromnegyed részben az egyéni gazdaságokban. A triticales takarmánygabona az elmúlt évtizedben újra megjelent, 2007-ben 131 ezer hektáron termesztették, 2000-hez viszonyítva másfélszeres területen. A területének több mint kétharmada az egyéni gazdaságokban található.

Ipari növények

Az ipari növények szántóterületből való növekvő részesedése szerkezetváltozással együtt ment végbe. 2007-re az olajos magvak együttes területe hattizeddel emelkedett az 1991-1995-ös évek átlagához képest. Legnagyobb területen, 812 ezer hektáron, 2007-ben termesztették e növényeket. A repce átlagos területe a 40 ezer hektárt sem érte el az időszak elején, 2007-ben viszont ennek több mint az ötszörösén, 224 ezer hektáron termesztették. A napraforgó vetésterülete 2005-től meghaladta az 500 ezer hektárt, ami kéttizeddel több, mint az 1991-1995. években átlagosan. Az olajos magvak közül a repcét az észak-magyarországi és a nyugat-dunántúli régiókban termesztik a legnagyobb területen, míg a napraforgó leginkább az alföldi régiók növénye.

Országosan az olajos magvak termésmennyisége 2007-ben több mint másfél millió tonna volt, közel megkétszereződött az 1991-1995. évek átlagához képest. 2007-ben a termés mintegy harmada repcemag volt, ez az arány az időszak elején még alig érte el a 8 százalékot. A rendkívül dinamikus növekedésben fontos szerepet játszik az egyre népszerűbbé váló biodízel üzemanyag gyártása, melynek elsődleges alapanyaga a repcemag.

A főbb olajos magvak termésmennyisége

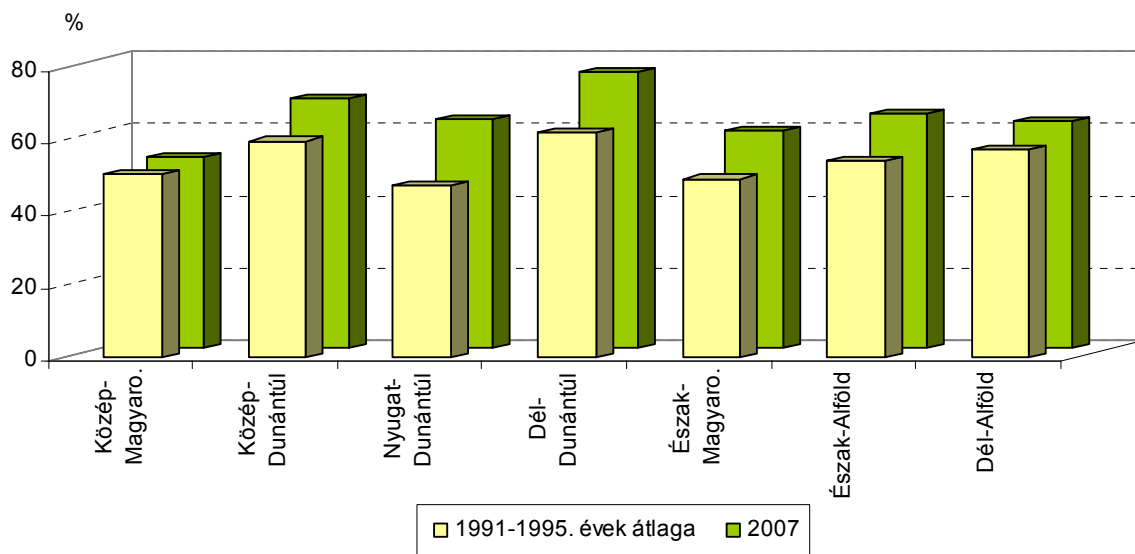

Az ipari növények közül a cukorrépa vetésterületének csökkenése az 1990-es évek elején és 1995-től az évtized végéig folyamatos volt. A feldolgozó háttér beszűkülésével a szántóföldi termelésben is elvesztette korábbi szerepét. Az időszak elején még 161 ezer hektárról takarították be a cukorrépat, ami 2007-ben 41 ezerre csökkent. A termésmennyisége ebben az évben nem érte el az 1,7 millió tonnát, ami az 1991-1995. évek átlagának mindössze 45 százaléka. 2007-ben a teljes cukorrépa terület közel harmada a nyugat-dunántúli régióban található, kéttizede pedig az észak-alföldiben.

A négy legfontosabb – búza, kukorica, napraforgó és repce – szántóföldi növényt a szántóterület közel kétharmadán termesztették 2007-ben. Egyedül a kukorica betakarított területe csökkent, az 1990-es évek első feléhez viszonyítva, az is mindössze 4 százalékkal és csak 2007-ben. A vizsgált időszak elején a négy növény szántóföldi aránya csak kissé haladta meg az 55 százalékot, igaz akkor a repce még alig volt jelen a magyar földeken. A 90-es évek első felében és 2007-ben is a dél-dunántúli régióban mérték a legmagasabb értékeket, 63, illetve 76 százalékot. A legkisebb aránynövekedés két százalékponttal Közép-Magyarországon, a legnagyobb Nyugat-Dunántúlon több mint 15 százalékponttal következett be.

A változás is mutatja, hogy a szántóföldi növénytermesztésben egyre inkább ez a négy növény a meghatározó, annak ellenére, hogy időnként túltermelés alakul ki egy-egy növényből, a felvásárlás bizonytalan, az árak alakulása hosszútávon kiszámíthatatlan. A gabonatároló kapacitás bővült az elmúlt években és az EU intervenciók felvásárlása is nyújt egyfajta biztonságot a termelőknek, de ezek az intézkedések nem segítik hozzá a gazdákat, hogy új utakat keressenek, illetve hogy szervezettebben végezzék a mezőgazdasági termelést.

A négy legfontosabb szántóföldi növény betakarított területének aránya a szántóterületből

Magyarországon a búza termelési intenzitása (100 hektár szántóra jutó termésmennyiség) 2007-ben közel azonos értékű volt, mint 2000-ben. Ez főként annak tudható be, hogy sem területében, sem termésátlagában nem mutatható ki nagyobb változás. Régióként azonban számottevő különbség mutatkozik: Nyugat-Dunántúlon negyedével emelkedett a termésátlag, míg Közép-Magyarországon és Közép-Dunántúlon jelentősen csökkent, az utóbbiban közel ötödével.

A főbb árunövények termelési intenzitása régióként (100 ha szántóra jutó termésmennyiség, tonna)

Megnevezés	Országos átlag	Maximum	Minimum	Maximum a minimum %-ában

2000. év

Búza	82	Közép-Dunántúl 111	Észak-Alföld 65	170,8
Kukorica	111	Dél-Dunántúl 210	Észak-Magyarország 32	656,3
Napraforgó	11	Észak-Alföld 14	Nyugat-Dunántúl 7	200,0
Repce	4	Közép-Dunántúl 6	Észak-Alföld 2	300,0

2007. év

Búza	90	Nyugat-Dunántúl 109	Közép-Magyarország 64	170,3
Kukorica	91	Dél-Dunántúl 151	Közép-Magyarország 42	359,5
Napraforgó	24	Észak-Alföld 33	Nyugat-Dunántúl 13	246,2
Repce	11	Nyugat-Dunántúl 27	Észak-Alföld 5	540,0

A kukorica esetében ugyanebben az időszakban jól érzékelhető csökkenés mutatkozik. Ennek legfőbb oka, hogy az országos termésátlag 2007-ben (3730 kg/ha) a 90-es évek eleji rendkívül aszályos időszak alacsony hektáronkénti hozamaihoz közelített. A

termelés intenzitása az észak-magyarországi és a nyugat-dunántúli régiók kivételével különböző mértékben csökkent. A dél-dunántúli régió vezető szerepe a kukoricatermesztésben továbbra is megmaradt, annak ellenére, hogy intenzitása közel háromtizedével visszaesett. A kiemelt ipari növények közül a napraforgó termelési intenzitása országosan több mint kétszeresére, a repcéé több mint két és félszeresére emelkedett. Mindkét növény esetében területnövekedés és magasabb hektáronkénti produktum figyelhető meg. Ez a megállapítás kivétel nélkül minden régióban helytálló. A napraforgó esetében a termelés intenzitása a Dél-Alföldön emelkedett a legjobban, a repcénél pedig Nyugat-Dunántúlon.

A mutató régiók közti arányait vizsgálva, a négy növény közül a kukorica és a repce esetében tapasztalható a legnagyobb különbség. 2000-ben a kukoricánál 6,6-szeres különbség alakult ki a két szélső érték között, ami 2007-re 3,6-szeresére mérséklődött, a visszaesett termésátlag miatt. A repcénél a korábbi háromszoros különbség 5,4-szeresére emelkedésében az eltérő területnövekedés és a hozamingadozások kombinációja érvényesült.

Egyéb növények

A vetésszerkezeti változásnak kifejezetten vesztes növényei a hüvelyesek, a burgonya és a takarmánynövények. 2007-ben a pillangósvirágú növények szántóföldről betakarított területe 15 ezer hektár volt, mindössze 13 százaléka az 1991. évinek. A legfontosabb hüvelyes növény, a szárazborsó területvesztése megközelítette a 100 ezer hektárt, termésmennyisége 32 ezer tonnára esett vissza. A száraz hüvelyesek mai területe lényegesen kevesebb az elvárhatónál; e növények a nitrogénmegkötés miatt a vetésszerkezetben, a talajerő utánpótlásban fontos szerepet játszanak.

A burgonya átlagos területe a kilencvenes években meghaladta az 54 ezer hektárt, ami napjainkra alig éri el annak négytizedét. Hozamnövekedés következtében az utóbbi években a betakarított mennyisége kevésbé csökkent, 2007-ben 563 ezer tonna burgonyagumó termett, a korábbi egy millió tonnával szemben.

A szálas- és lédús takarmányok legfontosabb növényei a silókukorica és a csalamádé, valamint a lucernaszéna, mint a szarvasmarhák és juhok téli takarmányai. Betakarított együttes területük az 1991-1995-ös évek átlagában meghaladta a 492 ezer hektárt, az évente betakarított takarmány mennyisége pedig az 5584 ezer tonnát. Az ezredfordulót követő évekre az átlagos terület és az összes termés mennyisége is közel felére esett vissza, amit a szarvasmarha- és juhállomány nagymértékű és tartós csökkenése okozott.

Zöldség-, gyümölcs- és szőlőtermesztés

1991 és 2007 között a zöldségfélék egyenletesen alacsony szinten részesedtek a szántóterületből, arányuk 1,9-2,9 százalék között mozgott. Ártermelés céljából 2000-ben 89 ezer hektáron termesztettek különböző zöldségeket, ami 2007-re egyezer hektárral emelkedett. A zöldségtermesztés tradicionális termeszői legnagyobb arányban az Alföld két régiójában található, együttesen a zöldségterület több mint nyolctizedét művelik.

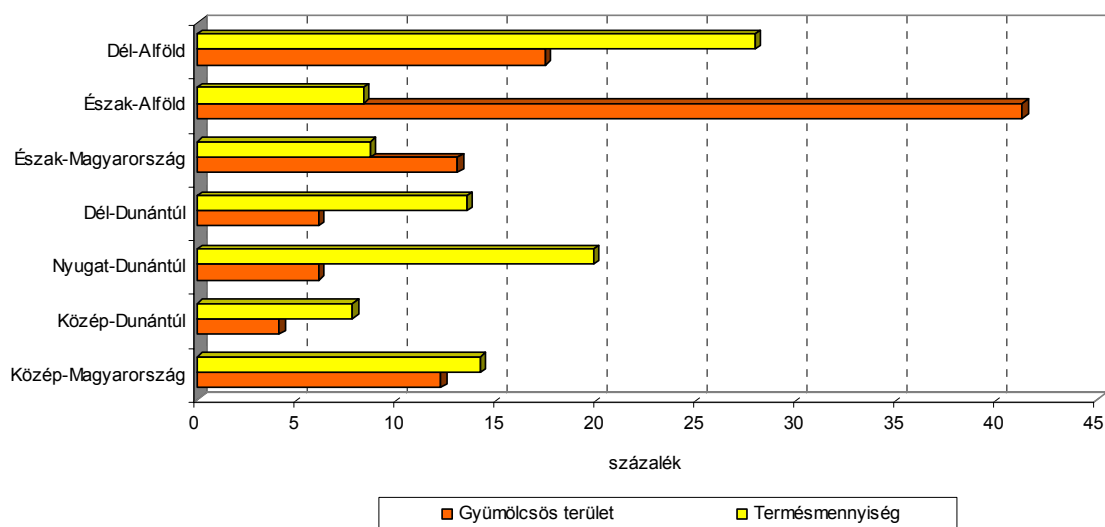
2007-ben 1760 ezer tonna zöldségfélét termeltek az országban, az 1991. évinél 5 százalékkal kevesebbet, de a 2000. évinél 17 százalékkal többet. A zöldségfélék termésmennyiségének több mint felét az egyéni gazdaságok állították elő. A termelés közel felét a csemegekukorica, a zöldborsó és a paradicsom adta 2007-ben.

A két legnagyobb területen termelt zöldségnövény, a csemegekukorica és a zöldborsó vetésterülete 2000-hez viszonyítva mintegy 29, illetve 39 százalékkal emelkedett, így 2007-ben 27 ezer, illetve 18 ezer hektáron termesztették. A csemegekukorica termésmennyisége hét év alatt több mint nyolctizeddel, 535 ezer tonnára nőtt, melynek 57 százalékát a gazdasági szervezetek takarították be. A zöldborsó betakarított mennyisége szemes súlyban számolva, 93 ezer tonna volt 2007-ben, másfélszerese a 2000. évinek. A zöldpaprika, vöröshagyma és paradicsom vetésterülete visszaesett hét év alatt, ez utóbbi 7 ezer hektárról kétezerre szűkült, viszont a betakarított termésmennyisége 12 százalékkal, 228 ezer tonnára emelkedett. A zöldségfélék közé tartozó görögdinnye betakarított területe 2007-ben közel 8 ezer hektár volt, termése az időjárás függvényében széles intervallumon mozog. A 2007-ben termelt 164 ezer tonna kevesebb a 2003-2005. évek 210-250 ezer tonnájánál. A görögdinnye tizede az észak-magyarországi, negyede az észak-alföldi, és közel fele az Alföld déli régiójából származik. A görögdinnye jellemzően az a növény, amelyet döntő többségben az egyéni gazdaságok termesztenek.

A fűszerpaprika termesztése az 1990-es évtized első felében erőteljesen háttérbe szorult, romló jövedelmezősége miatt nem bővült a termelése. 2007-ben a 14 ezer tonnás eredményével újabb mélypontját érte el, a 2000. évinek harmadát, az 1991. évinek mindössze 14 százalékát termelték. Termesztése során speciális agrotechnikát, intenzív vízellátást és magas kézimunka igényt támaszt. Ezek költségvonzata igen magas, melyet a terményfelvásárlás során nem, vagy csak kismértékben lehetséges érvényesíteni. Ez az ellentmondás számos zöldség és gyümölcs termesztése és értékesítése során fellelhető.

2000 óta a gyümölcsös művelési ág területe közel 7 százalékkal növekedett, 2007-ben a 101,9 ezer hektáros gyümölcsös területének közel nyolctizede volt termőterület. A gyümölcsstermesztő gazdaságok közel négytizedének 1000 négyzetméternél kisebb az ültetvénye, 11 százalékának 1 és 10 hektár közötti, és csak másfél százalékának haladja meg a 10 hektárt. A 2007. évi összeírás során 91,5 ezer gyümölcsstermesztő gazdaságot regisztráltak, melynek 99 százaléka egyéni gazdaság. A gazdaságok száma 35 százalékkal csökkent 2000-hez viszonyítva. A gazdaságok négytizede – a gyümölcsös területhez hasonlóan – az észak-alföldi régióban található, mely a legjelentősebb gyümölcsstermő terület az országban. Ennek ellenére 2007-ben az ország termésének 8 százaléka származott csak a régióból, mert április végén, május elején teljes virágzásban váratlan fagy érte az ültetvényeket, amit nyáron aszály követett.

A gyümölcsös terület és a termésmennyiség megoszlása, 2007

2007-ben a gyümölcsösök összes termésmennyisége mindössze 360 ezer tonna volt, ami emberemlékezet óta a legalacsonyabb, alig harmada a 2000. évinek. A gyümölcsfajok többségénél számottevően elmaradt a termésmennyiség és a termésátlag a korábbi évekéthől. Az ország észak-keleti részét érintő áprilisi és májusi fagyok miatt az alma termésmennyisége alig harmada, a szilvái fele, a körtéék kétharmada volt csak az átlagosan várhatóknak. Az összes gyümölcstermés fele alma, további négytizede csonthéjas gyümölcs, melyek közül legtöbbit a meggy termelt. A bogyósok közül a málna részesedése megközelíti, a szamóciáé meghaladja az egy, a bodzáé a 2 százalékot.

Az ország szőlőterülete 2007-ben 82 ezer hektár volt, ötödével kevesebb, mint 2000-ben, és háromnegyede az 1991. évinek. A szőlőültetvényeket az elaprózódottság jellemzi, a gazdaságok 46 százalékában ezer négyzetméternél kisebb a szőlőterület, az egy százalékot viszont nem éri el a 10 hektárral, vagy annál nagyobb területtel rendelkezőké. 2007-ben 119,2 ezer gazdaságban foglalkoztak szőlőműveléssel, melynek mindössze fél százaléka gazdasági szervezet. Utóbbiak művelik a nagyobb ültetvényeket, kétharmaduk legalább 5 hektáron, vagy annál nagyobb területen gazdálkodik.

A szőlőtermesztő gazdaságok nagyságkategória szerinti megoszlása, 2007

(százalék)

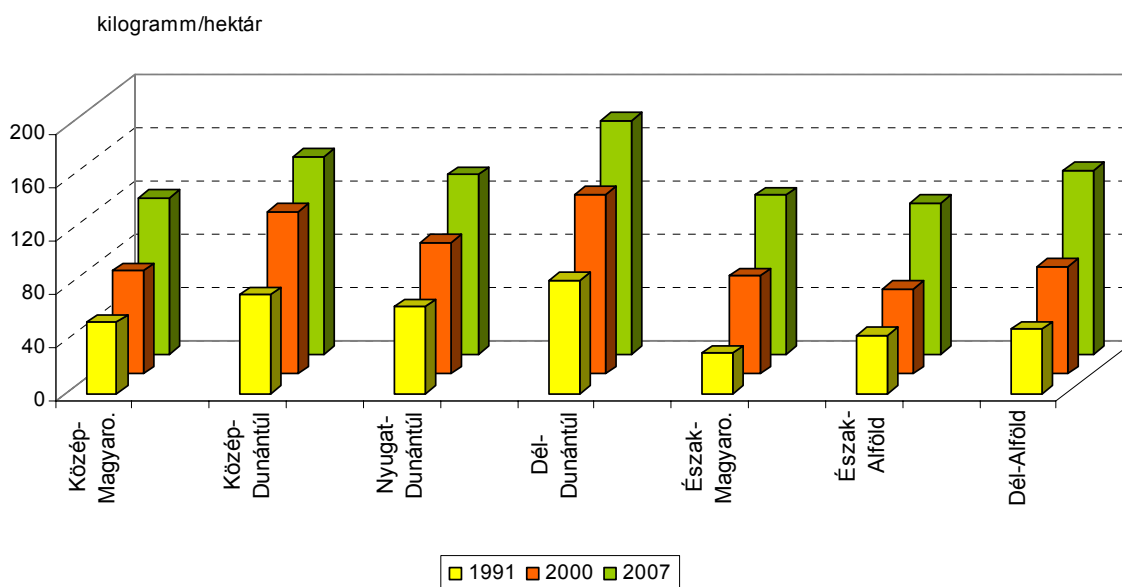
Régió	Szőlőterület nagyságkategóriája				Összesen
	0,02-0,099	0,1-0,99	1,0-4,99	5 és több	
	hektár				
Közép-Magyarország	63,60	33,98	1,27	1,16	100,0
Közép-Dunántúl	45,69	50,38	3,13	0,80	100,0
Nyugat-Dunántúl	58,68	39,53	1,41	0,39	100,0
Dél-Dunántúl	50,36	45,12	3,25	1,26	100,0
Észak-Magyarország	30,54	54,90	12,12	2,44	100,0
Észak-Alföld	62,74	34,10	2,57	0,58	100,0
Dél-Alföld	21,65	40,70	30,77	6,88	100,0
ÖSSZESEN	46,29	44,14	7,69	1,88	100,0

A legnagyobb szőlőültetvények a Dél-Alföldön, Észak-Magyarországon és a Dél-Dunántúlon találhatóak, az összes terület héttizede. 2007-ben a korábbi éveknél kedvezőbben alakult a termés, 540 ezer tonna szőlőt szüreteltek, a 2000. évinél azonban 21 százalékkal kevesebbet. A szőlő közel kétharmada az egyéni gazdaságokban termelt. A teljes termésen belül lecsökkent a csemegeszőlő aránya 2,6 százalékra, a 2000. évi 4,7 százalékkal szemben.

Agrotechnika

A mezőgazdaság elsődleges természeti erőforrása a talaj, melynek folyamatos megújulásához tudatos tevékenységre van szükség. Legfontosabb elemei az ésszerű földhasználat, talajvédelem és agrotechnika. Ez utóbbi elemei a talajerőutánpótlás, az öntözés és a növényvédelem. A talajerőutánpótlást a szervestrágyázás és a műtrágyázás biztosítja.

A gazdasági szervezetek hatóanyagban kifejezett műtrágya-felhasználása

A rendszerváltást követő években mindkét beavatkozás mértéke számottevően visszaesett. Az 1980-as évtized végén az egy hektár mezőgazdasági területre jutó hatóanyagban kifejezett műtrágya mennyiség még meghaladta a 200 kilogrammot, azonban 1991-ben a harmadát sem érte el. 1991 és 2007 között 55 kilogrammról két és félszeresére emelkedett a gazdálkodó szervezetek hektáronkénti műtrágya-felhasználása. A dunántúli régiókban mindhárom évben az országos átlagnál magasabb értékeket mértek, legnagyobb, közel négyszeres emelkedés az észak-magyarországi régióban következett be.

1991-ben a kistermelő gazdaságok többsége (46%) még inkább szervestrágyázta a földjét, műtrágyát a gazdaságok mindössze 12 százalékában használtak. A birtokviszony rendeződésével folyamatosan nőtt a műtrágya használata a gazdaságokban. 2000-ben az egyéni gazdaságok használatában lévő földterület közel felét műtrágyázták, a gazdálkodó

szervezeteknél mintegy kétharmadát. 2007-re tovább nőtt a műtrágyázott mezőgazdasági területek aránya, az egyéni gazdaságokban a gazdasági szervezeteknél dinamikusabban. Ez utóbbiak használatában lévő területek háromnegyedét, az egyéni gazdaságok által használnak közel héttizedét műtrágyázták, így a köztük meglévő számottevő különbség jelentősen csökkent. Gazdaságcsoporttól függetlenül, a szántó területek talajerő-utánpótlása általánosnak mondható, a területek legalább nyolctizedét érinti, míg a gyümölcsösök valamivel több mint négytizedét. A szőlő-ültetvények háromtizedét műtrágyázzák a gazdaságok, közülük az egyéni gazdaságokban magasabb ez az arány. Az országos gyepterület mindössze két százalékát műtrágyázzák, mely az egyénieknél valamivel magasabb arányt képvisel. Közel háromszoros értékkel kiemelkedő a nyugat-dunántúli régió intenzíven hasznosított gyepterülete.

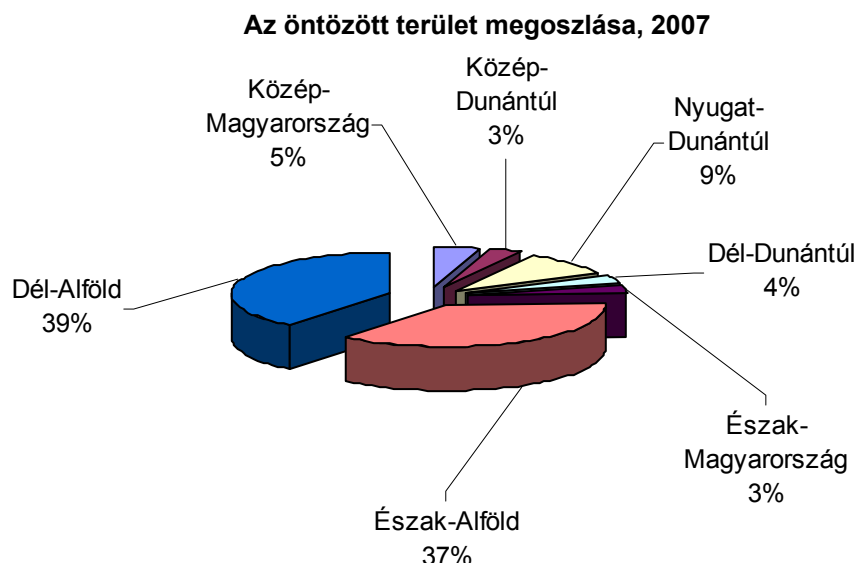
**Műtrágyázott és szerves-trágyázott alapterület a
mezőgazdasági terület százalékában, 2007**

(százalék)

Régió	Műtrágyázott terület aránya			Szerves-trágyázott terület aránya		
	Összes gazdaság	Ebből:		Összes gazdaság	Ebből:	
		gazdasági szervezet	egyéni gazdaság		gazdasági szervezet	egyéni gazdaság
Közép-Magyarország	61,4	64,9	56,6	7,8	4,6	12,3
Közép-Dunántúl	74,2	75,9	71,6	8,6	6,9	11,1
Nyugat-Dunántúl	77,1	76,6	77,8	9,4	7,4	12,4
Dél-Dunántúl	85,6	88,4	81,1	7,8	7,2	8,8
Észak-Magyarország	67,6	72,2	62,9	7,8	4,4	11,4
Észak-Alföld	68,4	66,4	69,9	7,8	5,6	9,4
Dél-Alföld	69,1	77,3	62,6	10,6	5,3	14,8
ÖSSZESEN	72,2	75,4	68,6	8,7	6,0	11,6

A szerves-trágyával ellátott mezőgazdasági terület aránya az Alföldön és Nyugat-Dunántúlon csökkent, a többi régióban emelkedett, összességében azonban visszaesésről beszélhetünk. Az egyéni gazdaságok körében, Észak-Magyarország kivételével valamennyi régióban kisebb a szerves-trágyázott terület aránya, mint amennyi volt 2000-ben, a gazdasági szervezeteknél viszont néhány százalékponttal minden régióban emelkedés tapasztalható. A gazdasági szervezetekben a kiszórt trágya hektáronkénti mennyisége is magasabb, a szántó művelési ágban országosan meghaladja a 25 tonnát, míg az egyénieknél ennek a felét sem éri el. Napjainkban egyre általánosabbá válik az a megállapítás, hogy az állatállománnyal rendelkező gazdaságok privilégiumává válik a szerves-trágyázás, mivel annak járulékos költségei igen magasak. A szervesanyag-utánpótlás mind gyakoribb formája a betakarítás utáni szármaradványok betárcsázása, esetleg bomlást elősegítő szerekkel való kezelése. Ennek hatására a helyben megtermelt szervesanyag kerül a talajba és szerkezete is javul. Azzal együtt, hogy az egyéni gazdaságokban jelentősen emelkedett a műtrágyázott mezőgazdasági terület aránya, még mindig a gazdasági szervezetek fordítanak nagyobb figyelmet a talaj megújulására.

Az öntözésre műszakilag berendezett terület 1991-ben megközelítette a 210 ezer hektárt, mely 2000-re másfélszeresére emelkedett. Az öntözhető terület több mint kilenczede szántó, melyet 4,5 százalékkal a gyümölcsös művelési ág követ. Ebből következik, hogy az öntözhető mezőgazdasági terület háromnegyede az Alföld két régiójában található. 1991-ben az öntözhető terület héttizedén öntöztek legalább egy alkalommal, 2000-ben ez az arány csak egyötöd volt, annak ellenére, hogy az átlagosnál melegebb és szárazabb év volt az ezredfordulón. A tartósan nyomott felvásárlási ár miatt a gazdálkodók számottevő része nem tudta vagy merte vállalni az öntözés magas költségét.

A 2007-es esztendő sem kedvezett a mezőgazdasági termelésnek, az év tavasza és nyara rendkívül meleg, a csapadék hektikus eloszlású volt. 121 ezer hektár mezőgazdasági területet öntöztek, 52 ezerrel többet, mint hét évvel korábban. A terület több mint héttizedét a gazdasági szervezetek öntözték, az egyéni gazdaságok csak a maradékot. A közép-magyarországi régióban az öntözött terület több mint fele, Észak-Alföldön harmada, a Dél-Alföldön a negyede volt az egyéni használatában.

3.1.2 Állattenyésztés

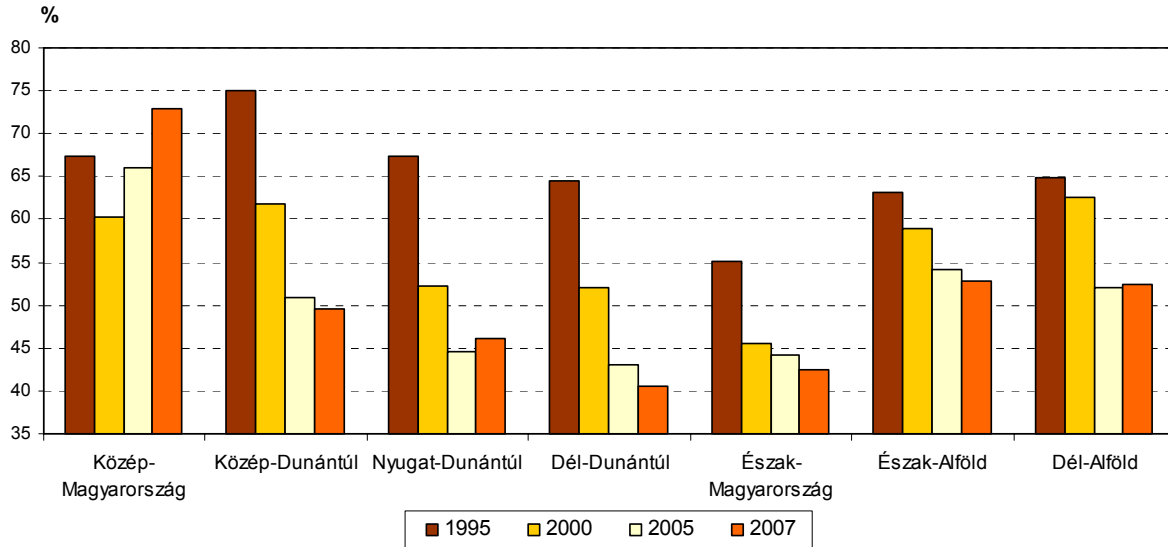
Az állatállomány szerkezete, nagysága

A mezőgazdaság átalakulásának, a korábbi stabil piacok elvesztésének negatív hatásai az állatállományt igen érzékenyen érintették. A kilencvenes évek eleji állapothoz képest gyakorlatilag valamennyi haszonállatból kevesebbet nevelnek az állattartók.

A 2007. december 1-jei 705 ezres szarvasmarha-állomány mindössze fele az 1991. december 1-jeinek. A visszaesés az ország valamennyi régióját érintette, annak mértékében azonban jelentős különbségek alakultak ki. Leginkább Dél-Dunántúlon és Észak-Magyarországon csökkent az állattartási kedv, legkevésbé pedig Közép-Magyarországon, bár a 2007. decemberi állomány itt sem érte el a tizenhat évvel korábbi háromnegyedét.

A szarvasmarha-állomány változása, december 1.

(1991. december 1. =100,0)

Szám szerint a legtöbb állatot továbbra is Észak-Alföldön tartják a gazdálkodók, a 2007. december 1-jei 164 ezres állomány közel egynegyede az országosnak. A két alföldi régió együttes részesedése meghaladja a négytizedet.

A mezőgazdaságban bekövetkezett tulajdonosi változások ellenére a szarvasmarha tartás napjainkban is sokkal jellemzőbb a gazdasági szervezeteknél, mint az egyéni gazdánál. Bár a gazdasági szervezetek tulajdoni hányada országosan 11 százalékponttal csökkent a vizsgált időszakban, 2007 decemberében az állomány közel héttizede náluk volt. Ebben az évben az egyéni gazdaságok részesedése a Dél-Alföldön volt a legmagasabb, elérte a 41 százalékot, de a másik két kelet-magyarországi régióban is 36-37 százalék körül alakult. A legalacsonyabb érték Közép-Magyarországot jellemezte, ahol az egyötödöt sem érte el.

A gazdasági szervezetek nagyarányú részesedése eredményezi, hogy a szarvasmarha állomány jelentős hányada nagygazdaságokra koncentrálódik. 2007. december 1-jén országosan az állatok közel hattizede legalább 500 szarvasmarhát nevelő gazdaságokban volt. Ugyanezen arány Közép-Magyarországon közelítette a kétharmadot, de a másik szélső értéket képviselő Észak-Magyarországon is csaknem 50 százalék volt. Országosan a gazdasági szervezeteknél az állatok 83 százaléka tartozott ebbe a kategóriába, ugyanakkor az egyéni gazdaságok állományának 54 százaléka olyan gazda tulajdonában volt, aki kevesebb, mint 30 állat ellátásáról gondoskodott. Ez utóbbi arány Dél-Alföldön a hattizedet is meghaladta.

A tehenek száma kisebb mértékben csökkent, mint a teljes szarvasmarha állomány, de a 2007. év végi 322 ezres országos számuk így is alig hattizede a 16 évvel korábbinak. 2007. december 1-jén a szarvasmarha állomány 46 százaléka volt tehén, amely mutató 1991. év végétől 6 százalékponttal emelkedett. A tehenek aránya Észak-Magyarországon a legmagasabb (2007-ben 52%), ez a vizsgált időszak elején és a végén is így volt. Szám szerint mind 1991., mind pedig 2007. december 1-jén Észak-Alföldön tartották a legtöbb tehenet, a legkevesebbet pedig Közép-Magyarországon.

A rendszerváltást követő gazdasági változások a sertésenyésztőket sem kímélték. Az 1991. december 1-jei közel 6 milliós sertésállomány a 2007. év végére 3,9 millióra apadt. Az utóbbi két évben valamelyest (országos szinten fél százalékkal) emelkedett ugyan az állatok száma, de a 2007. decemberi állomány még mindig kevesebb, mint kétharmada a tizenhat évvel korábbinak. Régióként azonban az elmúlt két év is igen ellentmondásos eredményeket hozott. Míg Észak- és Dél-Alföldön 6-8 százalék körüli a bővülés mértéke, addig Közép- és Nyugat-Dunántúlon további 14, illetve 16 százalékkal kevesebb sertést neveltek, mint 2005. decemberében.

A sertésállomány alakulása, december 1.

Régió	Állomány, 2007		Az összes állományból			
			a gazdasági szervezetek		az egyéni gazdaságok	
	darab	1991 = 100,0	részesedése, %			
1991			2007	1991	2007	
Közép-Magyarország	189 712	56,5	44,8	59,7	55,2	40,3
Közép-Dunántúl	393 024	56,9	66,2	74,0	33,8	26,0
Nyugat-Dunántúl	291 886	51,5	44,3	53,2	55,7	46,8
Dél-Dunántúl	717 739	76,7	63,3	79,5	36,7	20,5
Észak-Magyarország	201 219	51,6	48,4	61,3	51,6	38,7
Észak-Alföld	990 949	74,4	51,3	71,8	48,7	28,2
Dél-Alföld	1 086 618	62,4	50,5	58,7	49,5	41,3
ÖSSZESEN	3 871 147	64,6	53,4	67,3	46,6	32,7

A legtöbb sertést továbbra is az Alföldön tartják, sőt a két alföldi régió országos állományból való részesedése 2 százalékponttal, 54 százalékra emelkedett a vizsgált időintervallumban. Az aránynövekedés azonban kizárólag az észak-alföldi gazdáknak köszönhető, ugyanis Dél-Alföld 28 százalékos mutatója bár még mindig a legmagasabb a régiók között, de egy százalékponttal elmarad a korábbitól. Figyelemre méltó még Dél-Dunántúl térnyerése is: a 19 százalékos arány 3 százalékpontos emelkedésre utal.

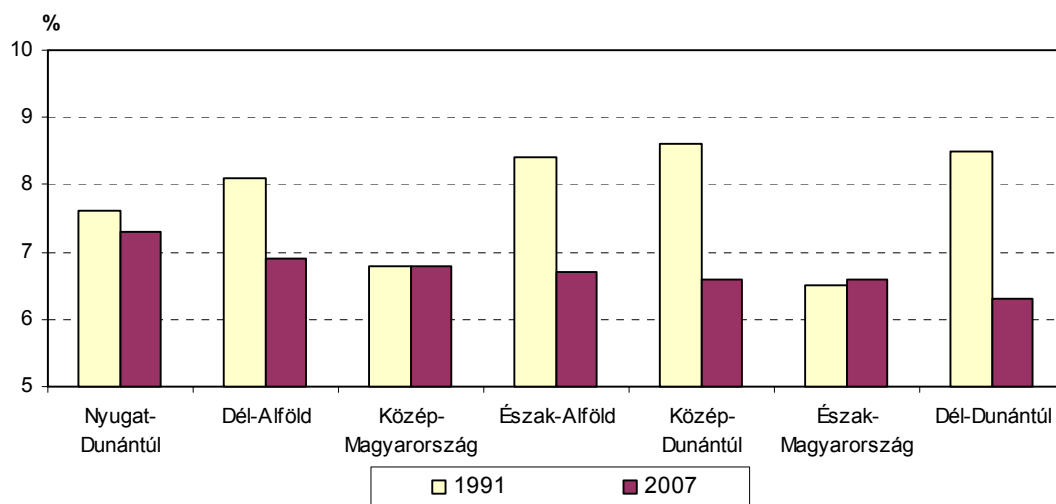
A sertésstartási kedv visszaesése nem egyformán érintette az egyéni gazdákat és a gazdálkodó szervezeteket. Míg az előbbieket kevesebb, mint felére csökkentették állományukat, addig a gazdasági szervezetek „mindössze” az 1991. december 1-jei négyötödére. Legkevésbé Dél-Alföld egyéni gazdái hagytak fel az állatok nevelésével, de a 2007. év végi 448 ezres állomány is alig több mint fele a kilencvenes évek elején meglévőnek. A tulajdonforma szerinti különbség Észak-Alföldön a legszembetűnőbb: míg az egyéniek mintegy hattizeddel kevesebb, addig a gazdasági szervezetek 4 százalékkal több állat ellátásáról gondoskodtak, mint korábban.

Nagyrészt a tulajdonosi összetétel következménye, hogy 2007. december 1-jén a sertések kétharmadát olyan gazdaságban tartották, ahol az állomány legalább ezres nagyságrendű volt, de 56 százalékról az is elmondható, hogy abban a gazdaságban 5000 vagy annál több állat ellátásáról gondoskodtak. Ez utóbbi arány Dél-Dunántúlon elérte a 64

százalékot, ezzel szemben a másik szélsőértéket képviselő Nyugat-Dunántúlon mindössze 35 százalék volt. Nyugat-Dunántúl alacsony aránya abból adódott, hogy a sertések átlagot meghaladó részét egyéni gazdálkodók nevelték. Ebben a régióban a közepes – legalább 100, de 2000-nél kevesebb sertést tartó többségében egyéni – gazdaságok részesedése 22 százalék volt, amely országosan a 8 százalékot sem érte el. Az egyéni gazdaságok többsége általában nagyon kevés sertést gondoz. 2007. év végén országos átlagban az állomány közel fele tíznél kevesebb sertést tartó gazdálkodó tulajdonában volt, amely arány Észak-Magyarországon csaknem háromnegyed volt, a már említett Nyugat-Dunántúlon viszont mindössze háromtized.

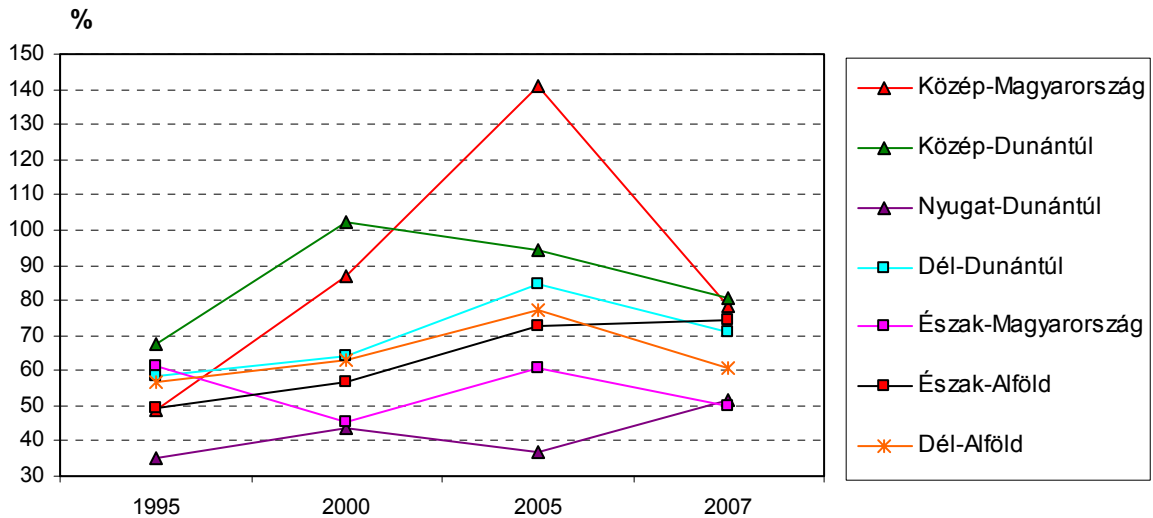
Az anyakocák száma még a teljes sertés létszámnál is nagyobb mértékben esett vissza az 1991-2007 közötti időszakban. A 2007. év végi mintegy 260 ezres állomány alig több mint fele a kilencvenes évek elején meglévőnek. Az összes sertésszámon belüli arányuk is mérséklődött, az 1991. december 1-jei 8 százalékkal szemben tavaly év végén nem érte el a 7 százalékot. A mutató értéke leginkább Dél- és Közép-Dunántúlon, valamint Észak-Alföldön esett vissza.

Az anyakocák aránya a sertésállományból, december 1.

A vizsgált bő másfél évtizedben a juhállomány alakult a legellentmondásosabban. Az 1991 és 1995 közötti nagy visszaesést követően (a négy év alatt csaknem felére olvadt az állatlétszám) a kilencvenes évek végétől ismét emelkedni kezdett az állomány. 2005. december 1-jén megközelítette az 1991. decemberi négyötödét, majd ezt követően ismét csökkent az állattartási kedv, a 2007. év végén meglévő 1,2 millió juh kevesebb mint héttizede a tizenhat évvel korábbinak. Ezek a tendenciák a régiók többségében is nyomon követhetők, a változás mértéke azonban meglehetősen tág határok között mozog. A kivétel Észak-Alföld és Nyugat-Dunántúl. Az előbbiben 3, az utóbbiban viszont 40 százalékkal bővült az állatállomány a 2005-2007 közötti időszakban. Ennek ellenére a dunántúli régióban 2007. decemberében a tizenhat évvel korábbinak mindössze fele volt a juhok száma. A kilencvenes évek eleji állatállományhoz képest a legnagyobb veszteség a nyugat-dunántúli mellett az észak-magyarországi gazdák körében volt, 2007. december 1-jén itt is csak feleannyi juh ellátásáról gondoskodtak, mint korábban. Közép-Magyarországon a 2005. év végi állomány meghaladta az 1991. december 1-jeit. A növekedés mértéke a központi régióban a négytizedet is elérte, az utóbbi két évben azonban ez az előny eltűnt.

**A juhállomány alakulása, december 1.
1991. december 1. = 100,0**

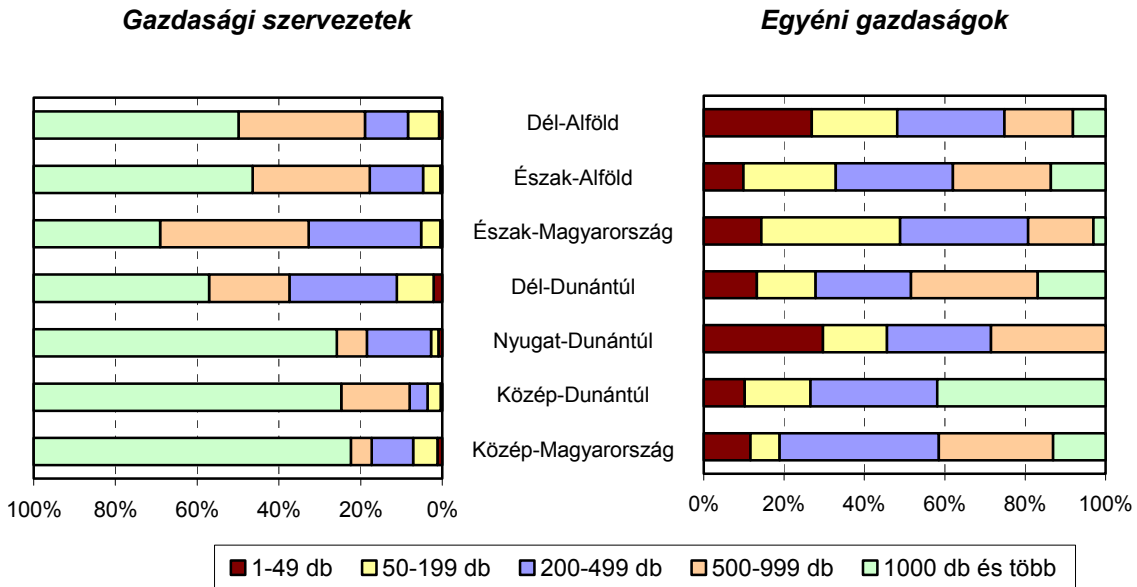

Szám szerint a legtöbb juhot mind 1991., mind pedig 2007. decemberében az észak-alföldi gazdák tartották, sőt az országosból való részesedésük még 4 százalékponttal emelkedett is, 2007. év végén már elérte a 44 százalékot. Az aránynövekedés azonban egyértelműen a 2005-2007 közötti időszakban bekövetkezett változások következménye: ekkor 7 százalékponttal emelkedett a részesedés. A másik nagy juhtartó térség a Dél-Alföld, az itteni állatszám azonban a 2007. december 1-jei állapot szerint alig több mint fele az észak-alföldinek. A két régióban található azonban az országos állomány kétharmada. Ilyen mértékű koncentráció sem a szarvasmarha, sem pedig a sertésállományt nem jellemzi.

A juhágazat abból a szempontból is sajátos, hogy itt a tizenhat év során nagyon nagymértékben emelkedett az egyéni gazdák részesedése. Míg 1991. december 1-jén a juhoknak kevesebb, mint felét gondozta egyéni gazda, addig 2007 ugyanezen időpontjában a teljes állomány 86 százaléka tartozott ebbe a kategóriába. Dél-Dunántúlon és Dél-Alföldön a kilenczetedet is meghaladta az egyéni aránya, de Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön is közelítette azt. Mindezek következtében az egyéni gazdák által 2007. decemberében tartott juhok száma – az utóbbi két évben bekövetkezett csökkenés ellenére is – valamennyi régióban meghaladta az 1991. december 1-jeit. Igaz a mértékek nagyon különbözőek: míg Közép-Dunántúlon 3,5-szeres, addig Dél-Dunántúlon és Dél-Alföldön mindössze 4-5 százalékos körüli a növekedés.

Az egyéni gazdálkodás ilyen mértékű térnyerése maga után vonhatná az állomány szétaprózódását. A juhtartás sajátosságai következtében azonban 2007. decemberében a teljes állomány mindössze 13 százalékát gondozták olyan gazdaságban, ahol az állatok száma nem érte el az 50 db-ot. Kétharmaduk viszont legalább 200 juhot számláló gazdaságban volt. A gazdálkodási forma szerinti különbségek persze igen jelentősek.

A juhállomány nagyságkategóriánkénti összetétele, 2007. december 1.

A 2007. december 1-jén országosan meglévő 977 ezer anyajuh 10 százalékkal volt kevesebb a két évvel korábnál, de közel egyharmaddal bővült a kilencvenes évek elejéhez képest. Legnagyobb mértékben Közép-Magyarországon és Észak-Alföldön emelkedett az anyaállomány, de Nyugat-Dunántúlon is másfélszeres a bővülés. A 2007. december 1-jei állapot szerint országos szinten az anyaállatok teljes állományhoz viszonyított aránya a négyötödöt közelítette. A mutató értéke Észak-Alföldön volt a legmagasabb, elérte a 82 százalékot.

2007. december elején közel 10 millió brojler csirkét tartottak az ország területén, melynek legnagyobb hányadát, mintegy négytizedét észak-alföldi gazdák gondozták. Brojler nevelésével legkevésbé Közép- és Észak-Magyarországon foglalkoztak, a két régió együttes részesedése mindössze egytized volt a vizsgált időpontban. Tojótúkból ugyanekkor 12,6 millió darabot tartottak, a legtöbbet szintén Észak-Alföldön. A tojók területi elhelyezkedése azonban egyenletesebb: Észak-Alföld részesedése kevesebb mint egynegyed, s valamennyi régió legalább egytizedes arányt képviselt.

A brojler, illetve a tojótúka állomány gazdálkodási forma szerinti összetétele jelentősen eltér egymástól. Míg az előbbi tartása mellett jellemzően inkább nagy létszámú baromfit nevelő gazdasági szervezetek döntenek, addig tojótúkot inkább kisméretű egyéni gazdaságok tartanak. 2007. december 1-jén a brojlerállomány kilenczetedét, de Észak-Magyarországon és Dél-Alföldön csaknem a teljes állományt, gazdasági szervezetek tartották, addig a tojótúkok közel kétharmada egyéni gazdaságokban volt. Ez a különbség a gazdaság-nagyság szerinti összetételben is megmutatkozik.

A brojler és tojótyúk állomány nagyság-kategóriánkénti összetétele, 2007. december 1.

(százalék)

Régió	1-99	100-999	1000-9999	10000-99999	100000 és több	Összesen
	darabot tartó gazdaságban					
Brojler állomány						
Közép-Magyarország	2,1	0,8	16,3	36,6	44,2	100,0
Közép-Dunántúl	0,0	-	1,8	46,9	51,3	100,0
Nyugat-Dunántúl	0,0	1,3	3,5	95,2	-	100,0
Dél-Dunántúl	0,0	0,6	6,8	57,8	34,7	100,0
Észak-Magyarország	0,1	2,0	1,5	18,6	77,7	100,0
Észak-Alföld	0,0	0,1	1,5	22,0	76,4	100,0
Dél-Alföld	0,4	0,7	1,7	16,1	81,0	100,0
ÖSSZESEN	0,2	0,6	3,2	35,9	60,3	100,0
Tojótyúk állomány						
Közép-Magyarország	50,7	10,0	13,0	15,0	11,1	100,0
Közép-Dunántúl	24,9	1,6	1,9	27,9	43,9	100,0
Nyugat-Dunántúl	56,0	4,0	7,1	16,4	16,4	100,0
Dél-Dunántúl	86,0	3,4	1,8	8,8	-	100,0
Észak-Magyarország	58,4	4,1	6,3	5,3	25,9	100,0
Észak-Alföld	66,6	3,2	5,0	10,2	14,9	100,0
Dél-Alföld	61,0	2,3	5,1	18,8	12,9	100,0
ÖSSZESEN	56,2	3,6	5,2	15,5	19,5	100,0

A brojler állományt tekintve az elmúlt évben a központi és a dunántúli régiókban sokkal inkább jelen voltak a közepes méretű – legalább 10 ezer, de kevesebb, mint 100 ezer baromfit tartó – gazdaságok is, mint az ország keleti felében. Nyugat-Dunántúl csaknem teljes állománya az imént említett gazdaságméretben volt található. A tojótyúkok esetében már vegyesebb a kép, de Közép-Dunántúlon az állatoknak csak egynegyede volt kisméretű gazdaságban, amely arány országos átlagban is közelítette a hattizedet.

A főbb állatfajták számának alakulását áttekintve látható, hogy a korábbi állomány nagyságához viszonyítva a legnagyobb veszteségeket Észak-Magyarország szenvedte el, legkisebbet pedig – a sertés kivételével – Közép-Magyarország. Ez utóbbi persze csak annyit jelent, hogy a központi régióban kevésbé csökkent az állomány. Szám szerint továbbra is minden vizsgált állatfajtából Észak-Alföldön tartják a legtöbbet. Az állatsűrűség fajlagos mutatóját tekintve azonban már vegyesebb a kép.

A 100 hektár mezőgazdasági területre jutó állatállomány nagysága, 2007. december 1.

(darab)

Régió	Szarvasmarha	Sertés	Juh	Brojler	Tojóttyúk
Közép-Magyarország	16	48	18	104	304
Közép-Dunántúl	14	62	17	160	370
Nyugat-Dunántúl	17	47	5	130	214
Dél-Dunántúl	10	86	12	190	146
Észak-Magyarország	8	27	12	80	185
Észak-Alföld	13	78	43	307	227
Dél-Alföld	11	83	22	113	174
ÖSSZESEN	12	67	21	168	218

A 2007. év végi állapot szerint a mezőgazdasági terület nagyságához viszonyítva Nyugat-Dunántúlon istállózzák a legnagyobb szarvasmarha állományt. Annak ellenére így van ez, hogy a kilencvenes évek elejéhez képest a 100 hektáronkénti 17 állat alig fele a korábbinak. A régiók közül egyébként Közép-Magyarországon csökkent legkevésbé, négyötödére a mutató értéke. 1991. december 1-jén a legsűrűbb sertésállomány Dél-Alföldet jellemezte, 2007. év végére ezt a szerepet, ha minimális különbséggel is, de Dél-Dunántúl vette át. Juhtartásban Észak-Alföld jeleskedik, amely tizenhat évvel korábban is így volt, bár a mutató értéke időközben 17 százalékkal csökkent. A brojler állomány Észak-Alföldön a legsűrűbb, míg tojóttyúkból Közép-Dunántúlon tartanak legtöbbet a mezőgazdasági terület nagyságához képest.

Vágóállatok és állati termékek termelése

A rendszerváltást követően nemcsak az állattenyésztés terén csökkent a mezőgazdaság teljesítménye, hanem ehhez kapcsolódóan néhány állati termék termelése is jelentősen mérséklődött. A vágóállatok egy részénél azonban nem visszaesés, hanem éppen ellenkezőleg bővülés tapasztalható. Mindezt figyelembe véve nem egyszerűen csak a teljesítmények csökkenéséről, hanem a változó fogyasztói igényekhez igazodva egy jelentős szerkezeti átalakulásról is beszélhetünk.

Az 1991-2007 közötti időszakban a leggyakrabban fogyasztott hústermékek közül a vágómarha és a vágósertés termelésének mennyisége az állatállomány csökkenését is meghaladó mértékben visszaesett. Ezzel szemben a vágóttyúk mennyisége nem csökkent, vágópulykából viszont 2007-ben csaknem négyszer, vágókacsából pedig közel kétszer annyit állítottak elő, mint a kilencvenes évek elején.

Közép-Magyarországon legnagyobb mértékben a vágópulyka és a vágóliba termelés emelkedett. Az előbbi országos termeléséből ugyan továbbra is minimális (2007-ben 0,2%) részarányt képviseltek, a vágóliba 12 százaléka azonban már ebből a régióból származott. A 2007. évi eredmények alapján jelentősebb mértékben még a vágónyúl (15%) és a vágómarha (14%) termeléshez járult hozzá a régió. 2007-ben a mezőgazdasági terület nagyságához képest a legtöbb vágómarha Közép-Magyarországról származott.

A vágóállatok és az állati termékek termelt mennyiségének változása 1991 és 2007 között

(százalék)

Megnevezés	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Ország összesen
Vágómarha	35,7	38,4	31,5	27,5	35,4	32,1	37,4	33,7
Vágósertés	50,2	50,3	38,9	68,0	40,7	62,2	51,9	54,4
Vágóló	50,3	175,7	172,7	87,1	7-szeres	249,1	138,2	130,8
Vágójuh	40,5	55,3	186,9	164,7	70,7	76,3	80,0	78,1
Vágónyúl	42,7	9,0	10,7	32,6	16,7	101,6	117,2	44,0
Vágótyúk (gyöngyössel együtt)	124,4	144,3	83,9	143,4	77,4	137,9	48,9	101,3
Vágóliba	8-szoros	82,5	5,0	49,9	14,8	40,4	106,4	78,8
Vágókacsa	68,5	20,5	10,1	10,1	26,2	30,3	4-szeres	186,7
Vágópulyka	14-szeres	7-szeres	8-szoros	145,3	6-szoros	217,7	299,9	367,9
Kifejt tehéntej	71,5	78,7	64,6	63,3	68,0	84,8	80,6	74,2
Tyúktojás	58,8	61,0	55,0	46,4	59,4	69,3	83,4	64,0

Közép-Dunántúlon is a vágópulyka mennyisége növekedett a legnagyobb mértékben, de a vágóló és vágótyúk esetében szintén jelentős a bővülés. Az ország termeléséhez leginkább tyúktojással és vágótyúkkal járul hozzá a régió. 2007-ben innen származott a tyúktojás 21 és a vágótyúk 16 százaléka. Az előbbi terméknel 1991-ben még vezető helyet foglalt el a térség, de az elmúlt évben Dél-Alföld már valamelyest megelőzte. A mezőgazdasági terület nagyságához viszonyítva azonban a legtöbb tyúktojás még az elmúlt évben is innen került ki.

A vágópulyka mennyiségi növekedése Nyugat-Dunántúlon is igen jelentős, 2007-ben már az összes termelés 44 százaléka ebből a régióból származott. Ezen kívül még vágómarhával és tehéntejjel járul hozzá jelentősebb mértékben (tavaly az előbbinek 16, az utóbbinak pedig 15 százalékát itt állították elő) az ország teljesítményéhez, bár a vizsgált időszakban mindkét termék mennyisége az országos átlagot meghaladó mértékben csökkent. A mezőgazdasági terület nagyságához viszonyítva mind 1991-ben, mind pedig 2007-ben itt volt a legtöbb vágópulyka és kifejt tehéntej, de vágómarha tekintetében is csak Közép-Magyarország előzte meg.

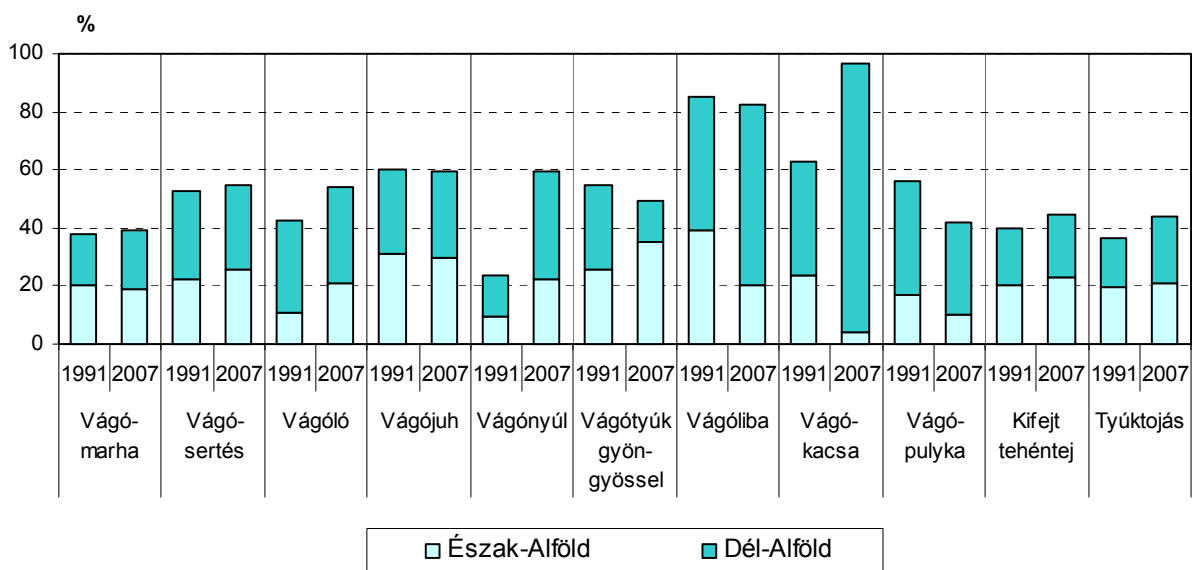
Dél-Dunántúlon leginkább a vágójuh termelés emelkedett, ezen kívül még a vágótyúk és vágópulyka mennyiségi növekedése számottevő. Az országos teljesítményhez leginkább vágósertéssel és vágójuhhall járul hozzá: 2007-ben az előbbinek közel egyötödét, az utóbbinak pedig 15 százalékát itt termelték. A mezőgazdasági területhez viszonyítva 2007-ben Dél-Dunántúl termelte meg a legtöbb vágósertést, igaz Dél-Alföld mutatója csak minimális mértékben maradt el.

Észak-Magyarországon az 1991-2007 közötti években a vágóló és a vágópulyka mennyisége emelkedett, tavaly az országos vágóló termelés 8 százaléka innen került ki. Legnagyobb arányban a tyúktojás termeléséhez járultak hozzá, valamivel több, mint egytizedét adták az országos mennyiségnek.

Észak-Alföld az adott időintervallumban elsősorban a vágóló és vágópulyka termelését növelte. 2007-ben innen származott a legtöbb vágójuh (30%), vágótyúk (35%) és kifejt tehéntej (23%). A vágójuh és a vágótyúk termelése a mezőgazdasági terület nagyságához képest is ebben a régióban volt a legmagasabb.

Az ország másik nagy mezőgazdasági térsége a dél-alföldi régió, ahol a vizsgált időszakban a vágókacsa és vágópulyka termelés emelkedett a legnagyobb mértékben. 2007-ben a vágóállatok közül ebből a térségből került ki a legtöbb szarvasmarha, sertés, ló, nyúl, liba és kacsa, de a tyúktojás termeléséhez is a dél-alföldiek járultak hozzá a legnagyobb mértékben.

Az alföldi régiók részesedése a vágóállatok és az állati termékek országos termeléséből

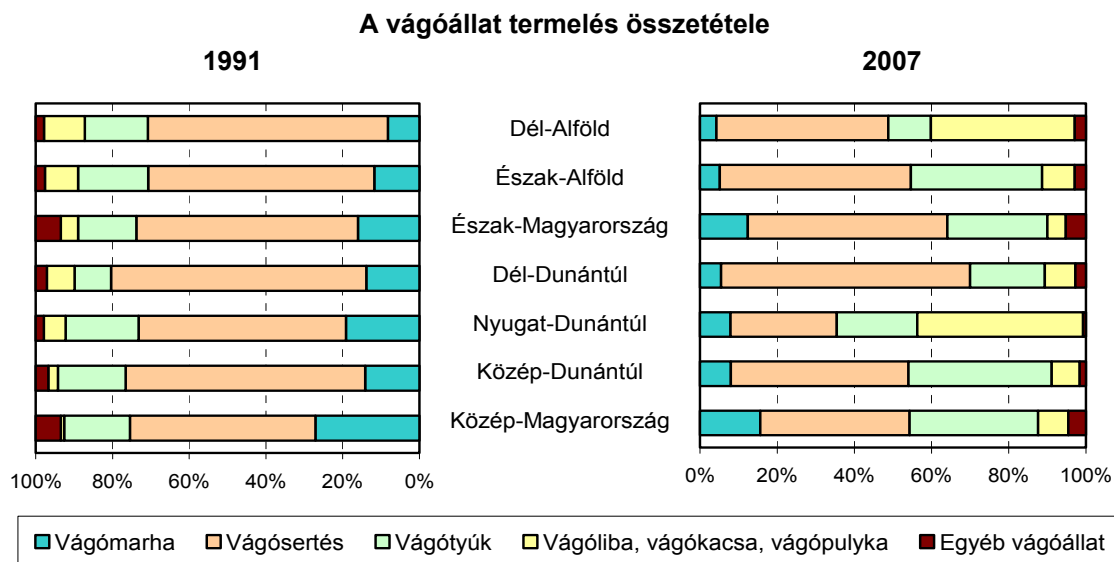

Dél-Alföld mezőgazdaságának jelentősége sem csupán a termelés abszolút mennyisége alapján mérhető. 2007-ben a mezőgazdasági terület nagyságához képest is ebből a régióból származott a legtöbb vágóliba és vágókacsa, de vágójuh és vágósertés esetében is csak egy-egy régióban volt minimális mértékben magasabb a mezőgazdasági területre vetített mennyiség.

A vágóállatok termelésénél tapasztalt ellentétes tendenciák jelentős belső átrendezést okoztak a teljesítményekben, a szárnyas állatoknál jelentkező növekmény azonban nem kompenzálta a négylábú vágóállatoknál kiesett mennyiséget. 1991-ről 2007-re összességében 30 százalékkal csökkent a tonnában mért vágóállat mennyiség, amely régióként 24-55 százalék között mozgott. A legnagyobb mértékű visszaesés Észak-Magyarországot jellemezte, legkevésbé pedig Nyugat-Dunántúlon csökkentek a teljesítmények. A kedvezőtlen tendenciák tehát az ország egyetlen térségét sem kerülték el, de a vágóállat termelésének összetétel változása is valamennyi régióban nyomon követhető.

A vágómarha és a vágósertés részesedése 1991-ről 2007-re valamennyi régióban csökkent. Nagyobb arányú visszaesés a vágósertésnél következett be, amely a Dél-Dunántúlon alig érzékelhető (mindössze 2 százalékpont), Nyugat-Dunántúlon viszont a 27

százalékpontot is elérte. Tavaly ez utóbbi régióban a termelésnek már több mint hattizede szárnyasokból származott, amely arány a legmagasabb az országban. A baromfifélék közül leginkább a vágópulyka részesedése emelkedett (országosan 10 százalékponttal), amely elsősorban Nyugat-Dunántúlon és Dél-Alföldön következett be.

Az állati termékek termelésének visszaesésében a mezőgazdaság átalakulása mellett nagy szerepet játszottak a gazdaságossági szempontok, a relatíve magas hazai termelési költségeken túl ugyanis az olcsó import lehetősége sem a teljesítmények növelésére ösztönzött. Napjainkra már több termékből behozatalra szorul az ország, s az árak időközbeni emelkedését figyelembe véve, a külföldről származó termékek sem feltétlenül olcsóbbak.

3.1.3. Vadgazdálkodás, vadászat

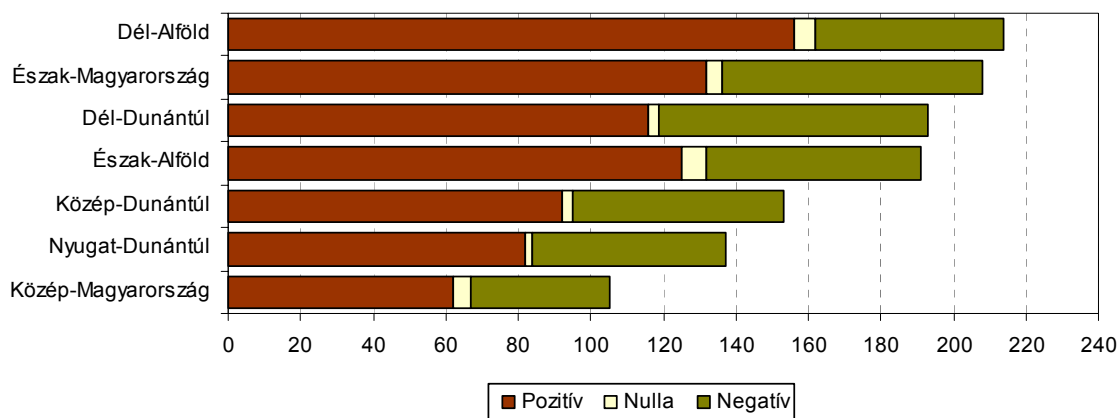
A vadgazdálkodás a vadászható állatfajok, mint megújuló természeti erőforrások védelmét, fenntartását, okszerű hasznosítását jelenti. A természetvédelemmel közös célja az egészséges élőhelyen a növény és állatközösségek széles spektrumának biztosítása. A vadászat, a vadgazdálkodás keretein belül állomány szabályozó, jóléti és gazdasági szerepet tölt be. A vadgazdálkodás folyamatos megfigyelésére a Földművelésügyi Minisztérium hosszútávú vadgazdálkodási monitoring programokat hoz létre, amellyel elkerülhetővé válik a funkcióvesztés. Minthogy a vadállomány egyben nemzeti érték is a kiemelt értékű vadászterületek javarészt kincstári kezelésben vannak, emellett az állam a vadvédelmi és különleges rendeltetésű vadászterületek rendszerét hozta létre és működteti.

Az országban, 2005-ben 1201 vadgazdálkodási egység működött, számuk folyamatosan növekszik. A legtöbb vadgazdálkodási egység a Dél-Alföld és Észak-Magyarország területén található, számuk meghaladja a 200-at, míg a régiós rangsor másik végén álló Közép-Magyarországon alig több mint 100 egység működik.

A vadgazdálkodás nem kimondottan nyereségtermelő gazdasági ág. A szabadföldi vadgazdálkodás pénzügyi egyenlege hosszútávon kiegyenlített. Ezzel szemben a zárt téri

lényegesen eredményesebb, de a hosszú megtérülési idő mellé magas beruházási költség társul. A vadgazdálkodási egységek többsége egyenlegét tekintve pozitív eredménnyel zárta az évet. A negatív egyenlegű egységek száma évről évre csökken. A fordulatot 2004 hozta, amikor a nyereséges egységek száma meghaladta a nullaszaldós, illetve a veszteséges egységek együttes számát. Ma már ez minden régióban elmondható.

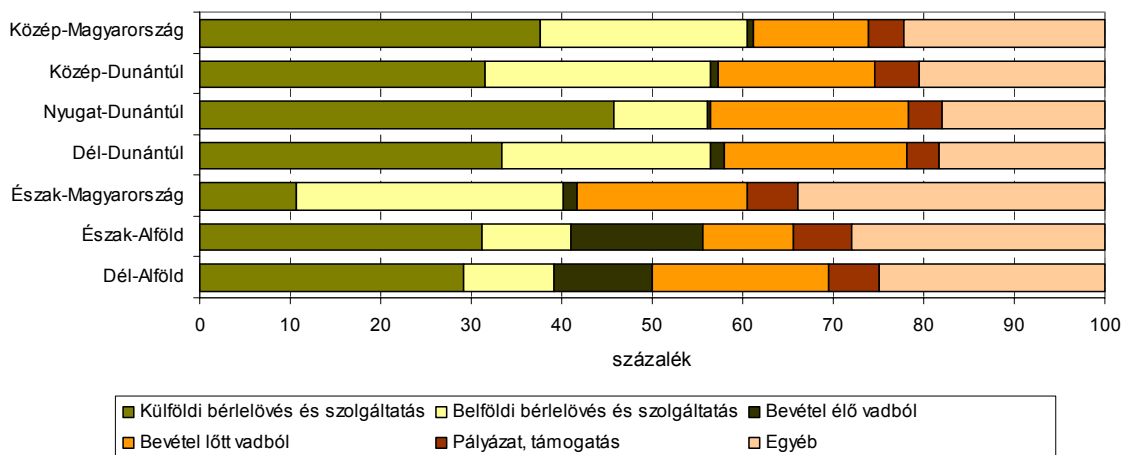
A vadgazdálkodási egységek megoszlása a 2005/2006. vadászati évben elért egyenlegük alapján

A pozitív egyenleg a kiadásoknál valamivel gyorsabban növekvő bevételek következménye. Országosan a vadászati bevételek 2007-ben meghaladták a 16 milliárd forintot, amelytől a kiadások mintegy 800 millió forinttal maradtak el. A bevételek 11 százalékkal, míg a kiadások 9 százalékkal növekedtek két év alatt. Régióként a bevételek és a kiadások azonos eloszlást követnek. A bevételek közel egynegyedét 3,8 milliárd forintot a Dél-Dunántúlon regisztrálták, aminek alig több mint háromtizede volt a Közép-Magyarországon elért bevétel.

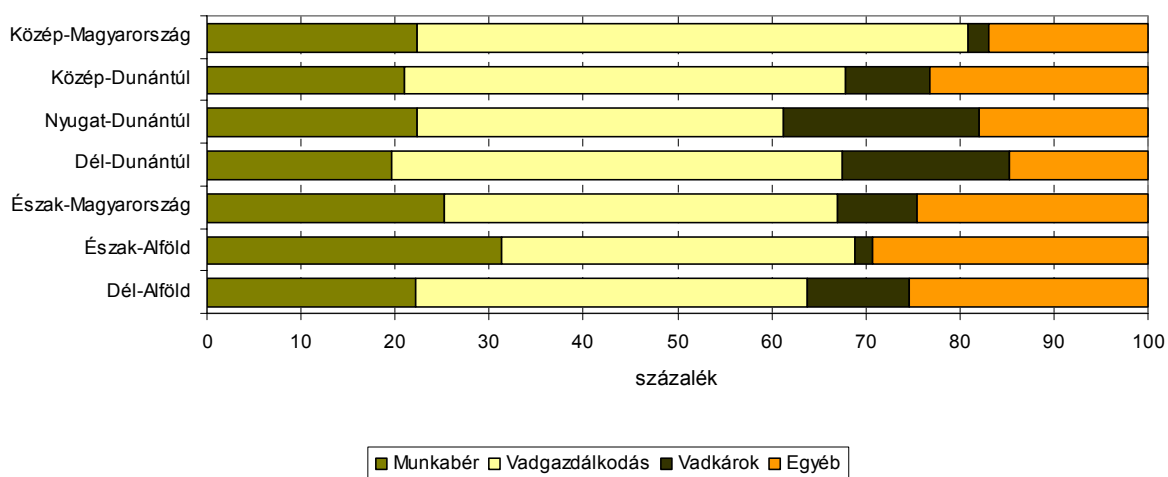
A bevételek háromtizedét a külföldi bérelővések jelentették, emellett számottevő bevételi forrást tettek ki a belföldi bérelővésekből, illetve a lőtt vadakból befolyt összegek is. 2007-ben e két utóbbi területen jelentős növekedést értek el, míg a bevételek 5 százalékát kitevő pályázati források és támogatások összege két év alatt háromnegyedére esett vissza.

A vadgazdálkodásból származó bevételek megoszlása, 2007/2008

A kiadásokon belül a legnagyobb arányt (59%) a vadgazdálkodáshoz kapcsolódó költségek tették ki, a másik jelentős költségnevet a munkabérek (22%) képviselték. A két vezető költségcsoport előző évhez képest közel egytizedével emelkedett. A ráfordítások közül a vadak által okozott mezőgazdasági, illetve erdei károk térítésére fordított összegek emelkedtek jelentősebben.

A vadászati kiadások megoszlása, 2007/2008

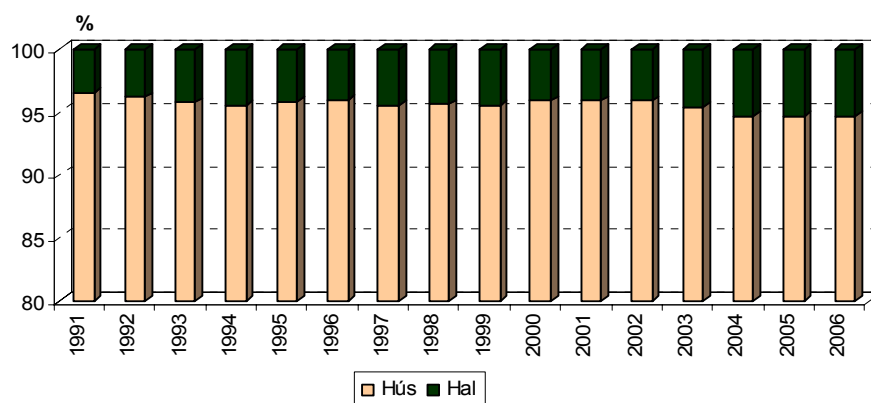
A vadgazdálkodás másik profitáló ága a kül- és belföldi vendégek bérvadásztatása, és a számukra nyújtott kiegészítő szolgáltatások mellett a vadföldgazdálkodás. 2007-ben összesen közel 32 és fél ezer hektárnyi vadföldet, valamint 32 ezer hektárnyi vadlegelőt tartottak számon. A vadföldek csaknem egynegyede a Dél-Dunántúlon, míg a vadlegelők valamivel több mint egyötöde Észak-Magyarországon található. A vadak takarmányozására 13,4 ezer tonna szálas, 74,6 ezer tonna szemes, 54,7 ezer tonna lédús, illetve 5,2 ezer tonna tápot használtak fel.

3.1.4. Halgazdálkodás

Magyarországon az édesvízi halgazdálkodás több évszázados múltra tekint vissza. A földrajzi, vízi és klimatikus adottságok kedvezőek nem csak a hagyományos tógazdasági, hanem a természetes vízi halászatához és az intenzív üzemi „iparszerű” haltermeléshez is. A XIX. század végére a Duna és a Tisza szabályozási munkái a nagykiterjedésű lápos, mocsaras területeket nagyrészt megszüntette. Ezt követően kezdődött meg a mesterséges halastavak nagyarányú építése. A legnagyobb kiterjedésű halastórendszerek az Alföldön a Tisza és Körösök vízrendszeréhez, illetve a hozzájuk tartozó öntözőcsatornákhöz kapcsolódva, körtöltések építésével létesültek. A Dunántúlon nagy számban, völgyzárógátas halastavak épültek, melyek általában kisebb méretűek. Jelenleg a hazai haltermelés legnagyobb részét a tógazdaságok adják.

A halastavak építésével közel egy időben megindultak az intézményes halászati kutatások is, melyek nagyban hozzájárultak a hazai haltermelés fellendítéséhez. A halászati kutatások széleskörűen kiterjednek a víz ökológia, a halbiológia és a tógazdasági technológiák fejlesztésére is.

A hal- és húsfogyasztás megoszlása Magyarországon

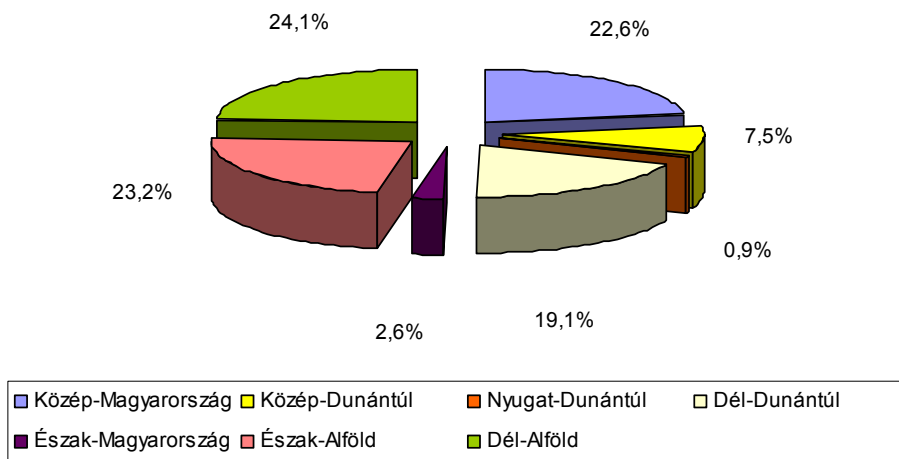

Kevés halat esznek a magyar emberek, annak is negyede döntően az ünnepi alkalmakra korlátozódik. Az elmúlt években folyamatosan emelkedett a fogyasztása, azonban a közel 4 kilogrammos éves átlag alig negyede az európainak. A korszerű táplálkozás a halfogyasztás növelését kíváná, melyhez a magyar táplálkozási tradíciók megváltozására lenne szükség. Azokban a régiókban, ahol az állattartásnak vannak nagy hagyományai, ott a halfogyasztás is alacsonyabb. Nehezíti a szemléletváltást, hogy a jó minőségű halhús ára megközelíti a baromfi- vagy sertéshús árát.

2007-ben haltermeléssel 202 szervezet foglalkozott Magyarországon, ötödével több, mint 2000-ben. A halászati tevékenységet folytató szervezeteknél 1 253 főt foglalkoztattak főállásban, és 120-at részmunkaidőben. Alkalmi munkavállalók 48 fő éves munkaerő egységét teljesítették. A foglalkoztatottak hattizede az Alföldön állt alkalmazásban, ötöde Dél-Dunántúlon, bő tizede a Közép-Dunántúlon.

Magyarországon a halastó művelési ág növekvő területű, 2007-ben 34,4 ezer hektár volt, 7,5 százalékkal több, mint 2000-ben. Az ország halastó területének héttizede a Dél-Alföldön, Észak-Alföldön és Közép-Magyarországon található. 2000 óta, a dél-alföldi kivételével valamennyi régióban emelkedett a művelési ág területe. A legjelentősebb területnövekedés az észak-alföldi és a közép-magyarországi régióban 700-700 hektár volt, a Dél-Dunántúlon 600.

A halastó művelési ág megoszlása, 2007

2007-ben a teljes tóterület, 26 511 hektár 92 százaléka üzemelt. A legnagyobb tóterület Észak-Alföldön volt, közel 7 600 hektár. Az országban 40 hektár területen hoztak létre új tavat, 326 hektáron pedig tőrekonstrukciót hajtottak végre.

Az elmúlt évek során a lehalászott hal mennyisége 18-19 ezer tonna körül ingadozott, 2007-ben meghaladta a 21 ezer tonnát, ami a 2000. évinél 7 százalékkal volt több. A magyar tógazdasági haltermelés meghatározó hala a ponty, 2007-ben az összes lehalászott hal háromnegyede volt, az étkezésinek közel héttizede. Jelentősebb halfajok még a busa és az amur, melyek együttesen 18 százalékot képviselnek.

A haltermelés 2007. évi jellemzői

Régió	Lehalászott		Összes hal, 2000. év=100,0
	hal összesen	ebből: étkezési hal	
	tonna		
Közép-Magyarország	713	355	78,0
Közép-Dunántúl	2 942	1 647	121,4
Nyugat-Dunántúl	696	497	292,4
Dél-Dunántúl	6 615	4 858	141,6
Észak-Magyarország	546	355	137,5
Észak-Alföld	6 436	4 227	98,3
Dél-Alföld	3 436	1 938	72,9
ÖSSZESEN	21 384	13 878	107,4

Intenzív medencés termelő rendszerben az ország három régiójában foglalkoznak haltermeléssel, Közép-Dunántúlon, Észak-Magyarországon és a Dél-Alföldön. Az intenzív termelésben lehalászott étkezési hal mennyisége közel 2 ezer tonna volt 2007-ben, melynek 97 százalékát a Dél-Alföldön termelték. Innen származik a lehalászott anyaállomány kétharmada, valamint a növények 86 százaléka is. Dél-Alföldnek az intenzív haltermelésben betöltött vezető szerepét a hazai kutatási bázis adja, mely a régióban Szarvason található.

A halászat a magyar mezőgazdaság nemzetközileg is versenyképes területe, főként a kutatási tevékenységnek és a kitűnő szakembereknek köszönhetően. Az akvakultúra hazai fejlesztésével együtt kell járjon a feldolgozás bővülése, ami növelheti a halfogyasztást, így a jövőben a haltermelés nagyobb szerepet tölthet be a magyar agrárgazdaság egészében.

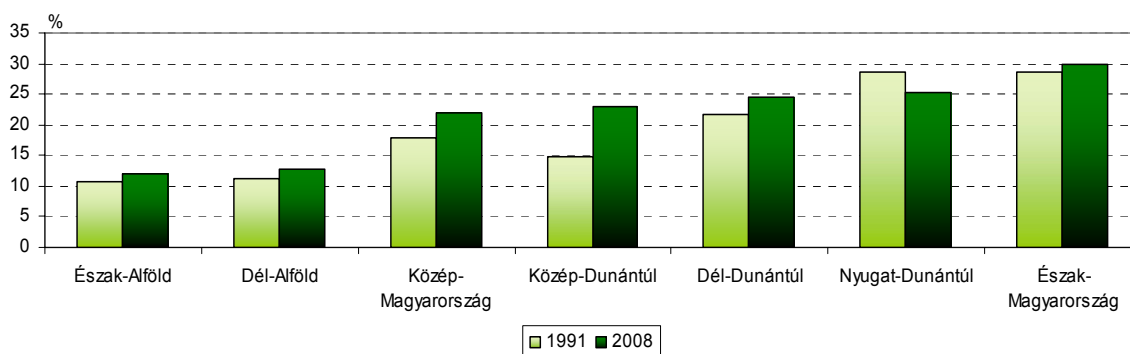
3.1.5. Erdőgazdálkodás

Az erdő jelentős gazdasági és környezeti értéket képvisel. Amellett, hogy a benne rejlő faanyag fűtőenergiát ad, az erdő terméseket, gyümölcsöt szolgáltat, a benne élő vadaknak életteret biztosít, természeti tájképet, valamint pihenési és üdülési lehetőséget nyújt. Ezekkel a javakkal való gazdálkodás jelenti az erdőgazdaságot. Ez a nemzetgazdasági alágazat alig több mint egytized százalékkal részesedik az országban megtermelt bruttó hozzáadott értékből, mégis nélkülözhetetlen nyersanyagforrása a gazdaságnak. Az erdőgazdálkodás bruttó hozzáadott értékhez való hozzájárulása régióként eltérő képet mutat: a Dél-Dunántúlon a legmagasabb, megközelítette a fél százalékot, míg Közép-Magyarországon egytized százalék alatt maradt.

Az erdőterület alakulása nagyság és rendeltetés szerint

Az ország több mint egyötödét erdő borítja. Az erdők területe a múlt század közepe óta folyamatosan növekszik, 2008-ra megközelítette a 1,9 millió hektárt. Az erdőterületek igen koncentráltan helyezkednek el az országban, kiterjedt erdős részek találhatóak Észak-Magyarország, illetve a Dél-Dunántúl hegyes, dombos vidékein, míg az Alföld és Közép-Magyarország nem igen bővelkedik faállományban. Az erdősültségi arány az észak-magyarországi régióban a legmagasabb, megközelíti a régió földterületének háromtizedét, míg Észak-, illetve Dél-Alföldön alig haladja meg annak egytizedét.

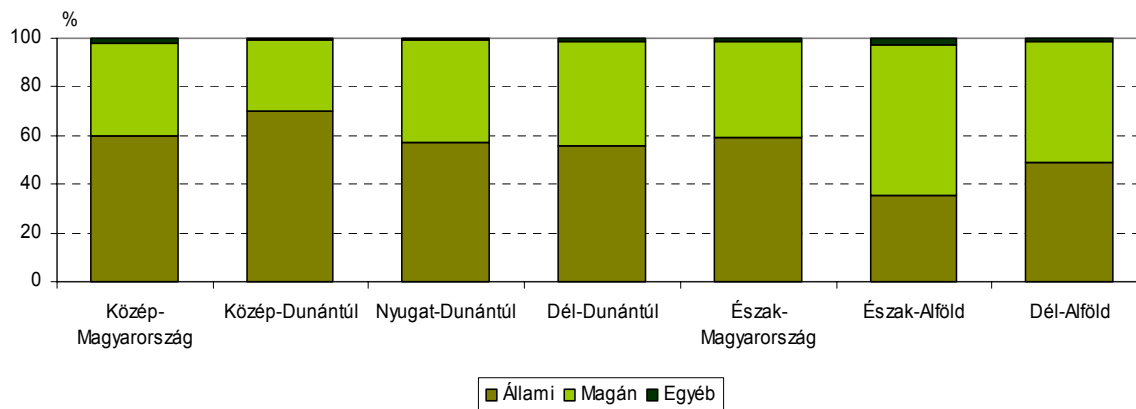
Az erdősültségi arány alakulása

Az Állami Erdészeti Szolgálat nyilvántartása szerint az erdőgazdálkodási célú terület – amely a fákkal borított területeken kívül magában foglalja az egyéb erdészeti célú utakat, tisztásokat, erdei kisvasutakat, csemetekerteket stb. – országosan mintegy 2 millió hektárt jelent. Ennek több mint fele (56%) állami tulajdonban van, de a magántulajdon is jelentős arányt képvisel (43%), a fennmaradó rész közösségi tulajdon, illetve a tulajdonviszony még rendezés alatt áll. A magánerdők aránya az 1990-es évek elejétől kezdődően folyamatosan emelkedett, míg azt megelőzően még az egy százalékot sem érte el.

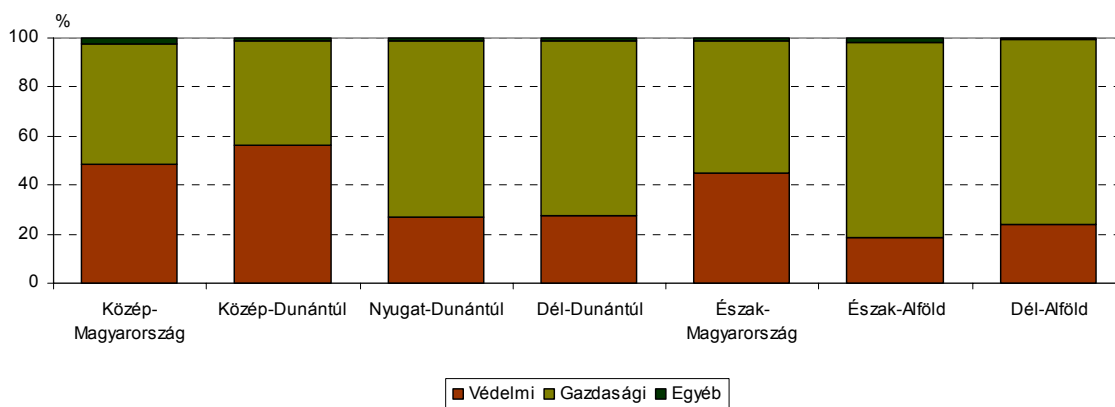
Az országos átlaghoz hasonló tulajdoni arányok vonatkoznak az egyes régiókra is, a magántulajdon aránya Észak-Alföldön a legmagasabb (62%), míg a Közép-Dunántúlon az erdők héttizede még mindig állami tulajdonban van.

Erdőgazdálkodási célú területek megoszlása tulajdonforma szerint, 2008

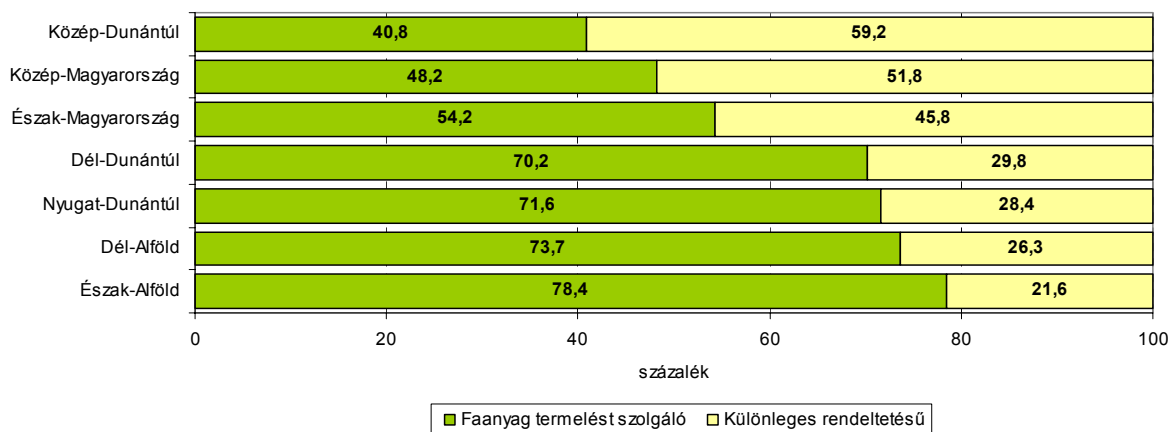
Az erdőtörvény értelmében az ország valamennyi erdőrészelete – a hasznosítás, a benne folyó erdőgazdálkodás, vagy védelmi funkció alapján – valamilyen rendeltetési kategóriába sorolható. Egy-egy részlet többféle rendeltetéssel is bírhat, de minden esetben van egy elsődleges szerepe, amely lehet védelmi, gazdasági, egészségügyi-szociális, turisztikai, illetve oktatási-kutatási. Az ország egészét tekintve az erdők jelentős hányada (63%) gazdasági rendeltetésű, ahol a gazdálkodás elsődleges célja az erdei termékek (faanyag, szaporítóanyag, karácsonyfa) előállítására és hasznosítására, valamint idetartoznak a vadgazdálkodásra kijelölt, bekerített területek. Az erdők másik tetemes hányada (35%) védett természeti érték, erdei génrezervátumok, erdőrezervátumok, illetve történelmi emlékhelyhez tartozó úgynevezett védő erdők. Elenyésző arányt képviselnek az egészségügyi-szociális, illetve turisztikai célt szolgáló gyógy- és parkerdők, valamint az oktatást-kutatást segítő tanerdők, kísérleti erdők és vadasparkok. A védelmi célokat szolgáló erdők aránya a kilencvenes évek közepéhez képest emelkedett, ami a tudatosabb természet- és talajvédelmi gazdálkodás eredménye.

Erdőterületek megoszlása az elsődleges rendeltetés fő csoportjai szerint, 2006

A régiók közül a legkevésbé erdősült Észak-, illetve Dél-Alföldön – a kiterjedt, elsősorban a fakitermelést szolgáló akácosok miatt – a legmagasabb a gazdasági rendeltetésű erdők aránya, de Nyugat- és Dél-Dunántúlon az erdők valamivel több mint héttizede szintén a faanyagtermelést szolgálja.

A faanyagtermelést szolgáló és különleges rendeltetésű erdők aránya, 2006

A többi régióban a védelmi és gazdasági célú erdők megoszlása sokkal egyenletesebb, Közép-Magyarországon csaknem egyforma. Itt ugyanakkor a többi régióhoz képest gyakoribb a gyógyintézetek területén és környezetében lévő fás területek, valamint a sport, turisztikai és üdülési célokat szolgáló parkerdők előfordulása.

A faanyagtermelést szolgáló és különleges rendeltetésű erdők, 2006

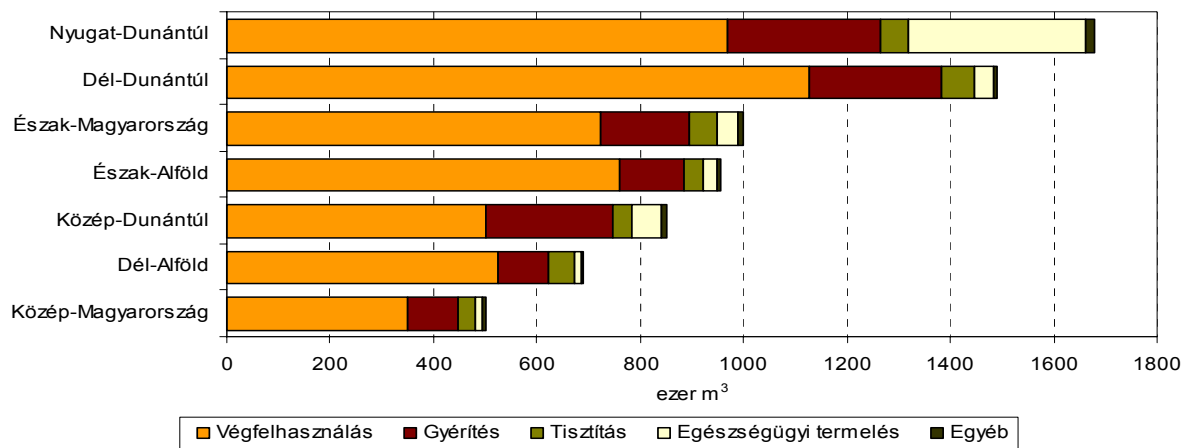
Régió	Faanyagtermelést szolgáló erdőterületek		Különleges rendeltetésű erdőterületek	
	összesen, ezer ha	ebből: magán, %	összesen, ezer ha	ebből: magán, %
Közép-Magyarország	79,8	55,1	85,6	21,8
Közép-Dunántúl	100,8	40,2	146,0	21,5
Nyugat-Dunántúl	207,2	45,9	82,3	33,3
Dél-Dunántúl	241,4	51,0	102,4	23,5
Észak-Magyarország	207,0	49,9	174,8	25,7
Észak-Alföld	161,3	68,4	44,3	33,0
Dél-Alföld	163,4	57,4	58,3	23,8
ÖSSZESEN	1 160,8	52,6	693,8	25,2

Az erdők többsége (63%) a faanyagtermelést szolgálja, az összes erdőterületen belüli arányuk – Közép-Magyarország, illetve Közép Dunántúl kivételével – minden régióban meghaladja az 50 százalékot. A faanyagot termelő erdők jellemzően magánkézben vannak, a magánerdő aránya az észak-alföldi régióban a legmagasabb, megközelíti a héttizedet, míg az állami tulajdon a Közép-Dunántúlon és a Nyugat-Dunántúlon hangsúlyosabb. A különleges rendeltetésű, elsősorban védett erdőterületek az állam felügyelete alatt állnak, az állami tulajdon aránya régióként 67-78 százalék között szóródik.

Fakitermelés

Az erdők egyszerre szolgálnak gazdasági, közjóléti és természetvédelmi célokat. Ahhoz hogy ez hosszútávon nagy biztonsággal megtartható legyen, mind a fakitermelés, mind az így ritkított területek pótlását szolgáló erdőtelepítések szigorú keretek között zajlanak. A fakitermelések nagysága évről évre lényegesen nem változik, 7 millió köbméter körül alakul.

Fakitermelés használati módok szerint, 2005

A kitermelés szolgálhat gyérítést a növekedés elősegítésére, tisztítást a megfelelő állományszerkezet kialakítására, egészségügyi termelést a faállomány beteg egyedektől való megtisztítására. A kitermelt állomány jelentős része azonban vágásérett, és végfelhasználásra kerül, ami 2005-ben a kivágott csaknem 7,2 millió köbméter fatömeg héttizedét jelentette. További közel egyötöd részt képviseltek a gyérítések, míg a tisztítás, illetve az egészségügyi fakivágások 10 százalék alatt maradtak.

A kitermelt fatömeg a kiterjedt faanyagtermelő erdőkkel rendelkező Nyugat-, illetve Dél-Dunántúlon volt a legnagyobb volumenű, azzal együtt, hogy az egészségügyi fakitermelések aránya is a nyugat-dunántúli régióban igen számottevő volt. Valamennyi régióban a végfelhasználás volt az elsődleges cél, arányát tekintve az Észak-Alföldön volt a legmagasabb, csaknem 80 százalék, míg Nyugat- és Közép-Dunántúlon a legalacsonyabb, az összes fakitermelés nem egészen 60 százalékát tette ki.

Erdősítés, fásítás

Ahhoz, hogy az erdők hosszú időn át, az elkövetkező nemzedékeknek is biztosítani tudják a javukat, a kitermelt famennyiséget folyamatosan pótolni kell. Ez lehet erdőtelepítés és fásítás, amely során nem erdő művelési ágú földterületen új erdőt hoznak létre, illetve erdőfelújítás, amely a kitermelt vagy kipusztult faállományok újratelepítését jelenti.

Az állam támogatásokkal erdőtelepítési programot tart fenn. Az elmúlt évtizedekben két jelentős kormányzati program segítette az erdőtelepítéseket: az első ciklus során 1991 és 2000 között 66 ezer hektár új erdőterületet hoztak létre, a második 2001-2010 éveket felölelő ciklus is lassan a vége felé közeledik, és az eddigi eredményeket tekintve (első három évben 40 ezer hektár új erdő) jóval sikeresebbnek bizonyul, mint az első. A második program sikere az Európai Unióhoz való csatlakozás következtében lehívható új uniós forrásoknak is köszönhető. A rendszerváltás előtt főleg az állami erdőgazdálkodók, azt követően pedig inkább a magángazdálkodók telepítenek erdőt, számukra a közösségi támogatások megjelenése jelentős forrásbővülést jelentett.

Évente átlagosan 19 ezer hektár erdő telepítésére kerül sor, számottevően a magántulajdonú földterületeken. Az erdőtelepítések hosszú évek óta nemzetközi viszonylatban is sikeresnek bizonyultak, sikerességük évről évre 80 százalék körül mozog. A befejezéshez szükséges átfutási idő 4-5 év körül alakul. A 2004/2005-ös tenyészeti adatok alapján a legnagyobb területű erdőtelepítések Észak-Alföldön és Dél-Dunántúlon folytak, méretük összességében meghaladta a 12 ezer, illetve 8 ezer hektárt. Azonban a sikerességük alapján Dél-Dunántúl előtt Nyugat-Dunántúl vezetett, mindkét régióban a telepítések megközelítőleg kilenczede sikeresnek bizonyult. A tényleges befejezésig szükséges átfutási idő régióként 5 és 7 év között szóródott.

Az erdőtelepítések mellett mintegy 21 ezer hektáron keletkezett új erdőfelújítási kötelezettség, ami lényegében megközelíti az előző tíz év átlagát. Az összes kötelezettség alá vont terület az erdővel borított részek több mint 6 százalékát jelentette. Ez az arány az egyes régiók esetében is hasonló képet mutat, a legalacsonyabb az Észak-Alföldön (5,7%), míg a legmagasabb a Dél-Dunántúlon (7,5%). Az erdőfelújítások több mint nyolctizede sikeresnek bizonyult, a legkedvezőbb mutatóval Észak-Magyarország rendelkezett, ahol meghaladta a felújítás alatt álló állomány kilenczetedét, ugyanakkor a Dél-Alföldön volt a legalacsonyabb az arány, de itt is megközelítette a 77 százalékot.

Erdőtelepítés és felújítás, 2004/2005. tenyészeti év

Régió	Erdőtelepítés		Erdőfelújítás		
	alatt álló terület, ezer ha	ebből: sikeresen erdősült, %	kötelezett ség alá vont terület, az összes erdőterület %-ában	befejezett, ezer ha	befejezett az újonnan előírt kötelezettség %-ában
Közép-Magyarország	1,8	86,0	6,0	2,1	105,4
Közép-Dunántúl	2,6	82,8	7,1	1,6	99,4
Nyugat-Dunántúl	2,5	89,6	6,8	3,3	96,8
Dél-Dunántúl	8,6	88,6	7,5	3,8	88,7
Észak-Magyarország	4,8	84,8	5,8	3,3	103,5
Észak-Alföld	12,2	77,3	5,7	3,1	82,2
Dél-Alföld	6,4	81,8	6,3	3,3	104,9
ÖSSZESEN	38,9	83,0	6,5	20,4	95,8

Egy év alatt a régiókban a befejezett felújítások együttesen csaknem 20 és fél ezer hektárt tettek ki, ami régióként – Közép-Magyarország és Közép-Dunántúl kivételével – több mint 3-3 ezer hektáros területet érintett. A befejezett felújítások területe három régióban Közép-Magyarországon, Dél-Alföldön, valamint Észak-Magyarországon meghaladta az újonnan előírt kötelezettségek méreteit, a többiben alatta maradt.

3.1.6. Biotermelés

Magyarországon huszonöt éves múltat tekint vissza az ökológiai gazdálkodás, melyen belül a szervesen ellenőrzött termelés bő egy évtizede honosodott meg. A konvencionális, iparszerű mezőgazdasági termelésben túlzott módon használt kémiai anyagok a talaj, a felszín és felszín alatti vizek szennyeződését okozhatják. Ezzel szemben a fenntartható mezőgazdaság olyan művelési módot jelent, mely során a mezőgazdaság alapjául szolgáló természeti erőforrások megőrzésre kerülnek.

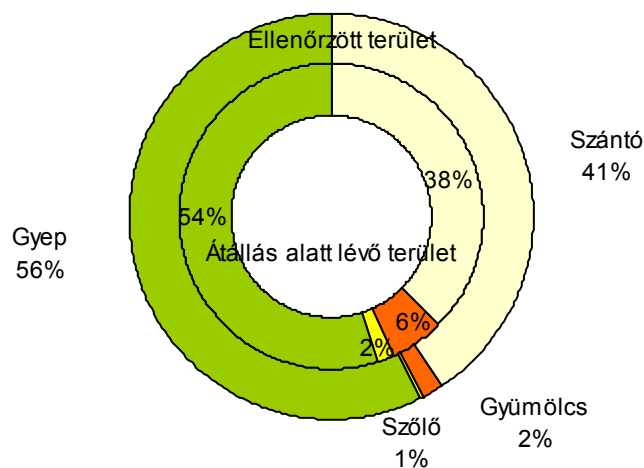
A biotermelés fontos jellemzője, hogy emberléptékű, és az élelmiszerlánc „farmtól az asztalig” minden elemében érvényesül. Létezik Magyarországon is az a fogyasztói réteg, akinek fontos a természetközponturn szemlélet, a tudatos fogyasztás, a biztonságos élelmiszerellátás, melyen belül a táplálék minősége és megbízhatósága elsődleges szemponttá vált, amennyiben a pénztárcájuk megengedi azt. A biotermékekért nemcsak a fogyasztóknak kell nagyobb áldozatot hozni, hanem a termelőknek is, akik kisebb hozammal számolhatnak. Az ökológiai gazdálkodásra való átállás több évet vesz igénybe, hogy megtisztuljon a terület a korábban használt kémiai anyagoktól és hogy felépüljenek azok a természetes ökoszisztémák amelyek biztosítják a biogazdaság természetes védelmi képességét. Az átállás ideje alatt már kevesebbet termelnek, ugyanakkor még nem tudnak magasabb árat érvényesíteni a termékért. Erre az időszakra a gazdaságokat állami támogatásban kell részesíteni, hogy kieső jövedelmüket pótolják.

Az első program 2004-ben indult, mely eredményeként 1400 fölé emelkedett az ellenőrzött biotermelést végző gazdaságok száma. Ebben az évben közel 130 ezer hektáron folytattak ökológiai gazdálkodást, a mezőgazdasági terület mindössze 2 százalékán. Az Uniós 5 százalékos átlagnál Ausztriában, Dániában és Svédországban lényegesen magasabb ez az érték, de Csehországban is eléri az átlagot. Magyarországon az utóbbi években megtorpant a területnövekedés, sőt a nemzetközi tendenciákkal ellentétben csökken az ökológiai termelés alá vont területek nagysága. 2007-re az ellenőrzött terület mintegy 10 százalékkal csökkent, nem érte el a 120 ezer hektárt.

A Központi Statisztikai Hivatal a 2000. és 2007. évi mezőgazdasági összeírásai során felmérte, hogy hány gazdaságban folytatnak biogazdálkodást. Az ezredfordulón még több mint 1700 gazdaság vallotta magát biotermelőnek, de hét év múlva ez a szám alig haladta meg az 1300-at. Az adatok arról árulkodnak, hogy az ökogazdálkodást legnagyobb területen a nyugat-dunántúli és közép-magyarországi régiókban gyakorolják. A gazdaságok többségében csak növénytermesztést végeznek, alig tizedükben foglalkoznak állattenyésztéssel is.

A biogazdaságok által hasznosított mezőgazdasági terület 57 százaléka gyeperő, négytizede szántóterület, a szőlő- és gyümölcsösültetvények aránya mindössze 2 százalék.

A biogazdálkodásba bevont mezőgazdasági terület megoszlása művelési áganként, 2007

A bio állattenyésztés volumene alacsony, 2007-ben mindössze 141 gazdaságban tartottak állatot is. A szarvasmarha- és juhállomány nagysága a meghatározó (17 ezer, illetve 14 ezer egyed), ami összhangban áll a gyepterület igen magas arányával. A szarvasmarha-, sertés-, juh- és kecskeállomány biotartása a Nyugat-Dunántúlon, a baromfié pedig az Észak-Alföldön a legelterjedtebb. Említést érdemel még az ökológiai méhészet, mely dinamikusán fejlődik, bár a méhcsaládok mindössze néhány százaléka található biogazdaságban.

A magyar mezőgazdasági termelők egy részének megoldást jelenthet az ökológiai gazdálkodásra, a biotermelésre való átállás. Azokban a gazdaságokban, ahol méreteiknél, adottságaiknál fogva nem lehetnek versenyképesek a hagyományos piacon, kitérésnek lehet az ökológiai gazdálkodás. A biotermelés sajátossága előnyt jelenthet azokban a gazdaságokban, ahol a nagyobb élőmunka igényű termékekkel speciális igényeket tudnak kielégíteni. 2009-ben várhatóan újra meghirdetik az agrár környezetgazdálkodási programot, melyben állami támogatásra pályázhatnak a biogazdák. A termelés támogatásával remélhetően a közeljövőben bővül az ökogazdaságok száma, valamint az általuk használt termőterület.

3.1.7. Nemzetközi összehasonlítás, az EU tagországok közötti helyezések

Az előző fejezetekben már látható volt a magyar mezőgazdaság országon belüli, és az EU-27 országaihoz viszonyított helyzete a legfontosabb gazdasági mutatók alapján. Ugyancsak kiderült, hogy a mezőgazdasági terület aránya, s ezen belül a megművelt területé is nagyobb, mint az EU-27 átlaga. Az utóbbi hét év mezőgazdasági teljesítményét figyelembe véve nemzetközi helyezésünk lényegesen nem romlott.

A 2007. év időjárása Európa országainak a többségében, így Magyarországon sem kedvezett a gabona termesztésének, a szélsőséges időjárás miatt szinte valamennyi növény termelése visszaesett, ehhez hasonló károk 1993-ban és 2000-ben érték a magyar mezőgazdaságot.

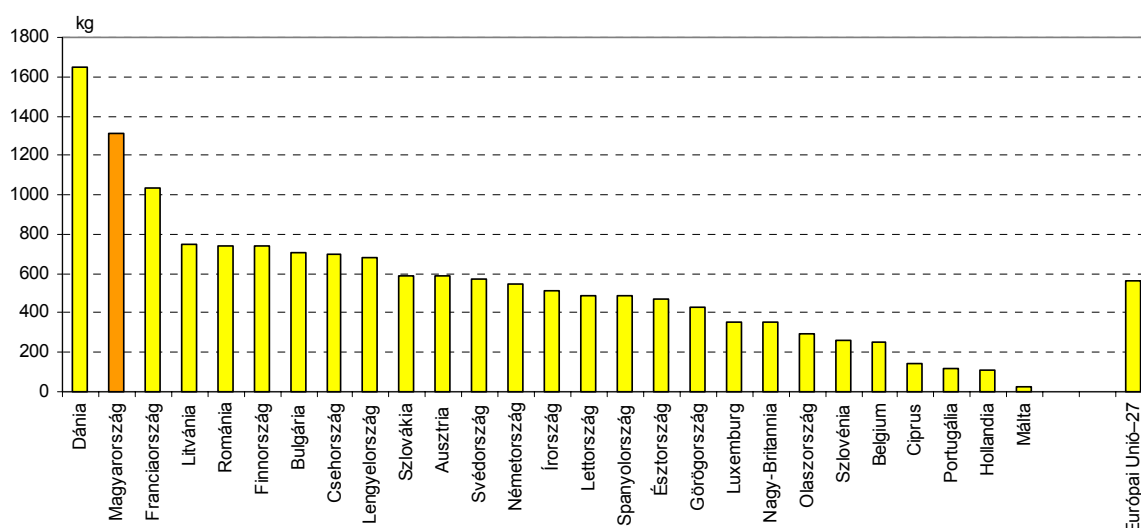
A fontosabb gabonafélék és a burgonya terméseredménye

Megnevezés	2001-2005. évek átlaga	2006	2007
Gabona			
Magyarország, ezer tonna	13 702	14 467	9 653
EU-27, ezer tonna	287 903	270 204	266 209
Magyarország az EU-27 átlagában,%	4,8	5,4	3,6
Ebből: búza			
Magyarország, ezer tonna	4 629	4 376	3 987
EU-27, ezer tonna	111 312	126 705	121 011
Magyarország az EU-27 átlagában,%	4,2	3,5	3,3
kukorica			
Magyarország, ezer tonna	7 179	8 282	4 027
EU-27, ezer tonna	56 593	56 267	50 575
Magyarország az EU-27 átlagában,%	12,7	14,7	8,0
Burgonya			
Magyarország, ezer tonna	737	564	563
EU-27, ezer tonna	68 827	56 823	61 994
Magyarország az EU-27 átlagában,%	1,1	1,0	0,9

Az Unió tagországai 2007-ben gabonából 266 millió tonnát takarítottak be, az egy évvel korábnál 1,5, a 2001-2005. évek átlagánál 8 százalékkal kevesebbet. Magyarországon a betakarított gabona mennyisége meghaladta a 9,6 millió tonnát, az egy évvel korábnak kétharmada, és a 2001-2005. évek átlagának is csak héttizede. A Magyarországon megtermelt gabona 2000-ben az Unió gabonatermésének 3,6 százalékát adta, majd a következő években tapasztalt ingadozások után – közel kétszeres növekedést, illetve egyharmados csökkenést követően – 2007-ben a jelentős termelés kiesés következményeként az arány visszatért a kiindulóponttra.

A gabonatermelés a tagállamok mintegy felében – kisebb-nagyobb mértékben – csökkent. A legnagyobb gabonatermelő országok közül Franciaországban és Németországban is valamivel kevesebb gabonát takarítottak be 2007-ben, ezzel szemben – a gabonatermelés szempontjából ugyancsak meghatározó – Lengyelországban a termésmennyiség mintegy negyedével nőtt. A 2001-2005. évek átlagához képest a gabona mennyisége a magyarországinál csak Bulgáriában, Cipruson és Romániában csökkent jobban.

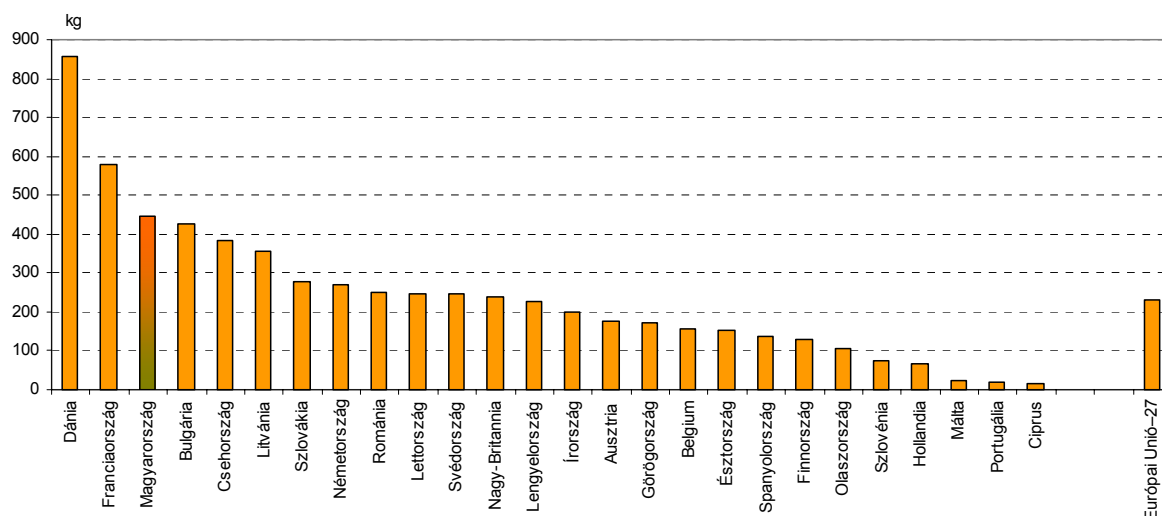
Egy lakosra jutó megtermelt gabona mennyisége, 2001-2007. évek átlaga

A megtermelt gabona egy lakosra jutó mennyisége Magyarországon a 2001-2007. években átlagosan 1308 kg volt, ezzel az Unió országai között a 2. helyen állunk, az itt elért fajlagos terméseredmény több mint kétszerese az EU-27 átlagának. A rangsorban mögénk került többek között mind a három nagy mennyiségű gabonát termelő ország (Franciaország, Németország és Lengyelország). Az időszak utolsó évének népességre vetített terméseredménye alapján is Magyarország második helye biztosított.

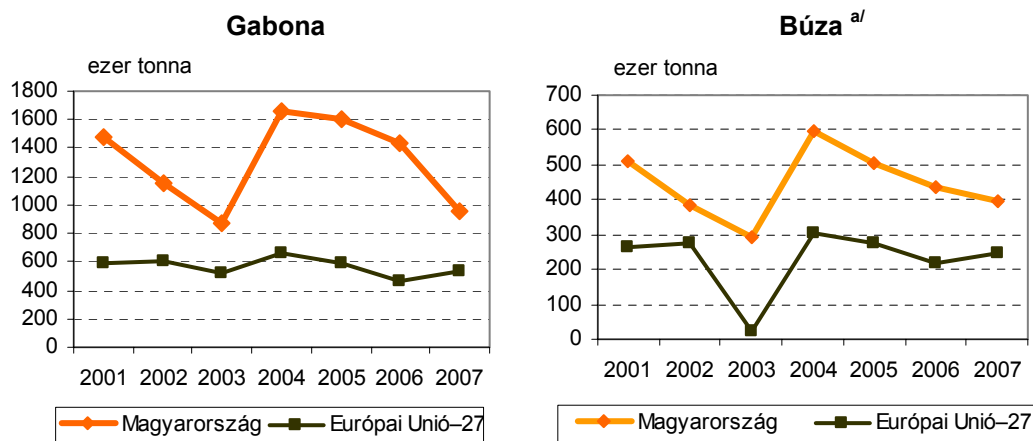
Magyarországon 2007-ben az összes gabonatermés 41 százalékát tette ki a búza, amiből az egy évvel korábnál 9, a 2001-2005. évek átlagánál 14 százalékkal kevesebb termelt. Az EU búzatermelése is csökkent az egy évvel korábbihoz képest, de a magyarországinál kevésbé; viszont a 2001-2005. évek átlagát meghaladta. A búza termésmennyisége azokban az országokban is (Franciaország, Németország és Nagy-Britannia) csökkent, amelyek az EU termelésének több mint felét adják.

Egy lakosra jutó búza termésmennyisége, 2001-2007. évek átlaga

Az egy lakosra jutó búza mennyisége a 2001-2007. évek átlagában Magyarországon elérte a 445 kg-ot, az EU-ban termelt 230 kg mintegy fele a magyar búzatermelők Dánia, Franciaország után a 3. helyet szerezték meg. 2007-ben a népesítésre vetített búzatermés Magyarországon és az EU-27 átlagában is a fentieknél kisebb volt, ekkor már Litvánia került a harmadik helyre és így Magyarország a negyedik.

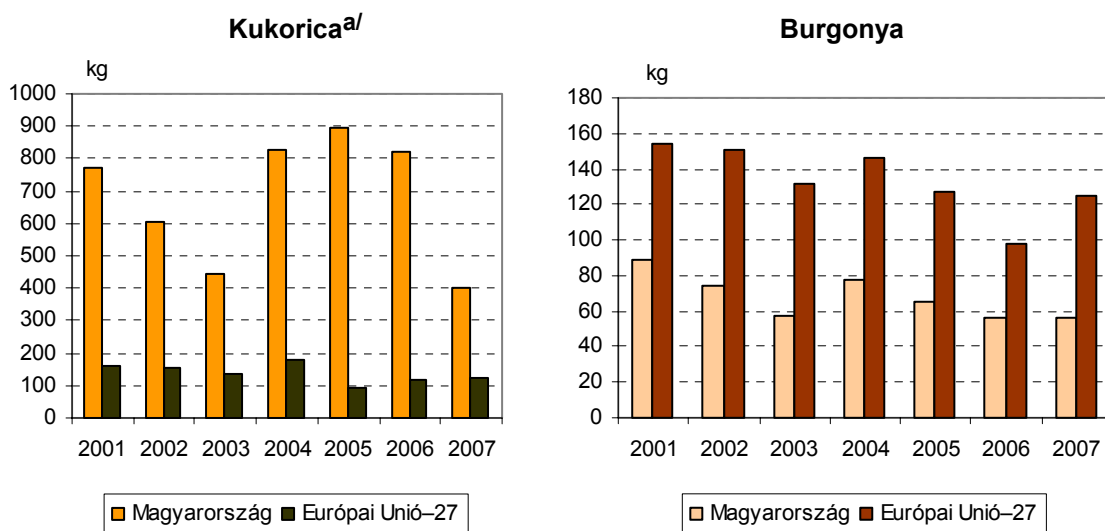
Egy lakosra jutó gabona és búza termésmennyiségének évenkénti alakulása

a/ A búza mennyisége csak azon országok népességére van vetítve, amelyek termeltek búzát.

2007-ben az országban megtermelt mintegy 4 millió tonna kukorica az egy évvel korábbinak még a felét sem érte el, a 2001-2005. évek átlagának is csak valamivel több mint fele, a csökkenés mértéke mind a két esetben meghaladta az EU-27 átlagát. Magyarország – Franciaország és Olaszország után – az EU-27 harmadik legnagyobb kukorica termelője; a 2007-ben megtermelt mennyiség 8 százalékát adta az EU-27 átlagának, ami azonban lényegesen alacsonyabb a 2001-2005. években kimutatott 13 százaléknál. A népesítésre vetített kukorica mennyisége, a 681 kg alapján Magyarország az EU-27 országai között az első helyen állt, s 2007-ben is megtartotta a helyezését.

Az egy lakosra jutó kukorica és burgonya termésmennyiségének évenkénti alakulása

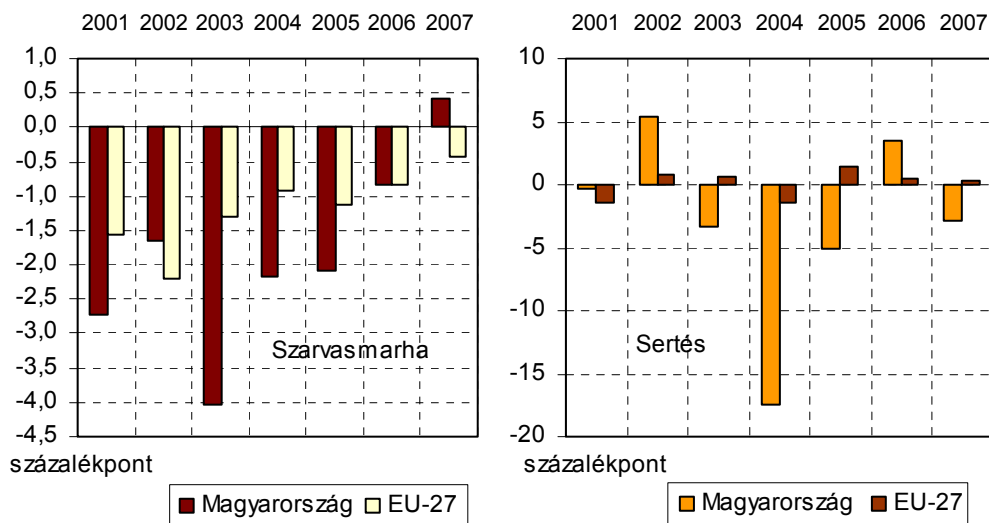
a/ A kukorica mennyisége csak azon országok népességére van vetítve, amelyek termeltek kukoricát.

Az 563 ezer tonna burgonya termésmennyisége 2007-ben némileg elmaradt az egy évvel korábitól, ezzel szemben az EU-27 országaiban 9 százalékos növekedés mutatkozott. Az ország burgonya termése – az utóbbi hét év átlagában – az EU-s országok termésmennyiségének egy százaléka körül alakult; a 2000. évihez képest a mennyisége valamivel több mint egyharmadával lett kisebb. 2007-ben a 2001-2005. évek átlagánál Magyarországon negyedével, az EU-27 országaiban tizedével kevesebb burgonya termett. Az egy főre jutó burgonya mennyisége 2007-ben Magyarországon 56 kg volt, ami fele az EU országaiban elértnek, s ezzel a rangsor utolsó harmadában állunk, de ugyanez mondható el az időszak egészére is.

Az ipari növények közül 2007-ben a cukorrépa 1,7 millió tonnás betakarított mennyisége az előző évinél egyharmadával volt kevesebb, s ez a mennyiség alig 2 százaléka volt az EU-27 cukorrépatermésének. Az egy főre jutó cukorrépa mennyisége Magyarországon 56 kg volt, ez az EU-27 125 kg-os átlagának még a felét sem érte el. Napraforgóból az egy évvel korábitól ugyan kevesebb termett, de ennél többet csak Franciaországban termesztettek.

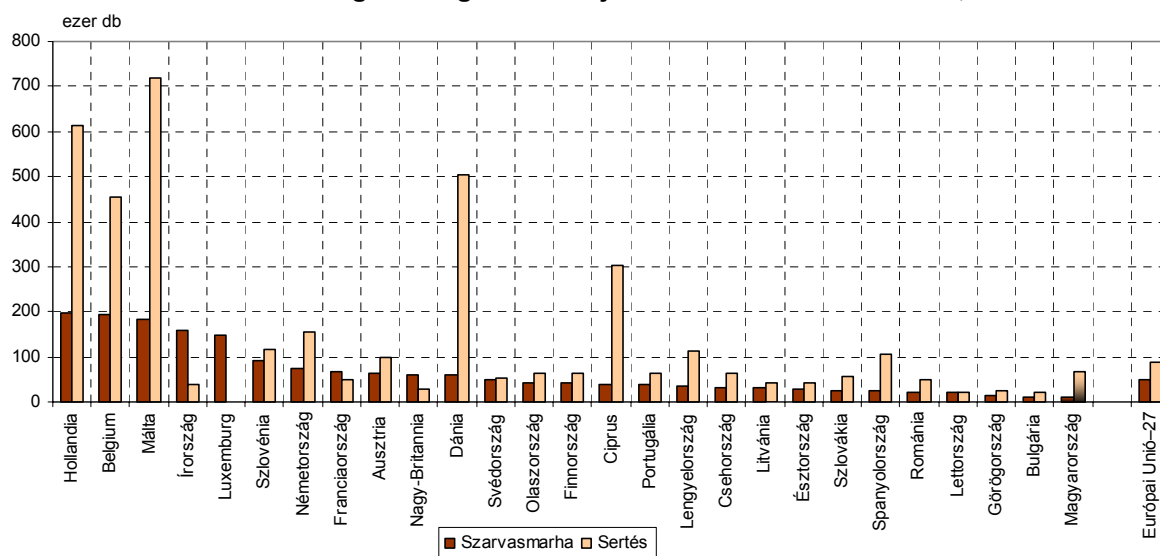
2007-ben is összességében folytatódott az ország állatállományának csökkenése, de az egyes állatfajoknál stagnálás, illetve némi növekedés is előfordult. Ez utóbbira példa a szarvasmarha-állomány kismértékű növekedése. Ezzel szemben az EU-27 országaiban 2007-ben is kisebb volt az állomány, mint a megelőző évben. A magyar szarvasmarhák állománya 2007-ben 705 ezer darab volt, az előző évinél 3 ezerrel több, a hét évvel korábitól viszonyítva azonban 12 százalékot meghaladóan csökkent, az EU-27 átlagában ennél mérsékeltebb, 8 százalékos volt az állományfogyás. A legnagyobb szarvasmarha tartó államokban – Franciaország, Németország és Nagy-Britannia – is folyamatos mérséklődés tapasztalható.

A szarvasmarha és a sertés állományának változása (Előző év=100,0)

Az EU-27 legnagyobb sertéstartói – Németország, Spanyolország, Lengyelország, Franciaország, Dánia és Hollandia – az EU-27 sertésállományának közel héttizedét tartják, közülük Dánia, Lengyelország, Németország és Spanyolország a 2000. évinél több sertést tartott 2007-ben. Magyarország a 3,9 millió sertéssel 2,4 százalékát adta az Unió állományának. A hazai sertésállomány – az EU országokban mutakozó mérsékelt növekvő tendenciával ellentétben – erősen csökkenő. A 2007. évi magyarországi sertésállomány az egy évvel korábbinál 3, a hét évvel korábbinál 20 százalékkal volt kisebb; az EU-27 országaiban viszont mind a két esetben enyhe növekedés mutatkozott. Az állattartás intenzitása – a 100 hektár mezőgazdasági területre jutó állatállomány – Magyarország és az EU-27 országai között a szarvasmarhák esetén mutat nagyobb különbséget; 2007-ben 100 hektár mezőgazdasági területre Magyarországon 12 szarvasmarha és 67 sertés jutott, az EU-27 országaiban 49 és 88. Az előbbi az utolsó helyet, az utóbbi a 11. helyet biztosította Magyarországnak.

100 hektár mezőgazdasági területre jutó szarvasmarha és sertés, 2007

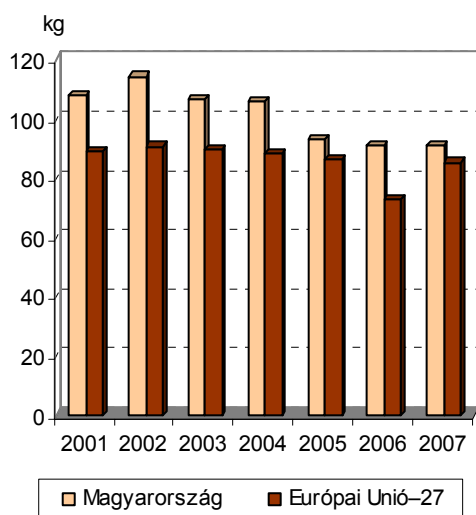

Magyarországon a 2007-ben megtermelt összes hús mennyisége 914 ezer tonnát tett ki, ami 2 százaléka az EU országában levő hús mennyiségének. A magyarországi hústermelés elmúlt hét évi teljesítménye igen hullámzóan alakult, összességében azonban egynegyedével lett kevesebb. A hústermelés visszaesése az európai országok hattizedére jellemző volt; a legnagyobb hústermelő országok közül a hét évvel korábbihoz képest Dánia, Németország, Lengyelország és Spanyolország növelte hústermelését, Nagy-Britannia és Franciaország viszont visszafogta a termelést. Az egy főre jutó hústermelés alapján Magyarország az EU-s országok között a rangsor első harmadában foglal helyet.

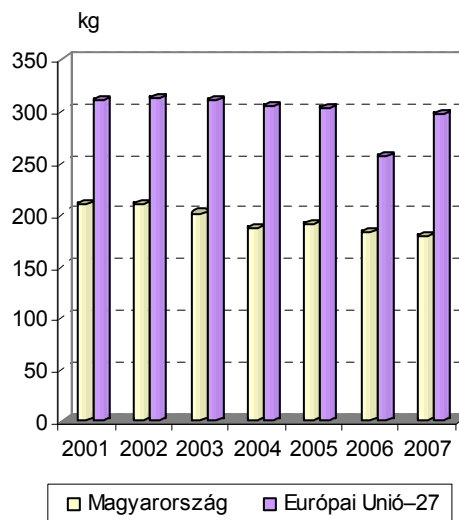
A tehéntej-termelés csökkenése természetesen a tehénállomány kivágásának is a következménye. A 2007. évi tehéntejtermelés 1,8 millió tonna volt Magyarországon, ami az egy évvel korábinál 2,4, a 2000. évinél 16 százalékkal kevesebb, ehhez képest az EU-27 országában a csökkenés 0,9 és 2,5 százalékos volt.

Az egy főre jutó

hústermelés alakulása

tehéntejtermelés alakulása

A 2000 és a 2007 közötti években, a megtermelt növények és a főbb állatok mennyisége és az EU-27 átlagához viszonyított arányok nem javultak. A gabonák mennyiségének aránya nem változott: ezen belül a búzáé emelkedett, de a kukoricáé és a burgonyáé kevesebb lett; a szarvasmarháé az állomány jelentős csökkenése ellenére szinten maradt, a sertéseké viszont csökkent. A megtermelt hús és tehéntej mennyiségének hányada is kisebb volt 2007-ben a hét évvel korábinál.

3.2. Értékesítés, felvásárlás és ráfordítási ár

Az élelmiszergazdaságot alkotó mezőgazdaság és élelmiszeripar közötti vertikális kapcsolatot a felvásárlás, illetve az értékesítés biztosítja. A mezőgazdasági termékek értékesítése leggyakrabban a termelők és a felvásárlók (zömében élelmiszergyártók) közötti szerződéses kapcsolaton alapuló árueledés. Ezen kívül a termelők közvetlenül – termelői piacokon, egyéb értékesítőhelyeken (nyílt árusítású üzlet, piaci elárúsítóhely) kis- és nagykereskedelemmel-, vendéglátással-, külkereskedelemmel foglalkozó vállalkozásoknak,

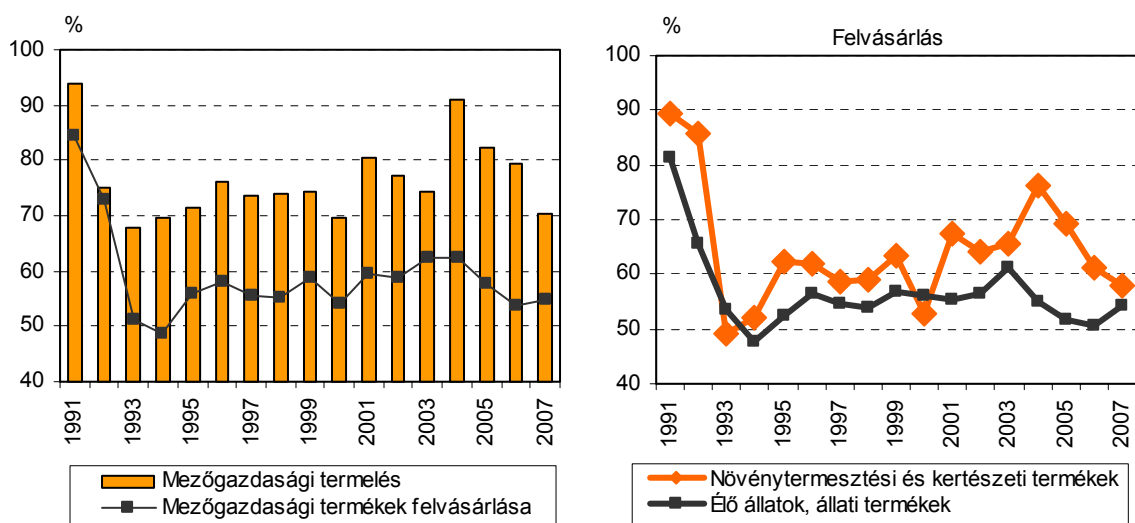
közületeknek (kórház, üzemi konyha stb.) és külföldi vevőknek – is értékesíthetik a termékeiket. A szerződésen kívüli termelés a kereslethez igazodik, s az így értékesítésre kerülő mennyiséget a remélt értékesítési árak és a gazdaságok egyedi adottságai befolyásolják.

A rendszerváltást követően az átalakult gazdasági környezet, ezzel összefüggésben az értékesítési lehetőségek és feltételek gyakori változása az agrárgazdaságtól rugalmasságot és nagyfokú alkalmazkodást kíván, ami azonban gyakran akadozva működik. A mezőgazdaságban a termékváltás csak a biológiai folyamatok határain belül valósítható meg, azaz a növénytermesztésben a vegetációs időszak, az állattenyésztésben pedig a rotáció függvénye. A rendszerváltás előtt a termelési többletek realizálása semmiféle nehézséget nem jelentett, később, a piacgazdaságra átállás körülményei között már a termelés-visszafogására irányuló ösztönzésekre is sor kerül (pl. a termelők támogatást kapnak a szántóterületek ugaroltatására). Ugyanakkor a mezőgazdasági vállalkozások és egyéni gazdaságok nagy száma következtében a termelési színvonal nagyobb mértékben szóródik, ami elsősorban az állattenyésztésben és az állati termékek előállításban minőségi és élelmiszer-biztonsági, ezzel együtt pedig értékesítési problémákat indukál.

3.2.1. A mezőgazdasági termékek felvásárlásának alakulása

A mezőgazdasági termékek felvásárlásának volumene 1990 és 2007 között mértékében elmaradva, de tendenciájában követte a termelését. Az eltelt tizenhét évben, miközben a termelés az 1990. évinek héttizedére csökkent, a felvásárlás volumene ezt túllépve, mintegy felére esett vissza. A termeléshez hasonlóan a felvásárlás volumene – az egész időszakot figyelembe véve – egyszer sem közelítette meg az 1990. évi mennyiséget. A mezőgazdasági termékek felvásárlásában az 1990. évihez viszonyítva 1994-ig jelentős csökkenés volt, azt követően viszont alacsony értékeken, igen erőteljes hullámváz mutatható ki. A legnagyobb mértékű csökkenés 1993-1994-ben volt, amikor is a felvásárlás volumene az 1990. évinek mintegy felét adta, ami nem meglepő, hiszen a termelés-csökkenés is ekkor volt a legnagyobb.

A mezőgazdasági termelés- és a mezőgazdasági termékek felvásárlásának volumene (1990=100,0)

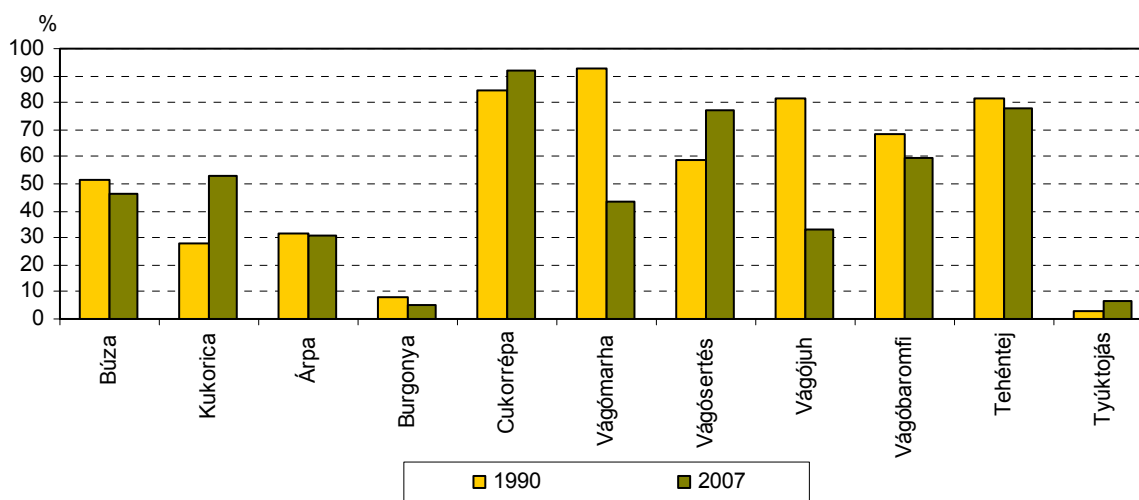

A növénytermesztési és kertészeti termékek, valamint az állattenyésztési termékek felvásárlásának volumene az 1990-2007 közötti években kisebb eltérésekkel, de közel azonos szinten hullámzott. Az 1990. évihez viszonyítva a növénytermesztési termékek felvásárlásának volumene 1993-ban érte el a mélypontját, ekkor az 1990. évinek a 49 százalékára süllyedt, az élőállatok és állati termékek értékesítése a következő évben volt a legalacsonyabb, ekkor 48 százaléka volt az időszak elejinek.

A fontosabb mezőgazdasági termékek felvásárlása az 1990. évihez képest a legtöbb termék esetén csökkenést mutat. A növénytermesztésben a főbb termékcsoportokat figyelembe véve – a volumenében legjelentősebb – gabonafélék közül 2007-ben a kevesebb megtermelt gabonából általában kisebb mennyiséget vásároltak fel; az 1990. évihez képest csak a kukorica és a cukorrépa felvásárolt mennyisége növekedett, a többi jelentősen csökkent, legjobban a búzáé. A megtermelt búza mennyiségének csak közel az öttizedét, kukoricának a felét, az árpának a háromtizedét vásárolták fel. Burgonyából az értékesítés aránya 5 százalék volt, viszont a megtermelt cukorrépa kilenctizede került értékesítésre.

A mezőgazdaság másik nagy ágazatában, az állattenyésztésben 2007-ben előállított vágóállatok közül a vágómarha élőtest tömegének 43, a vágósertés 77, a vágójuh 33 és a vágóbaromfi 59 százalékát felvásárolták. 2007-ben a vágómarha felvásárolt mennyisége még az ötödét sem érte el az 1990. évinek, a vágósertésé kevesebb mint kétharmadára, a vágójuhé egyharmadára, a vágóbaromfié 8 százalékkal csökkent, egyedül csak a tojás mennyisége emelkedett.

A fontosabb növények, élőállatok és állati termékek felvásárlásának aránya a megtermelt mennyiségből

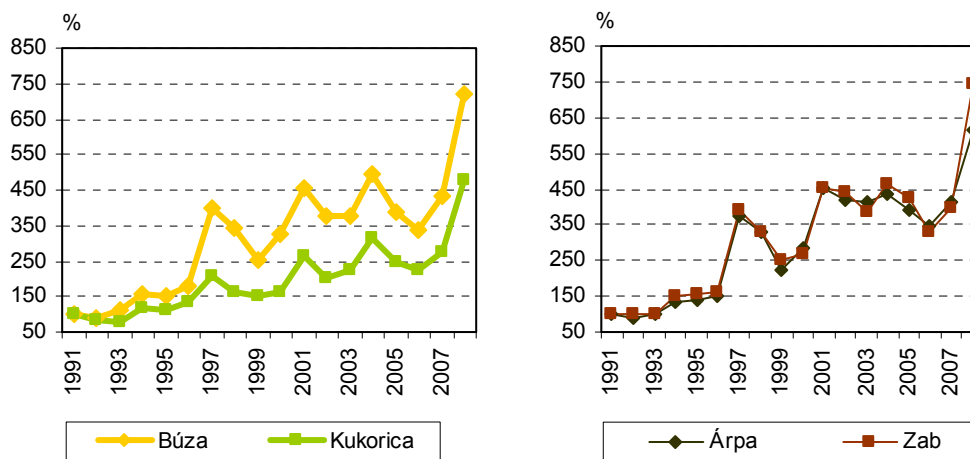
3.2.2. A mezőgazdasági termékek felvásárlási árindexei

A mezőgazdasági termékek felvásárlási árai természetesen a vizsgált időszakban valamennyi termék esetén jelentős mértékben növekedtek, de nem egyformán, s némelyek árának emelkedése jóval elmaradt a fogyasztói áruk növekedésétől. Szinte valamennyi gabonafélére igaz, hogy az évenkénti áralakulás igen rapszodikus volt. A gabonafélék közül

a búza és a zab tonnánkénti ára növekedett legjobban, 2007-ben az előbbi árnövekedése több mint hétszeres, az utóbbi hét és félszeres volt. A kukorica és az árpa ára is számottevően, közel ötszörösére, illetve közel hatszorosára nőtt. Mind a négy növényre jellemző az évenkénti áringadozás, de egyben az is, hogy a négy növény közül a kukorica felvásárlási árai ingadoztak a legkevésbé.

A kiemelt gabonanövények felvásárlási árának alakulása

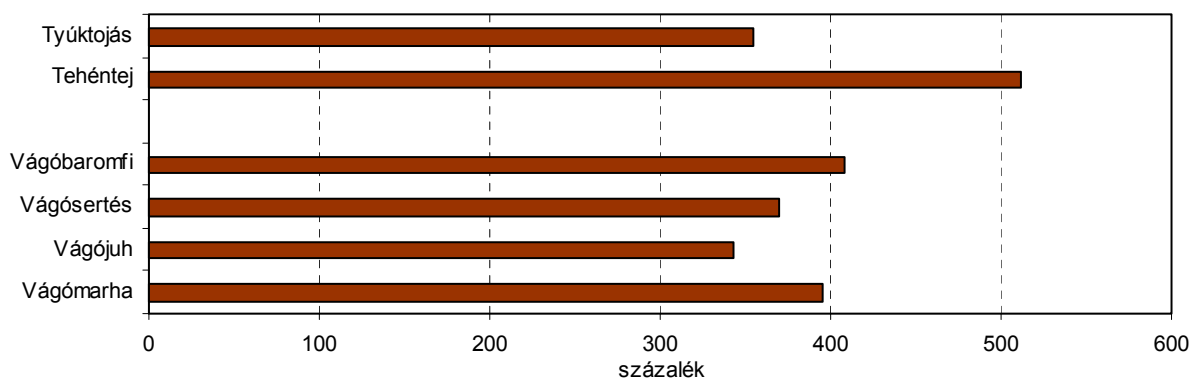
(1990=100,0)

A burgonya felvásárlási ára 2007-ben 65 forint körül alakult, ami az 1990. évnek öt és félszerese. A zöldségfélék közül a paradicsom, a zöldbab és a vöröshagyma kilogrammonkénti árnövekedése volt kiugró. A csemegeszőlő ára is jelentősen emelkedett, a gyümölcsök közül a szamóca, a málna, a cseresznye és az őszibarack árai növekedtek a legdinamikusabban.

Az élő állatok és állati eredetű termékek felvásárlási árai, 2007

(1990=100,0)

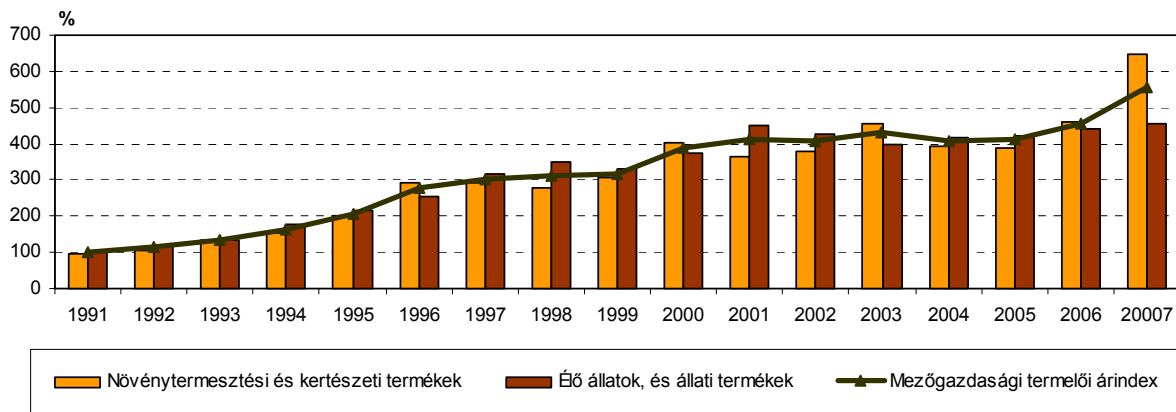

A növényekkel ellentétben az élő állatok felvásárlási árai visszafogottabban emelkedtek. A vágómarha, a vágóbaromfi felvásárlási ára 4-szerese, a vágósertés, a vágójuh és a tyúktojás három és félszerese, a tehéntej viszont több mint 5-szöröse az 1990. évnek.

3.2.3. Az agrárrolló nagysága és változása

A vizsgált időszak során a mezőgazdasági termelői árindex 1990. évihez viszonyított változása 2002 és 2004 kivételével minden évben növekedést mutat, ennek mértéke azonban időnként visszafogottabb volt. 2007-ben a mezőgazdasági termelői ár öt és félszerese volt az 1990. évihez. Az árindex két alkotó eleme közül a növénytermesztés ára hat és félszeresére, az állattenyésztésé négy és félszeresére emelkedett.

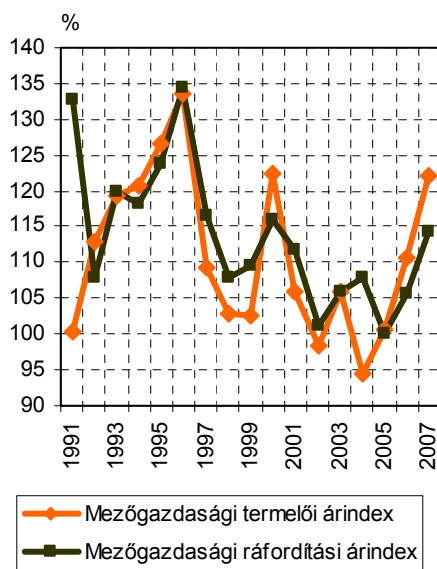
Mezőgazdasági termelői árindexek
(1990=100,0)

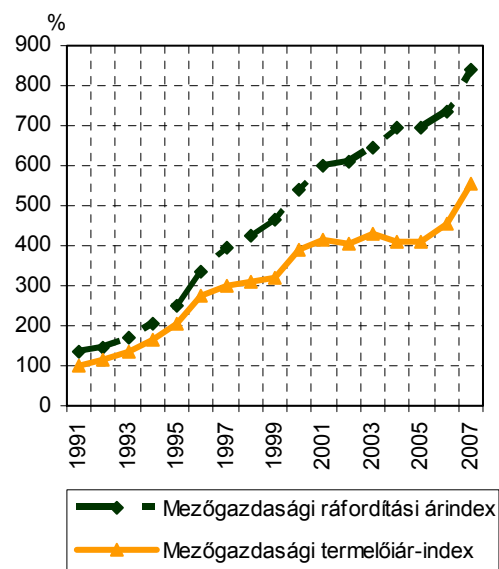
A mezőgazdasági ráfordítási árak és a mezőgazdasági termelői árak évenkénti összevetése, azaz az agrárrolló időbeli alakulása mértékében, de néha tendenciájában is eltér egymástól. A két árindex közül a mezőgazdasági termelői árindex 1996-ig az előző évihez képest folyamatosan emelkedett, ekkor 34 százalékkal volt magasabb az előző évinél, majd ettől kezdve a növekedés mérséklődött, néhány év kiugró emelkedésétől, illetve a 2002. és 2004. évi csökkenéstől eltekintve, az árak emelkedtek. A mezőgazdasági ráfordítások árai 1991-ben és 1996-ban voltak kiugróan magasak.

Az agrárrolló változása

(Előző év=100,0)

(1990=100,0)

1990 és 2007 közötti években az 1990 évhez képest látható, hogy a ráfordítások árindexei és mezőgazdasági termékek árindexei eleinte egymáshoz közel és párhuzamosan alakultak, de a mezőgazdasági ráfordítási index ekkor is magasabb volt a mezőgazdasági termelők árindexénél. 2000-től a ráfordítások árindexei 2005 kivételével minden évben kisebb nagyobb mértékben növekedtek, legjobban 2007-ben, a termelők árak viszont lassan, időnként visszacsúszva követik a ráfordítások indexeit. Mint ahogy a grafikonon is látszik Magyarországon 1990 és 2007 között végig nyitott volt az agrárrolló, s ennek magyarázata a nemzetgazdaság viszonylagos fejletlenségében, a mezőgazdasági termékek nyomott áraiban és a tartós tőkeínségben jelölhető meg.

3.2.4. Az élelmiszeripar helyzete

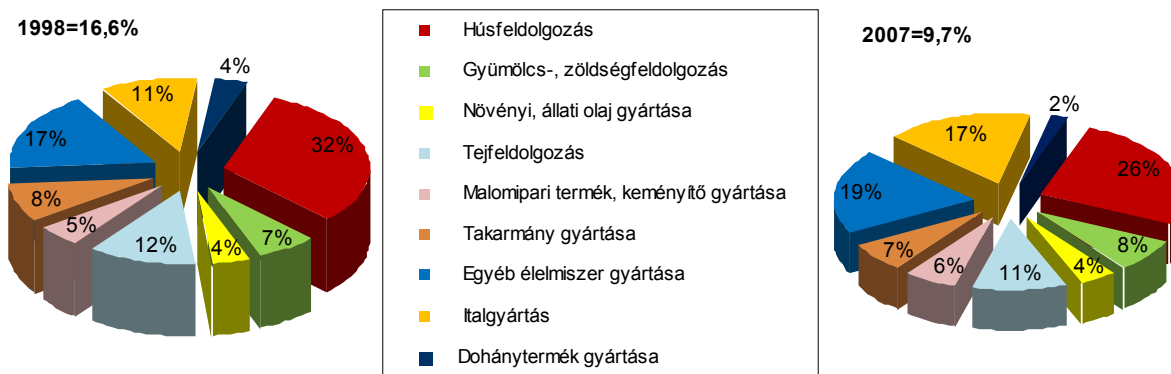
A mezőgazdaság és az élelmiszeripar (az élelmiszer, ital, dohány gyártása együtt) közötti kapcsolat igen szoros, egymástól elválaszthatatlan területek. Az élelmiszeripar alapvetően a mezőgazdasági termelésre épül, az ott megtermelt termékek egy jelentős része az élelmiszeripar alapanyagát képezi.

A nyolcvanas évek végén a rendszerváltást követő gazdasági változások az élelmiszeriparban is jelentősen éreztették hatásukat. A gazdasági átalakulást erőteljesen befolyásolta a keleti piacok elvesztése, a belföldi kereslet csökkenése, az importliberalizáció következtében felerősödő verseny. A folyamatokat tovább árnyalta, hogy a privatizációval egyidőben az ágazatban is megjelentek a külföldi befektetők. Ez többnyire pozitív hatást gyakorolt a vállalkozásokra (pl. magasabb technikai színvonal, hatékonyabb termelés, bővülő piacok), ugyanakkor kedvezőtlen folyamatokat is eredményezett. A külföldi tulajdonú vállalkozások, multinacionális cégek nem kötődnek olyan mértékben az országhoz, mint a hazai tulajdonban lévők, ott termelnek, ahol leginkább megéri. Ebben a kiélezett versenyhelyzetben gyakran telepítettek át vállalkozásokat a környező országok valamelyikébe, ami egyes alágazatok leépülését vonta maga után. A termelés csökkenésében ugyancsak szerepet játszott, hogy az utóbbi években megnövekedett az import, továbbá az is, hogy az uniós csatlakozást követően új, szigorúbb élelmiszeripari szabályozórendszert kellett érvényesíteni.

Az élelmiszeripar termelése, értékesítése

Az élelmiszeripar termelése a kilencvenes évek első felében az ipari termelés több mint ötödét tette ki, ám folyamatosan veszítve súlyából az ezredforduló utáni években már nem érte el a 15 százalékos arányt. A tendencia a 2000-es évek második felében is folytatódott, 2007-ben az ipar teljesítményéből az élelmiszeripari alágazatok összesen alig 10 százalékkal részesedtek. Az élelmiszeripar súlya azonban a lassú, fokozatos csökkenés ellenére is meghatározó, 2007-ben a feldolgozóipar harmadik legjelentősebb ágazata volt.

Az élelmiszeripari termelés megoszlása ágazatonként^{a/}

a/ A 4 fő feletti vállalkozások adatai, folyó áron.

Az élelmiszeripar területi sajátosságait és ágazaton belüli szerkezetét a 49 fő feletti vállalkozások székhely szerinti adatai alapján vizsgáljuk. 2007-ben az élelmiszeripari termelési érték az összes ipari termelés valamivel kevesebb, mint tizedét tette ki, régióként igen eltérően. Az ország élelmiszeripari termelésének közel harmadát a közép-magyarországi, csaknem ötödét a dél-alföldi, 14 százalékát pedig az észak-alföldi régió adta, ami azt mutatja, hogy az élelmiszeripari termékek jelentős hányada, mintegy kétharmada a kedvező természeti adottságokkal rendelkező mezőgazdasági térségekben, illetve a fővárost is magában foglaló központi régióban került feldolgozásra.

Az élelmiszeripari termelés jellemzői, 2007^{a/}

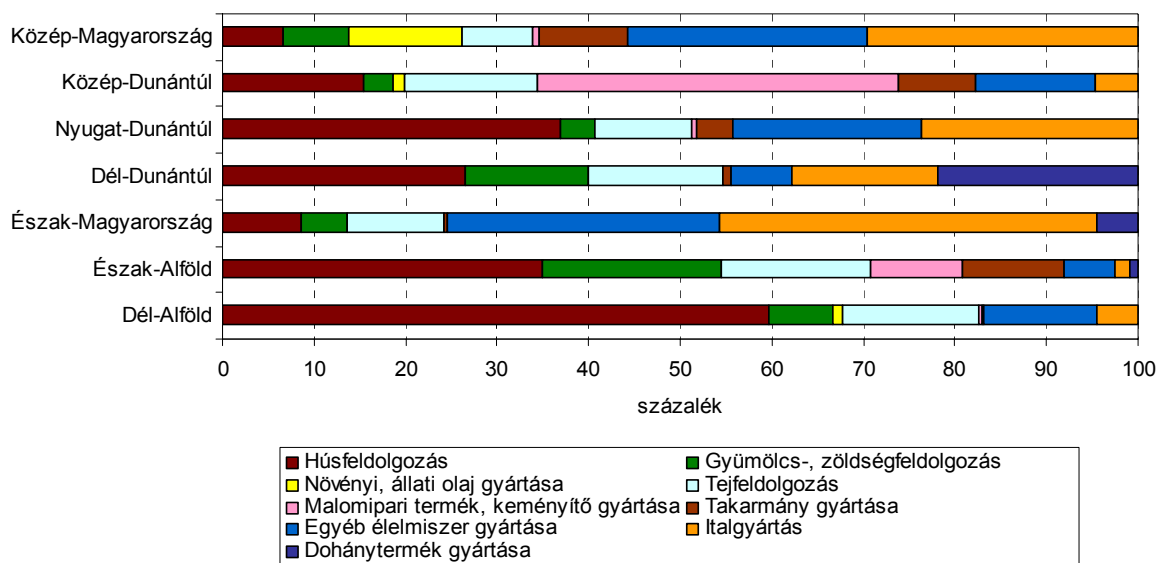
Régió	Élelmiszeripari termelés			Egy alkalmazottra jutó termelés ezer Ft	Az alkalmazásban állók megoszlása, %
	milliárd Ft	megoszlása, %	aránya az iparon belül, %		
Közép-Magyarország	579 491	32,5	10,5	31 631	24,7
Közép-Dunántúl	177 981	10,0	3,3	26 652	9,0
Nyugat-Dunántúl	188 575	10,6	6,6	21 387	11,9
Dél-Dunántúl	145 484	8,2	17,9	25 950	7,6
Észak-Magyarország	106 780	6,0	5,3	20 826	6,9
Észak-Alföld	245 835	13,8	19,7	19 094	17,4
Dél-Alföld	338 769	19,0	37,6	20 264	22,5
ÖSSZESEN	1 782 915	100,0	9,5	24 047	100,0

a/ A 49 főnél többet foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai.

A közepes és nagyméretű vállalkozások körében az egy alkalmazottra jutó élelmiszeripari termelés értéke régióként 19 és 32 millió forint között szóródott. A mutató a két alföldi régióban volt a legalacsonyabb, ezen a területen jellemzőbb a nagyobb élőlétszámú élelmiszeripari vállalkozások jelenléte.

A régiók élelmiszeripari termeléséből nagyon eltérően részesedtek az egyes alágazatok. Dél-Alföldön kiemelkedő a húsipar szerepe, a termelési érték hattizedét ebben az alágazatban állították elő, de a nyugat-dunántúli, az észak-alföldi és a dél-dunántúli régióban is a húsipari termelés képviselte a legnagyobb részarányt. Észak- és Közép-Magyarországon az italgyártás a meghatározó, ezen régiók termelésének négy-, illetve háromtizedét adta, míg Közép-Dunántúlon a malomipari termék, keményítő gyártása alágazat vezetett.

Az élelmiszeripari termelési érték megoszlása alágazatok szerint, 2007^{a/}

a/ A 49 főnél többet foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai.

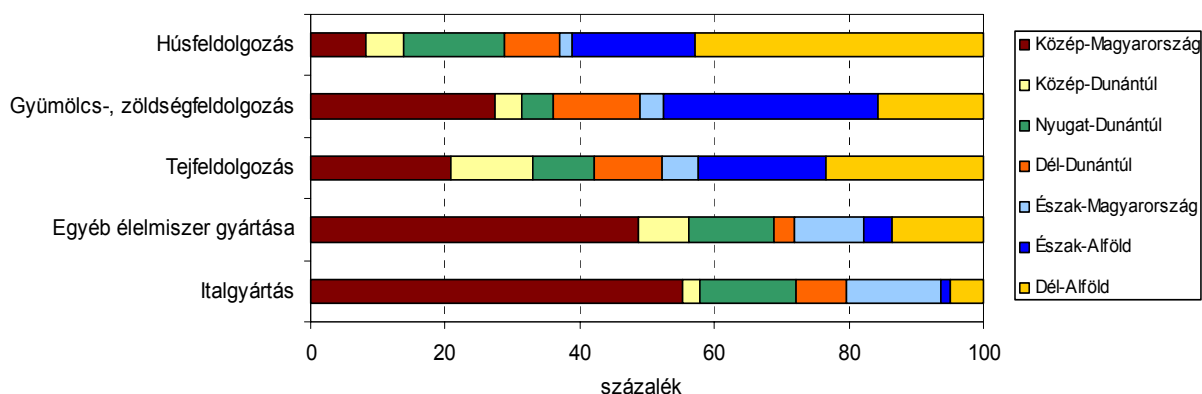
A legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti termelési adatait alágazatonként tekintve megfigyelhető, hogy a hagyományosan jó mezőgazdasági adottságokkal rendelkező régiókban települt meg a leginkább a mezőgazdasági termékek feldolgozásához kapcsolódó élelmiszeripari háttér.

Az élelmiszeripar legjelentősebb alágazata a húsipar, amely 2007-ben az összes termelési érték több mint negyedét adta. A húsipar produktumának több mint hattizedét alföldi székhelyű vállalkozások állították elő (43%-át a dél-alföldi, 18%-át pedig az észak-alföldi régióban). A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás termelési értéke országosan közel 9 százalékot képviselt az élelmiszeriparon belül, amelyből a legnagyobb arányban, mintegy 3-3 tized körüli értékkel az észak-alföldi és a közép-magyarországi régió részesedett. A tejfeldolgozás alágazat termelése 12 százalékot tett ki, a tejtermékek előállításának csaknem negyedét dél-alföldi, körülbelül egy-egy ötödét pedig közép-magyarországi és észak-alföldi vállalkozások adták.

A malomipari termék, keményítő gyártása és a takarmány gyártása alágazat 6-6 százalékkal járult hozzá az élelmiszeripar termelési értékéhez. A malomipari termékek héttizedét a közép-dunántúli, negyedét az észak-alföldi székhelyű vállalkozások, míg a takarmányok több mint felét a közép-magyarországiak, negyedét pedig az észak-alföldiek

gyártották. Az élelmiszeripari termelés 18 százaléka az italgyártás alágazatból származott, amelynek több mint fele a közép-magyarországi régióban realizálódott. Az egyéb élelmiszergyártás és a növényi, állati olaj gyártása alágazat részesedése együtt közel 22 százalékot tett ki, és a termelés nagyobb része – csaknem hattizede – szintén a közép-magyarországi székhellyel rendelkező vállalkozásoknál koncentrált.

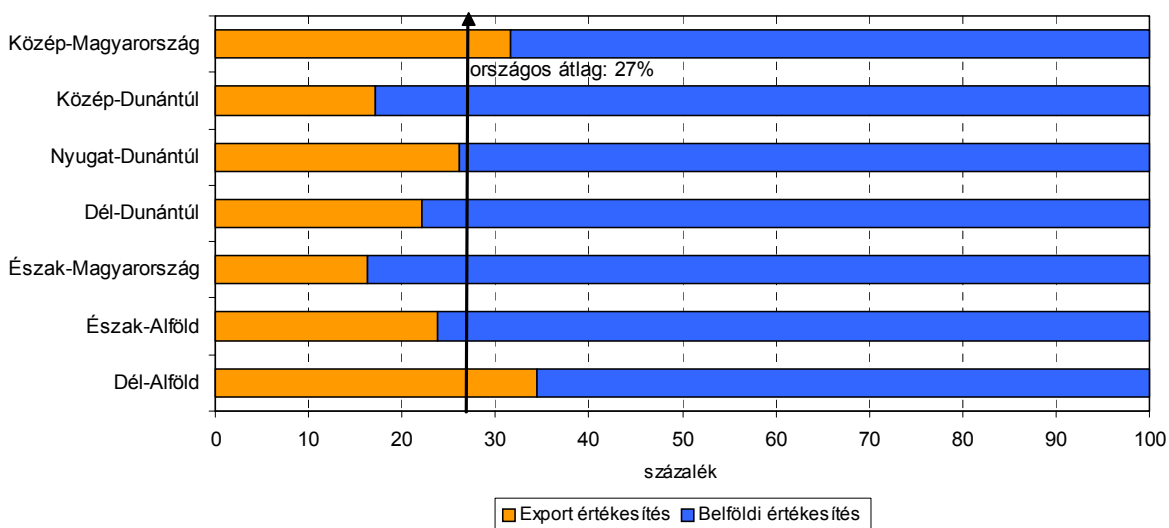
A jelentősebb súlyú élelmiszeripari alágazatok termelése régióinként, 2007^{a/}

a/ A 49 főnél többet foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai.

Az ország élelmiszeripari termelésének jelentős része, majdnem háromnegyede a belföldi piacokon került értékesítésre. 2007-ben a gyümölcs-, zöldségfeldolgozáson kívül az összes alágazatban a belföldi értékesítésből származott nagyobb árbevétel. A gyümölcs-, zöldségfeldolgozás alágazatban azonban az export aránya meghaladta a hazai eladásokét, a termelés valamivel több mint felét (52%-át) közvetlenül a külföldön értékesítették. Ebben az alágazatban a hét régió közül háromban, a nyugat-dunántúli, az észak- és a dél-alföldi régióban is nagyobb volt az export volumene, mint a belföldi eladásoké.

Az élelmiszeripari értékesítés megoszlása értékesítési irányok szerint, 2007^{a/}

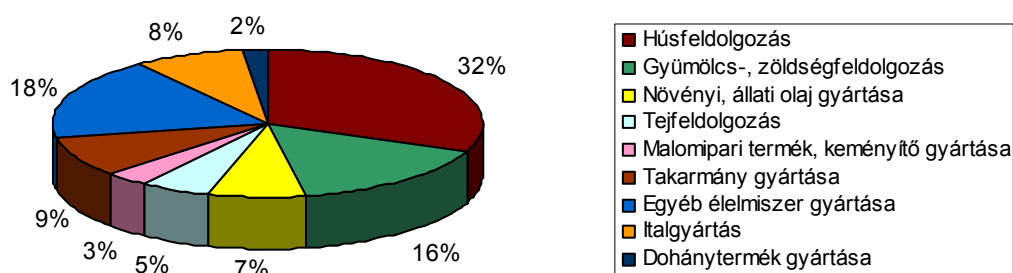

a/ A 49 főnél többet foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai.

Az élelmiszeriparban az értékesítési irányokat tekintve az átlagosnál nagyobb exporthányadot ért el a dél-alföldi és a közép-magyarországi régió, 7, illetve 4 százalékponttal. Ez Dél-Alföldön főként a húsipar, Közép-Magyarországon pedig elsősorban az egyéb élelmiszer gyártása alágazat (amely többek között a tea, kávé feldolgozást, a tartósított lisztes áru gyártását, illetve a cukorgyártást is magában foglalja) kiviteleiből adódott. A közép-magyarországi régió helyzete azért is sajátos, mert a magyarországi vállalkozások székhelye sok esetben a fővárosban, illetve annak közelében található, így a termelési, illetve értékesítési adatok a székhely szerinti megfigyelésnek köszönhetően ebben a régióban realizálódnak.

Az összes élelmiszeripari export legnagyobb tételét, több mint háromtizedét a húsipari kivitelek tették ki, ennek több mint felét a dél-alföldi székhelyű vállalkozások teljesítették. (A Dél-Alföldön az élelmiszeripari export 72 százaléka a húsipar külföldi eladásából származott.) Szintén jelentős, 16 százalékos arányt képviselt az élelmiszeripari exportból a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás alágazat. Az ország gyümölcs-, és zöldségexportjának több mint négytizedét az észak-alföldi székhelyű vállalkozások adták. (Az Észak-Alföldön az élelmiszeripari export több mint fele a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás külföldi eladásából származott.)

Az élelmiszeripari export aránya alágazatonként, 2007^{a/}

a/ A 49 főnél többet foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai.

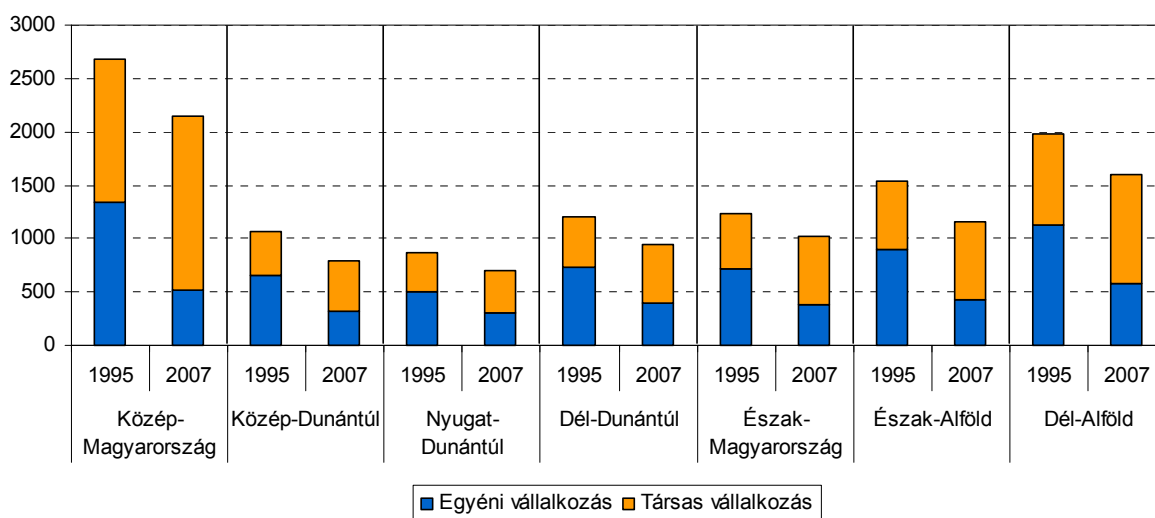
Az előzőekből kitűnik, hogy az élelmiszeripari termelés főként hazai piacokat elégíti ki, és a mezőgazdasági termékek feldolgozása elsősorban a szántóföldi növény-, a zöldség-, és a gyümölcsstermesztés, valamint az állatállomány nagysága szerint is meghatározó területek közelében folyik. Az élelmiszeripar egyes alágazatai így a közvetlen környezetükből tudják beszerezni a feldolgozásra váró alapanyagokat.

Az élelmiszeripar vállalkozásainak területi elhelyezkedése

2007. december 31-én 8353 élelmiszeripari vállalkozást tartottak nyilván az országban. A regisztrált vállalkozások száma az elmúlt tizenkét évben az élelmiszeriparban ötödével csökkent, de kevésbé, mint az iparban (harmadával). Míg az 1995 végén regisztrált közel 10600 élelmiszeripari vállalkozás az ipari vállalkozások alig 9 százalékát tette ki, addig részarányuk 2007-ben már valamivel meghaladta a 10 százalékot.

Az élelmiszeripari vállalkozások számának hosszú ideje tartó folyamatos csökkenése az egyéni vállalkozások visszaeséséből adódott. A társas vállalkozások száma a 90-es évek közepe óta valamennyi régióban emelkedett, összességében 18 százalékkal, ezzel szemben ugyanezen időszak alatt az egyénié a felére csökkent. A folyamat eredményeként az egyéni és társas vállalkozások részaránya megfordult, míg 1995-ben az előbbiek voltak többségben (56%), addig 2007-ben az utóbbiak (65%).

Az élelmiszeripari vállalkozások számának alakulása vállalkozási forma szerint

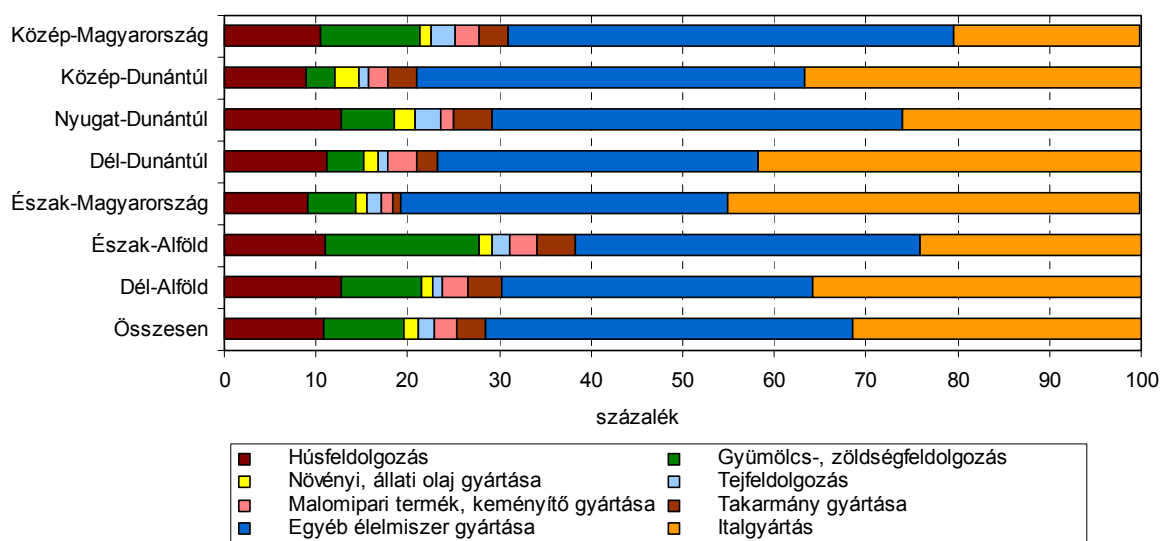

A vállalkozások számának csökkenése azonban közel sem érintette az összes élelmiszeripari alágazatot. A vizsgált időszakban a gyümölcs-, zöldségfeldolgozásban csaknem megkétszereződött, a takarmánygyártás és az italgyártás területén pedig több mint ötödével nőtt a számuk. Ugyanakkor a legkomolyabb veszteséget a dohány, illetve a malomipari termék, keményítő gyártása alágazatok szenvedték el, ahol 2007-ben már feleannyi vállalkozást sem regisztráltak, mint 1995-ben.

2007-ben az élelmiszeripari vállalkozások valamivel több mint negyedét a fővárost is magában foglaló közép-magyarországi, ötödét a dél-alföldi, 14 százalékát pedig az észak-alföldi régióban tartották nyilván. A vállalkozások számának régiónkénti megoszlása hasonlóképpen alakult, mint ahogyan a legalább 50 fő feletti vállalkozások termelési értékénél megfigyelt arányok. Ez azt mutatja, hogy az ország élelmiszeripara mind a vállalkozások területi elhelyezkedését, mind a termelési értéket tekintve Közép-Magyarországon és az Alföldön a leghangsúlyosabb.

A vállalkozások legnagyobb hányada 2007-ben minden régióban az egyéb élelmiszer- és az italgyártás alágazatba tartozott, ezt két kivétellel mindenhol a húsipari vállalatok követték. Az észak-alföldi és a közép-magyarországi régióban a húsiparinál valamivel nagyobb arányt képviseltek a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás alágazatban nyilvántartott vállalkozások.

Az élelmiszeripari vállalkozások megoszlása alágazatok szerint, 2007

A nagyobb, legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások száma 1995 óta csaknem tizedével csökkent, legjobban – negyedével – a nyugat-dunántúli régióban. Növekedés csupán Közép-Magyarországon (15%) és Közép-Dunántúlon (5%) történt. 2007-ben országosan összesen mintegy 400 élelmiszeripari vállalkozás alkalmazott legalább 50 főt, arányuk minden régióban hasonló volt, 4-6 százalék között mozgott. A tej-, valamint a húsfeldolgozás alágazatokban azonban ennél jóval nagyobb volt a közepes és nagyméretű vállalkozások részesedése, 18, illetve 6 százalékponttal meghaladta az átlagot.

2007 év végén az országban 100 olyan élelmiszeripari vállalkozás működött, ahol az értékesítés árbevétele meghaladta a 4 milliárd forintot és több mint 49 főt alkalmazott (harmaduk a közép-magyarországi régióban). Ezen legjelentősebb – árbevételt és létszámot tekintve is a legnagyobbak közé sorolható – élelmiszeripari vállalkozások közül kiemelkedően a legtöbb, 27 a húsfeldolgozás alágazatban tevékenykedett.

A legnagyobb élelmiszeripari vállalkozások megoszlása alágazatonként, 2007^{a/}

(százalék)

Élelmiszeripari alágazatok	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Összesen
Húsfeldolgozás	5	3	5	-	1	3	10	27
Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás	3	1	-	1	-	2	2	9
Növényi, állati olaj gyártása	1	-	-	-	-	-	-	1
Tejfeldolgozás	4	1	2	1	-	1	1	10
Malomipari termék, keményítő gyártása	2	3	-	-	-	2	-	7
Takarmány gyártása	3	2	-	-	-	3	-	8
Egyéb élelmiszer gyártása	6	2	3	-	1	2	3	17
Italgyártás	8	2	3	2	1	1	1	18
Dohánygyártás	1	-	-	-	1	1	-	3
ÖSSZESEN	33	14	13	4	4	15	17	100

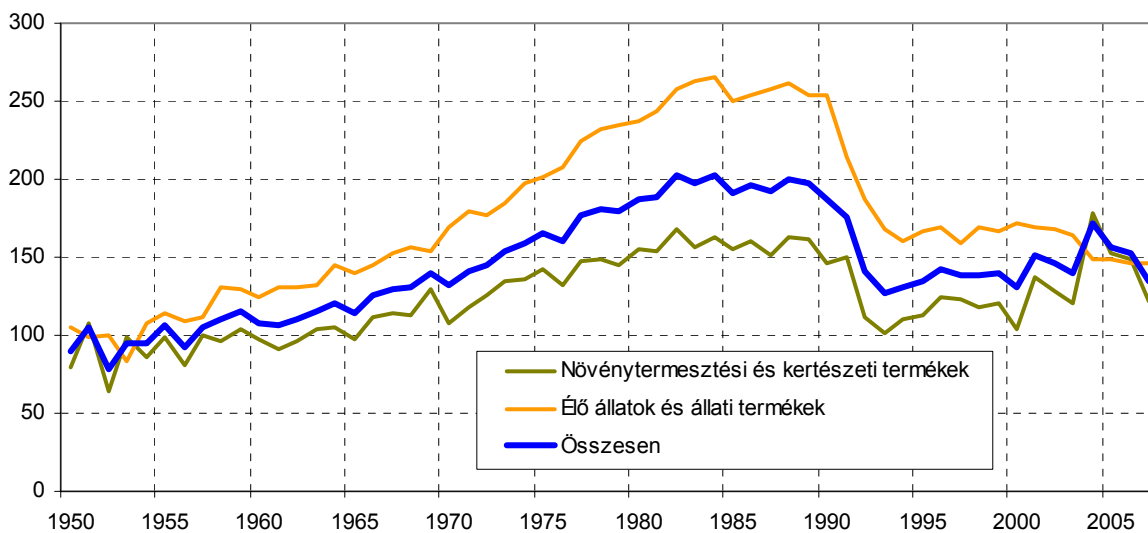
a/ A vállalkozások székhely szerinti adatai.

IV. A MEZŐGAZDASÁG MAKROGAZDASÁGI MUTATÓI

4.1. A mezőgazdasági termékek bruttó termelése és a hozzáadott érték

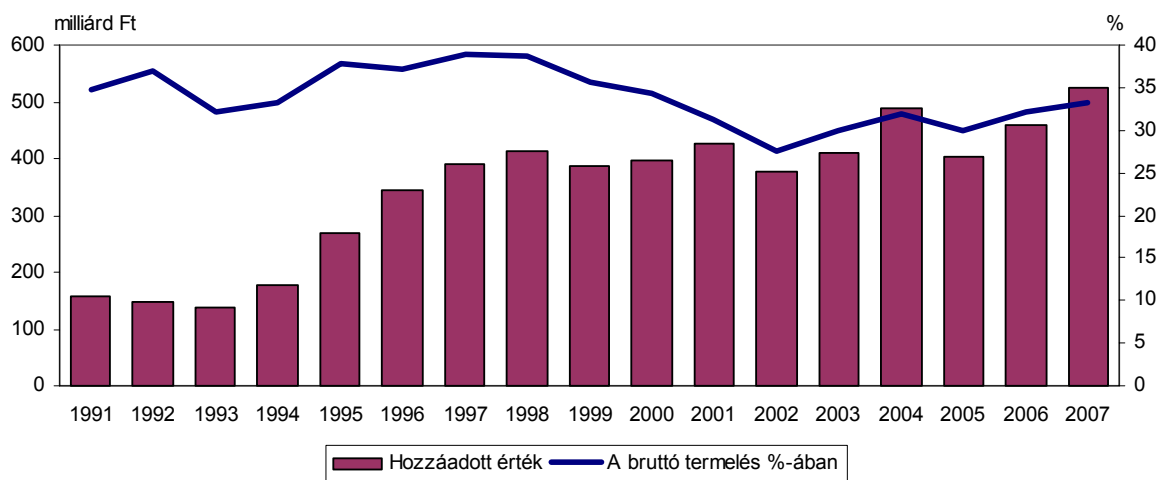
A mezőgazdasági termékek bruttó termeléséről évtizedek óta közlünk országos adatokat, területi bontás nélkül a KSH. A rendszerváltás óta végbement változások helyes megítéléséhez célszerű hosszabb időtávot áttekinteni. A mezőgazdaság a II. világháború után az 1950-es évek elhibázott agrár- és falupolitikája miatt csak az 1960-as években kezdett fejlődni és ez a folyamat az 1970-es évtizedben látványosan felgyorsult, elsősorban az állattenyésztésben. Az 1980-as évtizedben az elért magas termelési színvonal már csak kissé fejlődött. Az 1990-es évek első felében a piacvesztés és a rendszerváltás folyamata (a földtulajdonnak és a szövetkezetek működési feltételeinek változása) a termelést a negyedszázaddal korábbi szintre vetette vissza. Az 1990-es évtized közepétől a növénytermelés teljesítménye a gabonák rekordtermését hozó 2004-ig javuló tendenciájú volt, a hozam- és áringadozások azonban felerősödtek. Az állattenyésztés termelése ezalatt már csak stagnált. A mezőgazdasági termékek bruttó termelési értéke a növénytermesztés növekedésének hatására összességében is enyhén emelkedett, de a korábbinál szintén erősebben ingadozott. Az állattenyésztés az EU-csatlakozást követően mintegy 10 százalékkal visszaesett és azóta ezen a szinten mozog, a növénytermelés pedig a 2004-es rekord után csökkenő tendenciájú volt, magával húzva az alacsonyabb szintre a mezőgazdasági termelés egészét. A 2007. évi számottevő visszaesés után az előzetes információk szerint 2008-ban már ismét emelkedni fog a mezőgazdaság természetes teljesítménye, amely azonban igen alacsony gabonaárral társul.

A mezőgazdasági termékek bruttó termelési értéke
(1934–1938. évek átlaga=100,0)

A ráfordítások értékéről és a bruttó termeléshez viszonyított különbözetről, a hozzáadott értékről szintén régóta készülnek országos szintű számítások. A folyó termelőfelhasználás évenkénti hullámozása általában a termelésével azonos irányú, változásának mértéke azonban attól számottevően eltérhet. Folyóáras adatok szerint a bruttó termelési értékben belül a hozzáadott érték aránya 1991–2000. időszakban 5 alkalommal 32–35, másik 5 évben 37–39, 2001–2007 között pedig 5 esetben csupán 28–32, kedvezőbb 2 évben is mindössze 32-33 százalék közé esett.

**A hozzáadott érték és aránya a mezőgazdasági termékek bruttó termelési értékén belül
(folyó áron)**

A hozzáadott érték aránya a mezőgazdasági termékek bruttó termelési értékén belül az 1993. évi mélypont után 1998-ig növekedett, ezután 2002-ig csökkent, azóta ismét növekvő tendenciájú volt, az 1990-es évekre jellemzőnél alacsonyabb szinten.

4.2. A mezőgazdaság bruttó kibocsátása

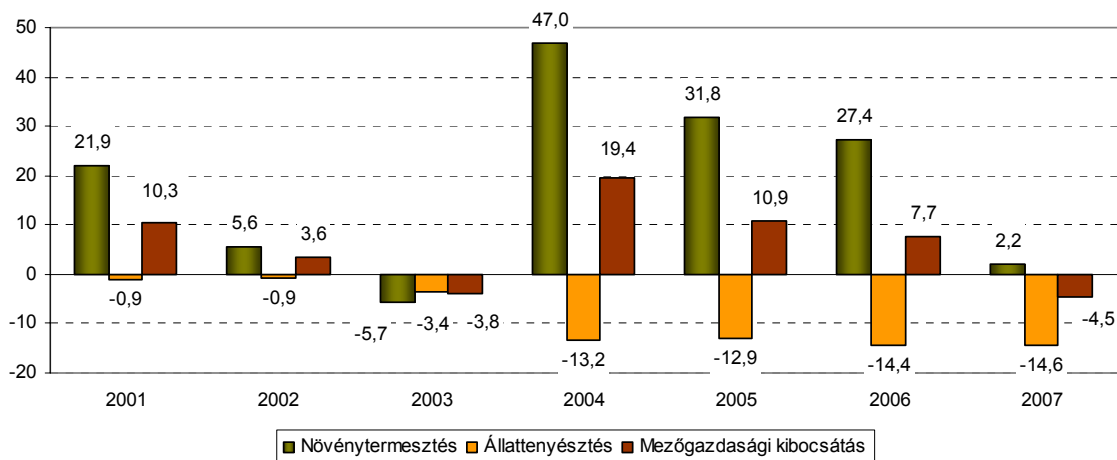
4.2.1. A kibocsátás volumenének változása az évtized elejétől

A mezőgazdaság kibocsátása a 2000-es évek eleje óta mindig a növénytermeléssel azonos irányban változott, így mindössze 2001-ben és 2004-ben múlta felül az előző évi szintet. A mezőgazdaság kibocsátása 2004–2006 között azért volt számottevően magasabb, mint az előző három évben, mert a gabonafélékből (a korábbihoz hasonló nagyságú területen) egyharmaddal többet takarítottak be.

A növénytermesztés kibocsátásának évenkénti nagymértékű ingadozását alapvetően az időjárási tényezőktől függő, igen eltérő termésátlagok határozták meg, mivel a termelési szerkezet csak kismértékben módosult.

Az állattenyésztés által előállított érték az egy évtizede tartó stagnálás után 2004-től a korábinál 10–12 százalékkal alacsonyabb szintre süllyedt. Az állattenyésztés jövedelmezősége visszaesett, mert a termelési költségek növekedését csak részben ellentételezte az élőállatok és állati termékek lassabban emelkedő árszintje. Az EU-csatlakozást követően a hazai termelésű állati eredetű élelmiszerek (pl hús és húskészítmények, tejtermékek) aránya a fokozódó import miatt csökkent a lakossági fogyasztásban, kivételük viszont nem növekedett.

A bruttó kibocsátás volumenének változása (eltérés a 2000. évitől, százalékpont)

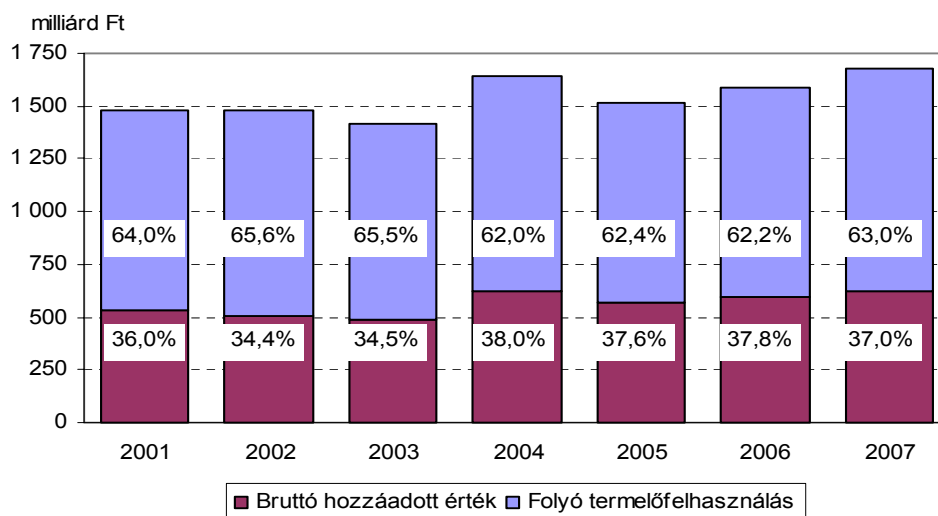

Az utóbbi évek tendenciája alapján az állattenyésztés kibocsátásának további csökkenése, kedvező esetben is legfeljebb csak stagnálása várható. A növénytermesztésnek az időjárási hatások várható erősödése mellett az áringadozások fokozódásával is meg kell majd küzdenie. A bioüzemanyagok növekvő gyártása és a fejlődő világ élénkülő élelmiszer kereslete alapján mindenesetre valószínűsíthető, hogy a hazánkban megtermelt gabona és olajos mag továbbra is exportképes marad.

4.3. Folyó termelőfelhasználás és bruttó hozzáadott érték

A kibocsátás hozzáadott értékének megítéléséhez a termelési számla felhasználás oldalán el kell számolni a ráfordításokat. A teljes kibocsátáshoz képest a bruttó hozzáadott érték aránya az évtized elején visszaesett, 2004-ben a gabonafélék rekordtermése és a terméktámogatások EU-csatlakozással összefüggő növekedése megemelte, azóta ezen a szinten stagnált (melyhez az utóbbi két évben a gabonák kedvezőbb ára nagyban hozzájárult).

Folyó termelőfelhasználás és bruttó hozzáadott érték (folyó alapon, összesen=teljes kibocsátás)

A támogatásokat az EU agrárpolitikájának megfelelően a termeléstől fokozatosan le kell választani. Emiatt 2007-ben mindössze 54 milliárd forintot lehetett az MSZR-ben termékre elszámolni (ezáltal a bruttó hozzáadott értéket növelni), ami 36 milliárddal kevesebbet jelentett, mint 2006-ban. A bruttó hozzáadott érték folyó termelői áron (támogatások nélkül számolva) 57 milliárd, az MSZR-ben kimutatott folyó alapon (tehát a csökkenő terméktámogatásokat is beleértve) viszont mindössze 21 milliárd forinttal haladta meg a 2006. évit.

4.4. A jövedelemszámlák és a jövedelmezőséget befolyásoló tényezők

Az MSZR előírásainak megfelelően kimutatott jövedelem fogalmilag és tartalmilag is eltér a köznapi életben használatostól. Egyrészt azért, mert eredményszemléletű, vagyis az adott elszámolási időszakhoz köthető, attól függetlenül, hogy ennek egy része pénzügyileg csak későbbi időpontban realizálódhat. Másrészt azért, mert azt a jövedelmet is tartalmazza, amelyhez a saját termelésű mezőgazdasági termékek (illetve házilagos feldolgozásukkal előállított élelmiszerek) fogyasztása juttatja a háztartást.

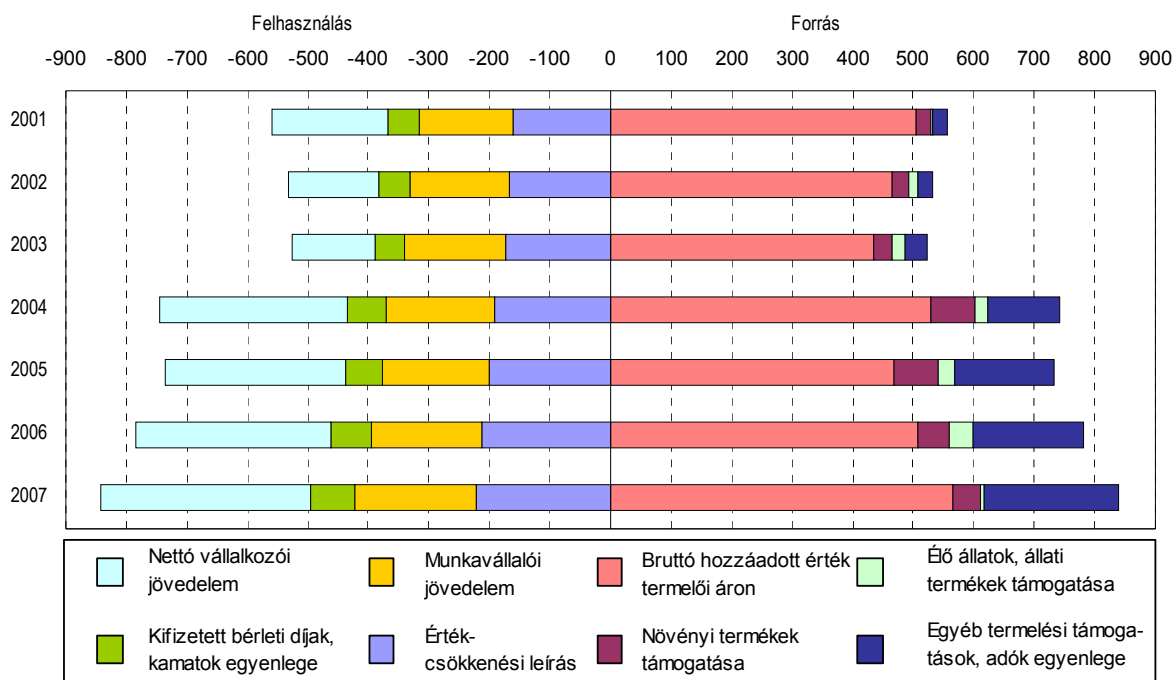
A termelési tényezők jövedelme (a nettó vállalkozói és a munkavállalói jövedelem együtt) az évtized eleje óta főként a növénytermelés hozamaitól és termékáraitól függően ingadozott. A 2000–2003. években 352–398 milliárd között mozgott, a 2004–2007-es időszakban pedig 535–620 milliárd szintet ért el, melyben a kedvező évjáratok mellett a nettó vállalkozói jövedelmet növelő, a korábinál jóval nagyobb összegű támogatásoknak volt meghatározó szerepe.

A nettó vállalkozói jövedelem 2004-ben az előző évi több mint kétszeresére emelkedett, és azóta ezen a magas szinten maradt. Értéke 347 milliárd Ft volt 2007-ben, 8 százalékkal több, mint az előző évben.

A termelési támogatások egy része termékhez köthető, ezért a bruttó hozzáadott értéket növeli. A termékhez nem köthető egyéb támogatások a termelési tényezők jövedelmét gyarapítják. A kétféle támogatás együttes összege korábban évről évre csak kissé növekedett, a 2003-ban elért (nettó, vagyis termelési adókkal csökkentett) 86 milliárd forintos színről azonban 2004-ben 214 milliárd forintra felszökött, és 2007-ben már (az előző évit kissé meghaladóan) 276 milliárd forintot ért el.

A mezőgazdaság jövedelmezősége a fokozódó támogatások nélkül sokat romlott volna. A nettó vállalkozói jövedelem az évtized során a legnagyobb mértékben, 138 milliárd forinttal 2001-ben, majd ezt követően leginkább 2004-ben haladta meg (94 milliárddal) a termelési támogatások együttes nettó összegét. Az utóbbi három évben viszont sorrendben csak 31 milliárd, 47 milliárd, illetve 71 milliárd forinttal volt magasabb a nettó vállalkozói jövedelem a termelési támogatásoknál.

A jövedelem forrásai és felhasználása (milliárd Ft)

A mezőgazdasági tevékenységet végző gazdasági szervezetek és az egyéni gazdaságok munkaerő-ráfordítása jelentős eltéréseket mutat. Míg a gazdasági szervezetekben foglalkoztatottak, alkalmazottak többnyire napi 8 órában dolgoznak, addig az egyéni gazdaságokban nem ritka a napi néhány órás munkavégzés sem.

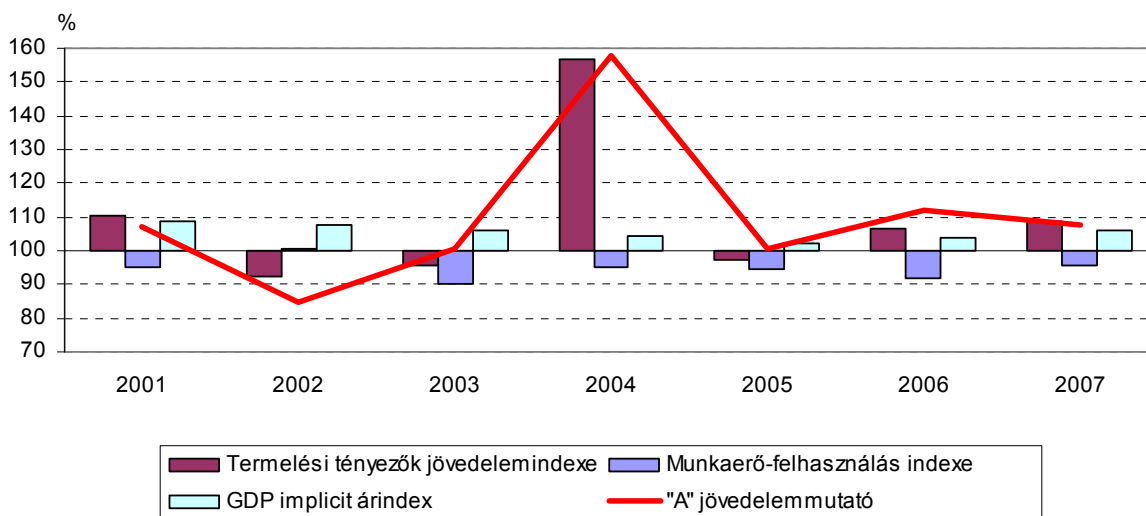
Ez tette szükségessé az éves munkaerőegység fogalmának bevezetését. A töredékidejű munkavégzést teljes munkaidősre (évi 1800 óra) átszámítva hasonlítható össze a gazdasági szervezetek és az egyéni gazdaságok munkaerő-felhasználása. Az EU gyakorlatában megkülönböztetjük a fizetett és a nem fizetett munkavégzést is, ez utóbbi az egyéni gazdaságokban a háztartások tagjai által végzett mezőgazdasági munkát fedi.

Mezőgazdasági munkaerő-felhasználás

	(éves munkaerőegység)				
Megnevezés	2000	2004	2005	2006	2007
Nem fizetett	532 634	426 634	407 682	402 644	391 021
Fizetett	143 415	127 151	116 141	112 738	109 041
ÖSSZESEN	676 049	553 785	523 823	515 382	500 062

A mezőgazdasági jövedelem mérésére használható (a Módszertanban felsorolt) mutatók közül az „A” jövedelemmutatót alkalmazzák a leggyakrabban a nemzetközi összehasonlításokban. Az „A” mutató évről évre jelentősen ingadozik. Változását az utóbbi években a termelési tényezők (nagyraészt az időjárástól függő) hasznosulása határozta meg, mely a mutató képletének számlálójában szerepel. (A korrekciójára használt indexek a munkaerő-felhasználás változását és a reálérték meghatározásához szükséges árváltozást fejezik ki.)

Az „A” jövedelemmutató és tényezőinek változása az előző évhez képest

4.5. Regionális Mezőgazdasági Számlarendszer

A tervezési-statisztikai régiók mezőgazdasági területének nagysága és termelési adottságai igen eltérőek. Mezőgazdasági területének nagyságához viszonyítva magas aránnyal részesedett az országos gabonakibocsátásból Dél-Dunántúl, az ipari növényekéből Észak-Alföld, a kertészeti termék-, szőlő-, bor- és gyümölcskibocsátásból Dél-Alföld és a fővárosi kereslethez igazodva Közép-Magyarország, az élő állatok és állati termékek kibocsátásából szintén Dél-Alföld, valamint Közép-Dunántúl. A mezőgazdasági kibocsátásban elfoglalt alacsonyabb arányát meghaladó a részesedése Észak-Magyarországnak a szőlőtermelésben a tokaj-hegyaljai, az egri és a mátraaljai borvidékek révén.

A termékcsopontonkénti kibocsátás és a jövedelem megoszlása, 2006

(Ország összesen=100,0)

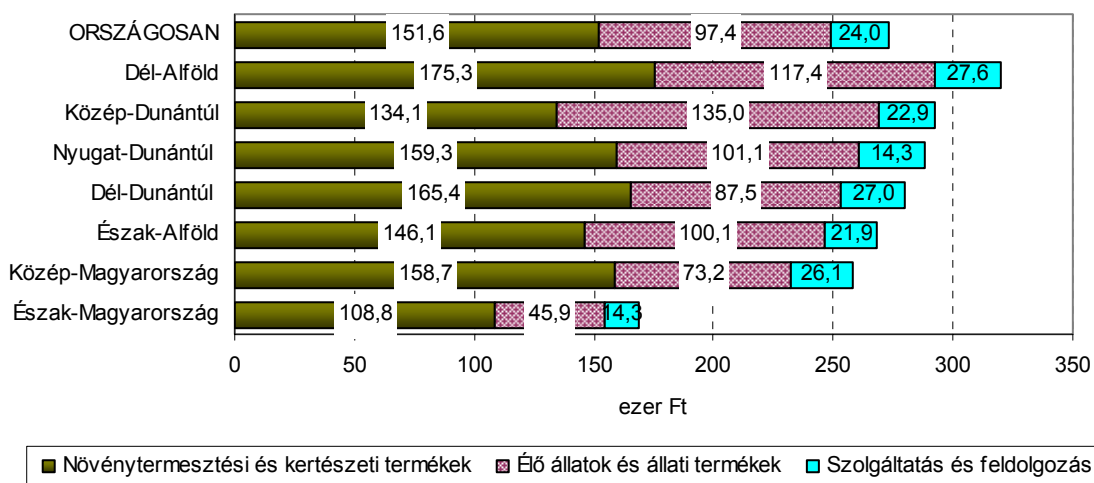
Megnevezés	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld
Növénytermesztési és kertészeti termékek	7,2	9,7	11,1	15,6	9,2	21,0	26,2
<i>Ezen belül:</i>							
<i>Gabona</i>	5,1	12,5	11,6	22,6	6,7	18,7	22,9
<i>Ipari növény</i>	4,9	9,8	11,9	13,5	11,7	26,3	21,8
<i>Kertészet, szőlő, gyümölcs, bor</i>	10,5	5,4	9,5	7,6	11,7	22,3	32,9
Élő állatok és állati termékek	5,1	15,3	11,0	12,9	6,0	22,4	27,3
Szolgáltatás és másodlagos tevékenység	7,4	10,5	12,3	16,2	7,7	19,9	26,1
Mezőgazdasági kibocsátás	6,5	11,8	11,1	14,7	7,9	21,4	26,6
<i>Mezőgazdasági terület</i>	6,8	11,0	10,5	14,3	12,8	21,8	22,7
Termelési tényezők jövedelme	5,3	11,7	9,5	12,2	7,1	25,3	29,0
Nettó vállalkozói jövedelem	4,4	11,6	8,2	10,2	6,4	28,3	30,8

A területileg is legnagyobb alföldi régiók szerepe kiemelkedő a mezőgazdasági termelésben: Dél-Alföldről az ország mezőgazdasági kibocsátásának 27, Észak-Alföldről 21, ezzel szemben a kis területű Közép-Magyarországról csupán 6 százaléka származott 2006-ban.

A felhasznált termelési tényezők a kibocsátáshoz viszonyítva az alföldi régiókban hasznosultak jövedelmezőbben, a nettó vállalkozói jövedelem pedig még kedvezőbben alakult. Közép-Dunántúlon átlagos, a többi régióban pedig alacsonyabb volt a jövedelmezőség.

A mezőgazdasági kibocsátásnak nemcsak a termékcsopontonkénti összetétele, hanem az intenzitása is számottevően különbözik az ország egyes térségeiben. A két déli fekvésű régió kiváló termőhelye a gabonának. Dél-Dunántúlhoz viszonyítva Dél-Alföldön a sertésstenyésztés tovább emeli a kibocsátást, így ez a régió nemcsak a legnagyobb területű, de egyúttal kiemelkedő mezőgazdasági intenzitású is. A többi régió az országos átlag körüli intenzitással termel, kivéve a kedvezőtlen domborzati adottságú Észak-Magyarországot, amelynek fajlagos kibocsátása lényegesen alacsonyabb.

A mezőgazdasági kibocsátás intenzitása, 2006
(egy hektár mezőgazdasági területre jutó kibocsátás alapján, ezer Ft)

A növénytermesztési és kertészeti termékek egy hektár mezőgazdasági területre jutó kibocsátásának régiónkénti értéke évente eltérő szélességű sávban ingadozott. A fajlagos kibocsátás régiós sorrendje változékony volt ugyan, az értékek azonban viszonylag szűk sávban szóródtak. A sáv szélesség aszályos évjáratokban lecsökken, mert az egyébként magasabb hozamok elérésére képes térségekben ilyenkor erősebb a visszaesés. A legmagasabb és a legalacsonyabb régiós érték 2001-ben tért el leginkább, az aszályos 2003-ban pedig legkevésbé (47, illetve 25 százalékkal). A vizsgált időszak második felében, 2004–2006 között a gabonafélék és az olajmagvak magas hozama javította Dél-Alföld, Dél- és Nyugat-Dunántúl pozícióját, miközben Közép-Magyarországé és Észak-Alföldé visszaesett, a rangsor végi Észak-Magyarországé és Közép-Dunántúl pedig változatlan maradt.

**Növénytermesztési és kertészeti termékek
egy hektár mezőgazdasági területre jutó bruttó kibocsátása**
(folyó alapon)

Időszak	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld
Az országos átlag %-ában							
2001	128,1	90,7	87,5	101,3	80,7	92,3	119,8
2002	112,1	88,3	91,9	116,5	85,1	96,7	107,3
2003	110,4	85,4	105,4	103,5	87,4	95,9	110,2
2004	98,8	87,4	99,8	101,5	81,8	97,3	118,5
2005	100,2	93,7	96,7	113,8	74,8	95,0	114,9
2006	104,7	88,5	105,1	109,1	71,8	96,3	115,6
Átlagos helyezés, csökkenő sorrendben							
2001–2003	1	6	5	3	7	4	2
2004–2006	3	6	4	2	7	5	1

Az élőállatok és állati termékek egy hektárra jutó bruttó kibocsátásának régiókénti sorrendje szinte változatlan maradt a 2001–2006 közötti időszak során, a rangsorban mindössze a leginkább intenzív állattartású Közép-Dunántúl és Dél-Alföld cserélt időnként egymással helyet. Az ágazatcsoport régiós értékei széles, általában 70-80 százalékos sávban szóródtak, mert Észak-Magyarország mutatója mindössze az országos átlag fele, de Közép-Magyarorszáé is csupán az országos háromnegyede körül alakult.

**Élő állatok és állati termékek egy hektár mezőgazdasági területre
jutó bruttó kibocsátása**
(folyó alapon)

Időszak	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld
Az országos átlag %-ában							
2001	70,5	132,4	113,0	93,7	50,3	97,6	121,3
2002	75,0	132,8	109,1	88,0	49,2	96,4	127,1
2003	80,4	124,1	107,6	89,7	54,8	97,9	124,8
2004	74,7	115,4	114,1	90,4	52,0	106,2	120,5
2005	76,7	102,8	101,7	91,3	56,0	98,2	136,8
2006	75,1	138,6	103,9	89,8	47,1	102,8	120,6
Átlagos helyezés, csökkenő sorrendben							
2001–2003	6	1	3	5	7	4	2
2004–2006	6	2	3	5	7	4	1

A mezőgazdaság teljes bruttó kibocsátásának egy hektár mezőgazdasági területre jutó értéke régióként évente közel azonos szélességű sávban szóródott. A sáv szélesség leggyakrabban 45-50, az országosnak csupán mintegy kétharmadát elérő értékű Észak-Magyarország nélkül pedig mindössze 20-25 százalékos volt. A régiós értékek sorrendje is az állattartás igen eltérő intenzitását tükrözte vissza, a rangsor közepén állók pozícióját azonban meg tudta változtatni a növényi termékek kibocsátásának ingadozása. Emiatt Közép-Magyarország mutatója 2004–2006 között kedvezőtlenebbül, Nyugat- és Dél-Dunántúl viszont kedvezőbbben alakult, mint az előző három éves időszakban. A viszonylag szűk sávban való elmozdulás valójában nem jelentett számottevő változást.

A mezőgazdaság egy hektár mezőgazdasági területre jutó teljes bruttó kibocsátása
(folyó alapon)

Időszak	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld
Az országos átlag %-ában							
2001	102,8	112,2	97,9	97,6	65,9	95,7	119,4
2002	101,7	110,8	99,8	101,7	66,7	96,9	115,2
2003	101,0	103,5	106,0	97,1	72,3	96,4	116,2
2004	99,4	98,1	104,3	97,4	70,5	100,5	116,9
2005	95,3	97,0	99,4	104,9	67,1	95,6	122,8
2006	94,5	107,0	105,7	102,5	61,9	98,2	117,3
Átlagos helyezés, csökkenő sorrendben							
2001–2003	3	2	4	5	7	6	1
2004–2006	6	3	2	4	7	5	1

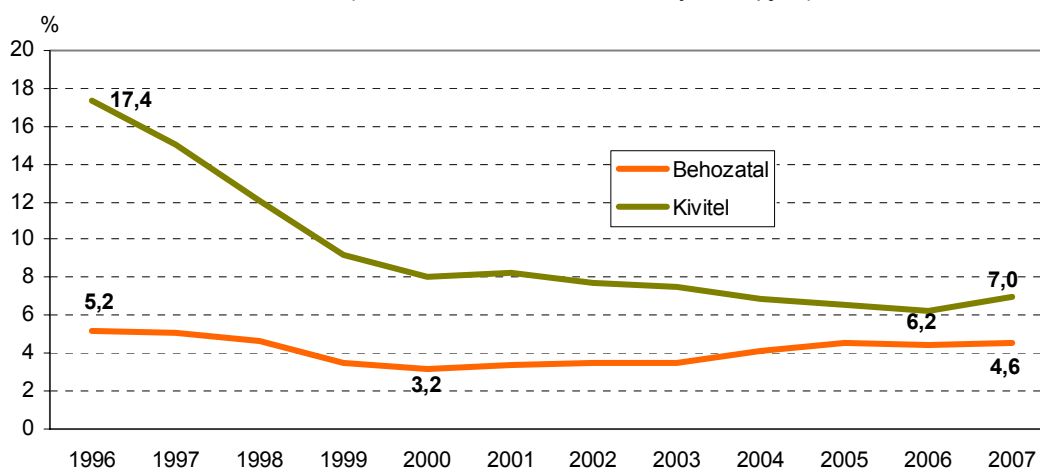
A fenti táblázat alapján legszembeűnőbb, hogy az egy hektár mezőgazdasági területre jutó teljes bruttó kibocsátás egyedül a dél-alföldi régió esetében haladta meg évről-évre folyamatosan és rendre igen jelentős mértékben az országos átlagot.

V. A MEZŐGAZDASÁGI TERMÉKEK KÜLKERESKEDELME

5.1. A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek külkereskedelmi jelentősége

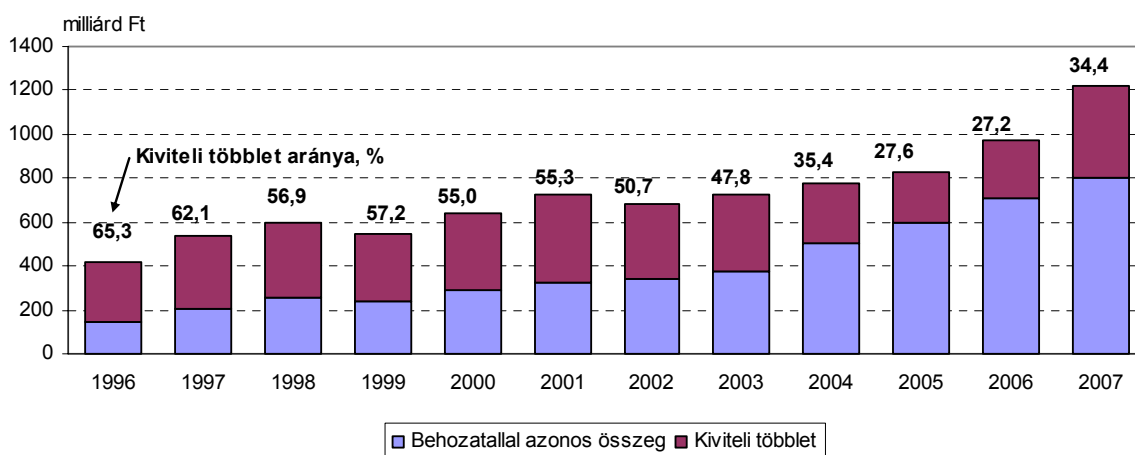
A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek részaránya az ország teljes kivitelén belül jelentősen lecsökkent az 1990-es évtizedben, mivel más termékcsoportok (elsősorban a gépek és szállítóeszközök) kivitele nagy ütemben emelkedett. A behozatalon belüli arány kevésbé változott, 2000-ben volt a legalacsonyabb, azután ismét emelkedni kezdett, melynek mértéke 2004-ben az EU-csatlakozás hatására megnövekedett, miközben a kivitel tovább csökkent, kivéve a 2007. évet.

A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek külkereskedelmi forgalmának részaránya a teljes külkereskedelmi forgalomban
(HS-nómenklatúra áruosztályai alapján)

A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek behozatala már az 1990-es években gyorsabban növekedett, mint a kivitelük, és emiatt a kiviteli többlet aránya egyre csökkent. Ez a folyamat az EU-csatlakozás után felgyorsult, jelezve, hogy a magyar termékek az árversenyben hátrányba kerültek.

A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek kivitele és ezen belül a kiviteli többlet aránya
(HS-nómenklatúra áruosztályai alapján)

Az élelmiszerek, italok és dohány a nyersanyagok áruféjezetbe sorolt mezőgazdasági eredetű nyersanyagokkal (pl. olajos magvakkal és növényi olajokkal) együtt mindössze néhány százalékkal részesednek Magyarország külkereskedelmi forgalmából, aktívumuk azonban számottevően hozzájárul a külkereskedelmi egyenleg javításához.

A nemzetgazdaság dinamikusabban növekvő exportján belül a mezőgazdasági eredetű kivitel az utóbbi években csökkenő hányadot képviselt, miközben az importon belüli aránya megnövekedett. 2007-ben ettől a tendenciától eltérően alakult a mezőgazdasági eredetű termékek külkereskedelme: jelentősen megnőtt az aktívum, mert az export 25 százalékkal, az import viszont kevésbé, 14 százalékkal haladta meg az előző évit.

A mezőgazdasági eredetű áruk* külkereskedelme

Megnevezés	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Export (milliárd Ft)						
Élelmiszerek, italok, dohány	601,3	630,3	671,8	718,0	857,8	1 072,5
Mezőgazdasági nyersanyag	84,7	94,5	108,1	107,6	112,1	130,7
ÖSSZESEN	686,0	724,7	779,8	825,6	969,9	1 203,2
Import (milliárd Ft)						
Élelmiszerek, italok, dohány	292,4	327,1	448,7	536,9	643,0	730,5
Mezőgazdasági nyersanyag	46,8	51,8	54,6	60,3	65,0	66,9
ÖSSZESEN	339,2	378,9	503,3	597,2	708,0	797,4
Egyenleg (milliárd Ft)						
Élelmiszerek, italok, dohány	308,9	303,1	223,1	181,1	214,8	342,0
Mezőgazdasági nyersanyag	37,9	42,7	53,5	47,2	47,1	63,8
ÖSSZESEN	346,8	345,8	276,5	228,3	261,9	405,8
Mezőgazdasági eredetű áruk részesedése a külkereskedelemből, %						
Export	7,7	7,5	6,9	6,6	6,2	7,0
Import	3,5	3,5	4,1	4,5	4,4	4,6

*A mezőgazdasági nyersanyagok kategória a II. Nyersanyagok áruféjezetből a 21. Nyersbőr és kikészítetlen szőrme, 22. Olajos mag és olajtartalmú gyümölcs, 29. Állati és növényi eredetű nyersanyag továbbá 4. Állati és növényi olaj, zsír és viasz árucsoportokat tartalmazza.

A 2007. évi 234 milliárd forintos exportnövekedés részben a gabonafélék árnövekedéséből adódott, mintegy négytizede viszont a 2005–2006. években betárolt EU-intervenciós gabonakészlet kiszállításából eredt, a mezőgazdaság 2007. évi teljesítményével nem függött össze. (2006-ban 2,4 millió, 2007-ben 4,3 millió tonna EU-intervenciós gabonakészlet hagyta el az országot.) Mivel az EU készlet a 2007. év végéig 0,6 millió tonnára apadt, ezért a 2008. évi export értékét már alig növelheti a maradék kiszállítása.

5.2. A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek külkereskedelme országok, országcsoportok és főbb árucsoportok szerint

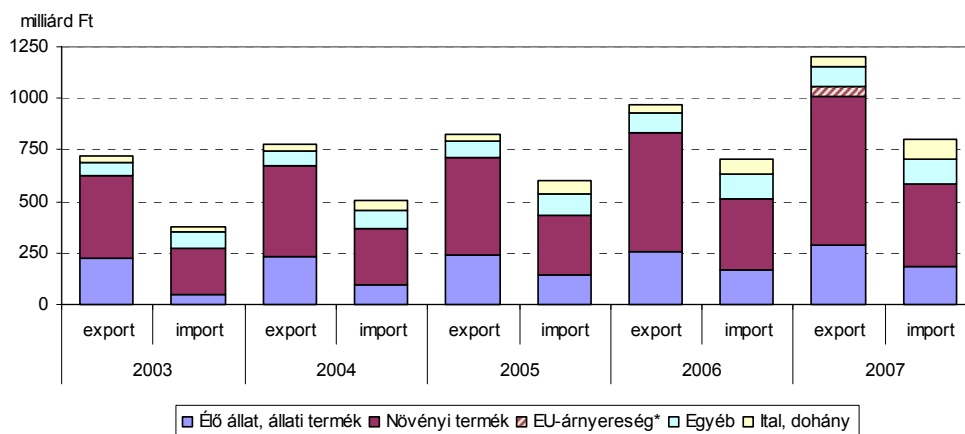
A mezőgazdasági eredetű termékek külkereskedelmének országokénti összetétele az EU-csatlakozást követően jelentősen megváltozott. Az EU-ba irányuló mezőgazdasági eredetű export ugyanis kevésbé növekedett, mint a behozatal. Pozíciónk gyengülését jelzi, hogy az újonnan csatlakozott országok közül Lengyelország és Szlovákia a korábitól eltérően már többet exportál Magyarországra, mint amennyit tőlünk importál. (Számbavételi változás is hozzájárult az EU-egyenleg romlásához, 2003-tól ugyanis a tengerentúli származási ország helyett a befogadó kikötővel rendelkező EU-tagország szerepel az import feladójaként.)

Az export árucsoportonkénti szerkezete az utóbbi években megváltozott. A növényi termékek kivitelének értéke a kedvező szántóföldi hozamok (és 2006-ban, de főleg 2007-ben árdrágulásuk) következtében számottevően növekedett. A mezőgazdasági eredetű termékek exportjából a gabonafélék 2004-ben 14,5 százalékkal, 2005-ben 16,9 százalékkal, 2006-ban 19,5 százalékkal, 2007-ben pedig 28,6 százalékkal részesedtek. (Ezen belül az EU-ba irányuló exportban is hasonlóan nőtt a gabonák és gabonakészítmények aránya.) Eközben az élő állatok és állati termékek kivitele viszont alig növekedett, emiatt aránya is csökkent.

A gabonaexport sajátos eleme az EU intervenciós készleteinek elszámolása. Az MVH adatai szerint ugyanis a felvásárlási árhoz viszonyítva a 2006-os pénzügyi évben 3,4 milliárd, a 2007-esben pedig 41,2 milliárd Ft árnyereség képződött az értékesítés során, ezt át kellett utalni az intervenciós árkövetőnek, az EU számára. (A pénzügyi év az előző év október 1-jétől a tárgyév szeptember 30-ig tart.)

Az importon belül a legmagasabb hányadot képviselő növényi termékek (mint pl. a déligyümölcsök, a kávé, a tea, a szójadara) részaránya többéves csökkenő tendencia után 2007-ben kissé emelkedett, és a behozatal felét tette ki. Az élő állatok és állati termékek árucsoport részaránya (az élőállat-behozatal mérséklődése következtében) kissé csökkent, és 2007-ben az import 23 százalékát tette ki. Az italok és dohányárak 2007-ben az importból 11 százalékkal részesedtek, arányuk az EU-csatlakozást követően folyamatosan emelkedett. Az egyéb mezőgazdasági eredetű árucsoportok (közülük főként az egyéb, táplálkozásra alkalmas termékek és készítmények) az importból csökkenő hányaddal, 2007-ben 16 százalékkal részesedtek.

Mezőgazdasági eredetű áruk külkereskedelmi forgalma főbb árucsoportok szerint

*Az intervenciós gabonakészlet értékesítési ára meghaladta a felvásárlási árat. Ezt az árnyereséget az árkövetőnek viselő EU elvonta. Az árnyereség összege pénzügyi évre vonatkozik.

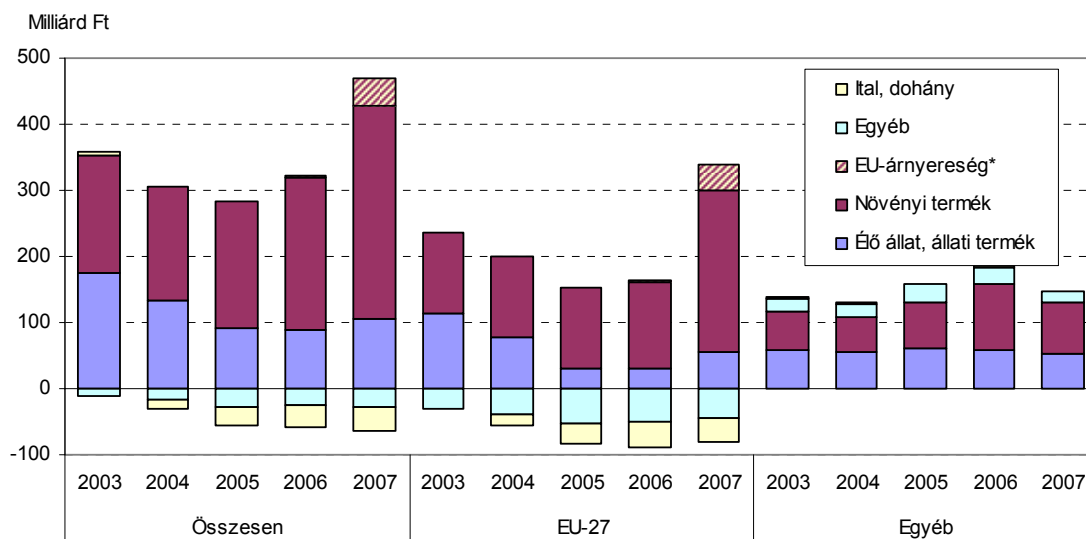
A mezőgazdasági eredetű áruk külkereskedelmi forgalmának aktívuma 2004–2005-ben jelentősen csökkent. Ezt a folyamatot 2006-ban a gabonafélék árának és kivitt mennyiségének növekedése törte meg, melyet 2007-ben mindkét tényező további igen jelentős emelkedése követett. Az árucsoportonként számított külkereskedelmi egyenleget (országcsoportokra bontva) a 11. ábra mutatja, a kiviteli többletet a pozitív, a behozatali többletet a negatív tartományban egymásra rétegezve.

A gabonafélék forgalmából 2004-ben 67 milliárd, 2005-ben 93 milliárd, 2006-ban 138 milliárd, 2007-ben pedig 278 milliárd (ezen belül EU-relációban 236 milliárd) forint kiviteli többlet származott.

A mezőgazdasági eredetű áruk nem EU-tagországokkal lebonyolított külkereskedelmi forgalma az utóbbi években minden főbb árucsoportban kiviteli többletet eredményezett. A mezőgazdasági áruk külkereskedelmi forgalma azonban nagyrészt az EU-tagországokkal bonyolódik le.

Az EU-ba irányuló külkereskedelemből származó többlettel elsősorban az élő állatok és állati termékek, valamint az italok és dohánytermékek egyre növekvő importja állt szemben, de a növényi termékek aktívuma is csökkent. A kedvezőtlen tendenciát leginkább a gabonakivitel javította. A gabonakivitel exporttöbbletéből az EU-intervenciós készletek árnyereségét levonva a mezőgazdasági eredetű tényleges aktívum 2006-ban 260,1 milliárd, 2007-ben pedig 364,6 milliárd Ft-ra tehető. A gabonaelexport kiemelkedő szerepe jelzi, hogy agrártermelésünk sérülékenyebbé vált, az állati termékek termelésében versenyhátrányba került.

Mezőgazdasági eredetű áruk külkereskedelmi egyenlege főbb árucsoportok szerint

A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek exportja még az 1990-es évek közepén is jelentősen javította az ország külkereskedelmi egyenlegét. A termékcsoporthoz tartozó részesedés az exportból (az ipari termékek gyorsabb ütemű növekedése következtében) lecsökkent, ezzel szemben az importból alig változott. A mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek külkereskedelmi egyenlege 2007-ben nagymértékben javult, de az egyébként csökkenő tendencia folytatódása valószínűsíthető, mert megcsappant az intervenciós gabonakészlet és 2008-ban a bőséges új termés betakarítása után nyomott a gabonák ára.

VI. A KÜLFÖLDI TŐKE JELENLÉTE A RÉGIÓK ÉLELMISZERGAZDASÁGÁBAN

A magyar gazdaság szervezeti és szerkezeti átalakulásában jelentős szerepet játszott a beáramló külföldi tőke. Magyarország jóval korábban nyitott a külföldi befektetők felé, mint más kelet- és közép-európai államok. A külföldi működőtőke-beáramlás ösztönzése, a jogbiztonság garantálása és a tulajdon védelmének biztosítása a magyar gazdaságpolitika fontos részévé vált. Ennek eredményeként 1995-ben a 19 közép- és kelet-európai ország külföldi működőtőke-állományának legnagyobb hányada, közel háromtizede Magyarországon telepedett meg. 2000-re ez a vezető szerep Lengyelországé lett, legújabban pedig keleti irányban folytatódik a befektetők terjeszkedése.

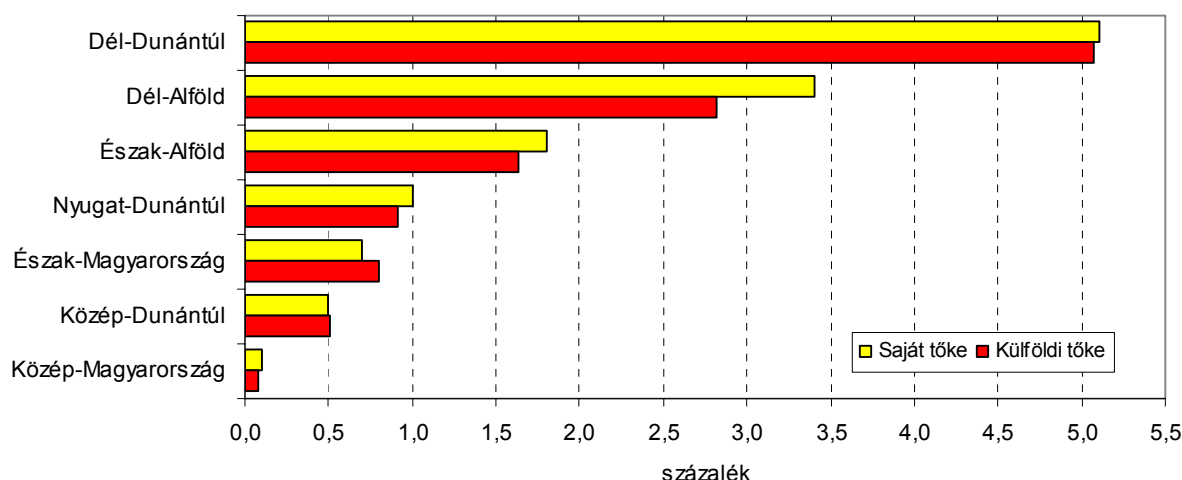
Magyarországon 1995-ben már 24,6 ezer külföldi érdekeltségű vállalkozás működött 1,4 billió forint értékű külfölditőke-állománnyal. A szervezetek száma 2001-ben érte el csúcspontját (26,8 ezer vállalkozás), ami 2006-ra mintegy ezerrel csökkent. Ugyanezen év végén a működő tőke állománya 13,6 billió forintot tett ki, csaknem tízszeresét az 1995. évinek. Ezzel Magyarország a világ 25. legnagyobb befektetés-állománnyal rendelkező országa lett.

A külföldi tőke területi elhelyezkedésére az erős területi koncentráció jellemző. Az ország régióinak tőkevonzó képessége ugyanis nagyon különböző. Közismert, hogy a külföldi tőke mindenekelőtt Közép-Magyarországon telepedett meg – e régió a befektetett külföldi tőke héttizedét koncentrált a 2006-ban, de az ország keleti feléhez képest Közép- és Nyugat-Dunántúl is lényegesen nagyobb – együttesen egyötödnyi – súlyt képvisel. Ebből következően a maradék 4 régióra összesen nem egészen 11 százalék jut. A tőkebefektetések vázolt igen egyenlőtlen területi eloszlása hozzájárult a régiók között egyébként is meglévő fejlettségbeli olló nyílásához. A külföldi tőke adta lehetőségeket felhasználni képes régiók megerősödtek, mások egyszerűen leszakadtak. A legrosszabbul Dél-Dunántúl járt, ide szinte csak feleannyi külföldi tőke jutott, mint a leszakadók táborában előtte álló Dél-Alföldre.

6.1. A mezőgazdaságban működő külföldi érdekeltségű vállalkozások

A külföldi tőkebeáramlás folyamata csak mérsékelten érintette a mezőgazdaságot. 2006 végén az országban 727 külföldi érdekeltségű vállalkozás működött az ágazatban, nem egészen 3 százaléka a nemzetgazdaságénak. A saját, és ezen belül a külföldi tőkéből való részesedése még elenyészőbb, nem éri el a fél százalékot. Ez már azt is jelzi, hogy a mezőgazdasághoz sorolt külföldi vállalkozások az átlagosnál lényegesen kisebb vagyonnal alakultak. Az ágazatba fektetett tőke hányada alapján természetesen a mezőgazdasági jellegű régiók állnak a rangsor első 3 helyén. A listát ez esetben Dél-Dunántúl vezeti, és ez a bevezetőben említett ténnyel együtt azt is jelenti, hogy bár nem jelentős a külföldiek jelenléte a térségben, de akik jöttek, azok az átlagosnál nagyobb érdeklődést tanúsítottak a mezőgazdaság iránt. A rangsor utolsó helye Közép-Magyarországé, de csak a nemzetgazdaság egyéb területeit preferáló hatalmas tőkekoncentráció miatt.

A mezőgazdaság aránya a régiók külföldi működő tőke befektetéseiben, 2006

A mezőgazdaságban működő külföldi érdekeltségű vállalkozások legnagyobb számban Nyugat-Dunántúlon vannak jelen, amelyben a térség földrajzi, nyugati határ menti fekvése kiemelkedően fontos szerepet játszott. Ide áramlott a mezőgazdaságban működő külföldi tőke kerekén egynegyede, míg a legkevesebb határon túli tőkét Észak-Magyarország mezőgazdasága vonzotta.

Külföldi érdekeltségű vállalkozások a mezőgazdaságban, 2006

Regió	Vállalkozások száma	Saját tőke, milliárd Ft	Ezen belül: külföldi tőke		Egy vállalkozásra jutó külföldi tőke, millió Ft
			aránya, %	megoszlása, %	
Közép-Magyarország	90	9,9	78,0	13,5	85,8
Közép-Dunántúl	83	6,0	94,6	10,0	68,9
Nyugat-Dunántúl	275	16,9	84,4	25,0	52,0
Dél-Dunántúl	126	9,7	90,5	15,4	69,9
Észak-Magyarország	40	4,4	84,9	6,6	94,2
Észak-Alföld	33	9,1	88,9	14,2	246,1
Dél-Alföld	80	11,7	74,1	15,2	108,1
ÖSSZESEN	727	67,9	84,1	100,0	78,5

A külföldi befektetők, mint általában, mezőgazdasági vállalkozásuk alapításakor is kizárólagos vagy többségi tulajdonra törekedtek, ezt jelzi a saját tőkén belül a devizában jegyzett hányad magas – 2006 végén 84 százalékos – értéke. Ugyanakkor a befektetett tőke nagysága átlagosan nem sok. Egy-egy mezőgazdasági vállalkozásra megközelítően 79 millió forint értékű külföldi tőke jutott, szemben az országban működő valamennyi külföldi érdekeltségű vállalkozás 526 millió forintos átlagával. Kiemelkedően magas a mezőgazdasági vállalkozásokra vonatkozó fajlagos érték az észak-alföldi régióban, ahol csaknem két és félszer több külföldi tőkével alapítottak egy vállalkozást, mint az utána következő Dél-Alföldön.

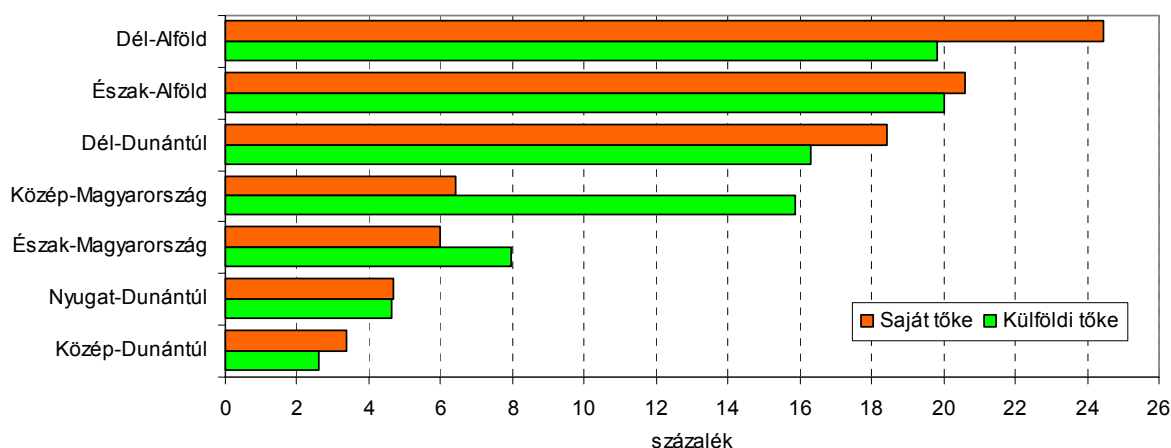
A mezőgazdaság közismert tökeszegénységének ellensúlyozására továbbra is fontos lenne a külföldi vállalkozók bekapcsolódása a mezőgazdasági termelésbe. Szerepvállalásuk erősödésére azonban feltehetően mindaddig nem lehet számítani, amíg földszerzésük korlátozott. Emiatt nemcsak a növénytermesztésben szűk a mozgásterük, hanem – takarmánytermő terület híján – az állattenyésztésben is.

6.2. Külföldi érdekeltségű vállalkozások az élelmiszeriparban

A kilencvenes évtized első éveiben a külföldi tőkebefektetés egyik kiemelt célpontja az élelmiszeripar volt. A rendkívül gyors vállalatfelvásárlás és tőkeemelés hatására már 1995-ben az ágazat jegyzett tőkéjének több mint fele külföldi tulajdonban volt (a külföldi tőkebefektetések tekintetében ekkor még egyedül a nemfém ásványi termékek gyártása ágazat előzte meg az élelmiszeripart). A gép- és azon belül is elsősorban a járműipar megerősödése átrendezte a sorrendet. Az élelmiszeripari vállalkozások saját tőkéjéből a külföldi érdekeltségű cégek részesedése 2000-ben ugyan 60 százalékra emelkedett, de messze elmaradt a járműgyártás és a villamos gép, műszergyártás 80 százalékot meghaladó részarányától.

2006 végén az ország élelmiszeriparában 363 külföldi érdekeltségű vállalkozást tartottak nyilván, melyek saját tőkéje csaknem 560 milliárd forintot, ebből a külföldi tőke 507 milliárd forintot tett ki. A gazdaság egészéhez viszonyítva a külföldi érdekeltségű vállalkozások saját tőkéjéből 3, külföldi tőkéjéből 4 százalékkal részesedett az ágazat. Az egy-egy régió feldolgozóiparába irányuló külföldi tőkebefektetéseken belül az élelmiszeripar súlya a – jelentős élelmiszeripari kapacitásokkal rendelkező – két alföldi régióban a legnagyobb, együttesen a saját tőke 22, a külföldi tőke 20 százalékanak koncentrációjával. (A legtöbb itteni vállalkozás a húsiparban, az egyéb élelmiszer feldolgozása és a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás alágazatokban rendelkezik külföldi tulajdonrészsel, összességében pedig a tejiparban fektették be a legtöbb külföldi tőkét.)

Az élelmiszeripar súlya a feldolgozóipar külföldi működő tőke befektetéseiben, 2006

Miként általában, az élelmiszeripar esetében is elsősorban Közép-Magyarország állt a külföldi befektetők érdeklődésének homlokterében, szám szerint itt jegyezték be a legtöbb külföldi érdekeltségű vállalkozást, az ágazatba irányuló tőke több mint felének tömörítésével. A külfölditőke-megoszlás alapján Észak-Alföldé volt a második, Nyugat-Dunántúlé a harmadik hely, majd tőlük kissé leszakadva Közép-Dunántúl, Dél-Alföld, Észak-Magyarország, végül Dél-Dunántúl következett.

Külföldi érdekeltségű vállalkozások az élelmiszeriparban, 2006

Régió	Vállalkozások száma	Saját tőke, milliárd Ft	Ezen belül: külföldi tőke		Egy vállalkozásra jutó külföldi tőke, millió Ft
			aránya, %	megoszlása, %	
Közép-Magyarország	142	277,9	93,6	51,3	1 830,7
Közép-Dunántúl	35	36,1	72,6	5,2	749,1
Nyugat-Dunántúl	45	61,0	97,9	11,8	1 328,0
Dél-Dunántúl	46	28,0	82,1	4,5	500,3
Észak-Magyarország	23	25,3	96,7	4,8	1 064,4
Észak-Alföld	23	92,1	95,3	17,3	3 813,7
Dél-Alföld	49	39,1	65,8	5,1	524,3
ÖSSZESEN	363	559,5	90,6	100,0	1 396,2

Láthatóan az élelmiszeripar esetében is a külföldi befektetők teljes körű, de legalábbis többségi tulajdonra törekedtek, a kisebbségi tulajdonlás pedig egyre inkább szabályt erősítő kivétellé vált. A külföldi tulajdonú társaságoknak mindössze egyhatoda működött 2006 végén hazai többségi tulajdonban; a befektetett összes saját tőke kilenczede határon túli tulajdonosok kezében volt. A legnagyobb befektetett tőkével Észak-Alföldön alakultak élelmiszeripari vállalkozások, itt egyre-egyre közel 4 milliárd forint külföldi tőke jutott, míg a Dél-Dunántúlon mindössze fél milliárd forint. (Az átlagos tőkenagyság persze így is többszöröse a mezőgazdaságban működő vállalkozásokénak).

VII. FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS ÉS A MEZŐGAZDASÁG KAPCSOLATA

A mezőgazdasági termelésnek, miközben a termelés korszerűsítésére, versenyképes termékek előállítására kell törekednie, biztosítania kell a fenntartható fejlődés lehetőségét. A szakirodalomban a nyolcvanas években jelent meg a „fenntarthatóság” vagy a „fenntartható fejlődés” kifejezés. 1987-ben az ENSZ Környezetvédelmi Világbizottsága „Közös Jövőnk” című jelentésében meghatározta a fenntartható fejlődés fogalmát. Eszerint a fenntartható fejlődés olyan fejlődési folyamat, amely a jelen igényeit anélkül elégíti ki, hogy csökkentené a jövő generációk képességét arra, hogy ők is kielégíthessék a szükségleteiket. Ezzel a gazdasági növekedés olyan új korszakának a lehetőségét vázolta fel, amely a fenntarthatóság globális megvalósítására épít, megőrzi a természeti erőforrásokat.

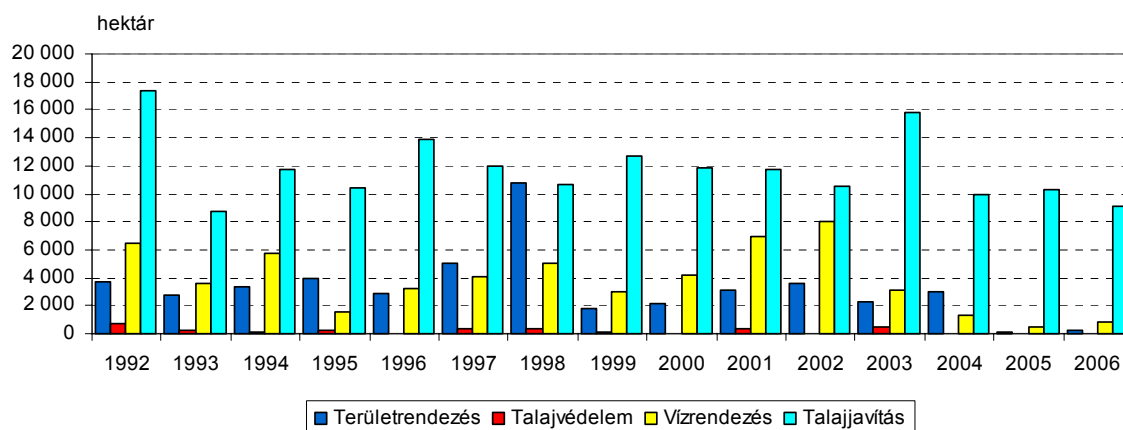
A fenntarthatóság a mezőgazdaság területén úgy valósítható meg, hogy a termelés korszerűsítésével a lakosság élelmiszerszükségletének egyre jobb színvonalon történő ellátása összekapcsolódik a környezet megóvásával, a termelés okozta károk helyreállításával. Ehhez természetesen mobilizálható tőkére van szükség, amely lehetővé teszi a termelést korszerűsítő, illetve a környezet megóvását elősegítő beruházások megvalósítását. A mezőgazdaság az egyik olyan ága a nemzetgazdaságnak, amely a termelése során kellő szakértelem híján károsítja a környezetet, de sokat is tehet annak megóvására. A teljesség igénye nélkül néhány olyan elvárás, melynek megvalósítását a mezőgazdaság szereplőinek kell felvállalni:

- az ivóvízkészletek csökkenése, az ivóvízzel való takarékos gazdálkodás szükségessé teszi, hogy a mezőgazdasági termelők dolgozzanak ki saját fenntartható öntözési programot;
- a mezőgazdasági tevékenység során a műtrágyázás, amellyel, hogy a növénytermesztést segíti, egyben a talajt károsítja. Megfelelő szakértelemmel ezt a kárt is minimálisra lehet csökkenteni;
- erdőtelepítés, felújítás, a kivágott erdő helyére újak telepítése;
- a természetes vizek tisztaságának a megóvása;
- a halállomány és a vadállomány újratelepítése stb.
- ökológiai gazdálkodás nagyobb méretű elterjesztése;
- talajjavítás, melioráció.

A mezőgazdaságban megvalósuló beruházások egy része, hasonlóan a többi ágazathoz, a környezet állapotának megőrzését, illetve visszaállítását szolgálja. A fenntarthatóság természetesen nem egyenlő a környezetvédelemmel, de annak mindenképpen egyik fontos tényezője. A 2000 és 2007 közötti években országosan mintegy 661 milliárd forintot fordítottak a mezőgazdaság szereplői beruházásra, ez az összeg a nemzetgazdaság összes beruházásának 3,7 százaléka volt. Az egyes régiók mezőgazdasági vállalkozásai közül beruházásra a legtöbbet a két alföldi régióban költöttek, az összesnek a négytizedét, a legkevesebbet Észak-Magyarországon.

A növénytermesztés során szükségessé válik a talaj állapotának a javítása, mely főként meliorációs beruházásokkal valósítható meg. A mezőgazdasági szervezetek 1991 és 2007 között mintegy 286 ezer hektáron végeztek meliorációt, ebből területrendezést 49 ezer, talajvédelmi munkálatokat 3 ezer, vízrendezést 58 ezer és talajjavítást 179 ezer hektáron.

Meliorációs beruházások alakulása

Miután a mezőgazdasági termelés vidéken, a települések határában folyik, az agrártevékenységben kitüntetett szerepe van a falusi lakosságnak, ami számukra gyakran az egyetlen megélhetési forrást jelenti. A fenntarthatóság másik megnyilvánulása az agrártevékenység olyan módon történő fejlesztése, amely biztosítja a vidéki népesség megtartását, megakadályozva ezzel a falvak elnéptelenedését. A fenntartható fejlődés megvalósítása lehetőséget kínál a falvak fejlesztéséhez, munkahelyek teremtésével a falusi lakosság megélhetését, életminőségének javítását segítve, s egyben ezzel biztosítva a természettel való együttélés harmonizálását, illetve a vidéki kulturális örökség védelmét. Ezt a célt szolgálja többek között az Új Magyar Faluprogram, melynek megvalósítása keretében uniós keretek lehívásával – mintegy 4000-5000 milliárd forint – jelentős fejlesztés valósulhat meg a magyar falvakban.

A foglalkoztatottság és a fenntartható vidékfejlesztés együttesen a gazdasági növekedés feltétele, s egyben a versenyképesség biztosítása lehet. A vidékfejlesztés – ha elősegíti a hátrányos helyzetű településeken élők foglalkoztatását, s ennek eredményeként az ott kisebb önköltséggel és jobb minőségben előállított megfelelő jövedelmet biztosító termék versenyképes – hozzájárul a település, s egyben a régió versenyképességének megtartásához. Az utóbbi években kidolgozásra kerültek a fenntartható fejlődés indikátorai – EU szinten növekvő jelentőségű, nálunk még aránylag kezdeti stádiumban van –, melyek vizsgálatával kiválaszthatók azok a települések, amelyekben biztosítható a természeti erőforrások fenntartható hasznosítása, az élhetőség erősítése, valamint a fenntartható mezőgazdasági termelés, vagy ennek hiányában esetleg a falusi turizmus nyújthat reális lehetőséget.

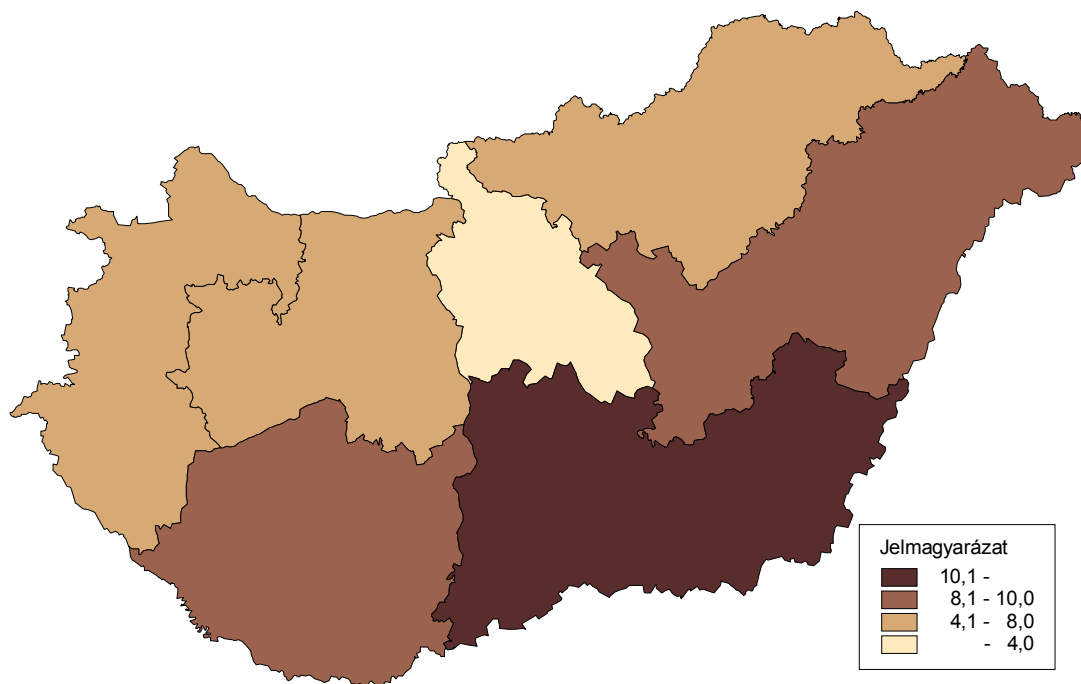
TÉRKÉPEK

TÉRKÉPEK JEGYZÉKE

	Oldal
A mezőgazdaság aránya a bruttó hozzáadott értékből, 2006	157
Egy hektár termőterületre jutó bruttó hozzáadott érték, 2006	157
1000 lakosra jutó gazdaságok száma, 2007	158
Egy gazdaságra jutó bruttó termelési érték, 2006	158
A szántó aránya a termőterületből, 2007	159
A mezőgazdaságban foglalkoztatottak összes foglalkoztatotton belüli aránya, 2005	159
Fontosabb szántóföldi növények termésátlaga, 2007	160
Szőlőtermesztő gazdaságok száma, 2007	160
100 hektár mezőgazdasági területre jutó állatállomány, 2007	161
100 hektár mezőgazdasági területre jutó állati termék termelés, 2007	161

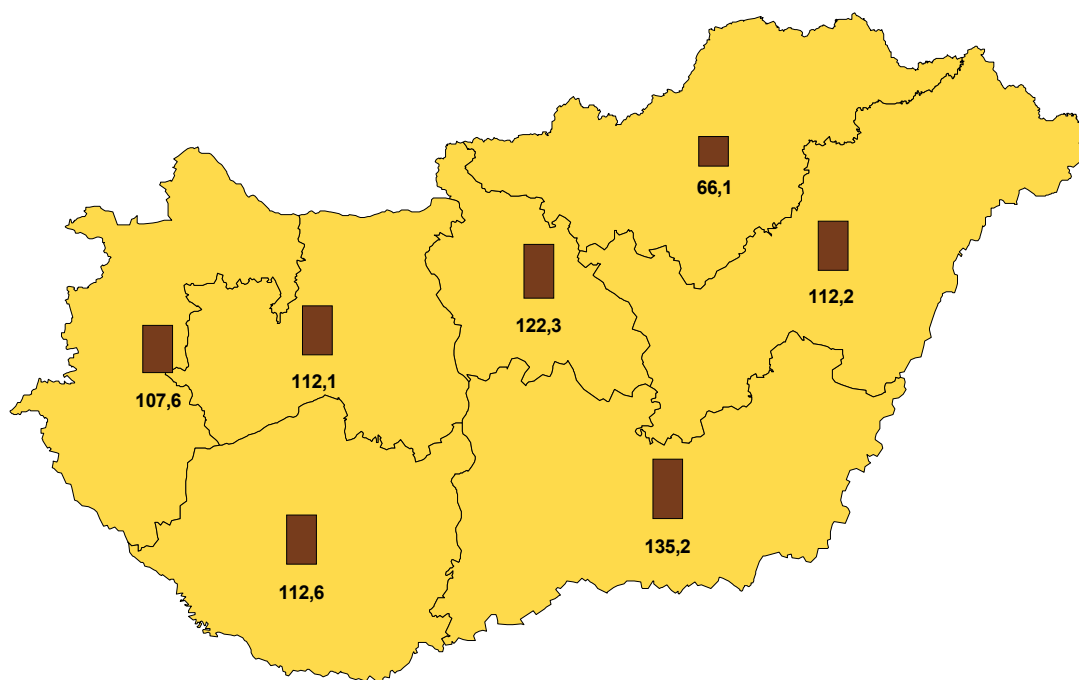
A MEZŐGAZDASÁG ARÁNYA A BRUTTÓ HOZZÁADOTT ÉRTÉKBŐL, 2006

%

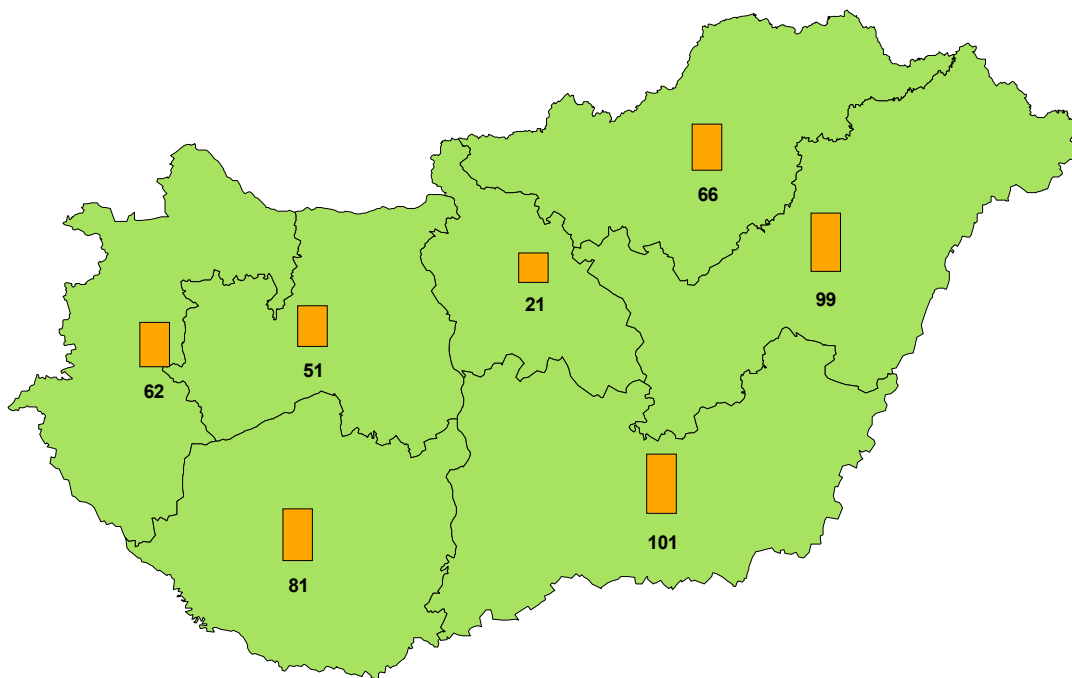

EGY HEKTÁR TERMŐTERÜLETRE JUTÓ BRUTTÓ HOZZÁADOTT ÉRTÉK, 2006

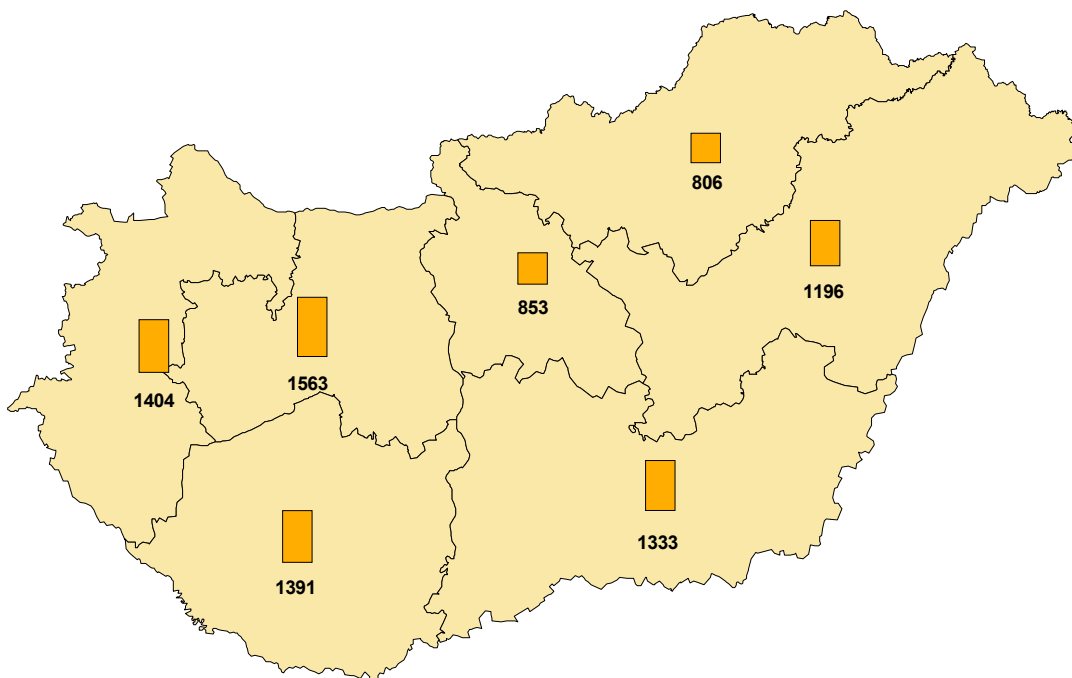
ezer Ft

1000 LAKOSRA JUTÓ GAZDASÁGOK SZÁMA, 2007

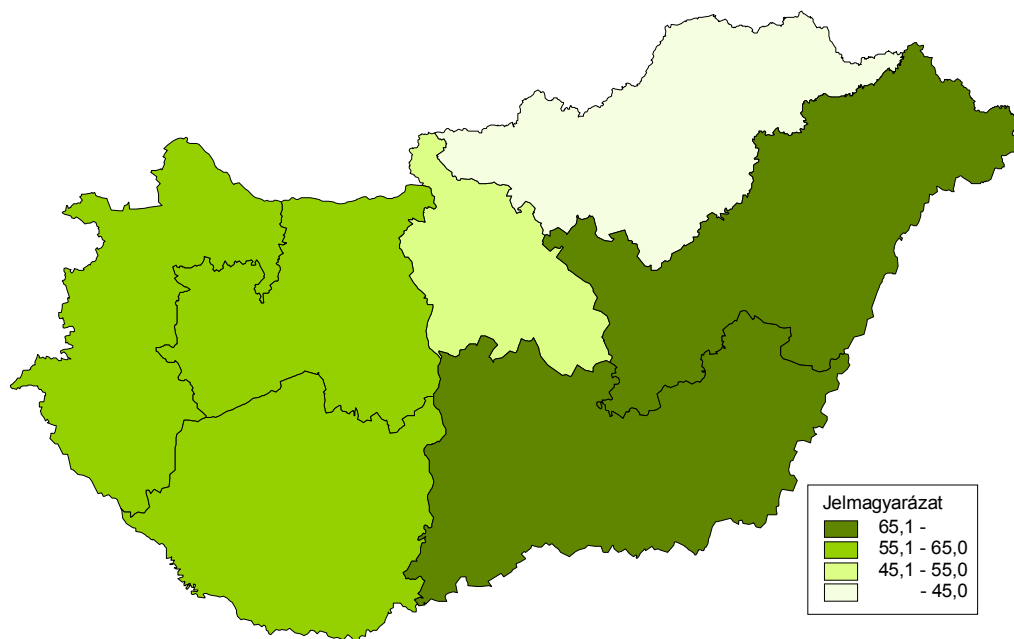

EGY GAZDASÁGRA JUTÓ BRUTTÓ TERMELÉSI ÉRTÉK, 2006 ezer Ft

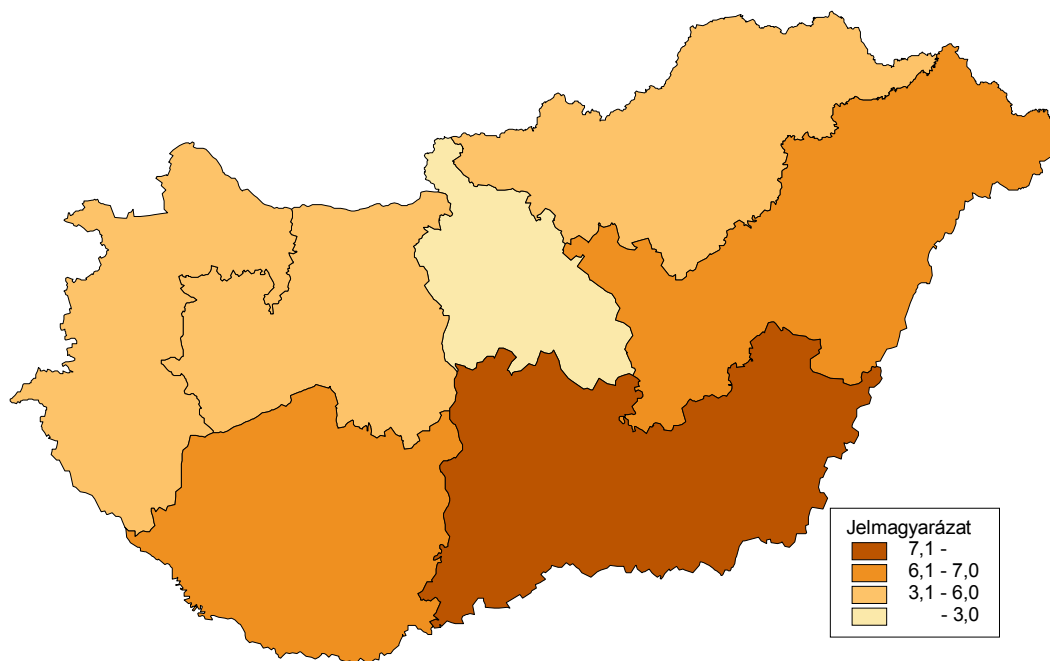
A SZÁNTÓ ARÁNYA A TERMŐTERÜLETBŐL, 2007

%

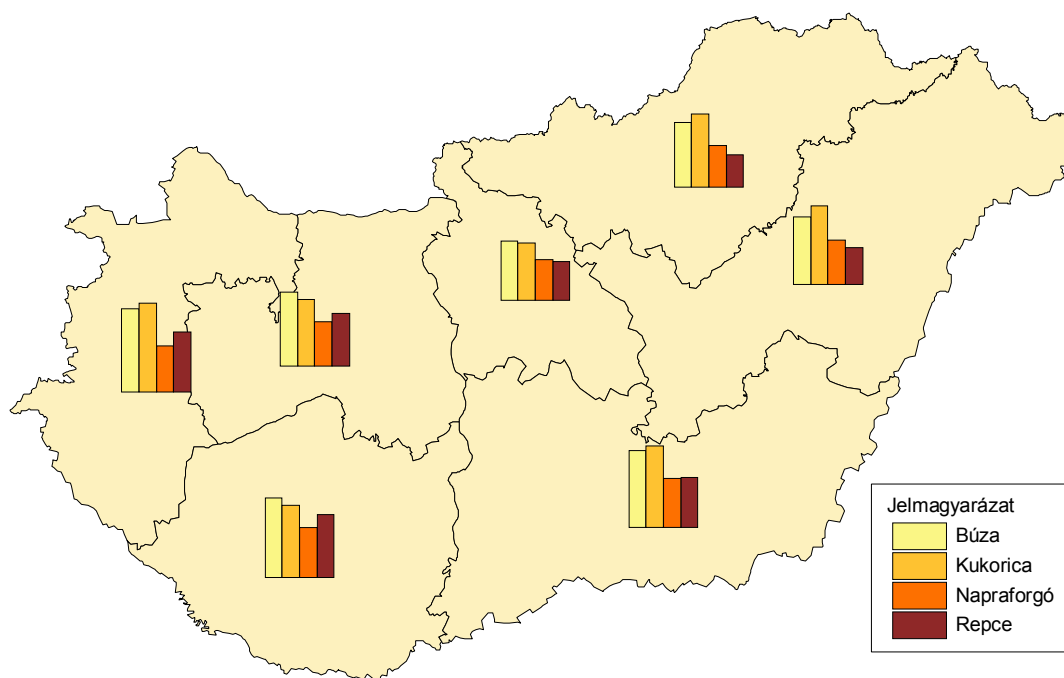
A MEZŐGAZDASÁGBAN FOGLALKOZTATOTTAK ÖSSZES FOGLALKOZTATOTTON BELÜLI ARÁNYA, 2005

%

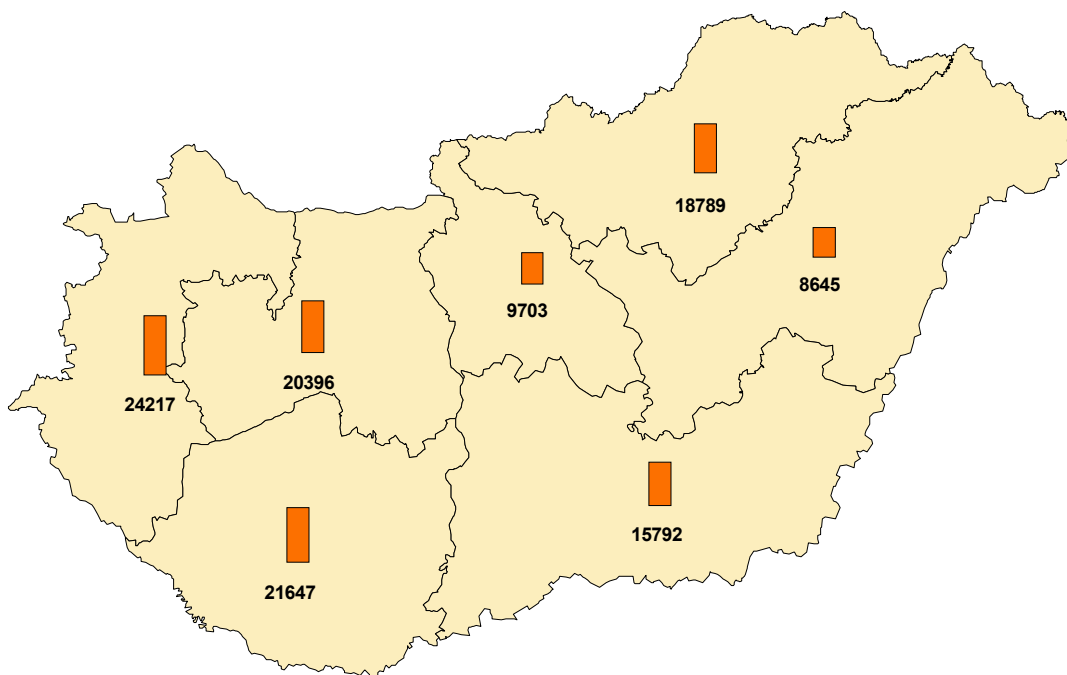

FONTOSABB SZÁNTÓFÖLDI NÖVÉNYEK TERMÉSÁTLAGA, 2007

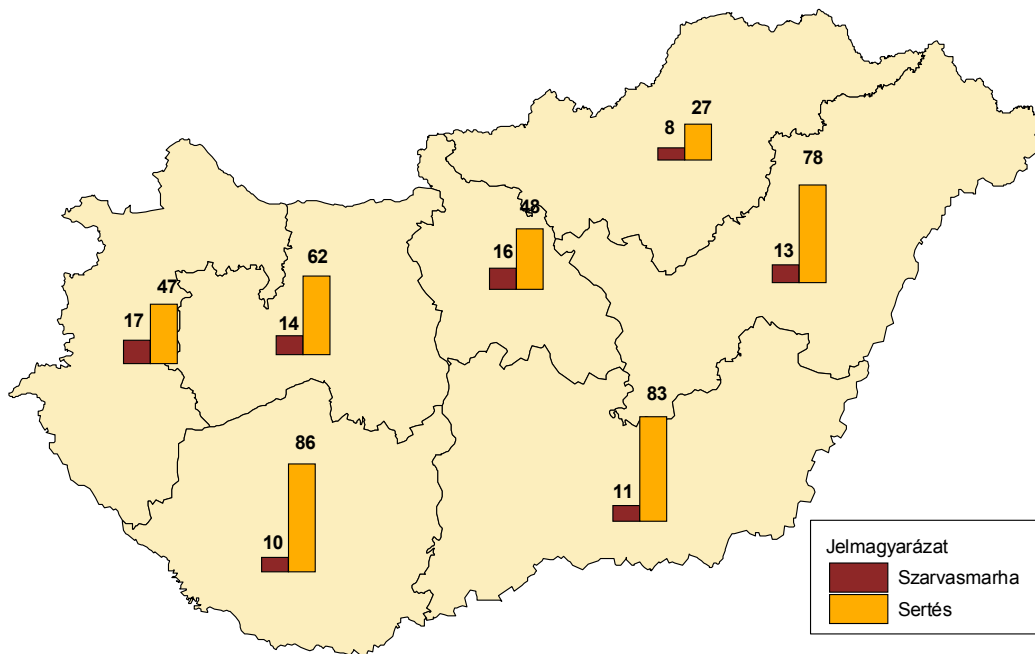
kg/ha

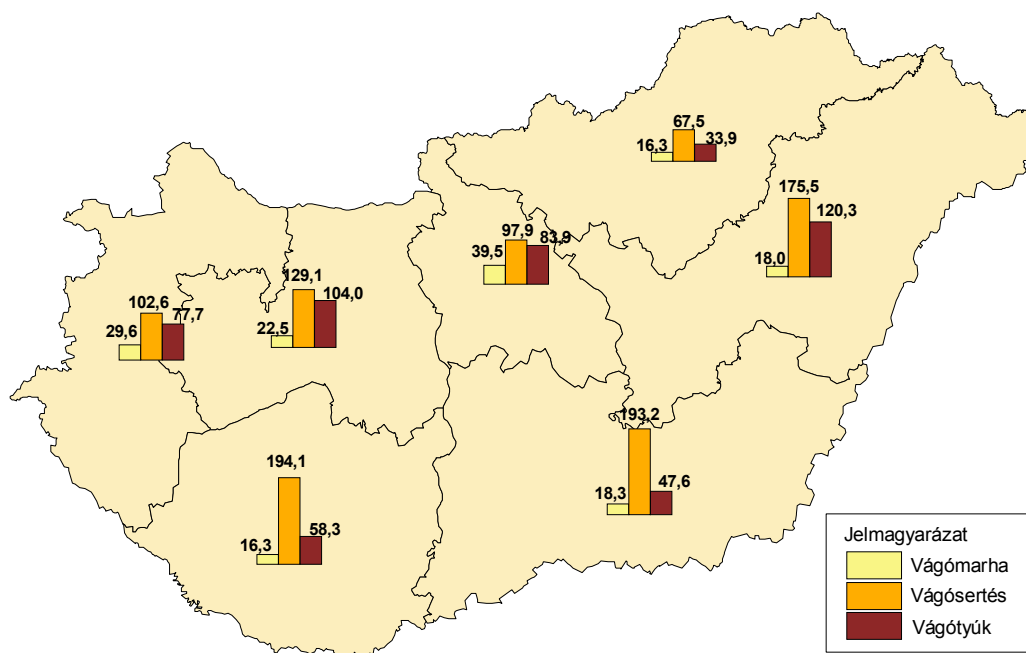
SZŐLŐTERMESZTŐ GAZDASÁGOK SZÁMA, 2007

100 HEKTÁR MEZŐGAZDASÁGI TERÜLETRE JUTÓ ÁLLATÁLLOMÁNY, 2007
darab

100 HEKTÁR MEZŐGAZDASÁGI TERÜLETRE JUTÓ ÁLLATI TERMÉK TERMELÉS, 2007
tonna

TÁBLÁZATOK

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

	Oldal
A regisztrált vállalkozások száma gazdálkodási forma szerint a mezőgazdaságban, december 1.....	166
A regisztrált társas vállalkozások száma létszám-kategóriánként a mezőgazdaságban, 2007. december 31.....	166
A gazdaságok száma gazdaságcsoportok szerint.....	167
A gazdaságok száma termelési típus szerint.....	167
Az egyéni gazdaságok száma termelési típus szerint.....	168
Az egyéni gazdaságok száma a gazdálkodás célja szerint.....	169
A zöldségtermesztő gazdaságok száma termelési típus szerint.....	169
A gyümölcstermesztő gazdaságok száma termelési típus szerint.....	170
A szőlőtermesztő gazdaságok száma termelési típus szerint.....	170
Az állattartó gazdaságok száma termelési típus szerint.....	171
Az állattartó gazdaságok száma állatfajok szerint, 2007.....	171
A gazdaságok száma a bruttó termelési érték nagyságkategóriái szerint, 2007.....	172
A bruttó termelési érték összetétele a gazdaságok által létrehozott termelési érték nagysága szerint, 2007.....	172
Földterület művelési ágak szerint, május 31.....	173
Termőterület-használat gazdaságcsoportonként.....	174
Szántóterület-használat gazdaságcsoportonként.....	174
A foglalkoztatottak száma összevont nemzetgazdasági ág szerint.....	175
A foglalkoztatottak megoszlása összevont nemzetgazdasági ág szerint.....	175
A mezőgazdaságban foglalkoztatottak megoszlása összevont foglalkozási főcsoport szerint.....	176
A mezőgazdasági foglalkoztatottak legmagasabb befejezett végzettség szerint.....	177
A mezőgazdasági foglalkoztatottak legmagasabb befejezett végzettség szerinti megoszlása.....	177
Gépi vonóerő alakulása.....	178
Traktorállomány alakulása.....	178
Kombájnállomány alakulása.....	179
Tehergépkocsi állomány alakulása.....	179

Mezőgazdasághoz kapcsolódó kutatás, fejlesztés	180
A gabonafélék betakarított területe	181
A gabonafélék betakarított mennyisége	181
A búza betakarított területe	182
A búza betakarított összes mennyisége.....	182
A búza termésátlaga	182
A kukorica betakarított területe.....	183
A kukorica betakarított összes mennyisége	183
A kukorica termésátlaga	183
A napraforgó betakarított területe	184
A napraforgó betakarított összes mennyisége	184
A napraforgó termésátlaga.....	184
A repce betakarított területe	185
A repce betakarított összes mennyisége	185
A repce termésátlaga	185
A gyümölcs betakarított mennyisége	186
A szőlő összes területe	186
A szőlő betakarított mennyisége	186
Állatállomány alakulása.....	187
Állati termékek termelése	188
Erdőterület.....	189
Az élelmiszeripar termelési és értékesítési adatai, 2007	189
A regisztrált vállalkozások száma az élelmiszeriparban	190
Külföldi érdekeltségű vállalkozások a mezőgazdaságban, 2006	191
Külföldi érdekeltségű vállalkozások az élelmiszeriparban, 2006.....	192
A régiók rangsora néhány fontosabb agrárgazdasági mutató alapján	193

**A REGISZTRÁLT VÁLLALKOZÁSOK SZÁMA GAZDÁLKODÁSI FORMA SZERINT
A MEZŐGAZDASÁGBAN, december 31.**

Régió	Társas vállalkozás	Ebből		Egyéni vállalkozás	Vállalkozás összesen
		korlátolt felelősségű	részvény-		
		társaság			
2000					
Közép-Magyarország	1 835	796	37	4 001	5 836
Közép-Dunántúl	1 513	592	42	4 132	5 645
Nyugat-Dunántúl	1 700	776	23	6 338	8 038
Dél-Dunántúl	2 094	792	60	5 304	7 398
Észak-Magyarország	1 632	533	23	2 969	4 601
Észak-Alföld	2 524	1 015	41	6 515	9 039
Dél-Alföld	2 346	1 081	49	8 653	10 999
ÖSSZESEN	13 644	5 585	275	37 912	51 556
2007					
Közép-Magyarország	2 369	1 196	36	4 030	6 399
Közép-Dunántúl	1 572	746	48	5 394	6 966
Nyugat-Dunántúl	1 624	834	30	7 973	9 597
Dél-Dunántúl	2 039	974	76	7 171	9 210
Észak-Magyarország	1 653	649	30	5 624	7 277
Észak-Alföld	2 264	1 142	46	13 461	11 725
Dél-Alföld	2 334	1 287	63	25 280	27 614
ÖSSZESEN	13 855	6 828	329	68 933	82 788

**A REGISZTRÁLT TÁRSAS VÁLLALKOZÁSOK SZÁMA LÉTSZÁM-KATEGÓRIÁNKÉNT
A MEZŐGAZDASÁGBAN, 2007. december 31.**

Régió	0 és ismeretlen	1-9	10-19	20-49	50-249	250 és több	Össze- sen
	fős létszámú						
Közép-Magyarország	903	1 255	112	60	36	3	2 369
Közép-Dunántúl	670	678	90	76	51	7	1 572
Nyugat-Dunántúl	684	717	83	86	51	3	1 624
Dél-Dunántúl	619	933	105	119	58	5	1 839
Észak-Magyarország	794	678	74	69	34	4	1 653
Észak-Alföld	787	1 131	135	131	75	5	2 264
Dél-Alföld	714	1 226	166	138	81	9	2 334
ÖSSZESEN	5 371	6 618	765	679	386	36	13 855

A GAZDASÁGOK SZÁMA GAZDASÁGCSOPORTOK SZERINT

Régió	Összes gazdaság	Ebből		Összes gazdaság	Ebből	
		gazdasági szervezet	egyéni gazdaság		gazdasági szervezet	egyéni gazdaság
	2000			2007		
Közép-Magyarország	81 727	615	81 112	62 054	788	61 266
Közép-Dunántúl	90 688	865	88 931	55 969	806	55 163
Nyugat-Dunántúl	101 721	915	101 678	62 322	989	61 333
Dél-Dunántúl	124 057	1 233	122 824	78 119	1 238	76 881
Észak-Magyarország	135 476	821	134 655	81 922	936	80 986
Észak-Alföld	221 477	1 286	220 191	150 267	1 329	148 938
Dél-Alföld	210 362	1 219	209 143	135 403	1 319	134 084
ÖSSZESEN	965 488	6 954	958 534	626 056	7 405	618 651

A GAZDASÁGOK SZÁMA TERMELÉSI TÍPUS SZERINT

Régió	Növény- termesztő	Állattartó	Vegyes gazdálkodást folytató	Összesen
	gazdaság			
2000				
Közép-Magyarország	34 152	24 876	22 699	81 727
Közép-Dunántúl	44 570	17 195	28 903	90 668
Nyugat-Dunántúl	50 529	10 857	40 335	101 721
Dél-Dunántúl	55 622	18 074	50 361	124 057
Észak-Magyarország	60 598	31 817	43 061	135 476
Észak-Alföld	78 924	53 824	88 729	221 477
Dél-Alföld	66 028	55 414	88 920	210 362
ÖSSZESEN	390 423	212 057	363 008	965 488
2007				
Közép-Magyarország	26 165	22 470	13 419	62 054
Közép-Dunántúl	31 140	10 766	14 063	55 969
Nyugat-Dunántúl	35 469	9 687	17 166	62 322
Dél-Dunántúl	39 914	15 228	22 977	78 119
Észak-Magyarország	41 802	23 181	16 939	81 922
Észak-Alföld	66 846	36 951	46 470	150 267
Dél-Alföld	43 596	43 541	48 266	135 403
ÖSSZESEN	284 932	161 824	179 300	626 056

AZ EGYÉNI GAZDASÁGOK SZÁMA TERMELÉSI TÍPUS SZERINT

Régiók	1991	2000	2005	2007
Növénytermesztő				
Közép-Magyarország	50 039	33 748	26 239	25 614
Közép-Dunántúl	76 946	44 017	37 029	30 593
Nyugat-Dunántúl	69 767	49 934	45 561	34 764
Dél-Dunántúl	73 817	54 775	46 971	39 003
Észak-Magyarország	93 947	59 991	48 803	41 034
Észak-Alföld	111 834	78 145	74 425	65 948
Dél-Alföld	96 266	65 297	51 065	42 713
ÖSSZESEN	572 616	385 907	330 093	279 669
Állattenyésztő				
Közép-Magyarország	27 961	24 791	22 776	22 366
Közép-Dunántúl	14 981	17 090	10 531	10 681
Nyugat-Dunántúl	10 765	10 763	7 561	9 589
Dél-Dunántúl	11 435	17 964	13 927	15 117
Észak-Magyarország	32 579	31 764	19 857	23 147
Észak-Alföld	43 843	53 686	37 322	36 825
Dél-Alföld	43 819	55 224	40 922	43 344
ÖSSZESEN	185 383	211 282	152 896	161 069
Vegyes gazdálkodást folytató				
Közép-Magyarország	46 060	22 573	16 601	13 286
Közép-Dunántúl	59 562	28 696	16 825	13 889
Nyugat-Dunántúl	72 567	40 109	24 690	16 980
Dél-Dunántúl	83 657	50 085	30 168	22 761
Észak-Magyarország	84 980	42 900	21 775	16 805
Észak-Alföld	147 138	88 360	56 585	46 165
Dél-Alföld	143 790	88 622	57 244	48 027
ÖSSZESEN	637 754	361 345	223 888	177 913
Összes gazdaság				
Közép-Magyarország	124 060	81 112	65 616	61 266
Közép-Dunántúl	151 489	89 803	64 385	55 163
Nyugat-Dunántúl	153 099	100 806	77 812	61 333
Dél-Dunántúl	168 909	122 824	91 066	76 881
Észak-Magyarország	211 506	134 655	90 435	80 986
Észak-Alföld	302 815	220 191	168 332	148 938
Dél-Alföld	283 875	209 143	149 231	134 084
ÖSSZESEN	1 395 753	958 534	706 877	618 651

AZ EGYÉNI GAZDASÁGOK SZÁMA A GAZDÁLKODÁS CÉLJA SZERINT

Régió	Csak saját fogyasztásra termelő	Saját fogyasztáson felüli felesleget értékesítő	Elsősorban értékesítésre termelő	Összesen
	egyéni gazdaság			

2000

Közép-Magyarország	56 231	19 305	5 370	80 906
Közép-Dunántúl	66 960	19 179	3 477	89 616
Nyugat-Dunántúl	61 291	30 132	9 162	100 585
Dél-Dunántúl	81 729	33 470	7 429	122 628
Észak-Magyarország	92 048	30 802	11 553	134 403
Észak-Alföld	115 469	87 057	17 153	219 679
Dél-Alföld	104 818	81 537	22 172	208 527
ÖSSZESEN	578 546	301 482	76 316	956 344

2007

Közép-Magyarország	36 357	18 803	6 090	61 250
Közép-Dunántúl	37 015	12 947	5 170	55 132
Nyugat-Dunántúl	34 758	19 335	7 201	61 294
Dél-Dunántúl	42 498	25 510	8 836	76 844
Észak-Magyarország	47 464	19 964	13 482	80 910
Észak-Alföld	67 772	52 947	28 041	148 760
Dél-Alföld	56 230	50 980	26 752	133 962
ÖSSZESEN	322 094	200 486	95 572	618 152

A ZÖLDSÉGTERMESZTŐ GAZDASÁGOK SZÁMA TERMELÉSI TÍPUS SZERINT

Régió	Összes gazdaság	Ebből		Összes gazdaság	Ebből	
		növény-termesztő	vegyes		növény-termesztő	vegyes
	2000			2007		
Közép-Magyarország	7 915	4 266	3 099	2 394	1 559	1 202
Közép-Dunántúl	1 563	847	649	372	230	227
Nyugat-Dunántúl	7 960	3 325	4 430	834	444	430
Dél-Dunántúl	2 573	1 210	1 281	406	266	199
Észak-Magyarország	7 282	3 757	2 995	1 246	967	469
Észak-Alföld	17 018	6 681	9 867	7 285	4 129	3 620
Dél-Alföld	19 296	7 254	11 461	11 833	5 864	7 611
ÖSSZESEN	63 607	27 340	33 782	24 370	113 459	13 758

A GYÜMÖLCSTERMESZŐ GAZDASÁGOK SZÁMA TERMELÉSI TÍPUS SZERINT

Régió	Összes gazdaság	Ebből		Összes gazdaság	Ebből	
		növény- termesztő	vegyes		növény- termesztő	vegyes
	2000			2007		
Közép-Magyarország	9 713	6 666	2 670	7 302	6 017	1 225
Közép-Dunántúl	6 818	4 917	1 759	5 174	4 553	615
Nyugat-Dunántúl	20 629	12 575	7 790	9 242	7 286	1 894
Dél-Dunántúl	16 444	9 452	6 680	7 449	5 613	1 777
Észak-Magyarország	25 765	16 108	8 644	15 467	12 804	2 502
Észak-Alföld	44 827	24 615	19 476	36 344	25 323	10 812
Dél-Alföld	16 932	9 022	7 628	10 535	6 462	4 017
ÖSSZESEN	141 128	83 355	54 647	91 513	68 058	22 842

A SZŐLŐTERMESZŐ GAZDASÁGOK SZÁMA TERMELÉSI TÍPUS SZERINT

Régió	Összes gazdaság	Ebből		Összes gazdaság	Ebből	
		növény- termesztő	vegyes		növény- termesztő	vegyes
	2000			2007		
Közép-Magyarország	12 989	8 025	4 288	9 703	7 377	1 870
Közép-Dunántúl	29 045	18 508	9 954	20 396	15 949	4 138
Nyugat-Dunántúl	34 215	18 751	15 170	24 217	17 696	6 245
Dél-Dunántúl	37 097	18 498	17 999	21 647	14 275	6 955
Észak-Magyarország	36 470	22 964	12 833	18 789	15 224	3 314
Észak-Alföld	19 923	9 514	9 813	8 645	5 477	2 922
Dél-Alföld	28 066	13 631	13 919	15 792	8 914	6 578
ÖSSZESEN	197 805	109 891	83 976	119 189	84 912	32 022

AZ ÁLLATTARTÓ GAZDASÁGOK SZÁMA TERMELÉSI TÍPUS SZERINT

Régió	Állattartó	Vegyese	Összes	Állattartó	Vegyese	Összes
	gazdaság					
	2000			2007		
Közép-Magyarország	24 876	22 699	47 575	22 470	13 419	35 889
Közép-Dunántúl	17 195	28 903	46 098	10 766	14 063	24 829
Nyugat-Dunántúl	10 857	40 335	51 192	9 687	17 166	26 853
Dél-Dunántúl	18 074	50 361	68 435	15 228	22 977	38 205
Észak-Magyarország	31 817	43 061	74 878	23 181	16 939	40 120
Észak-Alföld	53 824	88 729	142 553	36 951	46 470	83 421
Dél-Alföld	55 414	88 920	144 334	43 541	48 266	91 807
ÖSSZESEN	212 057	363 008	575 065	161 824	179 300	341 124
Ebből: gazdasági szervezetek	775	1 663	2 438	755	1 387	2 142
egyéni gazdaságok	211 282	361 345	572 627	161 069	177 913	338 982

AZ ÁLLATTARTÓ GAZDASÁGOK SZÁMA ÁLLATFAJOK SZERINT, 2007

Régió	Szarvas-marhát	Tehenet	Juhot	Kecskét	Sertést	Anyakocát	Tojót	Összes állattartó gazdaság
	tartó gazdaság							
Közép-Magyarország	1 312	812	1 377	1 304	30 740	1 548	21 538	35 889
Közép-Dunántúl	1 452	908	1 290	1 311	20 095	3 444	23 580	24 829
Nyugat-Dunántúl	2 215	1 463	676	1 107	21 173	2 985	31 273	26 853
Dél-Dunántúl	1 711	1 117	1 756	1 802	31 430	5 329	39 656	38 205
Észak-Magyarország	1 708	1 412	1 425	2 036	30 972	1 922	32 502	40 120
Észak-Alföld	5 128	3 759	6 619	4 277	68 326	10 608	74 513	83 421
Dél-Alföld	6 279	4 581	8 631	3 598	79 782	15 691	64 088	91 807
ÖSSZESEN	19 805	14 052	21 774	15 435	282 518	41 527	287 150	341 124
Ebből: gazdasági szervezetek	898	799	306	55	588	447	120	2 142
egyéni gazdaságok	18 907	13 253	21 468	15 380	281 930	41 080	287 030	338 982

**A GAZDASÁGOK SZÁMA A BRUTTÓ TERMELÉSI ÉRTÉK
NAGYSÁGKATEGÓRIÁI SZERINT, 2007**

Régió	>600	601- 1500	1501- 3000	3001- 30000	30001- 70000	70001- 150000	150001- 500000	500001<	Össze- sen
	ezer forint közötti gazdaság								
Közép-Magyarország	56 218	2 969	1 086	1 557	112	65	39	8	62 054
Közép-Dunántúl	49 223	3 107	1 362	2 002	104	67	75	29	55 969
Nyugat-Dunántúl	54 527	3 623	1 740	2 086	170	84	79	13	62 322
Dél-Dunántúl	68 293	4 709	2 160	2 568	160	102	102	24	78 118
Észak-Magyarország	74 226	4 032	1 504	1 953	106	52	39	10	81 922
Észak-Alföld	124 587	13 704	5 600	5 860	247	115	112	42	150 267
Dél-Alföld	105 941	15 722	7 007	6 213	222	141	118	39	135 403
ÖSSZESEN	533 015	47 866	20 459	22 239	1 121	626	565	165	626 056

**A BRUTTÓ TERMELÉSI ÉRTÉK ÖSSZETÉTELE A GAZDASÁGOK ÁLTAL
LÉTREHOZOTT TERMELÉSI ÉRTÉK NAGYSÁGA SZERINT, 2007**

Régió	>600	601- 1500	1501- 3000	3001- 30000	30001- 70000	70001- 150000	150001- 500000	500001<	Össze- sen
	(millió forint)								
ezer forint közötti gazdaság									
Közép-Magyarország	6 169	2 782	2 297	12 636	4 810	6 321	10 701	7 223	52 939
Közép-Dunántúl	6 029	2 961	2 898	16 396	4 709	6 872	19 044	28 596	87 505
Nyugat-Dunántúl	7 054	3 439	3 624	17 443	7 926	8 598	21 588	17 808	87 480
Dél-Dunántúl	9 310	4 488	4 571	21 594	7 132	10 737	25 445	25 412	108 689
Észak-Magyarország	9 680	3 750	3 087	15 279	4 863	5 408	9 952	14 050	66 069
Észak-Alföld	20 517	12 855	11 675	43 505	11 097	11 709	29 495	38 803	179 656
Dél-Alföld	17 879	14 827	14 607	44 311	9 863	14 575	32 159	32 260	180 481
ÖSSZESEN	76 639	45 100	42 759	171 162	50 400	64 219	148 384	164 152	762 815

FÖLDTERÜLET MŰVELÉSI ÁGAK SZERINT, MÁJUS 31.

(ezer hektár)

Régió	Szántó	Konyha- kert	Gyümöl- csös	Szőlő	Gyep	Mezőgaz- dasági terület
1991						
Közép-Magyarország	296,6	39,4	12,8	11,4	64,6	424,8
Közép-Dunántúl	539,6	42,4	5,5	16,1	126,2	729,8
Nyugat-Dunántúl	518,1	50,8	10,8	12,3	121,6	713,6
Dél-Dunántúl	716,5	57,7	7,3	17,8	127,5	926,8
Észak-Magyarország	524,8	47,5	12,3	25,9	216,0	826,5
Észak-Alföld	1 034,0	63,0	30,4	8,8	266,4	1 402,6
Dél-Alföld	1 084,6	41,1	15,0	44,1	250,8	1 435,6
ÖSSZESEN	4 714,2	341,9	94,1	136,4	1 173,1	6 459,7
2007						
Közép-Magyarország	304,3	12,1	11,5	5,2	60,1	393,2
Közép-Dunántúl	499,2	12,5	5,1	11,0	110,4	638,2
Nyugat-Dunántúl	508,8	9,9	8,0	7,6	82,4	616,7
Dél-Dunántúl	697,3	9,9	6,1	12,7	107,1	833,1
Észak-Magyarország	498,0	18,2	14,0	20,2	196,4	746,8
Észak-Alföld	970,9	14,6	41,5	3,8	232,1	1 262,9
Dél-Alföld	1 027,5	18,7	15,8	25,5	228,3	1 315,8
ÖSSZESEN	4 506,1	96,1	101,9	86,0	1 016,9	5 807,0

FÖLDTERÜLET MŰVELÉSI ÁGAK SZERINT, MÁJUS 31. (folytatás)

(ezer hektár)

Régió	Erdő	Nádas	Halastó	Termő- terület	Művelés alól kivett terület	Összes terület
1991						
Közép-Magyarország	119,9	2,2	1,0	547,9	123,8	671,7
Közép-Dunántúl	157,2	4,4	3,3	894,7	172,1	1 066,8
Nyugat-Dunántúl	333,3	8,4	0,2	1 055,5	110,7	1 166,2
Dél-Dunántúl	305,7	4,7	5,8	1 243,0	160,1	1 403,1
Észak-Magyarország	387,1	1,6	0,7	1 215,9	136,9	1 352,8
Észak-Alföld	191,4	9,1	7,8	1 610,9	194,1	1 805,0
Dél-Alföld	206,6	9,8	7,6	1 659,6	178,0	1 837,6
ÖSSZESEN	1 701,2	40,2	26,4	8 227,5	1 075,7	9 303,2
2007						
Közép-Magyarország	161,5	4,6	7,8	567,1	174,4	741,5
Közép-Dunántúl	237,3	7,2	2,6	885,3	214,8	1 100,2
Nyugat-Dunántúl	286,9	7,6	0,3	911,5	214,4	1 125,9
Dél-Dunántúl	330,0	7,1	6,6	1 176,8	174,1	1 351,0
Észak-Magyarország	378,1	2,4	0,9	1 128,2	194,2	1 322,5
Észak-Alföld	202,7	15,2	8,0	1 488,8	327,8	1 816,6
Dél-Alföld	225,9	13,0	8,3	1 563,0	282,7	1 845,7
ÖSSZESEN	1 822,4	57,1	34,4	7 720,9	1 582,4	9 303,4

TERMŐTERÜLET-HASZNÁLAT GAZDASÁGC SOPORTONKÉNT

Régió	Gazdasági szervezetek		Egyéni gazdaságok	
	2000	2007	2000	2007
Termőterületet használó gazdaságok száma				
Közép-Magyarország	440	662	77 328	55 605
Közép-Dunántúl	683	719	88 021	51 692
Nyugat-Dunántúl	755	883	99 728	59 267
Dél-Dunántúl	1 041	1 122	119 707	71 474
Észak-Magyarország	683	901	132 315	75 067
Észak-Alföld	928	1 203	210 174	134 906
Dél-Alföld	861	1 118	197 518	116 573
ÖSSZESEN	5 391	6 608	924 791	564 584
Termőterület nagysága, hektár				
Közép-Magyarország	256 015	274 684	184 049	135 395
Közép-Dunántúl	448 526	479 919	226 856	206 031
Nyugat-Dunántúl	536 337	476 252	253 857	206 430
Dél-Dunántúl	652 897	610 541	312 870	263 197
Észak-Magyarország	542 395	514 220	271 461	227 228
Észak-Alföld	548 592	545 211	619 445	566 858
Dél-Alföld	589 930	561 462	675 309	573 277
ÖSSZESEN	3 574 692	3 462 289	2 543 847	2 178 416

SZÁNTÓTERÜLET-HASZNÁLAT GAZDASÁGC SOPORTONKÉNT

Régió	Gazdasági szervezetek		Egyéni gazdaságok	
	2000	2007	2000	2007
Szántóterületet használó gazdaságok száma				
Közép-Magyarország	352	477	42 319	27 133
Közép-Dunántúl	470	477	52 188	28 570
Nyugat-Dunántúl	581	665	74 257	34 220
Dél-Dunántúl	606	673	84 990	47 064
Észak-Magyarország	410	480	73 605	33 130
Észak-Alföld	771	983	143 575	89 110
Dél-Alföld	758	960	125 409	74 165
ÖSSZESEN	3 948	4 715	596 343	333 392
Szántóterület nagysága, hektár				
Közép-Magyarország	140 486	133 818	130 751	109 273
Közép-Dunántúl	280 768	249 876	169 594	171 820
Nyugat-Dunántúl	264 609	253 579	176 761	167 444
Dél-Dunántúl	392 648	356 319	223 926	213 407
Észak-Magyarország	202 314	181 282	175 229	164 675
Észak-Alföld	337 643	321 119	482 094	441 592
Dél-Alföld	383 194	373 908	504 393	423 090
ÖSSZESEN	2 001 662	1 869 901	1 862 748	1 691 301

A FOGLALKOZTATOTTAK SZÁMA ÖSSZEVONT NEMZETGAZDASÁGI ÁG SZERINT

Régió	Mezőgazdaság, vad-, erdő- gazdálkodás, halászat	Ipar, építőipar	Szolgáltatási jellegű ágak	Összesen
1990				
Közép-Magyarország	91 472	480 487	773 160	1 345 119
Közép-Dunántúl	73 150	223 644	203 489	500 283
Nyugat-Dunántúl	75 268	176 515	201 441	453 224
Dél-Dunántúl	86 614	156 870	193 841	437 325
Észak-Magyarország	75 686	250 972	230 943	557 601
Észak-Alföld	137 166	222 382	269 431	628 979
Dél-Alföld	159 902	201 969	240 570	602 441
ÖSSZESEN	699 258	1 712 839	2 112 875	4 524 972
2005				
Közép-Magyarország	17 753	285 811	923 062	1 226 626
Közép-Dunántúl	18 642	195 346	241 869	455 857
Nyugat-Dunántúl	20 305	162 011	232 980	415 296
Dél-Dunántúl	22 800	113 375	209 892	346 067
Észak-Magyarország	15 411	147 043	248 955	411 409
Észak-Alföld	33 472	157 998	313 845	505 315
Dél-Alföld	58 438	144 610	282 768	485 816
ÖSSZESEN	186 821	1 206 194	2 453 371	3 846 386

A FOGLALKOZTATOTTAK MEGOSZLÁSA ÖSSZEVONT NEMZETGAZDASÁGI ÁG SZERINT

(százalék)

Régió	Mezőgazdaság, vad-, erdő- gazdálkodás, halászat	Ipar, építőipar	Szolgáltatási jellegű ágak	Összesen
1990				
Közép-Magyarország	6,8	35,7	57,5	100,0
Közép-Dunántúl	14,6	44,7	40,7	100,0
Nyugat-Dunántúl	16,6	38,9	44,4	100,0
Dél-Dunántúl	19,8	35,9	44,3	100,0
Észak-Magyarország	13,6	45,0	41,4	100,0
Észak-Alföld	21,8	35,4	42,8	100,0
Dél-Alföld	26,5	33,5	39,9	100,0
ÖSSZESEN	15,5	37,9	46,7	100,0
2005				
Közép-Magyarország	1,4	23,3	75,3	100,0
Közép-Dunántúl	4,1	42,9	53,1	100,0
Nyugat-Dunántúl	4,9	39,0	56,1	100,0
Dél-Dunántúl	6,6	32,8	60,7	100,0
Észak-Magyarország	3,7	35,7	60,5	100,0
Észak-Alföld	6,6	31,3	62,1	100,0
Dél-Alföld	12,0	29,8	58,2	100,0
ÖSSZESEN	4,9	31,4	63,8	100,0

**A MEZŐGAZDASÁGBAN FOGLALKOZTATOTTAK MEGOSZLÁSA
ÖSSZEVONT FOGLALKOZÁSI FŐCSOPORT SZERINT**

(százalék)

Régió	Vezető, értel- miségi foglal- kozású	Egyéb szellemi foglal- kozású	Szolgál- tatási foglal- kozású	Mező- gazdasági foglal- kozású	Ipari, építő- ipari foglal- kozású	Egyéb foglal- kozású	Összesen
1990							
Közép- Magyarország	11,6	10,3	3,0	14,8	46,9	13,4	100,0
Közép-Dunántúl	10,2	8,3	1,7	18,7	46,6	14,5	100,0
Nyugat-Dunántúl	10,5	7,3	2,2	23,2	42,4	14,4	100,0
Dél-Dunántúl	10,0	7,6	1,8	26,1	39,7	14,8	100,0
Észak- Magyarország	10,4	7,9	1,9	19,8	45,8	14,2	100,0
Észak-Alföld	9,1	7,0	2,1	26,0	41,7	14,0	100,0
Dél-Alföld	8,6	7,2	2,2	31,7	37,0	13,4	100,0
ÖSSZESEN	9,8	7,8	2,2	24,1	42,1	14,0	100,0
2005							
Közép- Magyarország	14,8	6,0	0,7	46,6	18,2	13,7	100,0
Közép-Dunántúl	10,6	6,6	2,5	40,7	29,8	9,8	100,0
Nyugat-Dunántúl	10,8	6,6	1,7	47,9	26,4	6,7	100,0
Dél-Dunántúl	13,5	7,3	2,2	37,4	31,9	7,8	100,0
Észak- Magyarország	12,5	9,9	4,7	41,2	21,9	9,7	100,0
Észak-Alföld	11,4	7,6	1,2	46,5	22,0	11,4	100,0
Dél-Alföld	6,6	4,6	1,6	64,1	12,8	10,3	100,0
ÖSSZESEN	10,4	6,4	1,9	50,1	21,2	10,0	100,0

**A MEZŐGAZDASÁGI FOGLALKOZTATOTTAK LEGMAGASABB BEFEJEZETT
VÉGZETTSÉG SZERINT**

Régió	Általános iskola		Középiskola		Egyetem, főiskola stb.	Összesen
	8. évfolyamnál alacsonyabb	8. évfolyam	érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	érettséggel		
1990						
Közép-Magyarország	7 439	37 465	22 360	17 585	6 623	91 472
Közép-Dunántúl	7 847	31 611	19 778	10 541	4 106	73 883
Nyugat-Dunántúl	6 476	33 698	18 867	11 230	4 264	74 535
Dél-Dunántúl	11 064	38 096	21 450	11 420	4 584	86 614
Észak-Magyarország	8 795	32 797	18 327	11 629	4 138	75 686
Észak-Alföld	18 920	60 417	34 143	16 968	6 718	137 166
Dél-Alföld	19 412	72 760	38 408	21 618	7 704	159 902
ÖSSZESEN	79 953	306 844	173 333	100 991	38 137	699 258
2005						
Közép-Magyarország	312	5 564	4 392	5 382	2 103	17 753
Közép-Dunántúl	420	5 838	7 455	3 416	1 513	18 642
Nyugat-Dunántúl	182	5 479	7 842	4 896	1 906	20 305
Dél-Dunántúl	627	5 642	9 235	4 868	2 428	22 800
Észak-Magyarország	187	3 634	5 127	4 707	1 756	15 411
Észak-Alföld	560	11 159	12 076	5 923	3 754	33 472
Dél-Alföld	1 538	21 258	20 036	11 935	3 671	58 438
ÖSSZESEN	3 826	58 574	66 163	41 127	17 131	186 821

**A MEZŐGAZDASÁGI FOGLALKOZTATOTTAK LEGMAGASABB BEFEJEZETT
VÉGZETTSÉG SZERINTI MEGOSZLÁSA**

(százalék)

Régió	Általános iskola		Középiskola		Egyetem, főiskola stb.	Összesen
	8. évfolyamnál alacsonyabb	8. évfolyam	érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	érettséggel		
1990						
Közép-Magyarország	8,1	41,0	24,4	19,2	7,2	100,0
Közép-Dunántúl	10,6	42,8	26,8	14,3	5,6	100,0
Nyugat-Dunántúl	8,7	45,2	25,3	15,1	5,7	100,0
Dél-Dunántúl	12,8	44,0	24,8	13,2	5,3	100,0
Észak-Magyarország	11,6	43,3	24,2	15,4	5,5	100,0
Észak-Alföld	13,8	44,0	24,9	12,4	4,9	100,0
Dél-Alföld	12,1	45,5	24,0	13,5	4,8	100,0
ÖSSZESEN	11,4	43,9	24,8	14,4	5,5	100,0
2005						
Közép-Magyarország	1,8	31,3	24,7	30,3	11,8	100,0
Közép-Dunántúl	2,3	31,3	40,0	18,3	8,1	100,0
Nyugat-Dunántúl	0,9	27,0	38,6	24,1	9,4	100,0
Dél-Dunántúl	2,8	24,7	40,5	21,4	10,6	100,0
Észak-Magyarország	1,2	23,6	33,3	30,5	11,4	100,0
Észak-Alföld	1,7	33,3	36,1	17,7	11,2	100,0
Dél-Alföld	2,6	36,4	34,3	20,4	6,3	100,0
ÖSSZESEN	2,0	31,4	35,4	22,0	9,2	100,0

GÉPI VONÓERŐ ALAKULÁSA

(ezer kW)

Régió	Gazdasági szervezetek	Egyéni gazdaságok	Összes gazdaság	Gazdasági szervezetek	Egyéni gazdaságok	Összes gazdaság
	2000			2005		
Közép-Magyarország	275,5	415,5	691,1	266,7	494,6	761,2
Közép-Dunántúl	560,4	517,0	1 077,4	379,6	666,8	1 046,4
Nyugat-Dunántúl	542,1	762,4	1 304,5	424,5	926,7	1 351,2
Dél-Dunántúl	711,3	682,6	1 393,9	577,7	679,9	1 257,6
Észak-Magyarország	387,5	570,2	957,7	307,5	658,1	965,6
Észak-Alföld	747,5	1 258,9	2 006,4	637,5	1 357,9	1 995,4
Dél-Alföld	823,8	1 631,4	2 455,2	655,4	1 805,9	2 461,3
ÖSSZESEN	4 048,2	5 837,9	9 886,1	3 248,8	6 590,0	9 838,8

TRAKTORÁLLOMÁNY ALAKULÁSA

Régió	Gazdasági szervezetek	Egyéni gazdaságok	Összes gazdaság	Gazdasági szervezetek	Egyéni gazdaságok	Összes gazdaság
	darab			átlagos teljesítmény, kW		
2000						
Közép-Magyarország	1 785	5 585	7 370	70,9	45,8	51,9
Közép-Dunántúl	3 482	7 803	11 285	73,0	44,6	53,3
Nyugat-Dunántúl	3 564	13 087	16 651	72,8	41,7	48,4
Dél-Dunántúl	4 550	10 796	15 346	78,0	45,6	55,2
Észak-Magyarország	2 424	8 120	10 544	74,1	45,6	52,2
Észak-Alföld	5 076	18 235	23 311	71,2	47,3	52,5
Dél-Alföld	5 318	23 481	28 799	73,6	46,0	51,1
ÖSSZESEN	26 199	87 107	133 306	73,6	45,4	51,9
2005						
Közép-Magyarország	1 989	6 043	8 032	72,8	51,6	56,8
Közép-Dunántúl	2 808	9 024	11 832	77,3	50,7	57,0
Nyugat-Dunántúl	3 196	14 942	18 138	77,7	46,2	51,8
Dél-Dunántúl	3 886	10 349	14 235	83,6	51,3	60,1
Észak-Magyarország	2 117	9 199	11 316	78,8	48,6	54,3
Észak-Alföld	4 744	19 396	24 140	76,5	51,3	56,3
Dél-Alföld	4 817	27 968	32 785	77,6	48,9	53,1
ÖSSZESEN	23 557	96 920	120 477	78,1	49,5	55,1

KOMBÁJNÁLLOMÁNY ALAKULÁSA

Régió	Gazdasági szervezetek	Egyéni gazdaságok	Összes gazdaság	Gazdasági szervezetek	Egyéni gazdaságok	Összes gazdaság
	darab			átlagos teljesítmény, kW		
2000						
Közép-Magyarország	360	382	742	141,2	94,1	117,0
Közép-Dunántúl	757	741	1 498	143,8	101,0	122,6
Nyugat-Dunántúl	703	1 201	1 904	145,4	90,5	110,8
Dél-Dunántúl	910	702	1 612	151,5	98,9	128,6
Észak-Magyarország	688	721	1 409	125,6	93,4	109,1
Észak-Alföld	1 139	1 258	2 397	130,8	99,3	114,3
Dél-Alföld	1 103	1 448	2 551	149,1	100,4	121,4
ÖSSZESEN	5 660	6 453	12 113	141,3	97,1	117,7
2005						
Közép-Magyarország	318	841	1 159	146,9	99,1	112,2
Közép-Dunántúl	494	951	1 445	166,7	142,4	150,7
Nyugat-Dunántúl	488	1 395	1 883	154,6	120,4	129,3
Dél-Dunántúl	656	680	1 336	170,5	112,1	140,8
Észak-Magyarország	426	1 016	1 442	153,4	129,4	136,5
Észak-Alföld	773	1 639	2 412	157,4	125,1	135,4
Dél-Alföld	825	1 636	2 461	163,8	114,7	131,2
ÖSSZESEN	3 980	8 158	12 138	160,4	121,0	133,9

TEHERGÉPKOCSI ÁLLOMÁNY ALAKULÁSA

Régió	Gazdasági szervezetek	Egyéni gazdaságok	Összes gazdaság	Gazdasági szervezetek	Egyéni gazdaságok	Összes gazdaság
	darab			átlagos teljesítmény, kW		
2000						
Közép-Magyarország	848	1 736	2 584	4,0	2,4	2,9
Közép-Dunántúl	1 509	1 001	2 510	4,5	3,3	4,0
Nyugat-Dunántúl	1 337	1 120	2 457	3,9	3,0	3,5
Dél-Dunántúl	1 921	1 439	3 360	4,7	3,0	4,0
Észak-Magyarország	984	1 658	2 642	4,2	2,9	3,4
Észak-Alföld	1 718	3 210	4 928	3,9	3,4	3,5
Dél-Alföld	2 188	5 156	7 344	3,6	2,7	3,0
ÖSSZESEN	10 505	15 320	25 825	4,1	2,9	3,4
2005						
Közép-Magyarország	790	1 403	2 193	5,1	2,9	3,7
Közép-Dunántúl	567	707	1 274	5,8	4,6	5,1
Nyugat-Dunántúl	762	626	1 388	4,5	7,8	6,0
Dél-Dunántúl	1 317	788	2 105	4,1	2,6	3,5
Észak-Magyarország	721	1 009	1 730	4,4	2,9	3,5
Észak-Alföld	1 160	1 860	3 020	3,7	3,8	3,8
Dél-Alföld	1 094	3 068	4 162	4,6	4,2	4,3
ÖSSZESEN	6 411	9 462	15 873	4,5	3,9	4,1

MEZŐGAZDASÁGHOZ KAPCSOLÓDÓ KUTATÁS, FEJLESZTÉS

Régió	Kutató-fejlesztő			Egy K+F helyre jutó tényleges létszám, fő	Egy K+F helyre jutó ráfordítás, ezer Ft
	helyek száma	tényleges létszám, fő	ebből: kutató, fejlesztő, fő		
2004					
Közép-Magyarország	96	1 408	686	15	63 665,8
Közép-Dunántúl	12	224	95	19	120 369,2
Nyugat-Dunántúl	43	262	171	6	20 413,4
Dél-Dunántúl	18	250	102	14	35 585,9
Észak-Magyarország	16	27	12	2	1 825,4
Észak-Alföld	50	412	234	8	24 676,5
Dél-Alföld	45	224	91	5	17 814,0
ÖSSZESEN	280	2 807	1 391	10	39 783,3
2005					
Közép-Magyarország	96	1 434	707	15	64 059,2
Közép-Dunántúl	15	221	101	15	106 508,5
Nyugat-Dunántúl	48	292	170	6	19 178,4
Dél-Dunántúl	20	128	68	6	23 923,7
Észak-Magyarország	15	40	25	3	3 523,5
Észak-Alföld	57	379	223	7	21 434,6
Dél-Alföld	47	288	119	6	20 466,5
ÖSSZESEN	298	2 782	1 413	9	38 197,7
2006					
Közép-Magyarország	103	1 869	895	18	80 708,6
Közép-Dunántúl	16	281	135	18	118 296,0
Nyugat-Dunántúl	43	525	282	12	44 124,8
Dél-Dunántúl	19	290	113	15	46 587,6
Észak-Magyarország	22	231	78	11	40 974,8
Észak-Alföld	50	596	292	12	47 378,8
Dél-Alföld	51	981	297	19	65 255,5
ÖSSZESEN	304	4 773	2 092	16	64 429,8
2007					
Közép-Magyarország	103	2 025	1 016	20	84 662,6
Közép-Dunántúl	22	334	164	15	88 318,3
Nyugat-Dunántúl	40	491	253	12	48 515,3
Dél-Dunántúl	21	270	112	13	42 110,0
Észak-Magyarország	26	288	102	11	43 105,4
Észak-Alföld	52	609	293	12	46 112,6
Dél-Alföld	53	798	280	15	58 239,1
ÖSSZESEN	317	4 815	2 220	15	63 386,3

A GABONAFÉLÉK BETAKARÍTOTT TERÜLETE

(ha)

Régió	1991-1995.	1996-2000.	2001-2005.	2006	2007
	évek átlaga				
Közép-Magyarország	153 006	183 198	168 277	164 182	159 124
Közép-Dunántúl	342 300	325 433	352 606	330 648	323 162
Nyugat-Dunántúl	322 675	312 202	343 786	341 597	327 818
Dél-Dunántúl	473 096	483 446	528 291	524 250	521 452
Észak-Magyarország	268 926	259 243	267 761	243 273	248 696
Észak-Alföld	562 598	537 836	611 505	560 750	551 365
Dél-Alföld	661 412	647 588	699 118	673 536	633 394
ÖSSZESEN	2 757 608	2 748 944	2 971 345	2 838 236	2 765 011

A GABONAFÉLÉK BETAKARÍTOTT MENNYISÉGE

(tonna)

Régió	1991-1995.	1996-2000.	2001-2005.	2006	2007
	évek átlaga				
Közép-Magyarország	492 412	651 619	610 633	757 196	414 620
Közép-Dunántúl	1 337 132	1 477 768	1 659 788	1 825 215	1 070 559
Nyugat-Dunántúl	1 252 921	1 300 023	1 478 296	1 649 150	1 324 428
Dél-Dunántúl	2 228 001	2 581 942	3 099 368	3 360 840	1 893 033
Észak-Magyarország	875 276	875 239	995 630	959 721	766 604
Észak-Alföld	1 910 633	2 183 506	2 767 054	2 619 517	1 852 074
Dél-Alföld	2 402 902	2 898 949	3 092 015	3 295 732	2 331 581
ÖSSZESEN	11 455 166	11 969 045	13 702 785	14 467 371	9 652 899

A BÚZA BETAKARÍTOTT TERÜLETE

(ha)

Régió	1991-1995.	1996-2000.	2001-2005.	2006	2007
	évek átlaga				
Közép-Magyarország	60 949	75 526	69 447	64 521	66 572
Közép-Dunántúl	127 901	132 190	144 911	131 158	124 443
Nyugat-Dunántúl	113 806	112 413	125 837	127 113	130 021
Dél-Dunántúl	135 051	141 838	156 628	144 791	157 740
Észak-Magyarország	130 865	138 378	139 676	135 200	135 998
Észak-Alföld	219 676	220 291	231 953	208 248	222 104
Dél-Alföld	241 550	255 436	278 417	263 704	274 391
ÖSSZESEN	1 029 798	1 076 072	1 146 870	1 074 735	1 111 269

A BÚZA BETAKARÍTOTT ÖSSZES MENNYISÉGE

(tonna)

Régió	1991-1995.	1996-2000.	2001-2005.	2006	2007
	évek átlaga				
Közép-Magyarország	235 051	259 348	244 037	260 534	186 137
Közép-Dunántúl	564 652	543 505	597 077	603 800	451 118
Nyugat-Dunántúl	485 666	412 524	497 721	529 838	539 415
Dél-Dunántúl	652 593	614 168	739 068	706 389	621 891
Észak-Magyarország	511 419	471 541	506 340	505 567	426 324
Észak-Alföld	909 539	780 729	897 683	705 456	722 269
Dél-Alföld	1 035 002	996 959	1 146 733	1 064 651	1 039 554
ÖSSZESEN	4 393 922	4 078 774	4 628 659	4 376 235	3 986 708

A BÚZA TERMÉSÁTLAGA

(kilogramm/ha)

Régió	1991-1995.	1996-2000.	2001-2005.	2006	2007
	évek átlaga				
Közép-Magyarország	3 855	3 435	3 515	4 040	2 800
Közép-Dunántúl	4 417	4 110	4 120	4 600	3 630
Nyugat-Dunántúl	4 267	3 671	3 955	4 170	4 150
Dél-Dunántúl	4 832	4 332	4 720	4 880	3 940
Észak-Magyarország	3 857	3 404	3 623	3 740	3 130
Észak-Alföld	4 126	3 542	3 867	3 390	3 250
Dél-Alföld	4 279	3 898	4 113	4 040	3 790
ÖSSZESEN	4 252	3 788	4 034	4 070	3 590

A KUKORICA BETAKARÍTOTT TERÜLETE

(ha)

Régió	1991-1995.	1996-2000.	2001-2005.	2006	2007
	évek átlaga				
Közép-Magyarország	59 592	53 871	52 234	56 878	49 696
Közép-Dunántúl	136 828	124 309	136 798	141 663	131 621
Nyugat-Dunántúl	100 711	109 862	120 216	125 940	114 933
Dél-Dunántúl	241 396	268 356	298 839	310 089	296 820
Észak-Magyarország	63 322	48 834	55 144	54 636	48 198
Észak-Alföld	247 642	222 428	273 504	262 429	223 294
Dél-Alföld	275 198	260 763	262 536	263 317	214 222
ÖSSZESEN	1 124 688	1 088 422	1 199 272	1 214 952	1 078 784

A KUKORICA BETAKARÍTOTT ÖSSZES MENNYISÉGE

(tonna)

Régió	1991-1995.	1996-2000.	2001-2005.	2006	2007
	évek átlaga				
Közép-Magyarország	221 922	270 580	256 289	383 438	135 918
Közép-Dunántúl	622 709	718 047	833 420	1 008 949	424 512
Nyugat-Dunántúl	485 152	607 842	654 636	798 750	509 871
Dél-Dunántúl	1 368 748	1 716 890	2 087 873	2 374 960	1 052 225
Észak-Magyarország	214 481	227 836	287 248	296 597	173 581
Észak-Alföld	1 022 745	1 169 580	1 576 986	1 656 427	865 648
Dél-Alföld	1 191 046	1 508 005	1 482 198	1 762 545	864 979
ÖSSZESEN	5 126 804	6 218 780	7 178 650	8 281 666	4 026 734

A KUKORICA TERMÉSÁTLAGA

(kilogramm/ha)

Régió	1991-1995.	1996-2000.	2001-2005.	2006	2007
	évek átlaga				
Közép-Magyarország	3 505	4 913	4 904	6 740	2 730
Közép-Dunántúl	4 334	5 713	6 078	7 120	3 230
Nyugat-Dunántúl	4 730	5 464	5 436	6 340	4 440
Dél-Dunántúl	5 451	6 338	6 967	7 660	3 540
Észak-Magyarország	3 260	4 554	5 115	5 430	3 600
Észak-Alföld	3 975	5 223	5 752	6 310	3 880
Dél-Alföld	4 328	5 772	5 641	6 690	4 040
ÖSSZESEN	4 408	5 667	5 974	6 820	3 730

A NAPRAFORGÓ BETAKARÍTOTT TERÜLETE

(ha)

Régió	1991-1995.	1996-2000.	2001-2005.	2006	2007
	évek átlaga				
Közép-Magyarország	31 076	29 337	32 082	32 163	30 852
Közép-Dunántúl	46 243	44 373	49 189	55 607	58 432
Nyugat-Dunántúl	27 298	24 032	23 428	33 504	31 558
Dél-Dunántúl	58 143	47 882	42 015	55 305	49 707
Észak-Magyarország	61 588	60 352	71 386	78 839	70 322
Észak-Alföld	94 146	110 120	124 974	151 745	151 319
Dél-Alföld	104 251	115 923	104 955	126 993	120 681
ÖSSZESEN	422 746	432 018	448 028	534 156	512 871

A NAPRAFORGÓ BETAKARÍTOTT ÖSSZES MENNYISÉGE

(tonna)

Régió	1991-1995.	1996-2000.	2001-2005.	2006	2007
	évek átlaga				
Közép-Magyarország	49 920	44 167	61 998	66 841	54 477
Közép-Dunántúl	93 199	78 896	111 090	130 654	116 620
Nyugat-Dunántúl	47 843	41 733	51 358	79 621	66 104
Dél-Dunántúl	115 705	79 318	100 905	143 688	115 430
Észak-Magyarország	97 485	76 789	141 838	158 550	129 960
Észak-Alföld	152 654	165 029	243 059	315 834	301 615
Dél-Alföld	186 327	194 796	228 801	285 471	276 251
ÖSSZESEN	743 134	680 729	939 050	1 180 659	1 060 457

A NAPRAFORGÓ TERMÉSÁTLAGA

(kilogramm/ha)

Régió	1991-1995.	1996-2000.	2001-2005.	2006	2007
	évek átlaga				
Közép-Magyarország	1 604	1 495	1 933	2 080	1 770
Közép-Dunántúl	2 027	1 777	2 256	2 350	2 000
Nyugat-Dunántúl	1 750	1 736	2 193	2 380	2 090
Dél-Dunántúl	1 978	1 657	2 401	2 600	2 320
Észak-Magyarország	1 564	1 272	1 986	2 010	1 850
Észak-Alföld	1 616	1 460	1 937	2 080	1 990
Dél-Alföld	1 773	1 678	2 142	2 250	2 290
ÖSSZESEN	1 747	1 570	2 085	2 210	2 070

A REPCE BETAKARÍTOTT TERÜLETE

(ha)

Régió	1994-1995.	1996-2000.	2001-2005.	2006	2007
	évek átlaga				
Közép-Magyarország	2 060	6 352	8 924	10 667	13 328
Közép-Dunántúl	9 222	20 766	14 180	17 131	28 702
Nyugat-Dunántúl	5 541	16 405	19 467	29 999	45 376
Dél-Dunántúl	10 776	24 312	19 865	20 147	27 409
Észak-Magyarország	3 436	13 150	19 927	31 252	45 509
Észak-Alföld	2 551	9 617	10 617	12 549	29 908
Dél-Alföld	3 183	15 747	14 444	20 311	35 188
ÖSSZESEN	36 767	106 348	107 425	142 056	225 420

A REPCE BETAKARÍTOTT ÖSSZES MENNYISÉGE

(tonna)

Régió	1994-1995.	1996-2000.	2001-2005.	2006	2007
	évek átlaga				
Közép-Magyarország	3 557	9 531	15 712	22 643	22 246
Közép-Dunántúl	19 677	34 928	26 357	44 207	70 280
Nyugat-Dunántúl	10 304	26 478	45 346	76 992	130 024
Dél-Dunántúl	21 805	40 059	40 860	53 831	83 669
Észak-Magyarország	5 475	19 009	41 812	66 053	60 190
Észak-Alföld	4 587	14 780	19 593	25 880	47 766
Dél-Alföld	5 523	27 760	29 115	48 400	81 726
ÖSSZESEN	70 927	172 544	218 795	338 006	495 901

A REPCE TERMÉSÁTLAGA

(kilogramm/ha)

Régió	1994-1995.	1996-2000.	2001-2005.	2006	2007
	évek átlaga				
Közép-Magyarország	1 687	1 501	1 759	2 120	1 670
Közép-Dunántúl	2 131	1 683	1 858	2 580	2 450
Nyugat-Dunántúl	1 860	1 613	2 329	2 570	2 870
Dél-Dunántúl	2 023	1 650	2 054	2 670	3 050
Észak-Magyarország	1 590	1 444	2 101	2 110	1 320
Észak-Alföld	1 798	1 537	1 843	2 060	1 600
Dél-Alföld	1 734	1 765	1 981	2 380	2 320
ÖSSZESEN	1 925	1 625	2 030	2 380	2 200

A GYÜMÖLCS BETAKARÍTOTT MENNYISÉGE

(tonna)

Régió	1991-1995.	1996-2000.	2001-2005.	2006	2007
	évek átlaga				
Közép-Magyarország	144 505	138 765	71 303	62 505	38 377
Közép-Dunántúl	55 609	54 790	39 022	43 710	30 027
Nyugat-Dunántúl	76 617	72 782	55 117	66 483	63 160
Dél-Dunántúl	59 799	47 576	33 375	40 983	36 428
Észak-Magyarország	118 063	94 444	89 030	90 392	41 831
Észak-Alföld	517 116	399 087	432 121	409 739	51 695
Dél-Alföld	125 695	104 068	101 953	149 523	98 146
ÖSSZESEN	1 097 403	911 513	821 923	863 335	359 664

A SZŐLŐ ÖSSZES TERÜLETE

(ha)

Régió	1991-1995.	1996-2000.	2001-2005.	2006	2007
	évek átlaga				
Közép-Magyarország	10 760	10 103	6 291	4 598	5 063
Közép-Dunántúl	15 756	14 656	11 125	10 708	10 133
Nyugat-Dunántúl	12 170	11 539	7 317	6 990	6 713
Dél-Dunántúl	17 364	16 382	12 656	12 638	12 746
Észak-Magyarország	25 755	24 727	21 465	20 384	18 933
Észak-Alföld	8 046	6 535	4 006	3 761	3 657
Dél-Alföld	43 422	40 941	28 740	24 639	25 138
ÖSSZESEN	133 273	124 883	91 601	83 718	82 383

A SZŐLŐ BETAKARÍTOTT MENNYISÉGE

(tonna)

Régió	1991-1995.	1996-2000.	2001-2005.	2006	2007
	évek átlaga				
Közép-Magyarország	48 348	44 352	30 289	25 101	26 506
Közép-Dunántúl	81 024	75 730	70 659	67 242	73 077
Nyugat-Dunántúl	60 325	65 327	53 597	44 269	38 127
Dél-Dunántúl	99 644	102 879	98 655	92 791	96 431
Észak-Magyarország	149 227	157 402	152 923	115 003	138 706
Észak-Alföld	28 055	23 657	16 195	14 110	13 519
Dél-Alföld	170 360	201 678	209 532	163 986	153 706
ÖSSZESEN	636 984	671 024	631 849	522 502	540 072

ÁLLATÁLLOMÁNY ALAKULÁSA

(darab)

Megnevezés	Gazdasági szervezetek	Egyéni gazdaságok	Összes gazdaság	Gazdasági szervezetek	Egyéni gazdaságok	Összes gazdaság
	1991			2007		
Szarvasmarha						
Közép-Magyarország	70 093	14 643	84 736	50 192	11 621	61 813
Közép-Dunántúl	164 376	16 820	181 196	69 310	20 396	89 706
Nyugat-Dunántúl	189 972	43 355	233 327	77 952	29 611	107 563
Dél-Dunántúl	170 814	30 862	201 676	63 245	18 495	81 740
Észak-Magyarország	111 484	31 526	143 010	38 243	22 568	60 811
Észak-Alföld	224 507	86 064	310 571	104 525	59 883	164 408
Dél-Alföld	200 915	64 615	265 530	81 783	57 253	139 036
ÖSSZESEN	1 132 161	287 885	1 420 046	485 250	219 827	705 077
Sertés						
Közép-Magyarország	150 209	185 413	335 622	113 352	76 360	189 712
Közép-Dunántúl	457 427	233 478	690 905	290 955	102 069	393 024
Nyugat-Dunántúl	251 210	315 738	566 948	155 305	136 581	291 886
Dél-Dunántúl	592 334	343 986	936 320	570 700	147 039	717 739
Észak-Magyarország	189 002	201 301	390 303	123 429	77 790	201 219
Észak-Alföld	682 459	648 968	1 331 427	711 980	278 969	990 949
Dél-Alföld	880 089	861 346	1 741 435	638 237	448 381	1 086 618
ÖSSZESEN	3 202 730	2 790 230	5 992 960	2 603 958	1 267 189	3 871 147
Juh						
Közép-Magyarország	42 747	49 619	92 366	18 554	53 934	72 488
Közép-Dunántúl	112 395	19 879	132 274	37 195	69 643	106 838
Nyugat-Dunántúl	46 026	11 218	57 244	11 049	18 367	29 416
Dél-Dunántúl	53 231	91 906	145 137	7 385	95 944	103 329
Észak-Magyarország	116 228	61 006	177 234	11 138	77 380	88 518
Észak-Alföld	369 731	361 359	731 090	59 781	485 772	545 553
Dél-Alföld	227 385	245 223	472 608	27 558	258 305	285 863
ÖSSZESEN	967 743	840 210	1 807 953	172 660	1 059 345	1 232 005

ÁLLATI TERMÉKEK TERMELÉSE

(tonna)

Megnevezés	Közép-Magyarország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyarország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Összesen
1991								
Vágómarha	33 512	28 743	44 236	36 931	19 926	53 238	46 763	263 349
Vágósertés	59 051	126 260	124 541	177 902	71 921	267 053	356 206	1 182 934
Vágóló	580	136	128	294	29	224	642	2 033
Vágójuh	2 995	2 934	328	1 873	2 567	8 010	7 607	26 314
Vágónyúl	4 674	3 348	4 400	5 479	5 541	2 912	4 302	30 656
Vágótyúk (gyöngyössel együtt)	20 447	35 461	43 733	25 365	18 973	82 600	93 206	319 785
Vágóliba	662	1 486	1 307	1 585	3 163	21 955	25 599	55 757
Vágókacsa	467	2 424	1 758	8 648	2 261	9 705	16 281	41 544
Vágópulyka	24	1 152	9 813	9 103	298	7 708	18 351	46 449
Kifejt tehéntej, 1000 l	178 981	304 545	412 364	351 549	212 002	489 552	468 607	2 417 600
Tyúktojás, 1000 db	404 384	996 243	435 090	471 675	500 655	862 777	772 476	4 443 300
2007								
Vágómarha	11 955	11 047	13 956	10 174	7 050	17 078	17 480	88 740
Vágósertés	29 654	63 497	48 439	121 020	29 283	166 161	184 968	643 022
Vágóló	292	239	221	256	207	558	887	2 660
Vágójuh	1 213	1 622	613	3 084	1 816	6 114	6 089	20 551
Vágónyúl	1 996	302	469	1 785	927	2 960	5 044	13 483
Vágótyúk (gyöngyössel együtt)	25 430	51 186	36 704	36 370	14 681	113 917	45 623	323 911
Vágóliba	5 249	1 226	66	791	468	8 875	27 249	43 924
Vágókacsa	320	497	177	877	592	2 942	72 163	77 568
Vágópulyka	346	8 343	75 445	13 224	1 697	16 778	55 034	170 867
Kifejt tehéntej, 1000 l	128 040	239 535	266 552	222 560	144 240	415 285	377 605	1 793 817
Tyúktojás, 1000 db	237 590	607 886	239 098	218 870	297 457	597 565	644 320	2 842 786

ERDŐTERÜLET

Régió	Terület, ezer ha	Aránya az összes földterületből, %	Megoszlása, %
1991			
Közép-Magyarország	119,9	17,9	7,0
Közép-Dunántúl	157,2	14,7	9,2
Nyugat-Dunántúl	333,3	28,6	19,6
Dél-Dunántúl	305,7	21,8	18,0
Észak-Magyarország	387,1	28,6	22,8
Észak-Alföld	191,4	10,6	11,3
Dél-Alföld	206,6	11,2	12,1
ÖSSZESEN	1 701,2	18,3	100,0
2008			
Közép-Magyarország	163,1	21,9	8,7
Közép-Dunántúl	256,9	22,9	13,6
Nyugat-Dunántúl	281,3	25,4	14,9
Dél-Dunántúl	336,9	24,5	17,9
Észak-Magyarország	395,5	29,9	21,0
Észak-Alföld	218,1	12,0	11,6
Dél-Alföld	232,6	12,8	12,3
ÖSSZESEN	1 884,4	20,3	100,0

AZ ÉLELMISZERIPAR TERMELÉSI ÉS ÉRTÉKESÍTÉSI ADATAI, 2007^{a/}

Régió	Termelési érték, millió Ft	Belföldi	Export	Összes
		értékesítés, millió Ft		
Közép-Magyarország	579 491	391 050	180 869	571 919
Közép-Dunántúl	177 981	146 844	30 482	177 326
Nyugat-Dunántúl	188 575	140 441	49 758	190 199
Dél-Dunántúl	145 484	111 930	31 936	143 866
Észak-Magyarország	106 780	88 655	17 210	105 865
Észak-Alföld	245 835	195 718	61 360	257 078
Dél-Alföld	338 769	221 123	115 757	336 880
ÖSSZESEN	1 782 915	1 295 761	487 371	1 783 132

a/ A 49 főnél többet foglalkoztató vállalkozások székhely szerinti adatai.

A REGISZTRÁLT VÁLLALKOZÁSOK SZÁMA AZ ÉLELMISZERIPARBAN

Megnevezés	Közép-Magyar-ország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyar-ország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Össze-sen
1995								
Húsfeldolgozás	238	83	105	130	81	147	179	963
Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás	102	17	24	27	32	96	74	372
Növényi, állati olaj gyártása	28	19	8	13	16	20	24	128
Tejfeldolgozás	46	10	25	16	22	21	30	170
Malomipari termék, keményítő gyártása	67	29	32	36	47	115	132	458
Takarmány gyártása	47	26	21	23	5	37	52	211
Egyéb élelmiszer gyártása	1 714	611	520	621	711	866	1 057	6 100
Italgyártás	435	276	137	329	309	235	437	2 158
Dohánytermék gyártása	1	-	-	3	3	4	-	11
ÖSSZESEN	2 678	1 071	872	1 198	1 226	1 541	1 985	10 571
2007								
Húsfeldolgozás	223	70	88	105	93	127	205	911
Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás	233	25	40	38	54	193	141	724
Növényi, állati olaj gyártása	28	21	16	16	13	16	18	128
Tejfeldolgozás	56	9	19	10	16	22	19	151
Malomipari termék, keményítő gyártása	57	16	10	29	12	35	45	204
Takarmány gyártása	67	25	29	22	10	49	57	259
Egyéb élelmiszer gyártása	1 039	335	310	329	364	432	545	3 354
Italgyártás	437	290	181	395	462	277	576	2 618
Dohánytermék gyártása	2	-	-	-	1	1	-	4
ÖSSZESEN	2 142	791	693	944	1 025	1 152	1 606	8 353

KÜLFÖLDI ÉRDEKELTSÉGŰ VÁLLALKOZÁSOK A MEZŐGAZDASÁGBAN, 2006

Régió	Hazai többségű	Kizárólag külföldi	Külföldi többségű	Összesen
	tulajdonban lévő			
Vállalkozás				
Közép-Magyarország	22	46	22	90
Közép-Dunántúl	9	56	18	83
Nyugat-Dunántúl	14	214	47	275
Dél-Dunántúl	11	92	23	126
Észak-Magyarország	7	20	13	40
Észak-Alföld	7	19	7	33
Dél-Alföld	10	53	17	80
ÖSSZESEN	80	500	147	727
Saját tőke, millió Ft				
Közép-Magyarország	3 184	5 457	1 258	9 899
Közép-Dunántúl	249	3 182	2 617	6 048
Nyugat-Dunántúl	3 629	9 293	4 015	16 937
Dél-Dunántúl	1 292	5 982	2 459	9 733
Észak-Magyarország	-101	737	3 800	4 437
Észak-Alföld	896	6 643	1 593	9 132
Dél-Alföld	4 663	6 068	943	11 674
ÖSSZESEN	13 812	37 363	16 686	67 860
Ebből: külföldi részesedés				
Közép-Magyarország	994	5 457	1 274	7 725
Közép-Dunántúl	-40	3 182	2 576	5 719
Nyugat-Dunántúl	1 369	9 293	3 627	14 289
Dél-Dunántúl	461	5 982	2 364	8 807
Észak-Magyarország	-40	737	3 071	3 769
Észak-Alföld	91	6 643	1 387	8 121
Dél-Alföld	1 825	6 068	758	8 650
ÖSSZESEN	4 660	37 363	15 057	57 080
Egy vállalkozásra jutó saját tőke, millió Ft				
Közép-Magyarország	144,7	118,6	57,2	110,0
Közép-Dunántúl	27,6	56,8	145,4	72,9
Nyugat-Dunántúl	259,2	43,4	85,4	61,6
Dél-Dunántúl	117,4	65,0	106,9	77,2
Észak-Magyarország	-14,4	36,9	292,3	110,9
Észak-Alföld	128,0	349,6	227,6	276,7
Dél-Alföld	466,3	114,5	55,5	145,9
ÖSSZESEN	172,6	74,7	113,5	93,3
Ezen belül: külföldi részesedés				
Közép-Magyarország	45,2	118,6	57,9	85,8
Közép-Dunántúl	-4,5	56,8	143,1	68,9
Nyugat-Dunántúl	97,8	43,4	77,2	52,0
Dél-Dunántúl	41,9	65,0	102,8	69,9
Észak-Magyarország	-5,7	36,9	236,3	94,2
Észak-Alföld	12,9	349,6	198,2	246,1
Dél-Alföld	182,5	114,5	44,6	108,1
ÖSSZESEN	58,2	74,7	102,4	78,5

KÜLFÖLDI ÉRDEKELTSÉGŰ VÁLLALKOZÁSOK AZ ÉLELMISZERIPARBAN, 2006

Régió	Hazai többségű	Kizárólag külföldi	Külföldi többségű	Összesen
	tulajdonban lévő			
Vállalkozás				
Közép-Magyarország	18	86	38	142
Közép-Dunántúl	7	19	9	35
Nyugat-Dunántúl	5	30	10	45
Dél-Dunántúl	11	25	10	46
Észak-Magyarország	4	7	12	23
Észak-Alföld	5	10	8	23
Dél-Alföld	10	26	13	49
ÖSSZESEN	60	203	100	363
Saját tőke, millió Ft				
Közép-Magyarország	3 211	163 447	111 211	277 869
Közép-Dunántúl	19 265	15 952	895	36 112
Nyugat-Dunántúl	1 189	11 973	47 859	61 021
Dél-Dunántúl	6 255	17 373	4 389	28 018
Észak-Magyarország	224	1 792	23 301	25 318
Észak-Alföld	1 311	20 803	69 937	92 050
Dél-Alföld	16 126	8 229	14 714	39 070
ÖSSZESEN	47 582	239 570	272 305	559 457
Ebből: külföldi részesedés				
Közép-Magyarország	1 269	163 447	95 238	259 953
Közép-Dunántúl	9 570	15 952	695	26 218
Nyugat-Dunántúl	454	11 973	47 332	59 759
Dél-Dunántúl	1 589	17 373	4 053	23 016
Észak-Magyarország	58	1 792	22 632	24 482
Észak-Alföld	177	20 803	66 734	87 715
Dél-Alföld	3 164	8 229	14 296	25 689
ÖSSZESEN	16 281	239 570	250 981	506 832
Egy vállalkozásra jutó saját tőke, millió Ft				
Közép-Magyarország	178,4	1 900,5	2 926,6	1 956,8
Közép-Dunántúl	2 752,1	839,6	99,4	1 031,8
Nyugat-Dunántúl	237,7	399,1	4 785,9	1 356,0
Dél-Dunántúl	568,6	694,9	438,9	609,1
Észak-Magyarország	56,0	256,0	1 941,8	1 100,8
Észak-Alföld	262,2	2 080,3	8 742,1	4 002,2
Dél-Alföld	1 612,6	316,5	1 131,8	797,3
ÖSSZESEN	793,0	1 180,1	2 723,1	1 541,2
Ezen belül: külföldi részesedés				
Közép-Magyarország	70,5	1 900,5	2 506,3	1 830,7
Közép-Dunántúl	1 367,2	839,6	77,3	749,1
Nyugat-Dunántúl	90,8	399,1	4 733,2	1 328,0
Dél-Dunántúl	144,5	694,9	405,3	500,3
Észak-Magyarország	14,5	256,0	1 886,0	1 064,4
Észak-Alföld	35,4	2 080,3	8 341,8	3 813,7
Dél-Alföld	316,4	316,5	1 099,7	524,3
ÖSSZESEN	271,4	1 180,1	2 509,8	1 396,2

A RÉGIÓK RANGSORA NÉHÁNY FONTOSABB AGRÁRGAZDASÁGI MUTATÓ ALAPJÁN

Megnevezés	Közép- Magyar- ország	Közép- Dunántúl	Nyugat- Dunántúl	Dél- Dunántúl	Észak- Magyar- ország	Észak- Alföld	Dél-Alföld
A mezőgazdaság aránya a bruttó hozzáadott értékből, 2006	7	5	4	2	6	3	1
A régiók részesedése az ország mezőgazdasága által előállított bruttó hozzáadott értékből, 2006	7	4-5	4-5	3	6	2	1
A mezőgazdaságban megtermelt bruttó hozzáadott érték egy lakosra, 2006	7	5	4	2	6	3	1
A mezőgazdaság aránya az összes foglalkoztatottakon belül, 2005	7	5	4	3	6	2	1
Az egyéni gazdaságok részesedése a termőföld-használatból, 2007	3	7	5	6	4	1	2
A szántó és konyhakert együttes aránya a termőterületből, 2007	6	4	5	3	7	2	1
Az erdő aránya a termőterületből, 2007	4	5	2	3	1	7	6
A termőterület átlagos nagysága, 2007							
egyéni gazdaságok	7	3	5	4	6	2	1
gazdasági szervezetek	7	1	4	3	2	6	5
Az 50 hektárnál nagyobb termőterülettel rendelkező gazdaságok aránya, 2007							
egyéni gazdaságok	7	1	5	2	6	3-4	3-4
gazdasági szervezetek	7	2	1	5	3	4	6
Havi bruttó átlagkereset a mezőgazdaságban, 2007	3	1	2	4	7	6	5
A mezőgazdasághoz kapcsolódó egy kutatóhelyre jutó ráfordítás, 2007	2	1	4	7	6	5	3

**A RÉGIÓK RANGSORA NÉHÁNY FONTOSABB
AGRÁRGAZDASÁGI MUTATÓ ALAPJÁN (folytatás)**

Megnevezés	Közép- Magyar- ország	Közép- Dunántúl	Nyugat- Dunántúl	Dél- Dunántúl	Észak- Magyar- ország	Észak- Alföld	Dél- Alföld
A búza termésátlaga							
2001-2005 évek átlaga	7	2	4	1	6	5	3
2007	7	4	1	2	6	5	3
A kukorica termésátlaga							
2001-2005 évek átlaga	7	2	5	1	6	3	4
2007	7	6	1	5	4	3	2
A napraforgó termésátlaga							
2001-2005 évek átlaga	7	2	3	1	5	6	4
2007	7	4	3	1	6	5	2
100 hektár mezőgazdasági területre jutó szarvasmarha							
	2	3	1	6	7	4	5
100 hektár mezőgazdasági területre jutó sertés							
	5	4	6	1	7	3	2
Az élelmiszeripari termelés aránya az iparon belül, 2007							
	4	7	5	3	6	2	1
Egy mezőgazdasági vállalkozásra jutó külföldi tőke, 2006							
	4	6	7	5	3	1	2

MÓDSZERTANI MEGJEGYZÉSEK

A kiadványban *mezőgazdaság* alatt általában a „Mezőgazdaság, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás” és a „Halgazdálkodás” gazdasági ágak együttesét értjük.

Bruttó hazai termék (GDP): termelési oldalról egyenlő az ágazatok vagy szektorok által előállított, alapáron értékelt bruttó hozzáadott értékek (azaz a bruttó kibocsátás és a folyó termelőfelhasználás különbségeinek) és az ágazatokra vagy szektorokra fel nem osztható termékadók és -támogatások egyenlegének összegével. E meghatározás jelen formájában 2005. évtől kezdődően érvényes.

Bruttó hozzáadott érték, alapáron: A mezőgazdasági termékek előállítására felhasznált termékek és szolgáltatások (folyó termelő-felhasználás) értékéhez a termelő tevékenység eredményeként hozzáadódó érték. A hozzáadott érték a bruttó termelési érték és a folyó termelő-felhasználás különbségeként számított mutató. **Bruttó kibocsátás:** az adott gazdasági egység által más, a termelő és szolgáltató gazdasági egységen kívüli egységek számára előállított, valamint a saját végső fogyasztásra kerülő termékek és szolgáltatások összessége. A kibocsátást a nemzeti számlák alapáron értékelik.

Alapár: az az ár, amennyit a termelő egységnyi termék vagy szolgáltatás értékesítésekor realizál. Azaz az értékesítési árból le kell vonni a termelő által befizetett termékadókat, és hozzá kell adni az értékesítéshez kapcsolódó terméktámogatásokat. **Piaci beszerzési ár:** az az ár, amelyet egységnyi termék vagy szolgáltatás igénybevételeért a felhasználó ténylegesen fizet. (Tehát nem tartalmazza a termelő célú felhasználáshoz vásárolt termékek és szolgáltatások után visszaigényelhető áfát, valamint a terméktámogatások értékét.)

Felvásárlási átlag árak: A termelőtől feldolgozási vagy továbbértékesítési célra vásárolt mezőgazdasági termékekért fizetett összeg (általános forgalmi adó nélkül) és a hozzá tartozó mennyiség hányadosa.

Agráröllő: A mezőgazdasági termelői árindex osztva a mezőgazdasági ráfordítások árindexével. Ha az agráröllő értéke 100 feletti, akkor a termelők árviszonyokból eredő jövedelmi helyzete javul

Gazdasági szervezet: A gazdasági szervezet jogi és nem jogi személyiségű vállalkozás, az egyéni vállalkozók és az egyéni gazdasági tevékenységet folytatók nélkül.

Egyéni gazdaság: Egyéni gazdaság a mezőgazdasági tevékenységet folytató háztartás és az adószámmal rendelkező egyéni vállalkozás által működtetett gazdaság, amely technikailag és gazdaságilag különálló termelőegység, és amely a megfigyelés referencia időpontjában (2000. március 31-én, illetve 2003/2005/2007 december 1-jén)

- használt termőterülete (szántó, kert, gyümölcsös, szőlő, rét, legelő, erdő, nádas, halastó külön-külön vagy együtt) legalább 1500 m², vagy gyümölcsös-, illetve szőlőterülete együtt legalább 500 m², vagy
- rendelkezett (2000. március 31., illetve 2003/2005/2007 december 1.) legalább
 - egy nagyobb élő állattal (szarvasmarha, sertés, ló, juh, kecske, bivaly), vagy
 - 50 db baromfival (tyúkféle, liba, kacska, pulyka, gyöngyös), vagy
 - 25 – 25 házinyúlal, prémes állattal, húsgalambbal, vagy
 - 5 méhcsaláddal.

Gazdálkodás célja:

- Csak saját fogyasztásra termel: a megtermelt termékeket a gazdaság nem értékesíti, csak saját fogyasztás céljából végez mezőgazdasági tevékenységet.

- Saját fogyasztáson felüli felesleget értékesít: a megtermelt termékekből a saját fogyasztáson felüli rész értékesítésre kerül. Az értékesítés aránya legfeljebb a termelés 50%-a.
- Elsősorban értékesítésre termel: a megtermelt termékekből az értékesítésre kerülő rész meghaladja az 50%-ot.

Termelési típus:

- Növénytermesztő gazdaság: földhasználatra alapozott tevékenységet folytat, csak a használt földterület alapján minősül gazdaságnak.
- Állattartó gazdaság: csak az állatállomány nagysága alapján minősül gazdaságnak.
- Vegyes gazdaság: mind a földterület, mind az állatállomány nagysága alapján

Használt földterület: Mezőgazdasági hasznosítású földterület számbavételének fogalmi kategóriája. Azt a földterületet jelenti, amely a megfigyelési időszakban a mezőgazdasági tevékenységet végző gazdaság – a földtulajdoni nyilvántartástól függetlenül – tényleges használatában volt, vagyis az adott területen a földhasználó viselte a művelés kockázatát, övé volt a földhasznosításból elért haszon, vagy ráfizetés. Egy adott gazdaság földhasználat szerint rendelkezhet saját tulajdonú, bérelt, egyéb jogcímen használt földterülettel. A földhasználatba a mezőgazdasági művelés alatt nem álló területek és utak is beletartoznak. Összehasonlíthatóságot korlátozó tényező, hogy 1992. január 1-jével a belterületi kerteket művelés alól kivett területként kellett nyilvántartani. A statisztikai megfigyelés során ezek a területek 1995-től folyamatosan a tényleges használatnak megfelelő művelési ágba kerültek.

Összes termés: a szántóföldön termelt főtermék, a kertben, a köztes és másodvetések területéből betakarított termésmennyiségek.

Termésátlag: a szántóföldi növényeknél a szántóföldről betakarított termésmennyiség és a betakarított terület alapján számított érték.

Állatállomány: élőállatok száma az eszmei időpontra vonatkozóan. **Állatfaj:** az állatállomány faji jelleg, ismérv alapján történő csoportosítása. Egy állatfajba a küllemileg hasonló, azonos származású, a faj egyedei között termékeny utódokat létrehozó állatok tartoznak. Pl.: szarvasmarha, sertés, ló, juh.

Vágóállat: közületi, üzemi vagy egyéb vágásra, valamint vágóállatexportra kerülő élő állat fajra, korra, ivarra és súlyra való tekintet nélkül. (A súlyadatok minden esetben élő testtömegre vonatkoznak.)

Mezőgazdasági gépállomány: az adott időpontban a gazdaság tulajdonában lévő gépállomány (1 LE = 0,74 kW).

Erőgép: saját motorral rendelkező, önjáró gép.

Gépi vonóerő: az erőgépek motorteljesítménye kW-ban kifejezve.

Vadgazdálkodás: Az adatok forrása az Országos Vadgazdálkodási Adattár alapján készült Vadgazdálkodási Adattár című éves kiadványok.

Halgazdálkodás: a haltermelésre vonatkozó adatok az Agrárgazdasági Kutató Intézet, 2000. és 2007. évi ' Jelentés a halászatról, megyesoros bontásban ' c. kiadványából származnak.

Erdőgazdálkodás: Adatok forrása a földterület Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal Központ Erdészeti Igazgatóságának Magyarország erdőállományai 2006 című kiadványa.

Biogazdálkodás: a Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. és a Hungária Öko-Garancia Kft. adatainak a felhasználásával.

Munkaerő-felmérés: reprezentatív felvétel, az International Labour Office (ILO) ajánlásai alapján a 15–74 éves népesség gazdasági aktivitását vizsgálja. **Foglalkoztatott:** az a személy, aki a megfigyelt héten legalább 1 órányi, jövedelmet biztosító munkát végzett, illetve rendelkezett olyan munkahellyel, ahonnan átmenetileg (betegség, szabadság –

ideértve a szülési szabadságot is – miatt) távol volt. A gyermekgondozási díjban (gyed), gyermekgondozási segélyben (gyes) részesülők a nemzetközi ajánlásnak megfelelően nem tekintendők foglalkoztatottnak, hacsak nem végeztek a megfigyelt héten jövedelmet biztosító munkát. Mivel a sorkatonák nem tartoznak a magánháztartásokhoz, nem szerepelnek a foglalkoztatottak között sem.

Intézményi munkaügyi adatgyűjtési rendszer: a KSH évközi (havi) adatgyűjtéséből származó adatok 1999-től a legalább 5 főt foglalkoztató vállalkozásokra, valamennyi költségvetési és társadalombiztosítási szervezetre, valamint a kijelölt nonprofit intézményekre vonatkoznak. (A vállalkozások esetében a megfigyelés a legalább 50 főt foglalkoztatóknál teljes körű, 2000-től az 5–49 főt foglalkoztatóknál reprezentatív.)

Alkalmazásban álló: az a munkavállaló, aki a munkáltatóval munkavégzésre irányuló jogviszonyban áll (2003-ig főállásban), s munkaszerződése, megállapodása alapján munkadíj ellenében munkavégzésre kötelezett. Az alkalmazásban állók statisztikai állományi létszáma magában foglalja a munkáltatóval munkavégzésre irányuló jogviszonyban álló személyeket, a munkából meghatározott okok miatt távollévők (szülési szabadság, gyés, gyed, sorkatonai szolgálat, betegség vagy fizetés nélküli szabadság miatt egy hónapot – 1998-ig három hónapot – meghaladó távollét) és a munkaszerződés szerint 60 munkaóránál rövidebb munkaidőben foglalkoztatottak kivételével. **Átlagkereset:** a keresettömeg (bérköltség) és a foglalkoztatottak létszámának hányadosaként számított mutató. Számításához a munkáltatóknál teljes munkaidőben foglalkoztatottak adatait használjuk.

Foglalkoztatott (népszámlálás, mikrocenzus): minden 15 éves és idősebb személy, aki az eszmei időpontot megelőző héten legalább egy órányi, jövedelmet biztosító munkát végzett, vagy rendszeres foglalkozásától (pl. betegség miatti távollét vagy fizetett, illetve fizetés nélküli szabadság miatt) csak átmenetileg volt távol.

Kutatás és kísérleti fejlesztés: A kutatás és kísérleti fejlesztés (rövidítve K+F) olyan módszeresen folytatott alkotómunkát jelent, amely a meglévő ismeretanyag bővítésére, – beleértve az emberről, a kultúráról és a társadalomról szerzett ismereteket is –, valamint arra szolgál, hogy ezt az ismeretanyagot új alkalmazások kidolgozására használják fel. A kutatás és kísérleti fejlesztés jellemzői: az alkotás és az újdonság eleme; a tudományos módszerek alkalmazása; új ismeret létrehozása. **Kutató-fejlesztő hely:** a statisztikai megfigyelés számbavételi egységei, azok az egységek, melyek fő- vagy melléktevékenységként kutatási és fejlesztési tevékenységet végeznek, függetlenül attól, hogy ezt milyen szervezeti keretek között végzik. A kutatási statisztikában a megfigyelési egység – a felsőoktatási kutatóhelyeket kivéve – megegyezik az önálló gazdasági egységgel.

A kutató-fejlesztő helyeken dolgozók tényleges létszáma: azoknak a természetes személyeknek a statisztikai állományi létszáma, akik a különböző szektorok kutatóhelyein K+F-tevékenységgel foglalkoznak (kutató, fejlesztő, kutatási segédszemélyzet, egyéb személyzet), függetlenül a tudományos kutatásra, fejlesztésre fordított időtől. **A kutató-fejlesztő helyeken dolgozók számított létszáma:** a K+F-tevékenységgel foglalkozó személyek tényleges létszámának a K+F-tevékenységre vetített, teljes munkaidőre történő átszámítása. A tényleges létszámba tartozók a kötelező (előírt) munkaidejük egészében vagy annak egy részében végeznek K+F-tevékenységet, illetve közreműködnek a tevékenységben. Ezért a (teljes munkaidőre) átszámított létszám, azaz a foglalkoztatottak K+F-re fordított idejének a teljes munkaidőhöz viszonyított arányával súlyozott létszáma.

K+F-ráfordítás: K+F-költség és a K+F-beruházás (felhalmozási kiadás) együttes összege, bármilyen hazai vagy külföldi forrásból származik és függetlenül attól, hogy a pénzforrás eredetileg kutatásra, fejlesztésre vagy más célra állt rendelkezésre.

Külföldi működő tőke: külföldi közvetlen befektetés folytán egy adott gazdaságban rezidens gazdálkodó egység (közvetlen tőkebefektető) egy másik gazdaság rezidens gazdálkodóegységében tesz szert tartós érdekeltségre, amely hosszú távú kapcsolatot jelent, illetve ezzel egyidejűleg a vállalkozás irányításában meghatározó szerephez jut. **Külföldi érdekeltségű vállalkozás:** olyan jogi személyiségű vagy jogi személyiség nélküli vállalat, amelyben egy másik gazdaságban rezidens befektető a törzsrészesvények vagy szavazati jogok legalább 10 százalékaival vagy ennek megfelelő részesedéssel rendelkezik.

A makrogazdasági mutatók módszertana:

I. A Mezőgazdasági Számlarendszer (MSZR) kapcsolódása a teljesítmény mérésének naturális és értékbeni egyéb módszereihez

A mezőgazdaság éves teljesítményét többféle megközelítéssel lehet bemutatni. Az egyik ilyen lehetőség az, hogy a mezőgazdaság naturális, tonnában mért kibocsátását vesszük számításba a termékmérlegek alapján. A kibocsátás értékét a termékmérlegek adataiból a Mezőgazdasági Számlarendszer termelési számlája határozza meg. Az AKI (Agrárgazdasági Kutató Intézet) által EU-előírások alapján működtetett Tesztüzemi Rendszer a módszertanában meghatározott üzemméretet elérő gazdaságokról gyűjt reprezentatív adatokat. A Nemzeti Számlarendszer pedig a mezőgazdasági ágazathoz soroltak tevékenységéről nyújt képet, függetlenül attól, hogy az ténylegesen mezőgazdasági tevékenység volt-e. Az említett elszámolórendszerek módszertani különbözősége okozza, hogy a mezőgazdaság teljesítményére vonatkozó adataik eltérőek.

1. A naturális termékkibocsátás bemutatását a **termékmérlegek** kidolgozása teszi lehetővé, amelyek levezetik a különböző forrás- és felhasználástételek számításba vételével, hogy mekkora terméktömeg hagyja el az ágazatot. (A forrásoldalon szerepel pl. a termésmennyiség, az állatállomány alakulása, az állati termékek termelése, a felhasználásoldalon pedig – a kibocsátást csökkentő tételként – a saját termelésű vetőmag felhasználása.) A teljesítmény ágazatcsoportra (és a mezőgazdaság egészére) összevont jellemzése azonban a naturális kibocsátási adatok értékbeni megállapítását igényli.
2. A KSH Mezőgazdasági és környezetstatisztikai főosztálya által hagyományosan, évtizedeken keresztül publikált **bruttó termelési érték** (pl. Mezőgazdasági statisztikai évkönyv, 2005. 1.5. és 1.6. sz. táblák) a veszteségmentes termelésnek felel meg. A bruttó termelési érték (az MSZR által kimutatott kibocsátástól eltérően) a gazdaságban, a megtermelő ágazaton belül felhasznált termék értékét is tartalmazza (pl. vetőmag, kiszopott vagy felitatott tej). Az értékelés termelői áron (az MSZR-ben viszont a terméktámogatásokkal növelt alapáron) történik.
3. A mezőgazdasági teljesítmény és jövedelem értékelésének, EU-n belüli összehasonlításának lehetőségét a **Mezőgazdasági Számlarendszer** szolgáltatja. Az MSZR (angolul Economic Accounts for Agriculture – EAA) módszertanát az Európai Unió Statisztikai Hivatala (Eurostat) dolgozta ki, adatait 1964 óta rendszeresen közzéteszi. Magyarországra vonatkozó adatok 1998-tól állnak rendelkezésre. Az MSZR-hez termelési, jövedelem- és tőkeszámlák tartoznak, melyek alkalmassá teszik a mezőgazdasági ágazat belső összefüggéseinek bemutatására, ágazati modellek megalapozására.

Az MSZR **tevékenységi alapon** elkülönítve, a tevékenységet végző ágazati besorolásától függetlenül, **teljes körűen** veszi számításba a mezőgazdasági termelést

és szolgáltatást. Tartalmazza emiatt az olyan vállalkozások mezőgazdasági termelésének adatait is, amelyek fő tevékenységük – pl. takarmánykeverés, élelmiszeripari termelés, nagykereskedelem – nagyobb hozzáadott értéke alapján nem a mezőgazdaságba nyertek besorolást.

Az MSZR termelési számlája az értékelést **alapáron** végzi el, vagyis a termelői árhoz hozzáadja a termékhez köthető (növényi termékeknél pl. az ilyen jellegű földalapú) támogatásokat. A termelési számlából kimutatható volumenváltozások (volumenindexek) eltérnek a termékmérlegek természetes volumenváltozásaitól, mert az egyes termékek értékarányai különbözőek. Egymást követő két év adatának összehasonlításához a termékkibocsátás változatlan (előző évi) áron történő értékelésével számított volumenindex használatos.

A KSH minden évben az AKI-val közösen készíti el a Mezőgazdasági Számlarendszert. A végleges (jelen kiadványban szereplő) adatokat **két, főként becsléseken alapuló, előzetes MSZR előzi meg**, amelyek kevesebb információra épülnek, az első még a tárgyév vége előtt, novemberben, míg a második a tárgyévet követő januárban készül.

4. Az MSZR összeállítása során felhasználásra kerülnek a Mezőgazdasági Számvetési Információs Hálózatból (angolul: Farm Accountancy Data Network – FADN), magyar nevén: a **Tesztüzemi Rendszer**ből származó információk, főként a folyó termelőfelhasználás egyes tételeinek megállapításához. A Tesztüzemi Rendszer az egyéni gazdaságok és társas vállalkozások közül a legalább 2 európai méretegységet (EUME) elérő mezőgazdasági tevékenységűekre végez reprezentatív felmérést. (2 EUME = az árbevétel és a változó termelési költségek különbözeteként mintegy 600 ezer Ft standard fedezeti hozzájárulással.) Megfigyelési köre tehát szűkebb, mint a teljeskörűséget nyújtó MSZR-é, mert a kizárólag, vagy elsősorban saját felhasználásra termelő háztartások nagy részét nem tartalmazza.
5. A **Nemzeti Számlarendszer** a nemzetgazdaság teljesítményének teljes, átfedésmentes megfigyelése érdekében az ágazati besorolás alapján összegzi a bruttó hozzáadott értéket. A Nemzeti Számlarendszer a háztartások mezőgazdasági tevékenységén túlmenően a mezőgazdaság, vad- és erdőgazdálkodás, valamint a halászat („A”+„B”) gazdasági ágakba sorolt gazdasági szervezetek bruttó hozzáadott értékét mutatja ki. Az így nyert adatok tartalmaznak nem mezőgazdasági tevékenységből származó teljesítményt is, nem tartalmazzák viszont a más gazdasági ágakba sorolt szervezetek mezőgazdasági termelését, emiatt nem hasonlíthatók össze az MSZR adataival.
6. A kiadvány részét képezi a hagyományos MSZR-en túl a 2006. évi **Regionális Mezőgazdasági Számlarendszer** is, amely az MSZR fő sorait tartalmazza regionális bontásban, lehetőséget biztosítva a különböző régiók eltérő mezőgazdasági struktúrájának vizsgálatára.

II. A Mezőgazdasági Számlarendszer összeállításának módszertana, főbb fogalmak

Az adatok az Eurostat jelenlegi előírásain alapulnak. A módszertan egy régebbi, de a jelenlegivel lényegében megegyező változata magyar nyelven is hozzáférhető (Nemzetközi Statisztikai Dokumentumok sorozat: A Mezőgazdasági és Erdőgazdálkodási Számlarendszer kézikönyve, 2000).

Az MSZR adatai az országban végzett **összes mezőgazdasági tevékenységre** vonatkoznak függetlenül attól, hogy az azt végzők főtevékenységük alapján mely nemzetgazdasági ágba tartoznak. Nem felelnek meg egyértelműen a Nemzeti Számlarendszerből származó, a mezőgazdaságra vonatkozó adatoknak.

Az MSZR **számbavételi egysége** – a Nemzeti számlarendszerre vonatkozó előírásokkal összhangban – a szakosodott telephely. A mezőgazdasági „ágazat” szempontjából a szakosodott telephely szerepkörére leginkább a **gazdaság** alkalmas. A mezőgazdasági „ágazatot” az összes olyan szakosodott telephely (gazdaság) csoportjaként kezeljük, amely az alábbi gazdasági tevékenységeket végzi: növénytermesztés, kertészet (beleértve a bor előállítását az ugyanannál az egységnél megtermelt szőlőből), állattenyésztés, vegyes gazdálkodás, mezőgazdasági szolgáltatás, vadgazdálkodás, nem mezőgazdasági másodlagos tevékenység.

A **bruttó kibocsátás** az MSZR előírásai alapján a az alábbi tételeket tartalmazza:

1. **Termelőegységen belüli felhasználás** azon termékek kivételével, amelyeket a TEÁOR 4 számjegyes szintjén ugyanazon tevékenységhez használnak fel, mint amelyekben előállították (saját termelésű vetőmag, állati eredetű takarmányok, keltetőtojás, zöldtrágya stb.). Az EU-tagországokban – számbavételi nehézségek miatt – itt (és a folyó termelőfelhasználásban is) a takarmányozásra kerülő saját termelésű növények közül csak a gabonafélék, fehérjenövények (hüvelyesek) és olajos magvak felhasználását számolják el, és hiányzik a növénytermesztésben felhasznált saját termelésű istállótrágya számbavétele is. Ezzel szemben *a magyar elszámolás (mind a kibocsátás, mind pedig a folyó termelőfelhasználás) tartalmazza az értékét valamennyi saját termelésű növénynek, amelyet az állattenyésztésben és állati terméknek, amelyet a növénytermesztésben használtak fel.*
2. **Termelők által feldolgozott termékek** a nem elkülöníthető, nem mezőgazdasági tevékenység keretében felhasznált termékek kivételével. Tekintettel arra, hogy e tevékenységekről egyelőre nem rendelkezünk adatokkal, a feldolgozást elkülöníthető nem mezőgazdasági tevékenységnek tekintjük, tehát *az összes feldolgozásra kerülő termék a kibocsátás részeként kerül elszámolásra* (és ennek a takarmány-előállításra fordított része a folyó termelőfelhasználás részét is képezi).
3. **Saját fogyasztás.** A publikált kibocsátásadatok *teljes körűen tartalmazzák a saját fogyasztásra termelt mezőgazdasági termékek értékét.*
4. **Értékesítés.** Az MSZR jelenlegi módszertana szerint az összes (mezőgazdaságon belülre és kívülre történő) értékesítést kibocsátásként kell értékelni.
5. **Saját előállítású tárgyi eszközök.** E tételben az ide sorolandó (tenyész)állatok állományának változása, valamint az ültetvények tárgyevi értéknövekedése szerepel.
6. **Készletváltozás.** A termelők saját termelésű késztermékei készleteinek állományváltozása. *Az itt publikált adatok nem tartalmazzák a befejezetlen termelés értékváltozását.* A KSH Mezőgazdasági és környezetstatisztikai főosztálya által hagyományosan publikált adatokban ezt a tételt az „egyéb növények” sorában, később önálló tételként „befejezetlen termelés értékkülönbözete” címen számoljuk el.

A magyar MSZR-ben a kibocsátást **alapáron** értékeljük. Az alapár a termelő által a termékért a vásárlótól kapott ár, hozzáadva a terméktámogatásokat és levonva a termékadókat. A KSH által hagyományosan számított termelésiérték-adatokat (a mezőgazdaság bruttó termelését) termelői áron (a terméktámogatások hozzáadása és a termékadók levonása nélkül) értékeltük.

A **folyó termelőfelhasználás** a más termelőegységtől vásárolt, valamint a saját termelés kibocsátásaként is számba vett azon termékek és szolgáltatások értéke, amelyeket az elszámolási időszakban a termelési folyamat során új termékek és szolgáltatások előállításához használnak fel.

A folyó termelőfelhasználást – a Nemzeti Számlarendszerrel összhangban – **piaci beszerzési áron** értékeljük, amely az az ár, amit egységnyi termék vagy szolgáltatás igénybevételéért a felhasználó ténylegesen fizet. Nem tartalmazza a visszaigényelhető áfát, valamint a terméktámogatások értékét.

A **bruttó hozzáadott érték** a bruttó kibocsátás és a folyó termelőfelhasználás különbsége.

Az **értékcsökkenés** az állóeszközöknek az elszámolási időszak folyamán előre láthatóan bekövetkező kopása és avulása. Az állóeszközök valódi piaci értéke és tényleges várható élettartama alapján került kiszámításra, s ezáltal a termelők számviteli nyilvántartásaiban szereplő értéket jelentősen meghaladja.

A **munkavállalói jövedelem** a munkaadó által adott összes pénzbeni és természetbeni javadalmazás, amelyet a munkaadó a végzett munka ellenértékéért fizet a munkavállalónak. Két fő alkotórésze: a bérek és keresetek, illetve a munkáltató által fizetett társadalombiztosítási hozzájárulás.

A **termelési adók** két fő csoportja a termékadók és az egyéb termelési adók. *Termékadók*, amelyeket a termék értékesítése, átadása vagy beszerzése után vetnek ki (pl. fogyasztási adó). Termékadót a Mezőgazdasági Számlarendszer adatai nem tartalmaznak. *Egyéb termelési adó* minden egyéb, a termelési folyamathoz kapcsolható adó, amely nem tekinthető termékadónak (nem tartozik ide viszont a vállalati jövedelemadó).

A **termelési támogatások** két fő csoportja a *terméktámogatások* és az *egyéb termelési támogatások*. Terméktámogatások, amelyeket a termék értékesítése, átadása vagy beszerzése után az államháztartás vagy az Európai Unió fizet a termelőnek (pl. exporttámogatás). A *terméktámogatásokat* a Mezőgazdasági Számlarendszerben közvetlenül nem publikáljuk, azokat az alapáras kibocsátás, illetve a folyó termelőfelhasználás adatai tartalmazzák. Az *egyéb termelési támogatás* a terméktámogatáson kívüli minden egyéb, az államháztartás vagy az Európai Unió által a termeléshez nyújtott támogatást magában foglal. (Nem tartoznak ide a beruházásokhoz adott támogatások, amelyek tőkefinanszírozásnak vannak elszámolva). Az MSZR-ben elszámolt támogatási adatok csak a mezőgazdasági termelőknek adott támogatásokat tartalmazzák.

A **termelési tényezők jövedelme** az összes felhasznált termelőeszköz (föld, tőke, fizetett és nem fizetett munkaerő) hasznosulása (díjazása), amely a mezőgazdasági tevékenység végzése során képződik. A bruttó hozzáadott értékből az értékcsökkenés és az egyéb (termékhez nem köthető) termelési adók levonásával, valamint az egyéb termelési támogatások elszámolásával vezethető le.

A **nettó működési eredmény** a termelési tényezők jövedelméből a munkavállalói jövedelem levonásával határozható meg. A mezőgazdasági egyéni vállalkozók és egyéni gazdaságok körében termelésből származó **vegyes jövedelem**, mivel ezekre vonatkozóan nem lehet meghatározni a saját munkájuk (nem fizetett munkaerő) utáni jövedelmet.

A **nettó vállalkozói jövedelem**: a nem fizetett munkaerő (általában a gazdálkodó és családja) jövedelmét, valamint a gazdasághoz tartozó föld és tőke hozadékát mutatja. A nettó működési eredményből a bérleti (pl. földbérleti) díjaknak, valamint a kifizetett kamatok (kapott kamatokkal csökkentett) értékének levonásával lehet meghatározni.

Bruttó állóeszköz-felhalmozás: a termelők által a naptári évben beszerzett, létesített, előállított állóeszközök értékének és a továbbadott állóeszközök értékének különbsége. Az állóeszközök valamilyen termelési folyamat során kibocsátásként előállított olyan tárgyi eszközök vagy immateriális javak, amelyek ismétlődő vagy állandó jelleggel maguk is felhasználásra kerülnek egy másik, egy évnél hosszabb termelési folyamatban. Az adatok a mezőgazdasági tevékenységet végzők (gazdasági szervezet és egyéni gazdaság) mezőgazdasági célú állóeszköz-felhalmozására vonatkoznak.

Nettó állóeszköz-felhalmozás: a bruttó állóeszköz-felhalmozás és az értékcsökkenés különbsége. Tartalmazza a (tenyész)állatok bruttó állóeszköz-felhalmozását, azonban értékcsökkenésük nem kerül levonásra.

Készletváltozás: a termelők által készleten tartott mezőgazdasági termékek állományváltozása (a naptári év végi és az év eleji állomány különbsége). Nem tartalmazza a befejezetlen termelés (mezei leltár) értékváltozását. Az EAA97 előírásaival szemben nem tartalmazza a termelők által folyó termelőfelhasználás céljára vásárolt áruk készletváltozását.

Tőkefinanszírozások: azok a viszonzatlan átutalások, amelyeket a termelők kifejezetten tőkefelhalmozási célra kapnak vagy adnak (ilyen például a mezőgazdaságigép-vásárláshoz nyújtott támogatás). Az adatok csak a mezőgazdasági termelőknek adott tőkefinanszírozásokat tartalmazzák.

Mezőgazdasági munkaerő-felhasználás: A mezőgazdasági tevékenységet végző gazdasági szervezetek és az egyéni gazdaságok munkaerő-ráfordítása jelentős eltéréseket mutat. Míg a gazdasági szervezetekben foglalkoztatottak, alkalmazottak többnyire napi 8 órában dolgoznak, addig az egyéni gazdaságokban nem ritka a napi néhány óras munkavégzés sem. A részmunkaidőben (töredékidőben) és időnként végzett munka figyelembe vétele tette szükségessé az éves munkaerőegység (ÉME – angolul AWU) fogalmának bevezetését. Egy ÉME egyetlen olyan személy munkaidő-ráfordításának felel meg, aki egy egész éven át teljes munkaidőben végez mezőgazdasági tevékenységet egy mezőgazdasági egységben (1 ÉME = 1800 munkaóra). A töredékidejű munkavégzést teljes munkaidősre átszámítva hasonlítható össze a gazdasági szervezetek és az egyéni gazdaságok munkaerő-felhasználása. Az EU gyakorlatában megkülönböztetjük a fizetett és a nem fizetett munkavégzést is, ez utóbbi az egyéni gazdaságokban a háztartások tagjai által végzett mezőgazdasági munkát fedi. A fizetett munkaerő-felhasználásban elszámolt munkamennyiség értéke megfelel a Mezőgazdasági Számlarendszer „munkavállalói jövedelem” sorában elszámoltnak. A közölt eredmények a Gazdaságszerkezeti Összeírás, az intézményi munkaügyi statisztika és a munkaerő-felmérés adatain alapulnak.

GDP implicit árindex (deflátor): a folyó áras GDP és a változatlan áras (reál) GDP hányadosa, értéke megmutatja az egész gazdaságra jellemző árszínvonal változást.

Fontosabb jövedelem-mutatók:

„A” jövedelemmutató: a termelési tényezők egy munkaerőegységre jutó reáljövedelmének változása.

$$\text{„A” mutató} = \frac{\text{Termelési tényezők jövedelemindexe}}{\text{Bruttó hazai termék implicit árindexe (GDP-deflátor)}} / \frac{\text{Munkaerő-felhasználás (fizetett és nem fizetett) éves indexe}}$$

„B” jövedelemmutató: az egy nem fizetett munkaerőegységre jutó nettó vállalkozói jövedelem reálértékének változása. Ez a mutató elsősorban azon országok esetében alkalmazható, ahol (Magyarországgal ellentétben) a mezőgazdasági termelés kizárólag egyéni gazdaságokban folyik.

$$\text{„B” mutató} = \frac{\text{Nettó vállalkozói jövedelem indexe}}{\text{GDP-deflátor}} / \text{Nem fizetett munkaerő-felhasználás éves indexe}$$

„C” jövedelemmutató: a nettó vállalkozói jövedelem reálértékének változása. Ezt a mutatót abszolút értékben is publikálni szokták.

$$\text{„C” mutató} = \frac{\text{Nettó vállalkozói jövedelem indexe}}{\text{GDP-deflátor}}$$

EUME (Európai Méretegység): az ökonómiai gazdaságméretet fejezi ki. (1 EUME=1200 Euró standard fedezeti hozzájárulás)

Standard Fedezeti Hozzájárulás (SFH), angolul *Standard Gross Margine* (SGM): a termékek, tevékenységek egységére (1 hektár, 1 állat) jutó termelési érték és változó költség különbözete, standard (átlagos) időjárási és üzemi feltételekkel számolva.

További módszertani forrás:

- *Magyarország mezőgazdasága, 2005 Gazdaságszerkezeti összeírás I-II. kötet (KSH, Budapest, 2006)*
- *Magyarország mezőgazdasága, 2003 Gazdaságszerkezeti összeírás I-II. kötet Magyarország mezőgazdasága, 2005 Gazdaságszerkezeti összeírás I-II. kötet, (KSH, Budapest, 2006)*
- *Az egyéni agrárgazdaságok és népességük (KSH, Budapest, 2004)*
- *A mezőgazdasági kistermelés I. (KSH, Budapest, 1993)*
- *Népszámlálás, 2001 6-os kötetei (KSH, Budapest, 2002)*
- *Népszámlálás, 1990 (KSH, Budapest, 1992)*
- *Mikrocenzus, 2005 3. A foglalkoztatottak helyzete (KSH, Budapest, 2006)*
- *Magyar Statisztikai Évkönyv kötetei*
- *Gorkovenko Olga-Vinogradov Szergej: A magyar élelmiszergazdaság külkereskedelmi struktúrája az évezred végén*
- *Fekete Kitti. Az orosz-magyar agrárkereskedelmi kapcsolatok alakulása, különös tekintettel az élőállat- és húskereskedelemre*
- *Vukovics György: Gazdasági folyamatok 1993-ban*
- *Mezőgazdaság, 2007 (KSH, Budapest)*